

การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ปทุมมาศ เข็มแก้ว

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

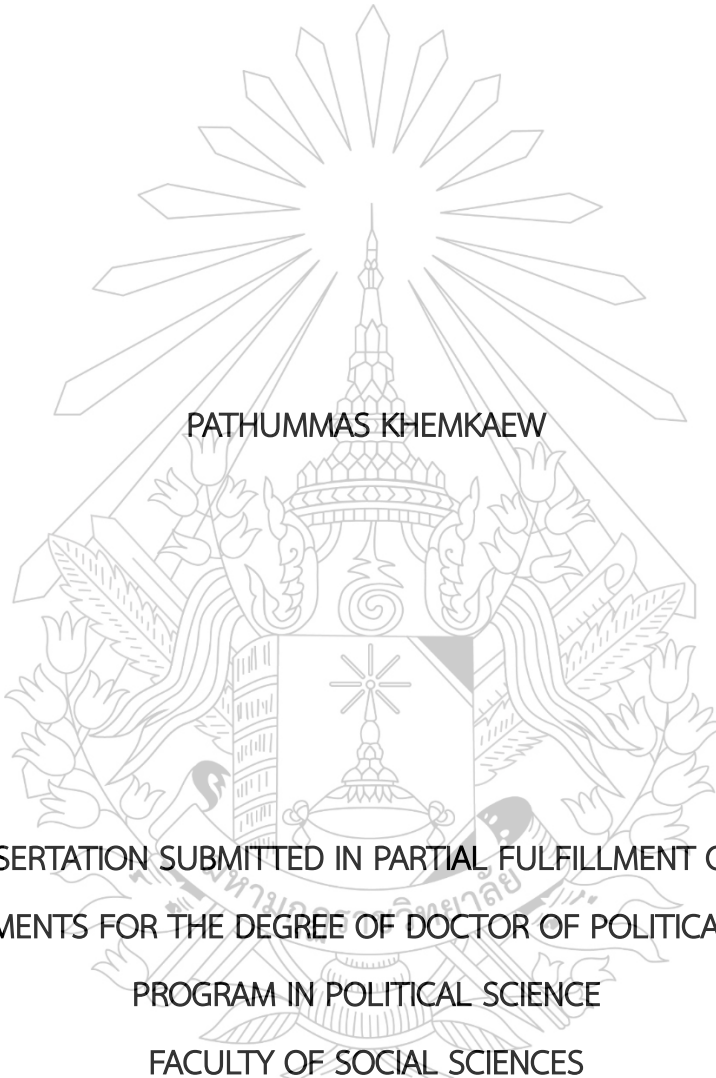
สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF PUBLIC ETHICS BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES TO
PROMOTE CITIZENSHIP IN THE ERA OF DIGITAL SOCIETY UNDER A
DEMOCRATIC SYSTEM

PATHUMMAS KHEMKAEW

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF POLITICAL SCIENCE
PROGRAM IN POLITICAL SCIENCE
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อคุณสมบัติ

การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ชื่อนักศึกษา

ปทุมมาศ เข้มแก้ว

ชื่อปริญญา

รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา

สาขาวิชารัฐศาสตร์

ปีพุทธศักราช

2569

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นำคุณสมบัตินี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(พระมหาสุรไกร ชื่นพุทธิสิริ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์)

คณะกรรมการสอบคุณสมบัติ:

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุดโต, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาอรุณ ปณญารุโณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อคุณูปการ	การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
ชื่อนักศึกษา	ปทุมมาศ เข้มแก้ว
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชารัฐศาสตร์
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษญา ผาทอง

คุณูปการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษา การวิเคราะห์เอกสาร เนื้อหาข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความ จากเอกสาร ตำรา แนวคิดที่เกี่ยวข้อง เอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 รูป/คน และทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ คณาจารย์ และนักวิชาการ จำนวน 10 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้าแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม 2 องค์ประกอบ คือ 1.1) ตัวบุคคล การพัฒนาระดับจิตที่ผ่องใสและกายที่ดีของตนเองสู่ขั้นพันธุกรรมและนิพพานได้ขึ้นกับความสามารถของตัวบุคคลเองที่มีความดีมีคุณธรรมภายในเฉพาะตัว มีความรู้ ความสำนึกคิดที่มีเหตุผลก่อนจะทำได้ มีสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา มีอุดมการณ์ เจตคติ นิสสัย ทศนคติที่ดี ความศรัทธา พาหุสัจจะ ความเพียร การยึดถือศีลและพรหมจรรย์ หิริโอตตัปปะ กล้าหาญ เทียงธรรม และเป็นหลักธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะในตัวบุคคล ได้แก่ หลักโยนิโสมนสิการ หลักกาลามสูตร หลักเวสารัชชกรณธรรม หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 และหลักอริยสัจ 4 1.2) สภาพแวดล้อมเรียนรู้รอบตัวนอกจากจะพัฒนาตนให้มีจริยธรรมแล้วยังพัฒนางาน และพัฒนาสังคม จากการขัดเกลาทางสังคม โดยการเรียนรู้ ปฏิบัติ รู้ผลที่ทำชัดเจน และนำไปใช้ผ่านครอบครัว ชุมชน โรงเรียน วัด สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันการเมืองและการปกครอง สื่อมวลชนและสื่อเทคโนโลยี

2) หลักพุทธธรรมที่เหมาะสม ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบประชาธิปไตย หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ คือ หลักสาราณียธรรม 6 มีส่วนช่วยพัฒนาจริยธรรมระดับบุคคล และพัฒนาระดับสังคม โดยระลึกถึงหลักเมตตาธรรม มีศีล มีจิตสำนึกเกื้อกูลสาธารณะ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างราบรื่น และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน 1) การมีส่วนร่วม โดยระลึกความยินดีผูกไมตรี ลดอัตตาของตนเอง เข้าใจยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน แสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม และเปิดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างสรรค์ และเกิดพลังเครือข่ายพลเมืองที่ดี 2) ความยุติธรรม โดยระลึกรู้ และเห็นใจผู้อื่น ไม่อคติเลือกปฏิบัติ เคารพกฎระเบียบที่ถูกต้องเสมอ แบ่งปันและเปิดโอกาสกระทำการใดๆ ทั้งหน้ากัน ป้องกันสิทธิของผู้ที่เข้าไม่ถึงข้อมูล หรือถูกขโมยข้อมูล และสร้างความปลอดภัยทุกด้านอย่างเท่าเทียม 3) ความรับผิดชอบ โดยการตื่นตัวช่วยเหลือสิ่งต่างๆ ไม่เพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น คอยแจ้งเตือนภัยต่างๆ ตรวจสอบ เฝ้าระวัง ป้องกันสิทธิเสรีภาพทั้งส่วนตัวและผู้อื่นในทุกรูปแบบพื้นที่สาธารณะ 4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ โดยหวังดี อดทนระงับอารมณ์ และเลือกตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ถ้ากระทำในสิ่งที่ถูกต้อง 5) เคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย โดยระลึกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ไม่คุกคามผู้อื่น ยอมรับตนเองและผู้อื่น เคารพเสรีภาพผู้อื่น ป้องกันสิทธิตนเองและผู้อื่น และปฏิบัติตามกฎหมาย 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม มีน้ำใจไมตรี เอื้อเฟื้อร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 7) ความสามัคคี มีเมตตา ผูกมิตร ไว้วางใจกัน รู้สึกลดภัย ตกผลร่วมกันเป็นอันสามัคคี และประสานความร่วมมือกัน

3) การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 2 ระดับ ได้แก่ 1) แนวทางเชิงนโยบาย ควรขับเคลื่อนหน่วยงานต่างๆ การสร้างกลไกส่งเสริมสังคมต้นแบบ การส่งเสริมการเรียนรู้หลักสูตรจริยธรรมของประชาชน หรือสร้างค่านิยมปลูกฝังจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยุคสังคมประชาธิปไตยดิจิทัลที่มีพื้นฐานยึดสัจธรรมและความถูกต้องแบบธัมมิก การปรับปรุง พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ให้ทันบริบทการเปลี่ยนแปลง และ 2) แนวทางเชิงประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติมาสู่รูปธรรมผ่านโครงการและกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น คนและองค์กรจริยธรรมต้นแบบ รมณรค์พัฒนาจริยธรรมของประชาชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในบทบาทต่าง ๆ เช่น การใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัล การจัดระบบเฝ้าระวัง เตือนภัย ป้องกันภัยไซเบอร์ เป็นต้น

คำสำคัญ: การพัฒนาจริยธรรมประชาชน หลักพุทธธรรม ความเป็นพลเมือง ยุคสังคมดิจิทัล ระบอบประชาธิปไตย

ABSTRACT

Dissertation Topic	The Development of Public Ethics Based on Buddhist Principles to Promote Citizenship in the Era of Digital Society Under a Democratic System
Student's Name	Pathummas Khemkaew
Degree Sought	Doctor of Political Science
Program	Program in Political Science
Anno Domini	2026
Advisor	Assistant Professor Ketsada Phathong

This dissertation aims to 1) analyze the development of appropriate Public Ethics Based on Buddhist Principles, 2) study appropriate Buddhist principles for promoting citizenship in the Era of Digital Society Under a Democratic System, and 3) suggest guidelines for the Development of Public Ethics Based on Buddhist Principles to Promote Citizenship in the Era of Digital Society Under a Democratic System. The research employs a qualitative approach using document analysis, descriptive and interpretive content analysis from relevant documents, textbooks, concepts, and primary sources such as the Tripitaka, academic articles, and related research. In-depth interviews were conducted with 18 key informants (monks/ individuals) and 10 qualified experts, faculty members, and academics. The research instrument was an interview questionnaire. Content analysis with contextual analysis was used, and data completeness was checked using triangulation before presentation in a descriptive manner.

The research findings revealed that

1) The development of appropriate ethical conduct among citizens according to Buddhist principles has two components: 1. 1) The individual: Developing inner virtues is a unique characteristic, fostering a pure mind and healthy body, and ultimately achieving liberation from suffering (Nirvana). This depends on the individual's ability to possess inner goodness and virtue, knowledge, rational thought, mindfulness, concentration, wisdom, good ideals, attitudes, habits, faith, extensive

knowledge, diligence, adherence to precepts and celibacy, shame and fear of wrongdoing, courage, fairness, and principles unique to the individual. These include the principles of Yonisomanasikara, Kalamasutta, Vesarajjakarana 5, Brahmavihara 4, Iddhipada 4, and the Four Noble Truths. 1.2) The learning environment: Beyond developing individual ethics, it also fosters work and societal development through socialization, by learning, practicing, knowing the clear results of one's actions, and applying. These principles are learned, practiced, and applied through family, community, school, temple, economic institutions, political institutions, and governmental institutions. Mass media and technological media, etc.

2) Appropriate Buddhist principles for promoting citizenship in the Era of Digital Society Under a Democratic System. The applied Buddhist principles are the Saraniya Dhamma 6, which help develop individual and societal ethics by remembering the principles of loving-kindness, observing precepts, having a sense of public service, living harmoniously with others in society. It also promotes citizenship in the digital age under a democratic system in 7 aspects: 1) Participation, by remembering the importance of friendship, reducing ego, understanding and accepting differences, expressing opinions in appropriate public spaces, and opening opportunities to participate in various constructive activities and create a network of good citizens; 2) Justice, by being aware of and empathetic towards others, avoiding prejudice and discrimination, respecting correct rules and regulations equally, sharing and providing opportunities for everyone, protecting the rights of those who lack access to information or data's stolen, and creating equal security. 3) Responsibility, by being proactive in helping others, not ignoring problems, reporting dangers, monitoring, and protecting the rights and freedoms of both individuals and others in all forms of public spaces; 4) Reason and self-control, by being well-intentioned, patient, and making rational decisions. courage to do what is right. 5) Respect oneself, others, and the law, by being empathetic towards fellow human beings, not threatening others, accepting oneself and others, respecting the freedom of others, protecting one's own and others' rights, and complying with the law. 6) Awareness of the Public benefit, being kind, generous, and cooperative for the common good;

7) Unity, compassion, friendship, trust, feeling safe, reaching a consensus, and cooperating.

3) Suggesting appropriate guidelines for the development of public ethics based on Buddhist Principles to promote citizenship in the era of digital society under a Democratic System at two levels: 1) Policy guidelines should drive various agencies, create mechanisms to promote model societies, promote the learning of ethics courses for citizens, or create values to instill ethics in citizens to promote citizenship in the digital democratic society based on truth and righteousness, and amend the Personal Data Protection Act B.E. 2019 to keep pace with the changing context; and 2) Practical application guidelines to bring them into concrete form through projects and activities of various agencies, such as model ethical individuals and organizations, campaigning to develop public ethics to promote citizenship in various roles, such as the use of digital technology, establishing monitoring systems, warning systems, and cybersecurity prevention, etc.

Keywords: Development Public Ethics Buddhist Principles Promote Citizenship
Era Digital Society Democratic System

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุณินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของ ผศ. ดร.เกษฎา ผาทอง ประธานที่ปรึกษา ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำและตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนสำเร็จสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันอันทรงคุณค่า ที่เปิดโอกาสอันมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พร้อมนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และสามารถบูรณาการองค์ความรู้จากสหวิทยาการให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด ผู้วิจัยมีความซาบซึ้ง และขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณอธิการบดี และคณาบดีคณะสังคมศาสตร์ ที่อำนวยความสะดวกในการศึกษาตลอดหลักสูตร กราบขอบพระคุณพระคุณพระมหาอรุณ ปัญญาธมฺโณ, ผศ.ดร., พระมหาชินกร สุจิตฺโต, ดร., พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตโต, ดร. คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้คำแนะนำด้วยดีเสมอมา และขอบคุณนักวิชาการการศึกษา ที่คอยอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.ดร.สุกิจ ชัยมสีก, ผศ.ดร.สมภพ ระงับทุกข์ , รศ.ดร.สุรพล สุริยะพรหม และคณาจารย์ทุกท่านแนะนำเกี่ยวกับเค้าโครงดุขุณินพนธ์

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล, รศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ, พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.ชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์ และผศ.ดร.สมพงษ์ พิพัฒน์เอกสกุล กรุณาตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยให้มีคุณภาพพร้อมทั้งให้คำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์

ขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์และกลุ่มสนทนาเฉพาะทุกท่าน ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล ตอบแบบสอบถาม สำหรับการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ ผู้มีอุปการะคุณที่ให้ความสำคัญและส่งเสริมเรื่องการศึกษามาโดยตลอด ขอขอบคุณครอบครัว ที่คอยให้กำลังใจตลอดมา และขอบคุณผู้เกี่ยวข้องในการศึกษาปริญญาเอก รุ่นที่ 3 ที่มีส่วนช่วยให้ดุขุณินพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยดี

ประโยชน์ คุณค่า และความดีของดุขุณินพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บิดา มารดา ครู อาจารย์ ที่เคารพและมีพระคุณอย่างสูง ตลอดจนครูอาจารย์ในอดีตที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้มาให้ และหากมีข้อผิดพลาดของงานชิ้นนี้อันอาจมีเกิดขึ้นได้ ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว

ปทุมมาศ เข้มแก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT.....	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญรูปภาพ.....	ฑ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิดของจริยธรรมของประชาชน.....	10
2.2 แนวคิดของการพัฒนาจริยธรรม	42
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพลเมืองและพลเมืองดิจิทัล	52
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสราณียธรรม 6.....	71
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม.....	74
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์	77
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	79
2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย	84
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	86
3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่ควรจะมีหรือที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม	86
3.2 ระยะที่ 2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล.....	88

3.3 ระยะที่ 3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตาม	
หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล	93
บทที่ 4 ผลการวิจัย	99
4.1 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม.....	99
4.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสม	
ตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบ	
ประชาธิปไตย.....	117
4.4 ผลการศึกษาวเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ	120
4.5 สรุปผลการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความ,เป็น	
พลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย.....	136
4.6 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	139
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	141
5.1 สรุปผลการวิจัย	142
5.2 อภิปรายผล.....	147
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	150
บรรณานุกรม.....	153
ภาคผนวก	163
ภาคผนวก ก	164
ภาคผนวก ข	166
ภาคผนวก ค	169
ภาคผนวก ง.....	171
ภาคผนวก จ.....	177
ภาคผนวก ฉ	180
ภาคผนวก ช	188
ภาคผนวก ซ	191
ภาคผนวก ฌ.....	193
ภาคผนวก ญ.....	202
ประวัติผู้เขียนคุณวุฒิพนธ์	204

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1 สรุปจริยธรรมของประชาชนตามแนวคิดตะวันตก จริยธรรมของประชาชน ตามแนวคิดตะวันออก จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธศาสนา และจริยธรรมของ ประชาชนในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะมี.....	41
ตารางที่ 2.2 สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองตามแนวคิดตะวันตก แนวคิดตะวันออก หลักพุทธศาสนา และสังคมยุคดิจิทัล.....	42

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	85
ภาพที่ 4.1 แผนภาพองค์ความรู้ใหม่	140

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรากฏการณ์ของโลกในยุคสังคมที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย และแพร่หลายในสถาบันการศึกษาระดับนานาชาติแถบตะวันตก ตั้งแต่ค.ศ. 2009 และเนื่องด้วยบริบทเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่มีเปลี่ยนแปลงซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย อีเมล แชน อินสตาแกรม และอุปกรณ์ดิจิทัลที่พัฒนาความฉลาดเสมือนมนุษย์ทำงานได้ซับซ้อน แม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยไร้การควบคุมอย่างจริงจัง Setyasih, E. T. (2023) เห็นถึงประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมติดต่อสื่อสารด้านต่างๆ ด้วยสื่อเทคโนโลยีที่มีข้อได้เปรียบในการเข้าถึงข้อมูลรวดเร็ว และการเร่งกระบวนการตัดสินใจต่อการดำเนินการต่างๆ ได้ดี ขณะเดียวกันผลกระทบแฝงจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลและบุคคลกับกลุ่มสังคมในโลกดิจิทัลที่เฟื่องฟู เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลขาดความน่าเชื่อถือ และขาดความปลอดภัยของข้อมูล Zhao, Y., & Wang, M. (2023) เห็นถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดระเบียบระเบียบในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อสารที่ไม่เหมาะสม Keawsen et al. (2024) กล่าวถึงปัญหาจากผลพวงของการพัฒนาความสมดุลกับการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมลดลง มาจากสาเหตุของคนไร้วินัย 59.70 % เห็นประโยชน์ส่วนตัว 57.90 % ไม่ซื่อสัตย์สุจริต 51.10 % และเป็นเหตุในยุคไร้พรหมแดน วัฒนธรรมและค่านิยมแนวตะวันตกมีอิทธิพลต่อความคิด จิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์เห็นประโยชน์ส่วนตนและมุ่งแสวงหาความสุขทางวัตถุมากขึ้น ต้องปรับเปลี่ยนค่านิยมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสื่อสารอย่างเหมาะสม รับผิดชอบต่อสังคม เอส.เอส.อนาคมี (2557) เห็นถึงความสำคัญในการถ่ายทอดหลักความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมโดยนักปราชญ์ในสมัยอารยธรรมโบราณตะวันตกและตะวันออกเป็นต้นมาให้เหตุผลตัดสินเกณฑ์ของความประพฤติดีงามหรือชั่วร้าย ความถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมตามสถานการณ์เงื่อนไขแวดล้อมต่างกันไป จริยธรรมของประชาชน จึงเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญ จะเกิดขึ้นได้ ย่อมมาจากคุณธรรมความดีในตัวบุคคล สถาบันทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี การยอมรับค่านิยม ความเชื่อคำสอนพื้นฐานในแต่ละศาสนา หรือการประกอบสร้างในแต่ละเกณฑ์มาตรฐานทางสังคมนั้นๆ ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้คนมีความประพฤติที่มีศีลธรรมและยังสอดคล้องกับการปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย เป็นต้น

ในสังคมไทย ก็ยังคงเผชิญกับความท้าทายในอุปสรรคความยากลำบากถึงความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตต่อภัยอาชญากรรมทางอินเทอร์เน็ต และความกังวลในการละเลยหรือขัดขวางการกระทำ

ความดี ส่งผลกระทบตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างมาก ประชาชน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมรัฐนั้นๆ เพื่อต้องการดำรงอยู่รอด ความปลอดภัย ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และความยั่งยืนของประเทศ เมื่อประชาชนต้องมีความประพฤติที่ดี ในบริบทของแต่ละรัฐ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญแล้ว และประชาชนต้องมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐนั้นๆ รับรองคุ้มครอง ก็จะกลายเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึก มีภูมิคุ้มกันเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการต่าง ๆ ด้านดิจิทัล จากรูปแบบการแสวงประโยชน์ที่ซ่อนเร้น และซับซ้อนมากขึ้น สร้างความเสียหายต่อกันหรือต่อสาธารณะให้เกิดความขัดแย้งกันระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับประเทศชาติ ปรากฏมูลเหตุภายในของปัญหาในการขัดขวางจริยธรรม หรือละเมิดจริยธรรมของประชาชนหลากหลายด้วยความเห็นแก่ตัว ขาดระเบียบวินัย ขาดความรู้ ค่านิยม ความยากจน และสภาพ ชีวีรัฐพัฒนา (2539) กล่าวถึงมูลเหตุของปัญหาขาดจริยธรรม ภัยคุกคามทางสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ข้อมูลเท็จ การสื่อสาร การนำภาพ ข้อความ คลิปวิดีโอไม่เหมาะสมสู่พื้นที่สื่อสาธารณะ ซึ่งสื่อเฟสบุ๊กจะเปิดโอกาสให้ผู้รับรู้สื่อ เมื่อผู้อ่านไม่ควบคุมอารมณ์ ก็กระทำความผิดกฎหมายอาญากรรมทางไซเบอร์ ดังตัวอย่างสถิติของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมทำการสำรวจปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับการพนัน บุหรี่ไฟฟ้า และโฆษณาสินค้าต้องห้าม เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้าข่ายผิดกฎหมายบนสื่อดิจิทัล มีแนวโน้มของการขยายตัวเพิ่มขึ้นระหว่างวันที่ 1 ต.ค. 2566 - 30 ก.ย. 2568 จากเดิม 60,000 URLs เป็น 400,000 URLs นอกจากนี้ยังมีการกลั่นแกล้งใส่ร้าย การหลอกลวง เยาะเย้ย ดุหมั่น พุดหยาบคาย ดุถูกเหยียดหยาม ละเมิดลิขสิทธิ์ ขโมยความเป็นตัวตน สวมรอยข้อมูล ให้ข้อมูลเท็จ ถึงขั้นรุนแรงจนสร้างความขัดแย้ง แยกแยะแบ่งฝ่ายในระดับต่างๆ ตั้งแต่บุคคล กลุ่มคน และยังสร้างความเสียหายแก่รัฐอย่างมากอีกด้วย

สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น รัฐตระหนักถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโลกยุคใหม่ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 มุ่งพัฒนาคคนในโลกยุคใหม่ให้คนไทยได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพในทุกช่วงวัยได้มีสมรรถนะที่จำเป็น มีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมไทย มีคุณธรรม จริยธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน และการมีจริยธรรมของประชาชนทางพุทธศาสนาแบบเดิมมีข้อจำกัดในรูปแบบเชิงรับ ประชาชนจะมีความซื่อตรง อดทนอดกลั้น สงบเสงี่ยม เชื่อฟังง่าย รู้จักฟังธรรม รู้จักจัดความคิดที่ไม่ดี รู้จักไปสู่การพ้นทุกข์ จำเป็นต้องการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนเพิ่มเติมในรูปแบบเชิงรุก และทันต่อยุคสมัยต้องขัดเกลาปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ให้มีจิตสำนึก ความเชื่อ วิถีความประพฤติที่ดีที่ถูกครรถองทันต่อเหตุการณ์ใหม่ๆ ในการดำเนินชีวิตให้ประพฤติดี มีสติปัญญาไม่เชื่องมงายและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการเลือกกระทำที่ดี กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามแต่ละบริบทพื้นที่ จนเป็นค่านิยมกล้ารับผิดชอบในการกระทำต่างๆ และปกป้องสิทธิของตนเอง และผู้อื่น และเมื่อก้าวสู่ความเป็นพลเมืองในสังคมดิจิทัล จำเป็นต้องมีเมตตา ยึดถือศีล และสติสัมปชัญญะในการใช้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี

สารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะการดำรงอยู่ร่วมกันในชุมชนออนไลน์อย่างปลอดภัย มีส่วนร่วมรับผิดชอบ การยึดมั่นในค่านิยมตามหลักการจริยธรรม Joseph, J., & Pandey, A. (2025) ยกตัวอย่างความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และค่านิยมทางศาสนา พุทธที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับบริบทของสังคมไทย เทียงธรรม ชอบธรรม ซึ่งหลักพุทธศาสนา เห็นความสำคัญในการฝึกฝนพัฒนาตนให้มีความประพฤติดี เป็นคนประเสริฐ และส่งผลต่อการพัฒนาผู้อื่น และพัฒนาสังคม การมีสมาธิมีจิตตั้งมั่นในคุณธรรม ความดี และการมีปัญญา มีความรู้คิด พิจารณาตัดสินใจสิ่งต่างๆ ไตร่ตรองให้ถ่องแท้ ไม่เชื่อมงาย ไม่ละเมิดสิทธิ์ผู้อื่น ป้องกันสิทธิตนเอง และผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น จะดำเนินชีวิตที่สมดุลดีงามถูกต้อง ก่อเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมเจริญก้าวหน้าต่อไปได้

ในงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในการส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม ในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และยึดมั่นในหลักพุทธธรรม และมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติมาตรฐานจริยธรรม พ.ศ. 2562 เห็นค่านิยมและบรรทัดฐาน ในการดำรงตนกระทำความดีละเว้นความชั่ว สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีจิตสาธารณะ ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว จริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมใน สังคมไทย และเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี ควรจะนำมาพัฒนาจริยธรรมของประชาชน โดยเฉพาะในการ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสม ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และ สอดคล้องกับกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ผู้อื่น รวมถึงป้องกันไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ ผู้อื่น และสร้างสำนึกปลูกฝังการแสดงออก หรือนำเสนอในพื้นที่สาธารณะสังคมออนไลน์อย่าง สร้างสรรค์ มีความเคารพระหว่างกัน การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และสร้างความปลอดภัย ในการใช้เทคโนโลยี หรือป้องกันภัยคุกคามจากสื่อสังคมออนไลน์ และดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขได้ เป็น การเตรียมพร้อมการพัฒนาทางการเมืองสู่การการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งการพัฒนาประชาชนที่มี คุณภาพ จะยกสถานภาพความเป็นพลเมืองที่ดี และยังมีความเป็นพลเมืองที่ดีและมีจริยธรรม และ เมื่อมีวัฒนธรรมการเมืองที่ดี จะทำให้พลเมืองมีจริยธรรมการเมืองที่ดีได้ แสดงถึงการพัฒนาด้าน การเมืองที่ดีได้ด้วย และศึกษาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย จะสามารถแก้ปัญหาหรือ หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง การประท้วง การใช้กำลังในปรากฏการณ์ทางการเมือง และยังช่วย ส่งเสริมความเป็นพลเมืองเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติร่วมกันในกิจกรรมทางการเมืองอย่างชอบธรรม มี เหตุผล และถูกต้องในยุคสังคมดิจิทัล เช่น การยึดมั่นกฎหมาย การเห็นถึงผลประโยชน์ส่วนรวม สุจริต การไม่ทำลายความมั่นคงรัฐ ไม่ทำให้รัฐเสียผลประโยชน์ รัฐดำรงอยู่อย่างยั่งยืน มีความสมดุล และ พึ่งตนเองได้ เป็นต้น

1.2 คำถามวิจัย

จากปัญหาการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้ ได้ตั้งคำถามการวิจัยได้ดังนี้

1.2.1 ทราบการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

1.2.2 ทราบหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไรบ้าง

1.2.3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไรบ้าง

คำถามเหล่านี้จะช่วยให้ค้นคว้าหาคำตอบได้โดยอาศัยระบบระเบียบวิธีการวิจัย ให้ความถูกต้อง ครบถ้วน เป็นที่ยอมรับ และเหมาะสมตามบริบทของการศึกษาวิจัย

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

1.3.2 เพื่อเพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

1.3.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 3 ระยะของการวิจัย รายละเอียดในแต่ละระยะดังนี้

1.4.1) ระยะที่ 1 ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.4.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ในการศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความ ทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เช่น การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมของประชาชนตามแนวตะวันตก และแนวตะวันออก , การวิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย , การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน , การศึกษาแนวคิดการสื่อสาร การศึกษาแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม โดยสร้างความตระหนัก ปลุกฝัง และฝึกฝนทักษะความสามารถในการเป็นพลเมืองดิจิทัล ได้แก่ ความ

รับผิดชอบในการกระทำ ไม่กระทำการผิดกฎหมายละเมิดจริยธรรม การรับมือการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ มีภูมิคุ้มกันจากข่มขู่และไม่ใช้อารมณ์ การรักษาความปลอดภัยของตนเอง ป้องกันการถูกโจรกรรมข้อมูลหรือถูกโจมตีโดยเฉพาะในโลกออนไลน์ของตนเองและผู้อื่นได้ การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณที่ถูกต้อง การใช้เทคโนโลยีอย่างมีความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือซึ่งกันและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น , การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เช่น ประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมือง , ประเภทของความเป็นพลเมือง , การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี , การศึกษาแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม , การศึกษาพระราชบัญญัติกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2562 เป็นต้น

1.4.1.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการศึกษาเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ กลุ่มที่สอง ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ งานนิพนธ์ งานดุขกัณิพนธ์ของนักวิชาการ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่างๆ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

1.4.1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ใช้การศึกษาเชิงเอกสาร สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ บุคลากรและหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องในการงานวิจัย

1.4.1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2567 – เดือนมีนาคม 2568

1.4.2) ระยะที่ 2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

1.4.2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ ทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น และยังต้องขอข้อคิดเห็น คำแนะนำจากนักวิชาการ คณาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในสาขาต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น การเมืองการปกครอง ศาสนา เทคโนโลยีและสารสนเทศ กฎหมาย และภาคประชาชน พลเมือง เป็นต้น

1.4.2.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการศึกษาเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ เป็นต้น
กลุ่มที่สอง ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร
ทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ งานดุขกฐินิพนธ์ของนักวิชาการ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่างๆ ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

1.4.2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ใช้การศึกษาเชิงเอกสาร หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมใน
การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลระบอบประชาธิปไตย และสัมภาษณ์นักวิชาการ
เจ้าหน้าที่ บุคคลและประชาชนกลุ่มตัวอย่าง พระภิกษุ นักวิชาการอิสระ นักวิชาการในหน่วยงาน
สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้าที่เกี่ยวข้องในการงานวิจัยครั้งนี้ เกี่ยวกับหลัก
พุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

1.4.2.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่
เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ระหว่างเดือน
เมษายน 2568 – เดือนพฤศจิกายน 2568

1.4.3) ระยะที่ 3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลัก พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

1.4.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่
เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบ
ประชาธิปไตย โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความ ทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจาก
อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

1.4.3.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการศึกษาเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ
กลุ่มแรก ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ เป็นต้น
กลุ่มที่สอง ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร
ทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ งานดุขกฐินิพนธ์ของนักวิชาการ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดการวิจัย

1.4.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ใช้การศึกษาเชิงเอกสาร และสัมภาษณ์นักวิชาการ

บุคลากรและประชาชนกลุ่มตัวอย่าง จากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนในครั้ง นี้ เช่น สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กรมการศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แสดงความคิดเห็นถึงแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

1.4.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ระหว่างเดือนธันวาคม 2568 – เดือนมีนาคม 2569

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในการศึกษานี้หมายถึง ประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมตามรัฐธรรมนูญนั้นๆ รับรองคุ้มครองได้ประพฤติปฏิบัติดีและตัดสินใจถูกต้อง ทำสิ่งที่ควรเว้นสิ่งที่ไม่ควรทำ มีเหตุผลไม่เชิงมกมาย มีสติรอบคอบ ยุติธรรม ค่านิยม ความเชื่อ รู้จักควบคุมพฤติกรรม ถ้าทำสิ่งถูกต้องในพื้นที่สาธารณะ อาจกำหนดตามหลักกฎหมาย โดยเฉพาะการสื่อสารทางเครือข่ายโซเชียล เกี่ยวกับการเผยแพร่เนื้อหาหรือข้อมูลข่าวสาร ไม่สร้างความขัดแย้งกันเสียหายต่อกัน ไม่การก่อความผิดกฎหมายทางคอมพิวเตอร์ในระดับกลุ่ม ระดับประเทศชาติ

หลักพุทธธรรม หมายถึง คำสอนหลักธรรมตามแนวคิดพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีเหตุผล เข้าใจธรรมชาติตามความจริง ประยุกต์ใช้ในพฤติกรรมในชีวิตประจำวันได้ ในการศึกษานี้ คือ หลักสาราณียธรรม 6 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมหลัก นำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการติดต่อสื่อสารของผู้นั้นในสังคมยุคดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย

- เมตตาภาวกรรมในหมู่คณะ หมายถึง การกระทำด้วยเมตตาช่วยเหลือกิจต่างๆ ของผู้ร่วมคณะอย่างเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน แง่งสิ่งที่ประโยชน์ แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

- เมตตาวัจกรรมในหมู่คณะ หมายถึง การพูดกล่าวด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

- เมตตาโมหกรรมในหมู่คณะ หมายถึง ตั้งจิตปรารถนาดี คิดถูกต้อง สอดคล้องกับการทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองโลกแง่ดี ยิ้มแย้มต่อกัน เทียงตรง มีเหตุผล ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

- สาราณโภคิ หมายถึง แบ่งปันให้เท่าเทียมกัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว เจือจานให้ส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

- สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับหมู่คณะ หมายถึง ประพฤติสุจริตที่ดงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ อยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน ทั้งต่อหน้า และลับหลัง

- ทิฐีสสามัญญตา มีทิฐิดีงามเสมอกัน หมายถึง มีความเห็นชอบร่วมกัน นำไปสู่ความ สันติสุข หรือจัดปัญหาได้

1.5.2 การพัฒนาจริยธรรมของประชาชน หมายถึง การเพิ่มพูนความเจริญในความประพฤติ และการตัดสินใจเลือกปฏิบัติในประเด็นต่างๆ ที่ดงาม ถูกต้องและเหมาะสมของประชาชนที่มีสิทธิ และหน้าที่ตามแบบแผนสังคมรัฐนั้นๆ รับรองคุ้มครองและยอมรับ และเมื่อมีความรับผิดชอบและมี ส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองได้ก้าวสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี และการเป็นพลเมืองคุณภาพที่มีจริยธรรม จะมีศักยภาพในการทำประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างชอบธรรม มีเหตุผล ถูกต้อง ยึดมั่นกฎหมาย สุจริต ไม่ทำลายความมั่นคงรัฐ และไม่ทำให้รัฐเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะในการติดต่อสื่อสารในพื้นที่ สาธารณะ

1.5.3 การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้มีความพฤติกรรมที่ดี มีมารยาททริยาสุภาพในการใช้งานดิจิทัล มีส่วนร่วม มีความยุติธรรม มีเหตุผล ควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ เคารพตนเอง ผู้อื่น และกฎหมาย ในยุคสังคม ดิจิทัล มีค่านึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ประสานสามัคคี ป้องกันตนเองและผู้อื่น รับผิดชอบต่อสิทธิของ ตนเองและผู้อื่น ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบที่เหมาะสม ปลอดภัยใน การใช้งานดิจิทัล ไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และรู้จักใช้ประโยชน์ในเทคโนโลยีอย่างมีสติ

ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย หรือยุคสังคมประชาธิปไตย ดิจิทัล ในความหมายใหม่ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีสิทธิและหน้าที่โดยรัฐรับรองและคุ้มครอง มี บทบาทการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อสังคมในระบอบการปกครองประชาธิปไตย สนับสนุนให้ ประชาชนพฤติกรรมติดต่อสื่อสารอย่างเสรีในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ เพื่อป้องกันสิทธิตนเอง และผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ความปลอดภัยในการใช้งานทุกรูปแบบ และยังไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ รู้จักใช้ประโยชน์ในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีวิจารณญาณ ในการวิจัยครั้งนี้นำเสนอ 7 ด้าน ได้แก่

1.5.3.1 ด้านการมีส่วนร่วม เป็นลักษณะการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะที่ เหมาะสม ถูกต้อง ยอมรับความแตกต่าง และเปิดโอกาสให้ประชาชนด้วยกันมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ และประยุกต์ใช้ในในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.5.3.2 ด้านความยุติธรรม เป็นลักษณะการมีสิทธิพื้นฐานในการคิด พูดทำสมัครใจ และเสมอภาค และปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ความเป็นส่วนตัวต่อสื่อเทคโนโลยีที่เป็นธรรม ส่งเสริมความ เสมอภาค โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การกระทำในพื้นที่สื่อออนไลน์ และมีสติ

เรียกร้องร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆ และประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.5.3.3 ด้านรับผิดชอบ เป็นลักษณะการกระตือรือร้น ไม่ละทิ้งในกิจกรรมต่างๆ เพื่อป้องกันสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ และมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาต่างๆ และประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.5.3.4 ด้านการมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ เป็นลักษณะการตัดสินใจ เลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเหมาะสม ถูกต้อง ยับยั้งอารมณ์ รวมถึงการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม และประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.5.3.5 ด้านการเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย เป็นลักษณะการยอมรับตนเอง ผู้อื่น และเคารพสิทธิ เสรีภาพของตน ผู้อื่น และกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตยและประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.5.3.6 ด้านความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นลักษณะการให้กระทำด้วยความหวังดีต่อประโยชน์ส่วนรวม และตระหนักถึงการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.5.3.7 ด้านความสามัคคี เป็นลักษณะการให้ความร่วมมือระหว่างกัน ไม่ขัดแย้งทางความคิด และการกระทำในการใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และการให้ดำเนินกิจกรรมอย่างฉันทามติ และประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่สังคมออนไลน์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดจริยธรรมของประชาชนตามแนวตะวันตกและแนวตะวันออก

1.6.2 ทำให้ทราบถึงการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่ควรจะมีหรือเหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

1.6.3 ทำให้ทราบถึงการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการใช้สื่อออนไลน์

1.6.4 ทำให้ได้ข้อมูลหรือผลลัพธ์ไปใช้ประยุกต์ใช้และพัฒนาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังคมไทย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยเรื่อง“การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนด้วยหลักพุทธธรรม ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย”และศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ สำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัย ทบทวนวรรณกรรม มาเป็นข้อค้นพบ นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย เกิดความเข้าใจบริบทของ เรื่องที่ทำการศึกษาค้นคว้าได้แจ่มชัดมากขึ้น เช่น บริบทของการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน บริบทของ หลักพุทธธรรมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน บริบทของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุค สังคมดิจิทัล รวมถึงบริบทของวัฒนธรรม และบริบทของพฤติกรรมทางการเมือง การพัฒนาจริยธรรม ของประชาชนที่เหมาะสมในยุคสังคมดิจิทัลเป็นอย่างไร เมืองคัมภีร์ประกอบด้วยอะไรบ้าง จริยธรรมของ ประชาชนที่ควรจะมีหรือที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ในการศึกษาครั้งนี้ คือ หลักสาราณียธรรม 6 ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลที่ควรจะเป็นอย่างไรบ้าง และแนวทางการพัฒนา จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลเป็น อย่างไรบ้าง ในการศึกษาครั้งนี้ ทบทวนวรรณกรรมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดของจริยธรรมของประชาชน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพลเมืองและพลเมืองดิจิทัล
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม
- 2.5 แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดของจริยธรรมของประชาชน

2.1.1 ความหมายของจริยธรรม

รากคำศัพท์ของคำว่า “ethics” ที่มาจากภาษากรีก ethos แปลว่า ลักษณะความ ประพฤติ หรืออุปนิสัย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 กล่าวถึงคำว่าจริยธรรม มาจาก คำสมาสของคำว่า “จริย” หรือ “จริยา” คือ ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ 8 ประการ ได้แก่ ความประพฤติตามอริยาบถ เดิน ยืน นั่ง นอน, ความประพฤติตามอายตนะภายในภายนอกด้วยจิตตั้ง

มันในสติ, การประพจน์ในมรรคผล, การประพจน์ในหลักอริยสัจ 4 ประพจน์เพื่อประโยชน์แก่โลก ขอบข่ายของคำว่า “จรรยา” คือ ความประพจน์ กิริยาที่ควรประพจน์ในหมู่คณะ เช่น จรรยาพนักงาน ธนาคารและในวิชาชีพต่างๆ จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพจน์ปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม กรมการศาสนา (2563) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ธรรม” มี 4 นัยยะ ได้แก่ นัยยะแรก “ธรรม” คือ ตัวธรรมชาติ ทุกสิ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ นัยยะที่สอง “ธรรม” คือ กฎธรรมชาติ (เกิดขึ้นตาม ธรรมชาติ) เพื่อควบคุมธรรมชาติให้เกิดขึ้นตั้งอยู่และเป็นไปตามกฎธรรมชาติ หรือกฎแห่งกรรม นัยยะ ที่สาม “ธรรม” คือ หน้าที่ในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ เช่น ปฏิบัติธรรม นัยยะที่สี่ “ธรรม” คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหน้าที่ จะถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ผลที่เกิดขึ้นปรากฏถึง ความสะอาด ความสว่าง ความสงบเยือกเย็น เป็นอิสระสู่นิพพาน และสมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539) กล่าวถึง “ธรรม”ตามแนวพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอน คุณความดี หลักธรรมะ ในมงคลสูตร กล่าว ถึงธัมมจริยา คือจริยธรรม หรือ Ethically คล้ายกับสมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์ (2561) กล่าวว่า Ethics ซึ่งหมายถึงจริยธรรม คือ การดำเนินชีวิต หลักความประพจน์ หลักการดำเนินชีวิต และ จริยธรรม ก็ยังเป็นคำแปลของ morality หมายถึง ระบบประเมินค่าความถูกผิดดีไม่ดี หรือหลักความ ประพจน์ ประกอบด้วย แห่งของการกระทำและแห่งของคุณค่าชีวิต หรือเป้าหมายชีวิต ลักษณะนิสัยทั้ง พฤติกรรมและทัศนคติ สอดคล้องกับมาตรฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น วัฒนธรรม ระเบียบแบบ แผน ค่านิยมที่พึงประสงค์ และศีลธรรมของศาสนา (ปกรณัม สิ่งสุริยา และคณะ, 2556) อีกนัยยะของ จริยธรรม เป็นศาสตร์ระบบวิชาความรู้ด้วยศีลธรรม หลักของจริยธรรม กฎว่าด้วยความประพจน์ และพิจารณาความประพจน์ดีประพจน์เลวร้าย ประพจน์ถูกต้องประพจน์ผิด เป็นต้น จริยธรรมจะเป็น “ศาสตร์แห่งจรรยาบรรณ” และกฎพื้นฐานที่ผู้คนใช้ดำเนินชีวิต จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำถูกต้อง ค่านิยม หลัก มันใจและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นดำเนินการตามหลักจริยธรรม ในหนังสือบางเล่ม กล่าวในขอบเขตเรื่องจริยศาสตร์ (ethics) เป็นปรัชญาเชิงปฏิบัติสาขาหนึ่งมาจากปรัชญาเชิงศีลธรรม เห็นความสำคัญในปัจเจกบุคคล และคุณค่าของความประพจน์ มุ่งจะค้นหาคำตอบในการดำรงชีวิตที่ ควรจะเป็น ค่านิยมอันควรมี อุดมคติอันควรมี ควรจะทำตามกฎหมายเกณฑ์ควรกำหนดให้ผู้คนปฏิบัติ ผู้วิจัยเห็นถึงขอบเขตในการพิจารณานิยามของจริยธรรม 2 แนวทาง แนวทางแรกเป็นศาสตร์สาขา ปรัชญาเกี่ยวกับศีลธรรม และแนวทางที่สองเป็นแนวปฏิบัติในหลักคุณค่าความดีและการกระทำ หลัก ประพจน์ที่ดีงาม หรือนิสัยที่ดีและถูกต้องตามมาตรฐานสังคมกำหนด

การอธิบายความหมายของจริยธรรมได้รวบรวมโดยทั่วไป เกี่ยวข้องกับหลักการแบบแผน หรือกฎระเบียบทั่วไป กรมการศาสนา (2563) กล่าวถึง จริยธรรมเป็นประมวลกฎเกณฑ์ความประพจน์ หรือหลักเกณฑ์ของสังคมนั้นๆ เป็นแนวทางประพจน์ที่เหมาะสมถูกต้องตามหลักศีลธรรมที่ดี ในความ ประพจน์ทางกาย วาจา จิตใจ ก่อเกิดความสุขแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม (สุทธิพร บุญส่ง, 2552) ระบบ การทำความดี ไม่ทำชั่วร้าย ผลของการกระทำหรือไม่กระทำ (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2539) ซึ่ง

กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ขึ้นกับสาเหตุภายใน เช่น ความพอใจ ลักษณะจิตใจ ความสามารถในการควบคุมตนเอง ไม่เห็นแก่ตัว กิริติ บุญเจือ (2538) เห็นถึงความดี ความชั่ว นำไปสู่ผลที่เกิดขึ้น และสาเหตุภายนอก เช่น สังคม วัฒนธรรม กฎระเบียบ คนรอบข้าง สถานการณ์ประสบการณ์ที่พบเห็น เป็นต้น และจริยธรรมยังหมายถึงแนวทางให้คนประพฤติดี เป็นประโยชน์สุขแก่ส่วนตนเองและส่วนรวม จริยธรรมจะไม่ใช้กฎหมาย เพราะกฎหมาย จะบังคับให้คนทำตาม มีบทลงโทษผู้คนจะกลัวการลงโทษ จริยธรรมจะไม่มีบทลงโทษ คนมีจริยธรรม เพราะแรงจูงใจ แต่จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับกฎหมาย โดยเป็นปัจจัยภายนอกคอยสนับสนุนให้คนมีจริยธรรม สำเนียง ยอดศิริ (2560) กล่าวถึงจริยธรรมเป็นมาตรฐานและแนวปฏิบัติให้ผู้คนควรปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ในสถานภาพต่างๆ เช่น บุตรหลาน พ่อแม่ เพื่อน พลเมือง ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบธุรกิจ เป็นต้น จริยธรรมยังเกี่ยวข้องกับนิสัย ต้องใช้ความรู้ ทักษะ และนิสัย Prabhakar (2011) และความหมายของ จริยธรรมแนวพุทธศาสนา คือ สภาพที่มีไว้ ผู้รักษาไว้ ผู้ทรงไว้ ยึดไว้ ซึ่งผู้ประพฤติตามธรรมให้ดำรงอยู่ได้ และเปลี่ยนแปลงไปตามกฎตามกระบวนการของธรรมชาติ ทำให้ทุกสิ่งในโลกธรรมชาติ รวมถึงมนุษย์ดำรงอยู่ได้ ผู้ประพฤติตามจริยธรรมที่ดี จะอยู่เป็นสุข ผู้ประพฤติตามธรรม จะอยู่ด้วยจริยธรรมที่ดีนำไปพัฒนาตนเอง และพัฒนาสังคมประเทศชาติ วิมล จิโรจพันธุ์ และประชิด สุกฤษณ์ (2547) จริยธรรม คือ ธรรมเป็นความประพฤติ หรือ หลักธรรมที่ควรประพฤติในการดำเนินชีวิตหรือควบคุม ความประพฤติทางกาย วาจา และใจให้กระทำความดี ความงาม และความถูกต้อง (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และพระมหาหมหินทร์ ปุริสุตโตโม, 2561) หรือข้อปฏิบัติหรือหลักความประพฤติที่ดีงาม มุ่งเพื่อ ประโยชน์ตนและสังคมสาธารณะส่งผลให้ชีวิตมีระเบียบแบบแผน คนในสังคมประพฤติอยู่ร่วมกันโดย ยึดหลักศีลธรรมความถูกต้อง จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์ (2558) รวบรวมความหมายของจริยธรรม เกี่ยวข้องกับขอบเขต หลักเกณฑ์ กฎระเบียบ ความเชื่อ พฤติกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การปฏิบัติศีลธรรม คำสอนศาสนา การปฏิบัติธรรม การภาวนา คุณธรรม มโนธรรม เป็นต้น จริยธรรม เป็นความประพฤติที่ดีงาม ประยุกต์ใช้ 3 ลักษณะ 1) ประมวล กฎหมายในกลุ่มบุคคลหรือสังคมใดๆ ก็ตามยอมรับ เป็นแนวทางกำกับควบคุมความประพฤติเพื่อ พิจารณาแยกถึงสิ่งใดควรไม่ควรกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่สำเร็จผล 2) ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความ ประพฤติและการครองชีวิตว่าอะไรดีชั่ว อะไรถูกผิด สิ่งใดควรไม่ควร 3) กฎเกณฑ์ความประพฤติของ มนุษย์จะเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ความเป็นผู้ฉลาดรู้ และเหตุผลหรือความสามารถทำให้ คนมีมโนธรรม และรู้จักไตร่ตรองแยกแยะความดีชั่ว, ถูกผิด, สิ่งใดควรไม่ควร มาควบคุมตัวเอง ควบคุม ผู้คนกันเองในกลุ่ม หรือเป็นศีลธรรมเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

2.1.1 ความหมายของจริยธรรม

รากคำศัพท์ของคำว่า “ethics” ที่มาจากภาษากรีก ethos แปลว่า ลักษณะความ ประพฤติ หรืออุปนิสัย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 กล่าวถึงคำว่าจริยธรรม มาจาก

คำสมาสของคำว่า “จริย” หรือ “จริยา” คือ ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ 8 ประการ ได้แก่ ความประพฤติตามอิริยาบถ เดิน ยืน นั่ง นอน, ความประพฤติตามอายตนะภายในภายนอกด้วยจิตตั้งมั่นในสติ, การประพฤติในมรรคผล, การประพฤติในหลักอริยสัจ 4 ประพฤติเพื่อประโยชน์แก่โลก ขอบข่ายของคำว่า “จรรยา” คือ ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติในหมู่คณะ เช่น จรรยาพนักงานธนาคารและในวิชาชีพต่างๆ จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม กรมการศาสนา (2563) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ธรรม” มี 4 นัยยะ ได้แก่ นัยยะแรก “ธรรม” คือ ตัวธรรมชาติ ทุกสิ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ นัยยะที่สอง “ธรรม” คือ กฎธรรมชาติ กฎที่สร้างตามธรรมชาติ เพื่อควบคุมธรรมชาติให้เกิดขึ้นตั้งอยู่และเป็นไปตามกฎธรรมชาติ หรือกฎแห่งกรรม นัยยะที่สาม “ธรรม” คือ หน้าที่ที่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ เช่น ปฏิบัติธรรม นัยยะที่สี่ “ธรรม” คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหน้าที่ จะถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ผลที่เกิดขึ้นเป็นความสะอาด ความสว่าง ความสงบเยือกเย็น มีความอิสระสุณิพพาน และสมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539) กล่าวถึง “ธรรม” ตามแนวพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอน คุณความดี หลักธรรมะ ในมงคลสูตร กล่าวถึงธัมมจริยา คือจริยธรรม หรือ Ethically คล้ายกับสมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์ (2561) กล่าวว่า Ethics ซึ่งหมายถึงจริยธรรม คือ การดำเนินชีวิต หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต และจริยธรรม ก็ยังเป็นคำแปลของ morality หมายถึง ระบบประเมินค่าความถูกต้องดีไม่ดี หรือหลักความประพฤติ ประกอบด้วย แง่ของการกระทำและแง่ของคุณค่าชีวิต หรือเป้าหมายชีวิต ลักษณะนิสัยทั้งพฤติกรรมและทัศนคติ สอดคล้องกับมาตรฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น วัฒนธรรม ระเบียบแบบแผน ค่านิยมที่พึงประสงค์ และศีลธรรมของศาสนา (ปกรณ์ สิงห์สุริยา และคณะ, 2556) อีกนัยยะของจริยธรรมเป็นศาสตร์ระบบวิชาความรู้ด้วยศีลธรรม หลักของจริยธรรม กฎว่าด้วยความประพฤติ และพิจารณาความประพฤติดีประพฤติเลวร้าย ประพฤติถูกต้องประพฤติผิด เป็นต้น จริยธรรมจะเป็น "ศาสตร์แห่งจรรยาบรรณ" และกฎพื้นฐานที่ผู้คนใช้ดำเนินชีวิต จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำถูกต้อง ค่านิยมหลัก มั่นใจและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นดำเนินการตามหลักจริยธรรม ในหนังสือบางเล่มกล่าวในขอบเขตเรื่องจริยศาสตร์ (ethics) เป็นปรัชญาเชิงปฏิบัติสาขาหนึ่งมาจากปรัชญาเชิงศีลธรรมเห็นความสำคัญในปัจเจกบุคคล และคุณค่าของความประพฤติ มุ่งจะค้นหาคำตอบในการดำรงชีวิตที่ควรจะเป็น ค่านิยมอันควรมี อุดมคติอันควรมี ควรจะทำตามกฎเกณฑ์ควรจะทำกำหนดให้ผู้คนปฏิบัติ ผู้วิจัยเห็นถึงขอบเขตในการพิจารณานิยามของจริยธรรม 2 แนวทาง แนวทางแรกเป็นศาสตร์สาขาปรัชญาเกี่ยวกับศีลธรรม และแนวทางที่สองเป็นแนวปฏิบัติในหลักคุณค่าความดีและการกระทำ หลักประพฤติที่ดีงาม หรือนิสัยที่ดีและถูกต้องตามมาตรฐานสังคมกำหนด

การอธิบายความหมายของจริยธรรมได้รวบรวมโดยทั่วไป เกี่ยวข้องกับหลักการแบบแผนหรือกฎระเบียบทั่วไป กรมการศาสนา (2563) กล่าวถึง จริยธรรมเป็นประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ หรือหลักเกณฑ์ของสังคมนั้นๆ เป็นแนวทางประพฤติที่เหมาะสมถูกต้องตามหลักศีลธรรมที่

ดี ในความประพฤติทางกาย วาจา จิตใจ ก่อเกิดความสุขแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม (สุทธิพร บุญส่ง, 2552) ระบบการทำความดี ไม่ทำชั่วร้าย ผลของการกระทำหรือไม่กระทำ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2539) ซึ่งกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ขึ้นกับสาเหตุภายใน เช่น ความพอใจ ลักษณะจิตใจ ความสามารถในการควบคุมตนเอง ไม่เห็นแก่ตัว กิริยา บุญเจือ (2538) เห็นถึงความดีความชั่ว นำไปสู่ผลที่เกิดขึ้น และสาเหตุภายนอก เช่น สังคม วัฒนธรรม กฎระเบียบ คนรอบข้าง สถานการณ์ประสบการณ์ที่พบเห็น เป็นต้น และจริยธรรมยังหมายถึงแนวทางให้คนประพฤติดี เป็นประโยชน์สุขแก่ส่วนตนเองและส่วนรวม จริยธรรมจะไม่ใช้กฎหมาย เพราะกฎหมาย จะบังคับให้คนทำตาม มีบทลงโทษผู้คนเพื่อกำราบพฤติกรรมไม่ดี จริยธรรมจะไม่มีบทลงโทษ คนมีจริยธรรม เพราะแรงจูงใจ แต่จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับกฎหมาย โดยเป็นปัจจัยภายนอกคอยสนับสนุนให้คนมีจริยธรรม สำเนียง ยอดศิริ (2560) กล่าวถึงจริยธรรมเป็นมาตรฐานและแนวปฏิบัติให้ผู้คนควรปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ในสถานภาพต่างๆ เช่น บุตรหลาน พ่อแม่ เพื่อน พลเมือง ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบธุรกิจ เป็นต้น จริยธรรมยังเกี่ยวข้องกับนิสัย ต้องใช้ความรู้ ทักษะ และนิสัย Prabhakar (2011) และความหมายของจริยธรรมแนวพุทธศาสนา คือ สภาพที่มีไว้ ผู้รักษาไว้ ผู้ทรงไว้ ยึดไว้ ซึ่งผู้ประพฤติตามธรรมให้ดำรงอยู่ได้ และเปลี่ยนแปลงไปตามกฎตามกระบวนการของธรรมชาติ ทำให้ทุกสิ่งในโลกธรรมชาติ รวมถึงมนุษย์ดำรงอยู่ได้ ผู้ประพฤติตามจริยธรรมที่ดี จะอยู่เป็นสุข ผู้ประพฤติตามธรรม จะอยู่ด้วยจริยธรรมที่ดีนำไปพัฒนาตนเอง และพัฒนาสังคมประเทศชาติ วิมล จิโรจพันธุ์ และประชิด สุกฤษณ์ (2547) จริยธรรม คือ ธรรมเป็นความประพฤติ หรือ หลักธรรมที่ควรประพฤติในการดำเนินชีวิตหรือควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา และใจให้กระทำความดี ความงาม และความถูกต้อง (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และพระมหาหมขวินทร์ ปุริสุตโต, 2561) หรือข้อปฏิบัติ หรือหลักความประพฤติที่ดีงาม มุ่งเพื่อประโยชน์ตนและสังคมสาธารณะส่งผลให้ชีวิตมีระเบียบแบบแผน คนในสังคมประพฤติอยู่ร่วมกันโดยยึดหลักศีลธรรมความถูกต้อง จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม พงศ์พัฒน์ จิตตานรักษ์ (2558) รวบรวมความหมายของจริยธรรม เกี่ยวข้องกับขอบเขต หลักเกณฑ์ กฎระเบียบ ความเชื่อ พฤติกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การปฏิบัติศีลธรรม คำสอนทางศาสนา การปฏิบัติธรรม การภาวนา คุณธรรม มโนธรรม เป็นต้น และจริยธรรม จะเป็นความประพฤติดีงาม ประยุกต์ใช้ 3 ลักษณะ 1) ประมวลกฎหมายในกลุ่มบุคคลหรือสังคมหนึ่งๆ ยอมรับ เป็นแนวทางควบคุมความประพฤติเพื่อแยกแยะถึงสิ่งใดควรไม่ควรกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่สำเร็จผล 2) ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิตว่าอะไรดีชั่ว อะไรถูกผิด สิ่งใดควรไม่ควร 3) กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์จะเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์ เช่น การเป็นผู้ฉลาดรู้ และเหตุผลหรือความสามารถทำให้คนมีมโนธรรม และรู้จักไตร่ตรองแยกแยะความดี-ชั่ว, ถูก-ผิด, ควร-ไม่ควร เป็นการควบคุมตัวเอง ควบคุมกันเองในกลุ่ม หรือเป็นศีลธรรมเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

สรุปว่า ความหมายของจริยธรรมในทางปฏิบัติสองมุมมองในสองระดับ โดยมุมมองแรก ในเชิงโลกุตตรธรรมเหนือโลกปุถุชน พัฒนาจริยธรรมระดับขั้นสูงขึ้น ต้องศรัทธาเพียรรักษาศีล จะสมณะ ไม่สร้างเดือดร้อนต่อผู้อื่น และเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ยิ่งผู้รักษาศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 ศีล 311 ขั้นสูง เช่น อุบาสก อุบาสิกา สามเณร สามเณรี ภิกษุณี พระภิกษุ เป็นต้น จะพัฒนาจริยธรรมสูงขึ้นไปอีกเช่นกัน นิยามของจริยธรรมในแนวพุทธ หมายถึง ความประพฤติหรือปฏิบัติตามธรรมชาติ ยิ่งผู้ประพฤติดีธรรม ยึดถือพรหมจรรย์ จะเป็นผู้่องแผ้วเสมียนพรหมสาวกของพระพุทธเจ้า มีจริยธรรมขั้นสูงกว่าผู้ถือศีล 5 และมีค่านิยมทางศาสนา มุ่งพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม พัฒนาประเทศชาติให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมุมมองที่สองในเชิงโลกียธรรม โลกปุถุชนพัฒนาจริยธรรมระดับจริยธรรมขั้นต้น ถือในศีล 5 มีความประพฤติที่ดี ถูกต้อง เหมาะสมของบุคคลตามแบบแผนที่บุคคลในสังคมนั้นๆ กำหนดให้ดำเนินชีวิตขึ้นพื้นฐาน โดยการใช้เหตุผล และสำนึกสามารถแยกแยะการกระทำสิ่งดีไม่ดี สิ่งที่ถูกต้องผิด สิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม จะขึ้นกับดุลยพินิจแต่ละบุคคล บรรทัดฐานทางสังคม การเลี้ยงดูในครอบครัว สถาบันทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม และค่านิยมทางศีลธรรม เช่น ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความรับผิดชอบ เป็นต้น และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2.1.2 ลักษณะของจริยธรรม

โลกทัศน์ทั่วไป ลักษณะของจริยธรรมของมนุษย์ตามทฤษฎีโคลเบอร์ก จะมี 4 ประการ ได้แก่ 1) มีความรู้เชิงจริยธรรม คือ บุคคลที่มีความรู้ในสังคมรู้จักวางตนควรกระทำ และไม่ควรกระทำ พฤติกรรมในลักษณะที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมระดับมากน้อยแตกต่างกันไปตาม จำนวนปริมาณของความรู้จะขึ้นกับอายุ การศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของคน 2) มีเหตุผลเชิงจริยธรรม คือ ผู้ใช้เหตุผลในตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำ ความพฤติกรรมใดๆ แสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจกระทำกิจต่าง ๆ ซึ่งทราบถึงผู้ที่มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจจะทำคล้ายกันได้ อาจมีเหตุผลในการกระทำ และระดับจริยธรรมแตกต่างกันได้ 3) มีทัศนคติเชิงจริยธรรม คือ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนรู้สึกชื่นชอบหรือไม่ มากน้อยเพียงใด มักจะสอดคล้องกับค่านิยมของคนในสังคมนั้นๆ 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ ผู้แสดงพฤติกรรมที่สังคมนั้น นิยมกัน หรือละเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคม สุทธิพร บุญส่ง (2552, อ้างจาก ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2543) ลักษณะของจริยธรรม ได้แก่ 1) จริยธรรมเกี่ยวข้องกับการพิจารณาเลือกหรือตัดสินใจ เห็นถึงจริยธรรมจะควบคู่กับเสรีภาพของการเลือกกระทำกิจใดๆ ก็ได้ 2) จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับความค่านิยมของบุคคลที่เชื่อถือ เป็นรากฐานตัดสินใจเลือกที่มีจริยธรรม โดยตัดสินใจเลือกเปรียบเทียบในสิ่งที่ดีกว่าอีกสิ่งหนึ่ง 3) จริยธรรม เกี่ยวข้องกับความประพฤติของคนที่ทำถูก-ผิด ดี-ไม่ดี คนที่มีจริยธรรม ผู้คนยอมรับการปฏิบัติตนถูกต้องตามมาตรฐาน หรือปฏิบัติตามศีลห้า ในทางพุทธศาสนาถือเป็นหลักหรือกฎของการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะศีลเป็นพื้นฐานของการกระทำที่ดี

จริยธรรมมักเกี่ยวข้องกับศาสนา เพราะคำสอนมีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม โดยเฉพาะจริยธรรมของสังคมไทย ขึ้นอยู่กับศีลธรรมของศาสนาพุทธ จะกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งจริยธรรมจะสัมพันธ์กับหลักคำสอนทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี สำเนียง ยอดคีรี (2560) ทศณะตามแนวพุทธศาสนา เห็นถึงลักษณะของคนดีตามหลักพระไตรปิฎก ปญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย 22/50 การเป็นคนดีเกิดมาเพื่อเกื้อกูลประโยชน์สุขแก่คนส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะชาวเมือง สมณะพราหมณ์ อำมาตย์ มารดา บิดา ทาส กรรมกร บุตร ภรรยา मिตร ผู้วิจัยเข้าใจถึงลักษณะของคนดีดังกล่าวข้างต้น มีจริยธรรม เมื่อคนดียึดหลักทศ 6 ก้าวสู่การเป็นพลเมืองก็จะทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น สุขชีพ ปุญญาณุกา (2554) กล่าวถึงพลเมืองทำหน้าที่และปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมต่อคนต่างๆ ในสังคม ได้แก่ ทาส กรรมกร ชาวเมือง มิตร บุตร ภรรยา บุพการี อำมาตย์ สมณะและพราหมณ์ เพื่อสังคมนั้นเจริญก้าวหน้าและเป็นระเบียบ เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นถึง ลักษณะของจริยธรรมโดยทั่วไป จะมีความประพฤติเหมาะสม และถูกต้อง และลักษณะของจริยธรรมเฉพาะตัวในแต่ละบริบทหรือแต่ละวิชาชีพ ก็จะแตกต่างกันไปตามเกณฑ์การตัดสินจริยธรรม ขึ้นกับความเชื่อ ค่านิยม สภาพที่แวดล้อม วัฒนธรรมการทำงาน สังคม และแนวคิดของสำนักวิชาต่างๆ กันไปในบุคคลนั้น ๆ รับรู้และเข้าใจในแต่ละสังคม รวมถึงทศณะของนักวิชาการตามแนวพุทธศาสนาและแนวคิดตามสาขาวิชาต่างๆ เช่น สังคมวิทยา มนุษยวิทยา สังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

2.1.3 เกณฑ์การแบ่งจริยธรรม

การแบ่งเกณฑ์การตัดสินจริยธรรม 3 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรก กลุ่มที่ตัดสินจริยธรรมด้วยแนวคิดเรื่องหลักการใช้เจตนา กลุ่มที่สอง กลุ่มที่ตัดสินจริยธรรมด้วยแนวคิดเรื่องการใช้หลักประโยชน์สุขนิยม กลุ่มที่สาม กลุ่มที่ตัดสินจริยธรรมด้วยแนวคิดผสมผสานระหว่างการใช้เจตนาและประโยชน์สุข ซึ่งจริยธรรมในพุทธปรัชญาจะคล้ายกับกลุ่มที่ 3 ด้วยแนวคิดผสมผสานระหว่างหลักประโยชน์นิยมกับหลักเจตนา แต่เมื่อเทียบแล้วจะมีความละเอียดกว่า ไม่ได้เหมือนกับทั้ง 3 กลุ่ม ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม ความเหมาะสมและเป้าหมายของการนำไปปฏิบัติ การที่บุคคลมีจริยธรรมเป็นรากฐานของความสำเร็จ เช่น ความถ่อมตน ความภักดี ความซื่อสัตย์ ความพอประมาณ ความยุติธรรม ความอดทน ความอดสาหัส ความสมถะเรียบง่าย ความกล้าหาญ ความสุภาพเรียบร้อย ผลของสุจริตตามหลักพระไตรปิฎก พชรมณ บุญแสน (2564) คล้ายกับหลักสุจริตธรรม ภายสุจริต วิสุจริตและมโนสุจริตเกิดขึ้นจะน่าพอใจ เมื่อยึดมั่นแล้วจะป้องกันการคอร์รัปชั่นได้ คล้ายกับ (พระประสาน ชยาภิโรโต (อร่ามวณิชย์) และพระสุทธิสารเมธี,ดร. (2564 อ้างจากวิทย์ วิศทเวทย์, 2520) กล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมทางจริยธรรม 5 กลุ่มดังนี้ 1) เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมแบบเอ็มมานูเอล ค้านท์ มีทศณะว่าการเจตนามุ่งกระทำที่ดี หรือการกระทำที่ถูก เกิดจากเจตนาดี และแบ่งแยกศีลธรรมกับความสุข การกระทำที่ผิดหลักศีลธรรมจะเป็นการกระทำที่เลวร้าย ส่วนคุณค่าทางศีลธรรมจะมีนัยยะเกี่ยวกับความ

ดี ชั่ว ถูก ผิด จะเป็นสิ่งตายตัว ไม่เลือกเวลา พื้นที่ สิ่งแวดล้อม หรือตัวบุคคล ดังตัวอย่างการพูดความจริง เป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าจะพูดกับใคร ที่ไหน เมื่อใด และสถานการณ์ใด จุดเด่นของแนวคิดนี้ จะสอนให้คนรู้สึกสำนึกในหน้าที่ เช่น การคดโกงเป็นสิ่งที่ผิด ส่วนความซื่อสัตย์ก็ไม่อาจจะได้รับการสรรเสริญเสมอไป โดยเกิดจากหวังผลประโยชน์ก็ไม่ดีในทางศีลธรรม แต่ถ้าความซื่อสัตย์เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ จะเป็นสิ่งประเสริฐ และไม่มีใครเหนือกฏศีลธรรม การใช้คนเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายบางอย่าง ถือเป็นการกระทำที่ผิด เนื่องจากทุกคนมีศักดิ์ศรีของตนเองและมีคุณค่าเท่าเทียมกัน 2) เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมแบบกลุ่มประโยชน์นิยม มีทัศนะถึงการตัดสินความดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร โดยใช้เกณฑ์ตัดสินเรื่องความสุข เป็นผลที่สำคัญ การกระทำของมนุษย์ว่าดี-ชั่ว ถูก-ผิด ชอบ-ไม่ชอบ ถ้ามนุษย์ต้องตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดๆ เพื่อเป็นประโยชน์สุขของคนจำนวนมากตามหลักความสุข ทุกฝ่ายมีประโยชน์เท่าเทียมกัน เจตนาในการกระทำไม่สำคัญ แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำสำคัญกว่า 3) เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมแบบมโนธรรมสมบูรณ์ มีทัศนะถึงมโนธรรม ถือเป็นการสำนึกของมนุษย์ทุกคนมีโดยธรรมชาติ ความสำนึกนี้เป็นเสียงภายในจิตทำให้ตัดสินสิ่งผิดสิ่งถูก มโนธรรมสมบูรณ์ เห็นถึงทุกสิ่งในโลกต้องมีลักษณะเป็นแก่นแท้ของตัวเอง ต้องมีอยู่ในตัวเสมอ ไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นอยู่ในสภาพใด เสมือนเกลือมีความเค็มอยู่เสมอ ความสำนึกไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกความพอใจ หรือไม่พอใจ ซึ่งความดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด เป็นคุณสมบัติทางจริยธรรม เป็นนามธรรม ต้องใช้ปัญญา เป็นมโนธรรมหรืออินทรีย์ทางศีลธรรม เป็นตัวตัดสิน 4) เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมแบบสมบูรณ์ หรือสมบูรณ์นิยม เชื่อถึงคุณค่าทางจริยธรรม หรือ ความดี ความชั่ว เป็นสิ่งสมบูรณ์ เป็นค่าที่มีอยู่จริงในตัวเอง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยหรือพื้นที่ แนวคิดนี้ สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์ของค่านักวิชาการฝ่ายตะวันตก เห็นถึงศีลธรรมเป็นสิ่งที่จริงไม่เปลี่ยนแปลงได้ และมีค่าในตัวเอง การกระทำถูกหรือผิด พิจารณาจากหลักการหรือเจตนากระทำไม่ใช่ผลจากการกระทำ ถ้าเจตนากระทำดี ถือว่าการกระทำดี เช่น การสำนึกในหน้าที่ก่อให้เกิดการกระทำเพื่อหน้าที่ จะไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน 5) เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมแบบสัมพัทธ์นิยม เชื่อถึงความดีความชั่วไม่มีคุณค่าที่ดีอยู่ในตัวเอง แต่ขึ้นกับสิ่งอื่น คุณค่าทางจริยธรรม หรือความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นสิ่งสัมพัทธ์เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ เช่น การพูดโกหก จะถูก ผิด ดี ชั่ว ยังตอบไม่ได้จนกว่าจะทราบสาเหตุก่อน และกระทำไปแล้วเป็นอย่างไร เช่น ถ้าแพทย์พูดเท็จกับคนไข้เพื่อหวังผลดีในการรักษา การพูดเท็จนั้น ถือว่าไม่ผิด สัมพัทธ์นิยม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) สัมพัทธ์นิยมส่วนบุคคล เชื่อในความดี ความชั่ว เป็นเรื่องการตัดสินใจของส่วนบุคคลแต่ละคนจะมีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกัน กล่าวได้ว่า ถ้าบุคคลกระทำแบบเดียวกัน บางคนว่าดี บางคนว่าไม่ดีก็ได้ แต่ละคนตัดสินต่างกันไปในสมัยกรีกโบราณนักปรัชญาที่มีแนวคิดแบบนี้ เช่น กลุ่มโซพิสต์ กล่าวถึง “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสิ่งทั้งปวง” คือ การตัดสินในแต่ละส่วนบุคคลว่าสิ่งใดจริง ไม่จริง ดี ไม่ดี ไม่มีเหตุการณ์อะไรตัดสินชี้ขาดสิ่งต่าง ๆ ว่า ดี ชั่ว และ 2) สัมพัทธ์นิยมทางสังคม เป็นความเชื่อที่ว่า ความดี ความชั่ว ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข

ทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม สังคมเป็นตัวตัดสินว่าสิ่งใดถูกผิด เพราะความรู้สึกทางศีลธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์ถูกสั่งสอนเรียนรู้ มาจากจารีตประเพณีของสังคมที่คนนั้นอาศัยอยู่ ความพึงพอใจไม่พึงพอใจ หรือค่านิยมของแต่ละคนเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เด็ก เนื่องจากสังคมมีจารีตที่แตกต่างกัน มีค่านิยมไม่เหมือนกัน สิ่งที่ดีว่าดี ชั่ว ถูก ผิด จึงไม่เหมือนกัน เช่น บางสังคมรัฐที่ใช้กฎหมายอิสลามเคร่งครัด เห็นว่าการดื่มสุราผิดกฎหมายและมีบทลงโทษ หรือบางประเทศ มีวัฒนธรรมเดินเท้าในสวนสาธารณะไม่ผิดกฎหมาย ไม่อนาจาร แต่ผิดบรรทัดฐานทางสังคมในอีกสังคมหนึ่ง เป็นต้น

สรุปว่า การตัดสินจริยธรรม แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มแรก ใช้เจตนาพิจารณาความดี-ชั่วของผู้กระทำ ถ้ามีเจตนาดีถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เช่น แนวคิดของค่าน้ำที่เน้นหน้าที่ ความซื่อสัตย์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กลุ่มที่สอง ใช้ประโยชน์นิยมพิจารณาจากผลลัพธ์หรือประโยชน์สุขที่เกิดขึ้นแก่คนส่วนใหญ่ การกระทำใดสร้างความสุขมากที่สุดถือว่าดี แม้เจตนาอาจไม่สำคัญเท่าผลที่เกิดขึ้นกลุ่มที่สาม กลุ่มผสมผสานเจตนาและผลประโยชน์พิจารณาทั้งเจตนาและผลของการกระทำร่วมกัน ซึ่งจริยธรรมในพุทธปรัชญามีลักษณะใกล้เคียงแนวคิดนี้ แต่ละเอียดกว่า โดยคำนึงถึงบริบท สังคม ความเหมาะสม และเป้าหมายของการปฏิบัติ รวมถึงยังมีเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมอื่น เช่น มโนธรรมสำนึก เชื่อว่ามนุษย์มีสำนึกผิดชอบชั่วดีโดยธรรมชาติ สัมบูรณ์นิยม เชื่อว่าความดี-ชั่วจะตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงตามเวลา สัมพัทธ์นิยม เชื่อว่าความดี-ชั่วเปลี่ยนแปลงได้ตามบุคคล สังคม และสถานการณ์ ซึ่งจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จและการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความอดทน และความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสุจริต 3 ได้แก่ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ที่ช่วยป้องกันการทุจริตและสร้างสังคมที่ดีได้

2.1.4 องค์ประกอบของจริยธรรม

องค์ประกอบของจริยธรรม ประโยชน์ สังกลีน (2562) กล่าวถึง การมีจริยธรรมโดยพื้นฐานของธรรมชาติด้านงานบริการสาธารณะ และจริยธรรมพื้นฐานตามที่คณะปรัชญาของจริยธรรมประกอบด้วย (1) หน้าที่ (duties) เป็นพฤติกรรมของคนที่คาดหวังต่อสิ่งที่ต้องมี เมื่อได้ครอบครองบทบาทบางอย่าง หรือกิจที่บุคคลต้องปฏิบัติ และได้รับบทบาท หรือตำแหน่งการงานตามนัยของบริหารรัฐกิจว่าด้วยเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ (2) กฎเกณฑ์ (rules) เป็นข้อกำหนดเกี่ยวข้องกับชนิดของการกระทำที่ถูกต้อง และมีลักษณะบังคับ (3) ผลลัพธ์ (results) เป็นการกระทำจะก่อให้เกิดผลดีสูงสุดต่อผู้คนจำนวนมากที่สุด (4) คุณธรรม (virtues) เป็นลักษณะนิสัยที่กระทำเพื่อได้มาซึ่งศีลธรรมอันสูงส่ง หรือมีคุณสมบัติของคนดี (5) การสำนึกรู้ (intuition) เป็นสามัญสำนึกคอยเฝ้าสังเกตความเหมาะสมทางศีลธรรมซึ่งมีอยู่โดยธรรมชาติในตัวบุคคล พงศ์พัฒน์ จิตตานุกรักษ์ (2558) รวบรวมองค์ประกอบของจริยธรรม ได้แก่ ปัญญา ความรู้ เหตุผล อารมณ์ ความรู้สึก สิ่งแวดล้อม สังคม ระเบียบ หลักเกณฑ์ พฤติกรรมที่แสดงออก ความเชื่อผลของกรรม และหลักธรรม เป็นต้น

สรุปว่า การมีจริยธรรมของบุคคล ประกอบด้วย บุคคลที่มีความคิด สำนึกรู้ มีปัญญา เหตุผล ความรู้ คุณธรรม หน้าที่ กฎเกณฑ์ และผลลัพธ์ กระบวนการก่อจริยธรรม และสิ่งแวดล้อมตัวบุคคลส่งผลให้มีจริยธรรม เป็นต้น

2.1.5 ประโยชน์ของจริยธรรม

ประโยชน์ของจริยธรรมของตัวบุคคล Mulyatno, C. B. (2014) เห็นความสำคัญของจริยธรรม จะพัฒนาสังคมเพื่อชีวิตของผู้คนที่ดีขึ้น เกี่ยวข้องกับความเสรีภาพ ความเท่าเทียม และภราดรภาพในระบอบประชาธิปไตย เป็นอุดมคติทางจริยธรรมของมนุษยชาติ โดยเฉพาะความเท่าเทียมเป็นแนวคิดจริยธรรม วิมล จิโรจน์พันธุ์ และประชิด สุกฤษณ์พัฒน์ (2547) กล่าวถึงประโยชน์ในการประพฤติจริยธรรมสม่ำเสมอ เช่น 1) ส่งเสริมคนดีและคนทำดีจะได้รับสิ่งที่ดีในชีวิต ป้องกันคนทำชั่วไม่ให้ทำความชั่วและไม่เกิดกับสังคมนั้น ๆ 2) รักษาคนดีให้ได้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พร้อมแก้ไขนิสัยของผู้กระทำผิดรับโทษและไม่ให้กระทำผิดซ้ำ 3) ป้องกันคนดีไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนทำชั่ว 4) ส่งเสริมช่วยเหลือคนดีและลงโทษคนชั่วจะต้องมีเหตุผล 5) เมื่อคนดีถูกทำลายหรือคนชั่วเอารัดเอาเปรียบ จะต้องขอใช้ความเสียหาย สุทธิพร บุญส่ง (2552) กล่าวถึงประโยชน์ของจริยธรรม ช่วยทำให้บุคคลตระหนักถึงคุณธรรมที่จะพัฒนาบุคลิกภาพและสังคม ประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัยจะช่วยให้บุคคลนั้นเป็นผู้มีพฤติกรรมที่ดี ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดกลั้น รับผิดชอบ ไม่ละโมภ ตรงต่อเวลา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ดี

ตัวอย่างเกี่ยวกับประโยชน์ของจริยธรรมของหน่วยงาน Prabhakar (2011) เช่น 1) ช่วยใส่ใจต่อสังคม มีความเป็นธรรมและสิทธิเท่าเทียมกัน 2) ช่วยรักษาแนวทางคุณธรรม เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไปหรือขัดแย้งกันของหน่วยงาน 3) ปลุกฝังการทำงานเป็นทีมอย่างเข้มแข็งและทำงานที่มีประสิทธิภาพ จะจัดพฤติกรรมของพนักงานให้สอดคล้องกับค่านิยมทางจริยธรรมที่ผู้นำขององค์กรที่ทำงานกำหนด ทัวไปแล้วพบความแตกต่างระหว่างค่านิยมที่ตนต้องการกับค่านิยมที่สะท้อนจากพฤติกรรมในที่ทำงานเกี่ยวข้องกับค่านิยมในที่ทำงาน เช่น ความซื่อสัตย์ เป็นองค์ประกอบของทีมทำงานที่เข้มแข็ง ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมของพนักงาน กับค่านิยมขององค์กรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 4) สนับสนุนการเติบโตของพนักงาน การเอาใจใส่ต่อหลักจริยธรรมในที่ทำงานช่วยให้พนักงานเผชิญกับความเป็นจริงทั้งในด้านดีและไม่ดีทั้งในองค์กรและในตนเอง 5) หลักจริยธรรม มักนำไปใช้กับประเด็นจริยธรรมที่สำคัญในปัจจุบัน เพื่อจะให้กลายเป็นกฎหมาย การเอาใจใส่ต่อหลักจริยธรรมช่วยให้แน่ใจว่านโยบายและขั้นตอนปฏิบัติที่มีจริยธรรมสูงในสถานที่ทำงาน มั่นใจในการปฏิบัติตนเองอย่างมีจริยธรรม เป็นการมีระเบียบวินัย 6) ช่วยหลีกเลี่ยงการกระทำผิดทางอาญา จริยธรรมมีแนวโน้ม ตรวจสอบผลงานหรือปัญหาได้ 7) จัดการค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการจัดการความหลากหลาย มีการใช้โปรแกรมจริยธรรมระบุค่านิยมที่ต้องการและรับรองว่าพฤติกรรมขององค์กรสอดคล้องกับค่านิยมเหล่านั้น การพัฒนา

นโยบายและขั้นตอนปฏิบัติ เพื่อปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ต้องการ และฝึกอบรมบุคลากร จำเป็นต้องมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยม เช่น ความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประสิทธิภาพ ความน่าเชื่อถือ กิจกรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการจัดการด้านจริยธรรมที่ดี 8) ส่งเสริมภาพลักษณ์สาธารณะที่เข้มแข็ง การใส่ใจต่อหลักจริยธรรม เป็นการประชาสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับกันถึงการจัดการด้านจริยธรรมไม่ควรกระทำ เพื่อเหตุผลในการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การที่องค์กรสนใจในหลักจริยธรรม จะสะท้อนถึงผลที่เกิดขึ้นในเชิงบวกอย่างเข้มแข็งต่อสาธารณชนได้ ผู้คนมองว่าองค์กรเหล่านั้นให้ความสำคัญกับผู้คนมากกว่าผลกำไร โดยมุ่งมั่นดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์และให้เกียรติอย่างสูงสุด การปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมเป็นสิ่งสำคัญ 9) การจัดการค่านิยมทางจริยธรรมในสถานที่ทำงานทำให้การดำเนินการของฝ่ายบริหารถูกต้องตามกฎหมาย เสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดวางวัฒนธรรมขององค์กร และปรับปรุงความไว้วางใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม สนับสนุนความสม่ำเสมอมากขึ้นในมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และปลูกฝังความอ่อนไหวต่อผลกระทบของค่านิยมและข้อความขององค์กรมากขึ้น Biller-Andorno et al. (2023) กล่าวถึงสถาบันต่างๆ ในสหภาพยุโรปเห็นถึงสังคมมีความจำเป็นในจริยธรรมด้านต่างๆ เช่น นโยบายต่างประเทศ การเงิน นวัตกรรม และสุขภาพ เป็นต้น ต้องยึดถือค่านิยมพื้นฐานและเหตุผลประกอบการตัดสินใจ เพื่อความเจริญก้าวหน้า อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีอิสรภาพ จริยธรรมเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจการกระทำที่ถูกต้อง หรือที่ผลิตสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์มากกว่าหรือน้อยกว่าผลที่ตามมา ตามหลักประโยชน์นิยม เช่น การโกหกอาจเป็นความถูกต้องทางศีลธรรม ถ้าเกิดผลลัพธ์ที่ดี ช่วยผู้คนหรือสร้างความสุขแก่ผู้คนได้มากมาย แสดงถึงสำนักคิดบางสำนัก มีทัศนะมุ่งเป้าหมายจะพัฒนาทฤษฎีจริยธรรมโดยยึดหลักจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญ แต่ในการปฏิบัติงาน จะส่งเสริมการเคารพ และสิทธิส่วนบุคคลที่มีความสำคัญ เสมือนหลักในการส่งเสริมผลลัพธ์ที่ดีแก่บุคคลและสังคม และคุณค่าของจริยธรรม สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539) กล่าวถึง คุณค่าของจริยธรรมในชีวิตคน ได้แก่ 1) จริยธรรมช่วยให้คนรู้จักตนเอง รู้สำนึกในหน้าที่รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคมและประเทศชาติ 2) จริยธรรมช่วยให้คนปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสังคมอย่างมีระเบียบ เช่น ครองตน ครองเรือน ครองงาน ครองคน 3) จริยธรรมช่วยให้คนยึดเหนี่ยวและมีหลักปฏิบัติป้องกันการเบียดเบียนตนเองและสังคม 4) จริยธรรมช่วยสร้างสันติภาพในสังคมและสันติภาพโลก 5) จริยธรรมช่วยให้คนมีจิตใจหนักแน่น ขยันอดทน ต่อสู้เอาชนะความทุกข์ ความเดือดร้อนด้วยตนเอง เป็นที่พึ่งของตนเอง ไม่หลงมกมายรอคอยชะตากรรม 6) จริยธรรมเป็นวิถีแห่งปัญญา ทำให้คนมีเหตุผล ไม่เชื่องมกมายโดยไร้เหตุผล ใช้สติปัญญาแก้ปัญหาชีวิต มีความเชื่อมั่นในการทำความดี 7) จริยธรรมช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้คนมีชีวิตที่ดี มีสุขภาพจิตดี สุขภาพร่างกายดี มีชีวิตสมบูรณ์ 8) จริยธรรมช่วยทำให้คนกำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและพัฒนาชีวิตให้สำเร็จ 9)

จริยธรรมช่วยให้คนอยู่อาศัยร่วมกันในสังคมอย่างมีระบบระเบียบ สงบสุข สันติภาพ รู้สึกรับรู้ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สรุปว่า ประโยชน์ของจริยธรรม เป็นเครื่องมือช่วยกำกับตัวบุคคลให้เป็นคนดียึดถือเป็นแนวทางให้ดำเนินชีวิตอย่างสมณะ สวรรค์ เห็นสัจธรรมแก่นแท้ของชีวิต ผู้วิจัยเห็นถึงการดำเนินชีวิตของคนสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ควบคู่กับความรู้และคุณธรรมตามหลักพุทธธรรม โดยระลึกทำความดีตั้งแคว่ความคิด วาจา และการกระทำใดๆ ที่เหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้ราบรื่น ไม่สร้างความเดือดร้อน และไม่เอาเปรียบระหว่างกันมากเกินไปในยุคสังคมดิจิทัล และยังช่วยสร้างสมดุลในสังคมคู่กับคำสอนในหลักพุทธธรรม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพจิตใจมากกว่าปริมาณวัตถุนิยม เพื่อเตรียมพร้อมและเข้าใจการดำเนินชีวิตพอเหมาะตามสถานการณ์ที่ผันแปรอย่างรวดเร็ว

2.1.6 แนวคิดจริยธรรมของประชาชนตามแนวตะวันตก

โดยทั่วไป จริยธรรมของบุคคลหรือมาตรฐานในความดีของระดับบุคคล ดำเนินสู่จรรยาบรรณของวิชาชีพ สาขาต่างๆ มีหลายสำนักหลายนักปรัชญาแสดงทัศนะไว้ดังประโยชน์ ส่งกลิ่น (2563) อธิบายแนวคิดจริยธรรมของประชาชนตามแนวตะวันตกแต่ละยุค พอสังเขป ดังนี้

2.1.6.1 แนวคิดจริยธรรมของประชาชนในยุคกรีกโบราณ

ทัศนะของนักคิดต่างๆ ในยุคนั้น เช่น 1) ทัศนะของโสเครตีส กิรีติ บุญเจือ (2538) กล่าวถึง โสเครตีสมีทัศนะเกี่ยวกับหลักจริยธรรม ได้แก่ ความรู้คือคุณธรรม การแสวงหาสัจธรรมและคุณธรรมเป็นหลักดำเนินชีวิตอยู่อย่างแท้จริง การประพฤติดี เพราะคุณธรรมจะควบคุมจิตสำนึกไม่ให้ทำความชั่ว และคุณธรรมในตัวบุคคลต้องรู้จักตัวเอง ความดีของผู้คนอยู่ในตัวเองทำดีและผู้อื่นทำดี 2) ทัศนะของเพลโต สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539) กล่าวถึงหลักจริยธรรมของมนุษย์ในทัศนะของเพลโตพอสรุป 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแรก จริยธรรมมนุษย์เกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย เพื่อขจัดวิญญานออกจากความทุกข์ ชีวิตที่สมบูรณ์ควรมีเหตุผลทำความดีอย่างบริสุทธิ์ใจ มีความยุติธรรม การทำความดีเพื่อความดีไม่แฝงเรื่องอื่น เรื่องที่สอง คุณธรรม หรือคุณสมบัติของบุคคลที่มีนิสัยดี การเป็นคนดี ต้องมีคุณธรรม ผู้ปฏิบัติตามแบบของความดี ถือว่าเป็นจริยธรรมสากล ส่วนคนชั่วก็เป็นคนที่ไม่ทำตามแบบของความดี ผู้มีความรู้ด้วยการศึกษาแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่ว และเลือกทำดีปรากฏคุณธรรม 4 ประการ คือ 1) ปัญญาหรือฉลาดรอบรู้ เป็นรากฐานในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างรอบคอบและมีเหตุผล 2) ยุติธรรม เป็นคุณธรรมทางสังคม แสดงความซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักษาสัญญา กล่าวหาความจงรักภักดีเพื่อเกิดความยุติธรรม ไม่ให้เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 3) ความกล้าหาญ เป็นคุณธรรมที่สำคัญจำเป็นต่อการป้องกันชีวิตไม่ให้เกิดเป็นทาสกิเลส และเพียรพยายาม ศรัทธา อดทนรวมพลังให้ชนะศัตรู ก็ชนะใจตนเอง และ 4) รู้จักประมาณ มีเหตุผลควบคุมสิ่งรับรู้ของชีวิต เพื่อสร้างวินัยแก่ตนเอง ดำเนินชีวิตให้พอดี การมีคุณธรรมเหล่านี้จะทำงานสำเร็จและมีความสุข บุคคลทำภารกิจตาม

ความสามารถตามธรรมชาติหรือได้ฝึกอบรม ความยุติธรรมเป็นผลจากการแบ่งชนชั้นและแบ่งหน้าที่ ถือเป็นคุณธรรมของบุคคล และความยุติธรรมของบุคคลเป็นไปตามชนชั้น 3 ชนชั้นขึ้นกับคุณธรรมประจำจิต เช่น ถ้าเป็นทหาร ข้าราชการจะต้องกล้าหาญ ถ้าเป็นชาวนา นักธุรกิจ พ่อค้า ช่างฝีมือจะมี ตัณหาหรือความต้องการอยาก จริยธรรมในยุคนี้ เชื่อว่า คุณธรรม เป็นความดีและความยุติธรรม คนที่นิสัยดีจะนำไปสู่ชีวิตที่มีระเบียบ และนำสู่ลักษณะนิสัยของพลเมืองในสังคมที่มีระเบียบ 3) ทศณะของ อริสโตเติล เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในชีวิตบุคคล สรุปได้ 2 เรื่อง ได้แก่ 1) จริยธรรมที่บุคคลจะมีชีวิตที่ดี ต้องยึดหลักเหตุผล ทำหน้าที่ให้ครบถ้วนมีคุณธรรมด้านความยุติธรรม รู้จักคิดยับยั้งไม่ทำชั่วอารมณ์ดี สุขภาพดี ปฏิบัติในทางสายกลาง จริยธรรมที่สำคัญสำหรับบุคคล ได้แก่ 1) ลักษณะนิสัยที่ดี หรือคนที่ดีประพฤติตามหลักคุณธรรม และดำรงชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตที่เป็นสุข หรือเป็นจุดหมายปลายทางสูงสุดของแต่ละบุคคลมีชีวิตที่ดี มีวิถีชีวิตเพื่อยกระดับจริยธรรมสูงขึ้น ก็ก่อให้เกิดชุมชนมีชีวิตที่ดี แต่คนนิสัยไม่ดี ไม่ได้ประพฤติตามหลักคุณธรรม จะไม่ได้ดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง และการปรับตัวในชีวิต 3 ระดับ ได้แก่ ชีวิตดำเนินประจำวัน ชีวิตที่ดำเนินในทางสังคม และชีวิตที่สงบสุข 2) ความดีของมนุษย์ ได้แก่ 2.1) ความดีภายนอก เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ 2.2) ความดีทางวิญญาณ เช่น ความสุข สติปัญญา คุณธรรม กล่าวรายละเอียดเพิ่มเติมได้ว่า คุณธรรมของบุคคล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามแต่ละประเภทของหน้าที่ เป็นคุณธรรมเชิงลักษณะนิสัย จะเกิดจากการใช้หน้าที่ด้านความต้องการได้ดี และคุณธรรมเชิงสติปัญญา จะเกิดจากความสามารถใช้หน้าที่เชิงเหตุผลได้ดี บุคคลที่มีเหตุผลต้องได้รับการศึกษา และรู้จักการปฏิบัติตามกฎวินัย เริ่มตั้งแต่เด็กมีสุขภาพดี และเป็นผู้มีนิสัยดีโดยอัตโนมัติเกิดจากการสั่งสมสั่งสอน และคุณธรรมเชิงนิสัยเกิดจากการฝึกฝนและอบรมนิสัย ถ้าผู้คนต้องการมีคุณธรรมของความกล้าหาญ จะต้องเผชิญความกล้าทุกรูปแบบ ถ้าถือคุณธรรมของความพอประมาณ จะเกี่ยวข้องกับการจัดการที่พอควร และเป้าหมายสุดท้าย จะดำเนินชีวิตที่เป็นสุขตามหลักคุณธรรม โดยคุณธรรมก็เป็นความยุติธรรม ทั้งคุณธรรมแห่งศีลธรรม คุณธรรมแห่งความรู้ของคนมีความยุติธรรมไม่เท่ากัน ความยุติธรรมมี 2 นัยยะ คือ ความยุติธรรมในการจัดแบ่งปันตามความสามารถและความยุติธรรมความเสมอภาคทางกฎหมาย ทุกคนปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน แต่สถานะทางสังคมไม่เท่ากัน นอกจากจะมีคุณธรรมหลักเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ช่วยให้รอบคอบ ยุติธรรมจะมีระเบียบในสังคมจะสงบสุข กล้าทำความดี พอประมาณ ในสภาพและฐานะของบุคคลแล้ว ยังมีการควบคุมตนเอง มีน้ำใจ มีมิตรภาพ และความจริงใจอีกด้วย 2.3) ความดีทางร่างกาย เช่น สุขภาพร่างกายดีและสมบูรณ์ เป็นต้น ซึ่งระบอบประชาธิปไตยแบบ มัชฌิมา มีชนชั้นกลางช่วยประสานประโยชน์ชนชั้นสูงที่ละโมภกับชนชั้นต่ำเดียดฉันท์ให้สามัคคีกัน ในรัฐ ตรวจสอบกิจกรรมรัฐ ไว้วางใจและสนับสนุนผู้ปกครอง หน้าที่ของทุกคนระวังรักษาการปกครองที่ดีให้ ชำรงเสถียรภาพอยู่ได้ พิทักษ์ประโยชน์ ศักดิ์ศรี สิทธิที่ควรได้รับจากรัฐให้รอบรู้ ขันติและคุณธรรม โดยประชาชนที่ดี จะรอบรู้มีวิจารณ์ญาณ เคารพกฎหมาย ไม่แสวงหาประโยชน์จนเกิดผลเสียต่อสังคม

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539) กล่าวถึงศาสนาอียิปต์เป็นศาสนา มีหลักปฏิบัติต่อพระเจ้าและสังคม เพื่อความดีสูงสุด โดยหลักบัญญัติ 10 ประการ ได้แก่ อย่ามีพระเจ้าอื่นต่อหน้าของเรา อย่าทำรูปเคารพพระเจ้าใดๆ อย่าออกนามพระยะโฮวา โดยเปล่าประโยชน์ อย่าทำงานในวันเสาร์ นับถือบิดามารดา อย่าฆ่าคน อย่าล่วงประเวณี ผัวเมีย อย่าลักทรัพย์ของผู้อื่น อย่าเป็นพยานเท็จต่อเพื่อนบ้าน อย่าโลภในสิ่งของ ข้าทาสชายหญิงของเพื่อนบ้าน และภรรยา เป็นต้น

ยุคนี้มีทัศนคติเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุด เพื่อการมีคุณธรรม บุคคลมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เป็นพลเมืองสากลโลก มีเสรีภาพ และนักคิดกลุ่มฮอพิสต์มีทัศนะเกี่ยวกับบุคคลระดับปัจเจกชนดำรงชีวิตโดยยึดกฎหมายธรรมชาติ เพราะจรรยาและศีลธรรมตัดสินคนชั่วไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน แต่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคน และมีสิทธิยึดถือ โดยเห็นถึงความยุติธรรมของตน ถือเป็นเรื่องที่ทำให้พอใจในสุขและทุกข์เป็นจริง ส่วนดีหรือชั่วไม่เป็นจริง ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม (2561) กล่าวถึงทัศนะของสโตอิกมีคำสอนคล้ายเพลโตและอริสโตเติล เรื่องการกินดื่มน้อย และเห็นถึงคุณธรรมในแนวสุขนิยม คือ ความดีสูงสุด และผู้มีความรู้สามารถแยกความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว มีปัญญาตัดสินความถูก-ผิด ส่วนกลุ่มไซนิคส์มีทัศนะแบบทุนนิยม มองโลกและชีวิตแง่ร้าย และเห็นถึงความรู้และวัฒนธรรมเป็นคุณธรรมที่มีคุณค่านำไปสู่ความสุข คนฉลาดไม่หลงในความสุขจะก่อเกิดความประมาท และทัศนะของแอนติสธีเนสจะยอมรับเหตุผลนิยมว่า มนุษย์เป็นสัตว์เจ้าปัญญา คล้ายกับกลุ่มเอปิคิวเรียนเห็นถึงชีวิตทางศีลธรรมต้องมีเหตุผล ความสุขุมรอบคอบ เป็นคุณธรรมเลือกสรรความสุข การรู้จักประมาณ แสวงหาความสุขแต่พอดี มีมิตรภาพเป็นคุณธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าปัญญา

2.1.6.2 แนวคิดเชิงจริยธรรมของประชาชนในยุคกลาง

เซนต์ออกัสติน นำแนวคิดของเพลโตมาเป็นกรอบตีความคำสอนในศาสนาคริสต์ถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ จะทำให้คนมีความสามารถใช้เหตุผลมากขึ้นและนำไปสู่การรู้แจ้ง มาจากพระเจ้า จิตที่รู้แจ้งจะสามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่หลากหลายได้อย่างถูกต้อง และเซนต์ไควนัส นำแนวคิดของอริสโตเติลมาเป็นกรอบในการตีความคำสอนของศาสนาคริสต์คุณธรรมในเชิงเทววิทยาที่สำคัญ คือ ความเชื่อความศรัทธา ความหวังและความรัก จำเป็นต้องได้รับพระกรุณาจากพระเจ้าความสุขสูงสุดที่เป็นนิรันดร์สามารถบรรลุได้ ผ่านศาสนจักรและการรับศีลเข้าเป็นคริสต์ศาสนิกชนเท่านั้นคนยุโรปถูกรอบงำวิถีคิดมานานเป็นพันปี ทั้งเซนต์ออกัสตินและเซนต์ไควนัสเห็นว่าคนดี จะเป็นคนที่ศรัทธาในพระเจ้าและปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาคริสต์ แต่คนเลวร้าย จะเป็นคนที่ไม่ศรัทธาในพระเจ้าและไม่ได้ปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาคริสต์

2.1.6.3 แนวคิดเชิงจริยธรรมของประชาชนในยุคสมัยใหม่

ยุคนี้เริ่มจากการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ความคิดเห็นอิสระกว่าเดิมที่ถูกครอบงำจากศาสนาคริสต์ มีการพัฒนาองค์ความรู้ , วิธีการคิดแบบวิทยาศาสตร์ , การก่อเกิดลัทธิสำคัญ ได้แก่

ลัทธิประชาธิปไตยและสังคมนิยม , การก่อเกิดของแนวคิดปรัชญาและจริยศาสตร์เน้นแสวงหาจริยธรรมทางสาธารณะมีลักษณะเป็นพันธทางจริยธรรม โดยคนทุกคนยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ทำให้เกิดระบบจริยธรรมยึดถือการกระทำที่ถูกต้องทางจริยธรรม เป็นการกระทำสอดคล้องกับกฎจริยธรรมที่ถูกต้อง กำหนดตามหลักการของความเคารพต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม และหลักการนี้กลายเป็นรากฐานของจริยธรรมสากล คือ หลักสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ตัวอย่างนักคิดในยุคนี้ ได้แก่ 1) มาเคียเวลลี มีทัศนะถึงบุคคลที่มีจริยธรรม เป็นบุคคลที่เข้าใจความจำเป็น ข้อกำหนดสูงสุดของบุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จ ถ้าวิธีการใดสามารถทำให้งานสำเร็จได้ก็ใช้วิธีการนั้น คนในรัฐและสังคมได้รับการสั่งสอนจริยธรรม เช่น ความเมตตากรุณา การให้อภัย เป็นวิธีการที่ออกแบบมาอย่างแยบยลจากชนชั้นปกครอง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการได้มาซึ่งอำนาจและการคงอยู่ในอำนาจของผู้ปกครอง แต่บุคคลที่ไม่มีจริยธรรม จะไม่เข้าใจถึงหลักการของความจำเป็น และไม่ทำให้เป้าหมายของตนประสบความสำเร็จได้ 2) โธมัส ฮอบส์ มีทัศนะถึงการใช้เหตุผลและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ทำให้จริยธรรม กลายเป็นเรื่องการเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบกฎเกณฑ์ที่บังคับใช้โดยองค์อธิปัตย์ จริยธรรมถือเป็นกฎหมายหรือระเบียบกฎเกณฑ์ที่ประชาชนปฏิบัติ ซึ่งบุคคลที่ดี จะปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนด โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่คนไม่ดี จะเป็นคนที่ไม่ได้ทำตามกฎหมายกำหนด ทำให้สังคมเกิดความเดือดร้อน 3) จอห์น ล็อก มีทัศนะถึงจริยธรรม เป็นสิ่งจำเป็น คนมีจริยธรรมจะทำตามกฎหมาย และระเบียบประเพณี มีเหตุผลเคารพความคิดเห็นซึ่งกัน โดยประชาสังคมกำหนดขึ้น 4) เดวิด ฮูม มีทัศนะถึงบุคคลที่มีคุณธรรม เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและห่วงใยผู้อื่น ความรักหรือมนุษยธรรม บุคคลเห็นด้วยกับการทำความดีของตนเองและผู้อื่น การมีสติปัญญาจะเป็นสิ่งที่ดี แต่เจตนาดี เป็นความดีที่ไม่ได้ขึ้นกับสถานการณ์และเงื่อนไขใดๆ ซึ่งคนที่ดี จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคม แต่คนไม่ดี เป็นบุคคลที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคม 5) อิมมานูเอล คานท์ นักปรัชญาชาวเยอรมัน มีทัศนะถึงบุคคลที่ดี เป็นคนที่ปฏิบัติตามหลักที่กฎสากลได้กำหนดไว้ ขณะที่คนชั่วร้ายจะปฏิบัติตรงกันข้ามกับหลักการดังกล่าว และเมื่อเห็นถึงกฎจริยธรรมต้องมีลักษณะเป็นกฎที่แน่นอนตายตัว เป็นกฎธรรมชาติ และกฎจริยธรรมก็เป็นกฎสากล 2 อย่าง คือ 1) เป็นกฎที่แน่นอนตายตัว 2) เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะเข้าใจตรงกันและยึดปฏิบัติร่วมกันได้ และการกระทำของมนุษย์จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การกระทำแบบเงื่อนไข เป็นการกระทำที่ “ควรทำ” ตามเงื่อนไขอื่นที่อยู่นอกตัวการกระทำ ซึ่งการกระทำใดๆแบบมีเงื่อนไขโดยถือว่ากระทำถูกต้อง ขึ้นอยู่กับผลที่ตามมา 2) การกระทำแบบคำสั่งเด็ดขาดเป็นการกระทำ ‘จงทำ’ อยู่บนหลักการที่สำคัญ 2 อย่าง คือ 1) คนทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันทางศีลธรรม ใช้เหตุผลกำหนดกฎจริยธรรมได้ด้วยตนเอง และกฎจริยธรรมที่มาจากการใช้เหตุผลย่อมเป็นกฎสากลที่ใช้ได้กับทุกคนโดยเท่าเทียมกัน ไม่ใช่กฎที่เลือกปฏิบัติ 2) คนทุกคนมีคุณค่าหรือมีศักดิ์ศรีในตัวเอง กฎจริยธรรมต้องเป็นหลักปฏิบัติต่อคนในฐานะเป็นจุดหมาย การส่งเสริมให้ใช้

เหตุผลแสวงหากฎจริยธรรมที่ถูกต้องซึ่งวางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) หลักความเที่ยงธรรม คนทุกคนในฐานะจริยธรรมเท่าเทียมกัน กฎจริยธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของคนอย่างเท่าเทียม 2) หลักการเกื้อประโยชน์แก่สาธารณชน ถือว่าการกำหนดกฎจริยธรรม ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขของสาธารณชนอย่างเท่าเทียมตามลัทธิประโยชน์นิยม 6) เจอเร็มี เบ็นธัม และจอห์น สจ๊วต มิลล์ โดยเจอเร็มี เบ็นธัม มีทัศนะถึงคุณธรรมหรือหน้าที่ของบุคคลเป็นตัวกำหนดความถูกต้องหรือไม่ในกระทำ และจอห์น สจ๊วต มิลล์ มีทัศนะถึงความสุขจากการมีสติปัญญาเหนือกว่าการมีความสุขด้านร่างกาย การคิดวิเคราะห์และเลือกอย่างรอบคอบแล้วจึงเลือกดำเนินชีวิต ทั้งเบ็นธัม และมิลล์ เห็นถึงคนที่ดี จะเป็นคนที่กระทำในสิ่งทีก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดกับคนจำนวนมากที่สุด แต่คนชั่วร้าย เป็นบุคคลที่ปฏิบัติตรงกันข้ามกับหลักการดังกล่าว 7) รุสโซ โดย กิรติ บุญเจือ (2538) กล่าวถึงทัศนะของรุสโซ เห็นถึงมนุษย์มีความโน้มเอียงจะทำดีตามธรรมชาติ ซึ่งสังคมทำให้จิตใจของมนุษย์เสื่อม เมื่อสังคมทำให้เกิดความจำเป็นในการทำ ความชั่ว 8) เฮอเบิร์ต สเปนเซอร์ และทัศนะของเฮอเบิร์ต สเปนเซอร์ เห็นถึงมนุษยชาติ มีวิวัฒนาการสูงไปสู่สภาพที่ดีขึ้น จิตใจจะสูงขึ้น มีอุดมการณ์อยากทำความดีมากขึ้น ในทางกลับกัน การทำความชั่ว เนื่องจากมีความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะอยู่ในวิวัฒนาการระดับต่ำ เป็นต้น 9) เบคอนและวอลแตร์ โดยทัศนะของเบคอน คล้ายทัศนะของจอห์น ล็อก โดยเป็นนักวิชาการคนแรกชี้ให้เห็นถึงมนุษย์ควรเคารพความคิด เห็นซึ่งกัน เพราะต่างมีอคติ และวอลแตร์ สนับสนุนทัศนะนี้ดังกล่าว ซึ่งเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง มนุษย์ใช้เหตุผลสนับสนุนความคิดและสำนึกในเสรีภาพทางความคิด ก็เป็นจริยธรรมในการใช้เสรีภาพ 10) บาร์ค เดอ สปิโนซา มีทัศนะเกี่ยวกับศีลธรรม การทำดี ทำชั่วเกิดจากจิตของมนุษย์ คนทำความดี มีจิตผ่องแผ้ว เข้าใจความแตกต่างระหว่างความดีความชั่ว เลือกประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นต้น

จะเห็นถึงยุคนี้ จะอธิบายหลักการทั่วไปและสากล เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติเรื่องจริยธรรม แบ่งเป็น 2 สำนัก ได้แก่ จริยธรรมด้าน deontological ตามหน้าที่ จะเกี่ยวข้องกับนักปรัชญาชาวเยอรมันในศตวรรษที่ 18 เช่น โยฮันน์ กอทท์โลบ ฟิชท์ เห็นถึงการมีชีวิตกับศีลธรรม ชีวิตทางศีลธรรม ดำเนินชีวิตในสังคม ต้องเสียสละเพื่อส่วนรวม ศีลธรรม ก็คือ อิสริภาพ และจริยธรรมทางเทววิทยา เกี่ยวข้องกับหลักประโยชน์ ในศตวรรษที่ 19 เบเนธัมและมิลล์ จริยธรรมทางศีลธรรมหรือจริยธรรมแบบ Kantian มีพื้นฐานในหลักการขั้นสูงสุดของการเคารพบุคคลในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผลและตัดสินใจได้เอง การกระทำที่ไม่เคารพผู้อื่น เช่น การพูดโกหก ถือเป็นการกระทำผิด แม้จะเกิดผลดีหรือไม่ก็ตาม และทัศนคติความคิดทางศีลธรรมความดี-ชั่วความถูก-ผิดต่างกันไป ทัศนะของเหตุผลนิยมเห็นถึงคุณธรรม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ส่วนทัศนะสุขนิยมเห็นถึงคุณธรรมคือความสุข ความเพลิดเพลิน

2.1.6.4 แนวคิดเชิงจริยธรรมในยุคหลังสมัยใหม่

นักปรัชญาในยุคนี้มีทัศนะเห็นถึงความเป็นคนดี หรือคนชั่ว ไม่มีกฎเกณฑ์

แน่นอน ตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับบุคคล เวลาและสถานการณ์ ซึ่งบุคคลที่มีลักษณะนิสัยที่ดี หรือบุคคลที่มีจริยธรรมจะเป็นบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือไม่ได้ยึดถือผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์เดิมๆ ในการนิยามคำว่า “ลักษณะนิสัย” หรือคำว่า “จริยธรรม” เป็นคำที่ไม่มีนิยามเป็นแก่นแท้ในตัวเอง บุคคลต้องตัดสินใจว่าคุณค่าใดมีความสำคัญและดำรงชีพอย่างมีเหตุผล แทนที่จะค้นหามาตรฐานแนวคิดทางจริยธรรมไม่จบสิ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับทุกคน ทุกเวลาและทุกสถานการณ์ และศาสนาคริสต์ เห็นถึงจิตสำนึกผิดชอบเป็นตัวกำหนดจริยธรรม ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ กำหนดคุณค่าทางพฤติกรรม เช่น การไม่ทำร้ายชีวิตใคร การมีใจเมตตา การให้อภัย การเคารพบิดามารดา ความซื่อสัตย์ การรักษาสัญญา การรักษาความยุติธรรม การไม่โกหก ไม่ล่วงประเวณี ไม่สมสู่กันอย่างวิปริต เป็นต้น ศาสนานี้ กำหนดจริยธรรมตามพระบัญญัติ 10 ประการ เป็นข้อกำหนดทางศีลธรรม และกฎหมายที่พระเจ้าประทานให้ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก จริยธรรมต่อพระเจ้า ประกอบด้วย อย่ามีพระเจ้าอื่นใดนอกเหนือจากเรา อย่าทำรูปเคารพสำหรับตน อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมควร จงระลึกถึงวันสะบาโต (วันหยุด พักเพื่อระลึกถึงพระเยซูคริสต์ทรงคืนพระชนม์ในวันอาทิตย์) ส่วนที่สอง จริยธรรมต่อมนุษย์ ประกอบด้วย การให้เกียรติแก่พ่อแม่ อย่าฆ่าคน อย่าลักทรัพย์ อย่าล่วงประเวณีผิดเมียเขา อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน อย่าโลภ เป็นต้น จะเห็นถึงนักปรัชญายุคนี้ ทำให้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับจริยธรรมในโลกตะวันตกมีความรอบคอบและสมบูรณ์ ความเป็นคนดี-คนชั่ว ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล และแนวคิดของพวกเขาไขฟิสิกส์กลับเกิดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากปรัชญาสำนักนี้เห็นว่าแนวคิดทางจริยธรรมไม่ได้มาจากกฎเกณฑ์ที่เป็นสากล แต่มาจากทรงคนส่วนตัวของปัจเจกบุคคล

สรุปว่า แนวคิดของจริยธรรมตามทัศนะของแต่ละยุค มี 2 ฝ่าย โดยฝ่ายที่เห็นจริยธรรมเป็นกฎที่แน่นอนบนฐานความเชื่อของความมีเหตุผล ซึ่งจริยธรรมเป็นสากล 6 ประการ คือ ซื่อสัตย์ยุติธรรม การทำประโยชน์ การไม่ทำอันตราย การเคารพสิทธิส่วนบุคคล การบอกความจริง ส่วนอีกฝ่ายเห็นถึงจริยธรรมมีความยืดหยุ่น ขึ้นกับความรู้สึกในการพิจารณาความดี ชั่ว ถูก ผิดตามแต่ละบุคคล

2.1.7 แนวคิดจริยธรรมของประชาชนตามแนวตะวันออก

2.1.7.1 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนานี้เป็นศาสนาเก่าแก่ที่สุดในโลกกว่าห้าพันปี จะสอนให้รู้จักในความละเอียดต่อการทำชั่ว และยึดหลักสามานยธรรมหรือมนุษยธรรม 10 ข้อ ได้แก่ ไม่ลักขโมย สันโดษ อดทนอภัยผู้อื่น อดกลั้น ข่มใจ ทำใจให้บริสุทธิ์ มีปัญหาหาทางแก้ไข มีสัจจะ ไม่โกรธ ทำจิตใจให้สงบ มนุษย์มีชีวิตที่ดีเมื่อกายและจิตกลมกลืนกัน เพราะจิตควบคุมและสั่งกายให้อยู่ในระเบียบ และบุคคลต้องมีธรรมหรือทำหน้าที่ของตนตามขั้นตอนชีวิต ตั้งแต่พรหมจารี ฤๅษี วานปรสค์ และสันยาสี และการที่ประชาชนทำตามหน้าที่เป็นนิสัย โดยเชื่อฟังรัฐทำตามกฎหมาย และ

ปรากฏตัวอย่างในแต่ละคัมภีร์สอนผู้คนดังนี้ 1) คัมภีร์ฤคเวทของพระเวท สอนพระมหากษัตริย์ให้ปฏิบัติชอบต่อประชาชนเสมือนพี่น้อง อยู่ร่วมกับประชาชนอย่างอ่อนโยน ไม่เบียดเบียน เป็นเพื่อนของประชาชน เข้ากันกับประชาชนได้ ในการบำเพ็ญกิจทางศาสนา เช่น บูชายัญ และพูดดีกับประชาชน 2) คัมภีร์อถรรพเวทของพระเวท สอนไม่ให้ทำร้ายผู้อื่น เหมือนแมโคปฏิบัติต่อลูกโคคลอดใหม่ บุตรเป็นผู้ประพฤตีสืบต่อคำปณิญาของบิดาให้สมบูรณ์ แสดงความเคารพต่อมารดา ภริยาใช้ถ้อยคำอ่อนหวาน เพื่อปลอบใจต่อสามี พี่น้องไม่ต่อสู้กัน การพูดถ้อยคำที่ควรสรรเสริญกัน 3) คัมภีร์อุปนิษัท สอนให้ปฏิบัติต่อบุพการีเสมือนเทพเจ้า ให้เกียรติอาจารย์ต้อนรับแขกผู้มาเยือน 4) คัมภีร์มนูธรรมศาสตร์ สอนไม่ให้ทำร้ายผู้อื่นทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่พูดก่อความเจ็บใจแก่เพื่อนมนุษย์ 5) คัมภีร์มหาภารตะ สอนให้คนดีอย่างจริงจะไม่ให้ทำร้ายผู้อื่น การให้แก่ผู้อื่น กรุณาต่อผู้อื่น คนที่มีใจสูง พอใจจะทำดีไม่คิดถึงประโยชน์ส่วนตน เมื่อปรึกษาหารือถึงการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น

สรุปว่า คำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ เคารพกัน และสร้างสังคมที่สงบสุข เป็นธรรมประจำใจของมนุษย์ หรือมนุษยธรรมพื้นฐาน มีคุณธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคน ให้มีความเมตตา เอื้อเฟื้อ และปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม

2.1.7.2 ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมาก ผู้ศรัทธากับสังคมอย่างแน่นแฟ้น มีทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมหลักประพจน์แห่งชีวิตว่า ให้ทุกคนมีลักษณะเหมือนกัน โดยเกิดมาในสภาพที่บริสุทธิ์ ไม่มีบาป ไม่เคยฝ่าฝืนกฎของพระอัลลอฮ์ การจงใจฝ่าฝืนจริยธรรมจะมีบาปเกิดขึ้น หลังจากเติบโตจะเรียนรู้และรู้จักผิดชอบชั่วดีแล้ว ต้องรับผิดชอบการกระทำของแต่ละบุคคลเอง ไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำชั่วของผู้อื่น และพัฒนาจิตของตนสู่จิตที่สำนึกผิดในบาปและจิตที่ผ่องใส โดยจิตที่มีบาปย่อมทำให้มีชีวิตไม่ดี จิตที่สำนึกผิดยอมทำให้ชีวิตที่ดำเนินตนเอง และจิตที่ผ่องใสยอมทำให้ชีวิตสงบ การมีชีวิตก้าวหน้า และสังคมสงบสุข การจะยกระดับชีวิตได้ต้องมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้ในคำสอนของศาสนา ความศรัทธาในคำสอนของศาสนาและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ไม่ว่าจะละหมาด ถือศีลอดและบริจาคซะกาต และคำสอนเน้นความกตัญญูกับพ่อแม่ เคารพอ่อนน้อมต่อผู้มีเกียรติและอาวุโส เมตตาต่อผู้ต่ำกว่า อ่อนแอกว่าทั้งมนุษย์และสัตว์ ประพจน์ที่ดีต่อเพื่อนบ้าน รู้จักเอาอกเอาใจกัน ความรักและความกลมเกลียวระหวางเพื่อนมิตร ช่วยเหลือผู้ได้รับความทุกข์ยาก ช่วยเหลือผู้ประสงค์จะทำดี ให้เกียรติผู้มาพักบ้าน การเยี่ยมคนเจ็บไข้ สมภพ ชีวิตรัฐพัฒนา (2539) ยกตัวอย่างจริยธรรมในความประพจน์ที่ดีเพิ่มเติม เช่น ไปเยี่ยมศพคนตาย ไม่เปิดเผยความลับของเพื่อน ใช้จ่ายทรัพย์สินในทางที่ดี แนะนำให้ผู้อื่นร่วมพบปะสนทนา แนะนำสั่งสอนคนโง่ แนะนำให้คนชั่วละความชั่วร้าย ให้ความร่วมมือกับส่วนรวม ทำดีกับคนทั่วไป รู้จักให้อภัยต่อผู้ที่กระทำความผิด เป็นต้นและตัวอย่างเกี่ยวกับจริยธรรมความประพจน์ที่สำคัญ มีลักษณะต่างๆ ได้แก่ ยึดมั่นในพระอัลลอฮ์ และปฏิบัติตามพระคัมภีร์อัลกุรอาน, เชื่อฟังผู้ปกครองที่เลือกตั้งไป, เชื่อฟังผู้ปกครองในสิ่งที่ดีตาม

พระคัมภีร์อัลกุรอานและหะดีษ, ห้ามก่อการกบฏหรือต่อต้านผู้ปกครอง, ให้ยึดมั่นและรักษาความยุติธรรม

สรุปว่า ศาสนานี้จะให้ความสำคัญในการมีจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ถือเป็นกลุ่มประชาชนวัยเรียนวัยรุ่นต้องอบรมสั่งสอนให้ดำเนินการตามแบบอย่างที่ดี ดังนี้ 1) เด็กควรอยู่บ้านร่วมกับพ่อแม่ในเวลาใกล้ค่ำ 2) ควรฝึกละหมาดอายุ 7 ปี และถือศีลอดครั้งแรกเวลาที่ผู้ใหญ่ถือ 3) ควรรับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติของศาสดาและผู้ดำรงความดีเป็นนิจ 4) ควรฝึกฝนในการอ่านพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นประจำทุกเช้า เป็นต้น

2.1.7.3 ศาสนาเต๋า

ศาสนา นี้ มีแนวคิดสำคัญของเต๋า เป็นหนทางหรือกฎธรรมชาติของจักรวาล ซึ่งมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมจีนอย่างมาก กล่าวถึงคุณธรรมฝ่ายจริยศาสตร์ โดยรักความสงบ เน้นการดำเนินชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ และความสมดุล ไม่พึงเพ้อ ไม่วุ่นวาย ไม่มากเกินไป พอใจถ่อมตัว มีเมตตา มุ่งทำประโยชน์แก่ผู้อื่น มีประโยชน์ช่วยให้จิตใจสงบ ลดความยึดติดและความเครียด ส่งเสริมการใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่แข่งขันเกินจำเป็น สอนให้รู้จักปรับตัวตามธรรมชาติและสถานการณ์ ช่วยสร้างความสมดุลทั้งร่างกายและจิตใจ และส่งเสริมคุณธรรม เช่น ความอ่อนโยน ความเมตตา และความพอดี

2.1.7.4 ศาสนาเซน

ศาสนา นี้ คล้ายศาสนาพุทธ กล่าวถึงข้อปฏิกุญญา 5 หรืออนุพรต การเว้นสิ่งไม่ดี โดยมีอหิงสา ไม่เบียดเบียน ความสัตย์ ไม่พูดเท็จ ไม่ขโมย ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ละโมภ ไม่อยากได้ เว้นการดื่มสุรา มีความเมตตากรุณา อีกทั้งจริยธรรมของประชาชนต้องมีจิตใจกล้าหาญ ทำให้น่าหลักขั้นศีลธรรมของพุทธศาสนามาใช้ และยึดมั่นในชาติ สร้างชาตินิยม เป็นต้น

2.1.7.5 ศาสนาซิกข์

ศาสนา นี้ เห็นถึงจริยธรรมและคุณธรรมเป็นสัจธรรมและสร้างความแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน โดยจัดพิธีให้น้ำอมฤตแก่มารดาและบุตร เพื่อปวารณาตน ดูแลบุตรให้มีวินัยธรรมและจริยธรรมตามแนวทางแห่งสัจธรรม เช่น การอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นสุดยอดแห่งความดี มีสัมมาคารวะ การนั่งฟังธรรมในครุฑวารา สอนตั้งแต่เด็ก เจริญธรรมด้วยความสงบนิ่ง ไม่คุยกัน ไม่ก่อความรำคาญแก่ผู้อื่น และการปวารณาตนเพื่อรับใช้สังคม ด้วยการเสียสละช่วยเหลือสังคม เช่น บริจาคเลือด สิ่งของเป็นการอบรมนิสัยให้รู้จักความเท่าเทียมของมนุษยชาติ และจริยธรรมชนะศัตรู ทำข้อ ได้แก่ ไม่มักมากในกาม โกรธโดยการให้อภัย โลกโดยระลึกถึงการเกิดมาตัวเปล่า ตายไปเอาไปไม่ได้ โมหะอหังการไม่ยโส ปฏิบัติตามหลักปรัชญาทำอาชีพสุจริตตามหลักสมมูล รู้จักผสมผสานกับชีวิตครอบครัวและความชอบธรรมในสังคม ตัวอย่างคำสอน เช่น ไม่มีตบะใดไหนยิ่งใหญ่กว่าขันติ ไม่มีความสุขใดยิ่งใหญ่กว่าสันโดษ ไม่มีความชั่วใดยิ่งใหญ่กว่าความโลภ ไม่มีบุญใดยิ่งใหญ่กว่าความกรุณา

ไม่มีอาวุธใดมีอำนาจยิ่งกว่าการให้อภัย คนหว่านพืชเช่นใดก็หวังเกี่ยวผลนั้น ถ้าหว่านความทุกข์ ผลก็ทุกข์ ให้ระวังการทำให้บาปโดยไม่รู้สึกตัว ไม่ผิดกริยาของผู้อื่น แม้แต่ในความฝันซึ่งผู้วิจยใช้ศัพท์ตามยุคสมัยนี้มักใช้คำว่า“จินตนาการ”ที่ไม่ดีก็ทุกข์ก็ผิด เป็นต้น

2.1.7.6 ลัทธิปรัชญาอินเดีย

นักคิดในลัทธินี้ เช่น 1) มหาตมะ คานธี มีทัศนะถึงคนมีสิทธิเสรีภาพเต็มที่ ไม่เบียดเบียน ให้อภัย ร่วมมือกัน จะเกิดประโยชน์ คนควรมุ่งสู่สัจจการแห่งตน มีศรัทธาในพระเจ้า ควรมีอุดมการณ์เป็นเป้าหมายดำเนินชีวิต ถ้าไม่มีศาสนาจะเป็นเดรัจฉาน ยึดมั่นความจริง ผู้รักดีต่อ อหิงสาต้องเสียสละ 2) บี อาร์ อัมเบดการ์ว่าคนมีโอกาสเท่าเทียม ไม่ควรยึดติดหน้าที่และไม่ฝึกฝน ทักษะต่างๆ 3) ยาวาฮาร์ลาล เนห์รูว่าคนมีวินัยในตนเอง มีเสรีภาพทางสังคมและกฎหมายเสมอภาค ทางสังคมและเศรษฐกิจ

2.1.7.7 ลัทธิปรัชญาจีน

นักปรัชญาจีนมีหลายท่าน ดังนี้ 1) เม่งจื๊อ มีทัศนะต่อจริยธรรมของประชาชนต้องยึดคุณธรรมดำรงชีพ บำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติ สละชีวิตเพื่อรักษารัษฎรไว้ ทุกคนต้องมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้มีทุกข์ เป็นจุดเริ่มต้นของมนุษยธรรม มีความเมตตา , รู้สึกละอาย ในสิ่งที่ผิดชั่วและภูมิใจในสิ่งที่ถูกเป็นจุดเริ่มต้นของความชอบธรรม, รู้สึกอ่อนน้อมถ่อมตน ความเคารพ เป็นจุดเริ่มต้นของความประพฤติที่เหมาะสม รู้สึกผิดชอบชั่วดีมีเหตุผล เป็นจุดเริ่มต้นของสติปัญญา และสิ่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล คือ ความถูกต้องชอบธรรมศีลธรรม มีสัมมาคารวะมีนิติธรรมเนี่ยมนำมาสู่คุณธรรม เมตตา ยุติธรรม และปัญญารู้จักนำธรรมชาติที่ดีมาใช้ ประโยชน์แก่ตนและสังคม 2) ชุงจื๊อหรือซุนจื๊อ ถือว่าธรรมชาติของมนุษย์เลวมาแต่เกิด เห็นแก่ตัว เบียดเบียน บำรุงราคากำหนดของตนเอง ต้องมีระบบจริยธรรม นิติธรรมเนียมและประเพณีควบคุม ความประพฤติที่ดี เกิดจากการฝึกฝนอบรมหรือให้การศึกษาปลูกฝังสิ่งดี บุคคลที่ดี จะสุภาพแท้จริง และความดี หรือคุณธรรมก็มีมาจากมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม โดยร่วมมือช่วยเหลือต่อกัน ทำให้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3) ขงจื๊อ มีทัศนะถึงจริยธรรมของประชาชน ต้องซื่อสัตย์รักดีต่อผู้ปกครอง และต้องปฏิบัติตามนิติธรรมเนียมสืบทอดกันมา และต้องมีหน้าที่ทำตามหน้าที่ แต่ไม่มีสิทธิใดๆ กิรีติ บุญเจือ (2538) กล่าวถึงศาสนาขงจื๊อ ยึดถือมาตรฐานการความประพฤติดีต้องเคารพตามลำดับญาติ และตามตำแหน่งหน้าที่ 4) เหลาจื๊อ มีทัศนะถึงการเป็นคนดี เป็นการมีแต่เป็นอุดมคติสูงสุดในการดำรงชีพ อย่างปัจเจกบุคคลไม่ฝืนธรรมชาติ เป็นอมตภาวะ รู้จักตนเองอย่างถูกต้อง มีปัญญารู้จักผู้อื่น ขณะตนเองได้ รู้จักพอด้วยตนเอง ไม่ทะเยอทะยาน อ่อนน้อมถ่อมตน จริงใจ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ทำดีต่อทุกสิ่ง ความดีของทุกสิ่งต่างๆที่มีคุณค่า เช่น ความดีของมิตรภาพอยู่ที่ความรัก ความดีของคำพูดอยู่ที่ซื่อสัตย์ ความดีของการกระทำอยู่ที่เวลา ความดีของการปกครองอยู่ที่ความเป็นระเบียบ ความดีของธุรกิจอยู่ที่ความสามารถ 5) บัคจื๊อ มีทัศนะเรื่องบุคคลที่ดี เป็นบุคคลที่ให้ความรักความเมตตาต่อผู้อื่น

และทำตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการกระทำตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า และควรเชื่อฟังทำตามคำสั่งผู้นำ ไม่ควรมีทัศนคติที่แตกต่างกัน ทำให้มีความเป็นเอกภาพอย่างมาก ลดความขัดแย้งทางความคิด เพราะจะไม่ต้องปกครอง 6) จังจื้อ มีทัศนะเรื่องบุคคลที่ดี เป็นผู้มั่งคั่งตามลัทธิเต๋า เน้นธรรมชาตินิยม ไม่ส่งเสริมวัตถุนิยม ไม่ส่งเสริมให้มีผู้ปกครอง เน้นให้ประชาชนปกครองตนเอง และประพฤติตนแบบสัตย์บุคคล บุคคลที่ดีควรใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่สะสมทรัพย์สมบัติ ดำรงอยู่และเข้าใจธรรมชาติ ไม่รู้สึกต่ำต้อย ไม่ฟุ้งเฟ้อโอ้อวด ไม่ต้องการชื่อเสียง ไม่กังวลในอดีต แม้ชีวิตไม่ราบรื่นก็ไม่มัวเมา 7) เอี้ยจื้อ มีทัศนะเรื่องจริยธรรมของประชาชนต้องไม่เรียกร้องให้ผู้นำสละประโยชน์เพื่อประชาชน ไม่จำเป็นต้องสละประโยชน์ของตนเพื่อผู้อื่น ไม่ระรานผู้อื่น แสวงหาความสุขในปัจจุบัน ไม่ใช่อนาคต ไม่แสวงหาความสุขด้วยการแก่งแย่ง รอคอยหรือจากชื่อเสียงเกียรติคุณ 8) เหมา เจ๋อ ตุง เห็นถึงคนไม่มีเหตุผล (ตามมาร์กซ์ เองเกลส์ เลนิน) เน้นวัตถุนิยมมากกว่าจิตนิยมทิ้งมหาย เช่น ในทางปฏิบัติเน้นคนพัฒนาความรู้ที่มีเหตุผล กล่าวหาในสงครามกองโจรจากที่เห็นสภาพสังคมถูกชาวตะวันตกเหยียดหยาม บังคับให้เปิดประเทศ เข้าที่ดินในสมัยแมนจูที่ไม่เป็นธรรม ล้มราชวงศ์แมนจูจากการตีป่ายสวนสาธารณะ (คนจีนและหมาข้ามเข้า) จนเกลียดยุโรปยิ่งกว่าญี่ปุ่น มีแนวคิดกำจัดชนชั้นเหลือแต่กรรมาชีพตามมาร์ก พยายามยึดที่ดินมาให้คนจน ทำลายรัฐบาลเดิมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งแนวคิดกำจัดชนชั้นของลัทธิคอมมิวนิสต์ ถือว่าไร้คุณธรรม เริ่มจำกัดเสรีภาพ จะขออนุญาตดำเนินชีวิตอย่างหวาดกลัว ไกลยประชาชน คนที่แต่งกายหรูหราถือสิทธิ์ การอดความมั่งมีทุกคนอยู่เท่าเทียมกัน ทุกคนยอมเสียเสรีภาพ เพื่อแลกที่ดินทำกิน และจากแนวคิดปราชญ์จีนแนวพุทธเห็นคุณธรรมการปกครอง ต้องฉลาด ซื่อสัตย์ ถ่อมตนมาใช้คัดเลือกคนไม่ต้องมีชาติตระกูล แต่มีความดีของนักปกครอง ชาวจีนต้องกตัญญู เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ว่านอนสอนง่าย รักเครือญาติพี่น้อง มิตรสหาย เมตตาปรานี และขงจื้อก็ยึดคุณธรรมของนักปกครองเช่นกัน

จะเห็นถึง บุคคลต้องยึดถือความเมตตา กตัญญู ซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อ กษัตริย์ รับผิดชอบ ซึ่งมนุษย์ต้องมีศีลธรรมจรรยา เริ่มจากการเคารพทำตามคำสอนของพ่อแม่ พุดทำ และรับคำตักเตือนในสิ่งที่ทำผิดต่อพ่อแม่ มีความยุติธรรมมีเหตุผล แสดงถึงความเป็นธรรม เป็นบรรทัดฐานของศีลธรรม เป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ผู้คนยึดความยุติธรรมเป็นศูนย์กลาง การให้อภัยเป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เมื่ออยู่ในสังคมต้องรู้จักเข้าสังคม ถ้าตนเองทำไม่ได้ก็ไม่ต้องให้ผู้อื่นทำ ส่งเสริมศีลธรรม ความดี ประหยัด มัธยัสถ์ ศีลธรรม เคารพความคิดของผู้อื่น เป็นทฤษฎีทางศีลธรรมที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศจีน การเคารพพ่อแม่ เคารพผู้อาวุโส เคารพเพื่อน ล้วนเป็นหลักที่ผู้คนต้องทำตาม

2.1.7.8 ศาสนาโซโรสเตอร์

ตัวอย่างคำสอนในศาสนาของซารากุสตีในประเทศอิหร่าน เช่น คนที่พุดสัตย์

จริงเพียงคนเดียวดีกว่าคนทั้งโลกที่พูดเท็จ การสร้างนิสัย 4 ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลผู้สมควร การมีความยุติธรรม การเป็นมิตรกับทุกคน การกีดกันความอัสถ้อย่างจริงจัง

2.1.7.9 พุทธศาสนา

ทัศนะทางพุทธศาสนาเห็นว่ากฎธรรมชาติกำหนดกฎจริยธรรม การพิจารณาการกระทำที่ดี ชั่ว ถูก ผิดมาจากการกระทำ หรือกรรมที่มีเจตนา และเกณฑ์ตัดสินความดี ชั่ว ถูก ผิดมี 2 เกณฑ์ คือ 1) ตัดสินจากที่มาของการกระทำ 2) ตัดสินจากผลของการกระทำที่ดีหรือ ชั่ว ด้วยปัญญา มุ่งหมายในการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรม ชัดเจนจิตใจให้ไร้กิเลส รู้แจ้งสัจธรรม มีอิสระจากอวิชชาและความทุกข์ เพื่อบรรลุประโยชน์สุขหรือการมีชีวิตที่ดี กรมการศาสนา (2562) กล่าวถึงจริยธรรมพื้นฐานเกี่ยวข้องกับ 2 เรื่อง ได้แก่ 1) เบญจศีล (ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติ ผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่เสพของมึนเมา 2) กุศลกรรมบถ 10 ได้แก่ กายกรรม 3 ไม่ฆ่าหรือทำลายชีวิตผู้อื่น ไม่ลักขโมยเอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่ประพฤติผิดในกาม , วาจากรรม 4 ไม่พูดเท็จ ไม่พูด ส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่พูดเพ้อเจ้อ , มโนกรรม 3 ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ไม่คิดพยาบาท ปองร้ายผู้อื่น ชัยวัฒน์ อัตพัฒน (2520) อธิบายจริยธรรมทุกอาชีพ เมื่อนำไปปฏิบัติจะเกิดความสุข ความสำเร็จและสันติ และหลักพุทธศาสนาจะเชื่อเรื่องกรรม ทุกคนทำดีเว้นทำความชั่ว ไม่เบียดเบียน สร้างความเดือดร้อน และยึดหลักธรรมดำรงชีพ ควรทำตนเปรียบเทียบกับม้าอาชาไนย บุรุษ อาชาไนย ช้างของพระราช ถ้าเป็นม้าต้องซื้อตรง ว่องไว อดทน สงบเสถียร ถ้าเป็นช้าง ต้องรู้จักฟัง (ฟังธรรม) ฆ่าความคิดชั่ว อดทนต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ รู้จักไปนิพพาน แสดงให้เห็นถึงบุคคลที่มี จริยธรรม ต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ได้แก่ ซื่อตรง มีฝีมือ มีความอดทน สงบเรียบร้อย ตั้งใจบำเพ็ญ เพียร ฟังธรรม ไม่คิดชั่วร้าย ดำเนินชีวิตถึงนิพพาน ผู้วิจัยสังเกตในคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีข้อ ปฏิบัติด้านความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการดำเนินการของภิกษุและภิกษุณี ก็ถือเป็นประชาชนในรัฐประเทศใดก็ตามที่นับถือศาสนาพุทธนั้น ในพระไตรปิฎก กล่าวถึง ปญจกนิบาต อังคุตตรนิกายกล่าวเกี่ยวกับผู้บวชเมื่อแก่ที่มีคุณธรรม 2 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทที่ 1 ผู้บวชเมื่อแก่ ที่มีคุณธรรม ด้านความละเอียดอ่อน สมบูรณ์ด้วยอุกัปกิริยา คงแก่เรียน เป็นพระธรรมกถึก และทรง พระวินัย และ 2) ประเภทที่ 2 ผู้บวชเมื่อแก่ที่มีคุณธรรม ปฏิบัติตนว่าง่าย รับโอวาทด้วยดี รับโอวาท โดยเคารพ ทรงพระวินัย และเป็นพระธรรมกถึก ผู้กล่าวสอนธรรม ผู้แสดงธรรม เผยแผ่คำสั่งสอนของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ผู้ฟังเกิดประโยชน์ สุขีพญานุกาภาพ (2545)

จริยธรรมของประชาชน ได้แก่ รู้จักเกรงผู้ปฏิบัติหน้าที่ ไม่อวดดีกับเจ้าหน้าที่หรือตำรวจ ไม่ดูหมิ่นเจ้าหน้าที่ด้วยการให้สินบน ตั้งตนไว้ชอบเป็นพลเมืองดี ทำงานเลี้ยงชีพในทางชอบ ฉลาดในการปกครองตนเอง เชื่อฟังเคารพในคำสั่งระเบียบกฎหมาย ฉลาดในการปกครองช่วยตนเอง มีความ พร้อมเพรียงกันตามฐานะ อาชีพ รู้จักวางตัวเหมาะสม รู้จักประหยัดใช้จ่ายให้สมเหตุสมผล ไม่มัวเมา หลงใหลในคำยุยงส่งเสริมจากผู้อื่น ในที่นี้ยกตัวอย่างจริยธรรมของประชาชนในแนวพุทธศาสนา ได้แก่

จริยธรรมของปวงชน 6 ประการ ประกอบด้วย 1) เภยยวลิกา มีอำนาจให้ผู้แทนราษฎรพ้นภาวะ
 ความเป็นผู้แทนราษฎร เมื่อทำผิด 2) น มุยทิกสัทธา ไม่หลงเชื่อผู้แทนราษฎรที่ไร้หิริ ความละอาย 3)
 น ถัมภิกา ไม่ต้อติงแข็งกร้าวต่อคำแนะนำโอวาทด้วยดี รับโอวาทโดยเคารพ เป็นพระธรรมกถึก และ
 เป็นผู้ทรงพระวินัย เป็นต้น อันชอบด้วยสุจริตธรรม 4) ปสาสนบายน รู้จักวิธีการปกครองตามระบอบที่
 ปวงชนถือธรรมเป็นใหญ่ 5) ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นสอดคล้องกันในการประสานสามัคคี 6) สันติ
 เปกขโก ทำอะไรมุ่งความสงบเรียบร้อยเป็นเบื้องหน้า ในที่นี้จะเห็นถึง จริยธรรมของประชาชนในแนว
 พุทธศาสนา แบ่งการปฏิบัติตนได้ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก การปฏิบัติตนในส่วนบุคคล จะปฏิบัติตน
 ตามหน้าที่ และเป็นพลเมืองที่ดี มีการทำงานที่ถูกต้อง ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ใช้ปัญญา
 ปกครองตนเอง ไม่หลงกระทำผิด อคติหรือคล้อยตามคำยุยงส่งเสริมจากผู้อื่น มีความพร้อมทางฐานะ
 อาชีพ วางตนเหมาะสม ประหยัด เรียบง่าย และส่วนที่สอง การปฏิบัติตนในส่วนรวม จะปฏิบัติตน
 ตามกฎหมาย กระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่วนรวม สร้างสามัคคีและสันติสุข อีกทั้งตัวอย่างแนวคิดเรื่อง
 จริยธรรมของประชาชนในทัศนะที่มีต่อชาวบ้าน ชัยวัฒน์ อดัมพันธ์ และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม
 (2561) กล่าวถึงจริยธรรมของชาวบ้าน ได้แก่ การนึกไปถึงภัยของความยากจน การนึกไปถึงผลที่
 เกิดขึ้นของความขยัน การนึกไปถึงอาหารที่หามาเลี้ยงชีพ การตรวจตรามรดกทุนหรือกรรมสิทธิ์
 คำนึงถึงที่มาของบรรพบุรุษ ภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ชาติ เทียบเคียงฐานะวิชาและอาชีพให้ทัน
 เพื่อนบ้าน เลือคบคนขยัน ปลุกใจให้เกิดอุตสาหกรรมเป็นกิจ กรรมการศาสนา (2563) กล่าวถึงจริยธรรม
 ว่าด้วยการรู้จักตนเอง โดยรู้จักฐานะ หน้าที่ตำแหน่ง เพศ ภูมิของตนเองเป็นใคร มีฐานะอย่างไร ทำ
 หน้าที่อย่างไรแล้ว ประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม และปฏิบัติคุณธรรมต่างๆ ดังนี้ 1) หิริโอดตปปะ
 เป็นความเกรงกลัวทุจริต เห็นความชั่วเป็นสิ่งไม่ดี หรือสกปรก และไม่เข้าใกล้ 2) รู้จักประพฤติตน
 ในทางที่ถูก มีแนวคิดดี ทำสิ่งที่ดี มีประโยชน์ ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เหมาะสมแก่เวลา สถานที่ 3) มี
 ความขยันหมั่นเพียร เป็นการกระทำสิ่งใดๆด้วยความขยัน ต่อเนื่องสม่ำเสมอจนสำเร็จ ไม่ทอดทิ้งสิ่งที่
 ทำหรือปล่อยให้ล่าช้า และเสียหาย 4) รู้จักประหยัด เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์
 เช่น ประหยัดเงิน รู้คุณค่าของการใช้เงินพอเหมาะ รู้จักเก็บ รู้จักใช้ ประหยัดเวลา คุ่มค่า ประหยัด
 วาจา รู้จักพูดในเวลาและสถานที่ให้เหมาะสม 5) เป็นคนว่าง่าย ไม่ต้อรู้ัน ถือทิวสิ รับฟังคำตักเตือนด้วย
 ความยินดีแทนที่จะถือโทษโกรธเคือง 6) ละเว้นอบายมุข เช่น การดื่มสุรา เที่ยวกลางคืน ดูการละเล่น
 คอนเสิร์ต เล่นการพนัน คบเพื่อนไม่ดี เกียจคร้านการทำงาน ล้วนเป็นสาเหตุนำไปสู่ความหายนะ

จริยธรรมที่เกื้อกูลสนับสนุนพุทธจริยศาสตร์เพื่อประโยชน์ต่อสังคม วิมล จิโรจพันธ์ และประ
 ชิต สกุนะพัฒน์ (2547) กล่าวถึง 1) พุชนอรรถจริยา เป็นการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม
 เช่น ทศพิธราชธรรมการทำทาน ถือศีล ปัญญา วิริยะ ขันติ อธิษฐาน สัจจะ สมานัตตตา กตัญญูกตเวที
 จิตตะ อาชีวปาริสุทธิ อุภูฐานสัมปทา กัลยาณมิตตตา เป็นต้น 2) พรหมจริยา เป็นการประพฤติที่
 ประเสริฐเป็นประโยชน์แก่ตนและสังคม เช่น ศีล สันโดษ สันติ เนกขัมมะ พรหมวิหาร อริยมรรคแปด

จรรยา โปธิปักขิยธรรม เมื่อพิจารณาหลักธรรม เพื่อเหมาะกับฐานะ ระดับจิตแต่ละบุคคล และการเกิด ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ 3 ชั้น ได้แก่ ประโยชน์ขั้นต้น (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) จะปฏิบัติธรรมเพื่อได้รับ ประโยชน์ในโลกนี้ โดยความหมั่นเพียรในการกระทำความดีต่างๆ (อุฏฐานสัมปทา) การรักษาสิ่งต่าง ๆ เช่น ทรัพย์สิน ความรู้ไม่ให้เสื่อมไป (อารักขสัมปทา) คบเพื่อนดี (กัลยาณมิตตา) และรู้จักเลี้ยงชีพ (สม จีวิตา) ขึ้นต่อมา ประโยชน์ชั้นกลาง (สัมปรายิกัตถประโยชน์) จะปฏิบัติธรรมเพื่อได้รับในโลกหน้า โดย ความประพฤติดี (ศีลสัมปทา) ทั้งกาย วาจา ใจ , ความเชื่อ (สัทธาสัมปทา) ด้วยเหตุผล ไม่มั่งงาย , การเสียสละ (จาคะสัมปทา) มีอภัยภัยแผ่ผู้อื่น , ความรู้ในสิ่งที่ควรรู้ (ปัญญาสัมปทา) รู้จักเหตุ แห่งความทุกข์ ความสุข เป็นต้น และขั้นสุดท้ายประโยชน์ขั้นสูง (ปรมาตมประโยชน์) จะบำเพ็ญเพียร ปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุด เริ่มจากการนำหลักธรรมไปปฏิบัติตนถือศีล มีสมาธิและปัญญาด้วยหลัก ไตรสิกขา และจริยธรรมในพุทธศาสนาที่เกื้อกูลในการปฏิบัติธรรม เพื่อขจัดกิเลส ด้วยศีลสังวร อินทริยสังวร ญาณสังวร สติสังวร ขันติสังวร ซาคริยานุโยคสังวร อุปปารมี ธุดงค์วัตร ปหานสังโยชน์ พรหมจรรย์ เป็นต้น และการปฏิบัติตนเพื่อความเจริญมั่นคงและสงบสุขของประเทศชาติ ได้แก่ 1) ต้องเป็นพลเมืองที่ดี ปฏิบัติตามกฎหมาย 2) มีวินัยที่ดี ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อพึงยึดถือที่ดี งามเพื่อเกิดความเป็นระเบียบ ความสุข ความเจริญ , การมีวินัยต่อประเทศชาติ ด้วยการเสียสละ รักษาศิลปวัฒนธรรมของประเทศ, การมีวินัยในสังคมเพื่ออยู่ร่วมกันราบรื่น ด้วยการเคารพกฎหมาย รักษาสาธารณสมบัติ ความสามัคคี, การมีวินัยในตนเอง ด้วยการรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนและผู้อื่น หมั่น ศึกษาหาความรู้ ยึดมั่นในวัฒนธรรมไทย ซื่อสัตย์สุจริต ประหยัด ตรงต่อเวลา และหลักสงเคราะห์ยึด เนี่ยวใจหมู่ชนด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น จะเห็นถึงจริยธรรมของบุคคลสองระดับ ได้แก่ จริยธรรมส่วนบุคคล (individual ethics) เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศีลธรรมส่วนบุคคลแต่ละคน และ จริยธรรมสาธารณะ (public ethics) เกี่ยวข้องกับค่านิยมส่วนรวม เช่น สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน ในที่นี้จะเห็นถึง จริยธรรมของประชาชนจะผสมผสานเกี่ยวข้องในบริบท จริยธรรมสาธารณะ เมื่อดำเนินชีวิตในสังคม คือ ความประพฤติดีในการทำหน้าที่ของประชาชนภาค สาธารณะในสังคมไทย เกี่ยวข้องกับหลักการทางศีลธรรมให้มีพฤติกรรมรับผิดชอบ ความโปร่งใส ความดีของส่วนรวม และผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม และจริยธรรมส่วนตัวระดับปัจเจกชน จะ เกี่ยวข้องกับหลักการทางศีลธรรมให้มีพฤติกรรมของแต่ละบุคคลในชีวิตส่วนตัว และความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล ซื่อสัตย์สุจริตส่วนบุคคล ความรับผิดชอบต่อตนเอง มีค่านิยมของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะความเมตตาต่อกัน ถือศีล แบ่งปัน และคิดเห็นร่วมกันเพื่อความสามัคคีกัน พัสсор แซ่ตั้ง และมานิตย์ อรรคชาติ (2025) กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรมใน สังคมไทยจริยธรรมตามพุทธ 13 ด้าน ได้แก่ จริยธรรมความกตัญญูกตเวที จริยธรรมความมีระเบียบ วินัย จริยธรรมความสามัคคี จริยธรรมการคบเพื่อน จริยธรรมความเมตตากรุณา จริยธรรม ความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน จริยธรรมหลักการเรียนเก่ง จริยธรรมการรู้จักตนเอง จริยธรรม

ซื่อตรงจริงใจ จริยธรรมหลักที่ควรดเว้น 5 ประการ จริยธรรมหลักที่ควรทำ 5 ประการ (เบญจธรรม)
จริยธรรมความรู้การะนอบน้อม จริยธรรมความรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ในทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมของบุคคลโดยทั่วไป ที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา

พิจารณาจากประเภทของความประพฤติของคนดีกับคนเลวร้าย ดังนี้ 1) ความประพฤติของบุคคลที่ดี หรือสัปปุรุษหรือสัตบุรุษ รักษาศีล งดฆ่าสัตว์ งดลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิโคตในกาม ไม่พูดปดมดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่ดื่มสุรา ต้องมีศรัทธา หิริละอายใจต่อการทำบาป ต้องสตั้มมาก มีโอตตปปะ เกรงกลัวต่อการทำชั่ว ความเพียร มีสติ ปัญญา ไม่มีอภิชฌา ไม่อยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตพยาบาท มีมรรค 8 ความเห็นชอบ คิดชอบ เจรจาชอบ ทำงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ตั้งสติชอบ ทำสมาธิชอบ 2) ความประพฤติของบุคคลที่ดียิ่งกว่าคนดีหรือสัปปุรุษยิ่งกว่าสัปปุรุษหรือสัตบุรุษยิ่งกว่าสัตบุรุษเหมือนข้อ 1 และแนะนำให้ผู้อื่นกระทำตาม 3) ความประพฤติของบุคคลที่เลวร้าย หรืออัสัปปุรุษหรืออัสัตบุรุษ กระทำผิดศีล ด้วยการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ดื่มสุรา ไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริละอายใจต่อการทำบาป ขี้เกียจ ไม่มีโอตตปปะ ขาดปัญญา ขาดสติ มีอภิชฌา อยากได้ของผู้อื่น มีจิตพยาบาท ไม่มีมรรค 8 เห็นผิด คิดผิด เจรจาผิด ทำงานผิด เลี้ยงชีพผิด ไร้ความเพียร ตั้งสติผิด ทำสมาธิผิด 4) ความประพฤติของบุคคลที่เลวร้ายยิ่งกว่าคนเลวร้าย หรืออัสัปปุรุษ ยิ่งกว่าอัสัปปุรุษหรืออัสัตบุรุษยิ่งกว่าอัสัตบุรุษ เหมือนข้อ 3 และชักชวนให้ผู้อื่นกระทำตาม และบุคคลที่ดี จะเปิดเผยความดีและไม่เปิดเผยความชั่วของผู้อื่น แต่ชอบเปิดเผยความชั่วและไม่เปิดเผยความดีของตนเอง และประพฤติดนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จะใช้ปัญญาตัดสินใจอย่างแท้จริง จนกว่าจะสอบสวนหาความจริงด้วยตนเองตามหลักกาลามสูตร ไม่เชื่อสิ่งใดง่ายหรือไม่หลงงมงายในโชคกลางไม่ยึดติดวัตถุมงคลต่าง ๆ

ตัวอย่างทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมในสาขาวิชาต่างๆ ดังนี้ 1) ทัศนะทางจิตวิทยา เห็นว่าค่านิยม เป็นคุณความดีที่สังคมคาดหวังเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โดยกำหนดจริยธรรมที่ดีได้ กำหนดค่านิยมหลักให้ชัดเจนในสังคมไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประเทศไทย ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ให้เหตุผลปฏิรูปโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมแก่ทุกฝ่าย และต้องพัฒนาเร่งด่วน ได้แก่ 1.1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 1.2) ซื่อสัตย์ อุดมทุน เสียสละ มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม 1.3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ 1.4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และอ้อม 1.5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยทั้งดงาม 1.6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ห่วงดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน 1.7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 1.8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 1.9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 1.10) รู้จักดำรงตนโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้ยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่าย

จำหน่าย และพร้อมขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม มีภูมิคุ้มกันที่ดี 1.11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา 1.12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง เป็นต้น 2) ทักษะเกี่ยวกับพัฒนาการทางจิต หรือเกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ซึ่งสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคล ดวงเดือน พันธุนาวัน (2539) กล่าวถึง ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมกำหนดสิ่งที่จะต้องพัฒนาบุคคล มี 3 ส่วน คือ ส่วนดอกและผลของต้นไม้ ส่วนลำต้น และส่วนรากแก้ว โดยส่วนแรกคือ ดอกและผล แสดงถึงพฤติกรรมที่ทำได้ ละเว้นความชั่ว พฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม รวมเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดีเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนที่สอง ลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง โดยสาเหตุทางจิตใจจะแสดงพฤติกรรมของบุคคล ลักษณะจิตใจเหมือนลำต้นของต้นไม้จริยธรรม ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านแรก ทศนคติ คุณธรรม ค่านิยมเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมขณะพิจารณานั้นๆ ด้านที่สอง ความเชื่ออำนาจในตนเองที่ทำได้ดี ทำชั่วจะได้รับโทษ ด้านที่สาม ลักษณะมุ่งอนาคตจะคาดการณ์ไกล และควบคุมตนเองได้ ด้านที่สี่ เหตุผลเชิงจริยธรรม เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ด้านที่ห้า แรงจูงใจบากบั่น เพื่อประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย พฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง มีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ได้แก่ สติปัญญารอบรู้เหมาะสมกับอายุ เปรียบเสมือนกับบัวสี่เหล่าในพุทธศาสนา การมีประสบการณ์ทางสังคม เข้าใจมนุษย์และสังคม และมีสุขภาพจิตที่ดี มีความกังวลน้อย เหมาะสมกับเหตุการณ์ ส่วนที่สาม รากแก้ว คือจริยธรรมเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ด้าน คือ 1) สติปัญญา 2) ประสบการณ์ทางสังคม 3) สุขภาพจิต ใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะทั้งห้าประการดังกล่าวข้างต้น ถ้าบุคคลมีลักษณะจิตน้อยกว่าสามประการ จะเป็นบุคคลประเภทบัวได้ น้ำ ถ้าบุคคลจะมีพฤติกรรมทำดีละเว้นความชั่ว หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ถ้าบุคคลมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ทั้งฉลาด สุขภาพที่ดี มีประสบการณ์ทางสังคมสูง เหมือนบุคคลประเภทบัวเหนือน้ำตามหลักพุทธศาสนา ทฤษฎีนี้จะมีประโยชน์ช่วยพัฒนาบุคคลให้มีทัศนคติที่ดี ส่งเสริมให้ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง สุขุมรอบคอบ เข้าใจพฤติกรรมสุขภาพจิตที่ดี คนเก่งคนดี จะมีคุณธรรมสูง เห็นถึงประโยชน์ของความดีงาม และเห็นถึงโทษของความชั่วร้ายต่างๆ เห็นแก่ส่วนรวม ควบคุมตนเองได้ เห็นความสำคัญในอนาคต มีความขยันมานะพยายามเพื่อนำสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ เชื่อในการทำความดีความชั่ว มีความฉลาดคิดเชิงรูปธรรมนามธรรมอย่างลึกซึ้ง รู้ธรรมชาติของมนุษย์และสังคมที่กว้างไกล ถูกต้อง มีอารมณ์ผ่องใส รู้เท่าทันเหตุการณ์ เป็นต้น 3) ทักษะทางสังคม สุทิน พานิชย์ (2564) กล่าวถึง หลักคุณธรรมจริยธรรมเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของประชาชนกลุ่มเจนเนอรัลในยุคนวัตกรรมได้แก่ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุขภาพ ความสะอาด และสามัคคี จะเป็นเกราะป้องกันไม่ให้อำนาจ David J. Hand (2018) กล่าวถึง หลักการสากลว่าด้วยจริยธรรมในการใช้ข้อมูลในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม รับผิดชอบ น่าเชื่อถือ ความเป็นกลาง ไม่เลือก

ปฏิบัติ โปร่งใส ยุติธรรม อุดหนุน ยึดหยุ่น ความสามารถในการใช้งานประสิทธิภาพ และความเป็นอิสระ แต่ไม่ต้องเป็นสากลเสมอไป เนื่องจากข้อมูลแต่ละประเทศแตกต่างกันไป สำหรับหลักการใช้ข้อมูลในภาครัฐ ได้แก่ ผู้ใช้แสดงความต้องการที่ชัดเจนและมีประโยชน์สาธารณะ, ใช้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีการรวบรวมข้อมูลที่สุดเท่าที่จำเป็น, สร้างแบบจำลองวิทยาศาสตร์ข้อมูลที่แข็งแกร่ง เช่น เพื่อหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม, ตระหนักถึงการรับรู้ของสาธารณชน, เปิดเผยและรับผิดชอบมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และรักษาข้อมูลให้ปลอดภัย เป็นต้น และกรณีประเทศสหราชอาณาจักร สำนักงานสถิติแห่งสหราชอาณาจักร กำหนดพระราชบัญญัติเศรษฐกิจดิจิทัล เป็นกฎหมายครอบคลุมเกี่ยวกับการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยและแบ่งปันข้อมูล การตลาดทางตรง การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานภาครัฐและสาธารณูปโภค การรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล หนังสือข้อโกง มีการกำกับดูแล และกำหนดบทลงโทษเมื่อมีการละเมิด เช่น การเพิกถอนสมาชิกภาพขององค์กร หากละเมิดหลักเกณฑ์ด้านจริยธรรม และจำกัดเงินทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นต้น

สรุปว่า หลักการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรมของศาสนาต่าง ๆ ต่างมุ่งให้ตนเองปฏิบัติเหมาะสมตามแต่ละศาสนากำหนดและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะศาสนาพุทธเน้นการปฏิบัติตนที่ดี มีเมตตากรุณาช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ลักทรัพย์ สำรวมในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่ใช้ยาเสพติด และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างราบรื่น เป็นต้น

2.1.9 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของพลเมือง

ลักษณะของจริยธรรมพลเมืองโลก มี 3 ด้าน นิภาพร วรณลังกา, ชรินทร์ มั่งคั่ง และจารุณี ทิพยมณฑล (2562) กล่าวถึง 1) ด้านความรู้ มีความเท่าเทียมกัน ยุติธรรม พึ่งพาอาศัยกัน รับรู้ผลกระทบจากการกระทำของตน มีวัฒนธรรมหลากหลาย บทบาทการเป็นพลเมืองโลก เข้าใจระบบการทำงานของโลก การพัฒนาที่ยั่งยืน 2) ด้านทักษะ คิดอย่างมีวิจารณญาณ แสวงหาความรู้ข้อมูลทำงานเป็นทีม แก้ปัญหาความขัดแย้ง 3) ด้านทัศนคติ ค่านิยม เคารพความแตกต่าง มีวัฒนธรรมหลากหลาย รับผิดชอบต่อผลกระทบของตน ยุติธรรม และสอดคล้องกับจริยธรรมความเป็นพลเมืองโลก 10 ข้อ ได้แก่ ยุติธรรม เท่าเทียม รับผิดชอบต่อ พึ่งพากัน เข้าใจโลกและการเปลี่ยนแปลงโลก พัฒนายั่งยืน คิดอย่างมีวิจารณญาณ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำงานร่วมกับผู้อื่น แก้ปัญหาความขัดแย้ง Liu, C., & Zhou, L. (2025) เห็นถึงจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่ได้รับความเคารพในฐานะพลเมืองประกอบด้วย 1) ความเป็นเอกราช พลเมืองมีสิทธิเลือกและกระทำการอย่างอิสระและเสรี 2) ขอบเขตเสรีภาพนี้ไม่ได้ไร้ขอบเขต จิตสำนึกเรื่องขอบเขตคือการแสดงออกซึ่งความเป็นพลเมือง ซึ่งการเป็นพลเมือง คือ การมีขอบเขตที่ปกป้องเสรีภาพและความเป็นอิสระส่วนบุคคล ขณะเดียวกันไม่ละเมิดขอบเขตของผู้อื่น และ 3) ความเท่าเทียม เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเป็นพลเมือง บุคคลในความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันที่ด้อยโอกาสจะพบกับความยากลำบากในการเป็นพลเมืองที่แท้จริง ผู้คนมีพฤติกรรมที่ทำร้ายตนเองและผู้อื่นเนื่องจากความแตกต่างในการรับรู้ทางสังคม ความสัมพันธ์

ทางสังคมที่ฝังรากลึกซึ่งพ่วงเชื่อมขอบเขตพฤติกรรม และวัฒนธรรมลำดับขั้นที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสถานะ กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีนี้ให้แนวทางเชิงจริยธรรมและเชิงบรรทัดฐานในการปลูกฝังพลเมือง ความสำเร็จการส่งเสริมความเป็นอิสระของประชาชนในการรับผิดชอบและรับผิดชอบต่อสังคม การรับรู้และเคารพขอบเขตที่จำเป็นของตนเองและผู้อื่น และการสร้างจิตสำนึกความเท่าเทียมเชิงอัตวิสัยของแต่ละบุคคล สถาบันพระปกเกล้า (2555) กล่าวถึงทักษะของอริสโตเติลเห็นถึงพลเมืองที่ดีควรรู้และมีความสามารถในการเรื่องกฎระเบียบและควบคุมโดยกฎระเบียบด้วย จริยธรรมแบบพลเมือง คือ การมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้นในวิถีสาธารณะ การเป็นผู้นำเชื่อถือ การมีปฏิสัมพันธ์กันต่างตอบแทนกัน การควบคุมตนเอง การเลี่ยงการกระทำที่ใช้ความรุนแรง ความเป็นธรรม กล้าหาญ รักชาติ การมีปัญญารอบคอบ มัธยัสถ์ และความสามารถในการตัดสินใจได้ จริยธรรมแบบพลเมืองที่เสรี คือ มีความจงรักภักดีต่อชุมชนประชาธิปไตยเสรี 2) เคารพต่อความคิดที่แตกต่างกัน และ 3) เคารพสิทธิ รวมจริยธรรมของการปกครองตนเอง และความสามารถเฉพาะที่คาดหวังจากพลเมือง ประกอบด้วย 1) การปกครองตนเอง 2) ความรับผิดชอบ และ 3) การควบคุมตนเอง และ จริยธรรมแบบพลเมืองในชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ร่วมมือกัน 2) มีส่วนร่วม 3) พึงระแวดระวัง 4) ความเป็นเลิศในการไตร่ตรองรอบคอบ และ 5) เคารพกฎหมาย

กลุ่มแนวคิดจริยธรรมของพลเมืองตามแนวตะวันตก ดังนี้ 1) กลุ่มชอปปิสต์ มี

ทักษะ

เกี่ยวกับพลเมืองที่ดีต้องฝึกอบรม มีการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ในสภาประชาชนและในศาล สามารถแนะนำทางศาสตรวิธีอภิปรายชักจูงให้ผู้คนเห็นคล้อยตาม เพื่อใช้ในสภาประชาชนและให้คำแนะนำวิธีให้การ เมื่อเป็นจำเลยหรือโจทก์ต่อศาล และคนที่ยึดกฎหมายธรรมชาติเป็นหลักดำรงชีวิต เพราะจรรยาและศีลธรรมเกิดขึ้น เมื่อสนับสนุนและเชื่อกฎหมายชาติ 2) เพลโตมีทักษะเกี่ยวกับคุณสมบัติของพลเมือง ยกเว้นพวกทาส คนต่างชาติ และหญิง ต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในยุคนั้น เช่น ความกล้าหาญ สติปัญญา ซื่อสัตย์ รู้จักพอประมาณ ยุติธรรม และเชื่อว่าคุณธรรม เช่น ความดีและความยุติธรรม และคนที่มีลักษณะนิสัยที่ดีจะนำไปสู่ชีวิตที่มีระเบียบ และจะนำไปสู่ลักษณะนิสัยของพลเมืองในสังคมที่มีระเบียบ 3) อริสโตเติล มีทักษะต่อจริยธรรมแบบพลเมืองที่ดี ควรรู้กฎระเบียบและสามารถควบคุมด้วยระเบียบ พลเมืองที่ดีประกอบด้วย การควบคุมตนเอง การเลี่ยงไม่ใช้ความรุนแรง ความเป็นธรรม กล้าหาญ รักชาติ มีปัญญา รอบคอบ มัธยัสถ์ สามารถตัดสินใจได้ เป็นต้น Permana, I. K. A. et al (2023) เห็นว่าจริยธรรมของความเป็นพลเมืองดิจิทัล ประกอบด้วยความยุติธรรม การเคารพสิทธิของผู้อื่น การส่งเสริมคุณธรรมทางเทคโนโลยี พิมพ์ตะวัน จันทน์, มารุต พัฒนาผล และสิริวรรณ ศรีพหล (2563) กล่าวถึง การออกแบบการเรียนการสอน เพื่อสร้างคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดิจิทัลในการแสดงพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็ก และ

เยาวชนไทย โดยเฉพาะนิสิต นักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ทักษะการใช้เทคโนโลยี การมีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีให้ถูกต้อง เกิดประโยชน์ มีเจตคติที่ดี เคารพสิทธิ เสรีภาพ และความคิดเห็นของผู้อื่น ด้านที่ 2 การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้านที่ 3 การมีจริยธรรมในการใช้สื่อดิจิทัล การมีมารยาทในการใช้สื่อดิจิทัล ใช้สื่อดิจิทัลโดยคำนึงถึงหลักคุณธรรม จริยธรรม ด้านที่ 4 ทักษะการมีวิจรรย์ญาณในการใช้สื่อ ต้องมีความสามารถในการใช้ การเข้าใจ การเข้าถึงสื่อและข้อมูลดิจิทัลมีวิจรรย์ญาณในการใช้สื่อดิจิทัล และด้านที่ 5 ทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ จะป้องกันภัยคุกคามบนโลกออนไลน์ และการคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้งาน และการเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัว เป็นต้น ทวีศักดิ์ ตั้งวัฒนธรรมและคณะ (2015) ได้วิเคราะห์จากกรอบทฤษฎีจริยธรรมทางการบริหารและรัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีจริยธรรมในหลักการทางรัฐประศาสนศาสตร์ และทฤษฎีจริยธรรมในการให้บริการสาธารณะ ปรากฏ 3 กลุ่มทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีจริยธรรมในเชิงหน้าที่ จะสัมพันธ์กับค่านิยมพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย เช่น การยึดมั่นค่านิยมของระบอบการปกครองและหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทฤษฎีความเป็นพลเมือง ทฤษฎีความเป็นธรรมในสังคม หลักผลประโยชน์สาธารณะ และหลักความรับผิดชอบต่อการบริหาร 2) ทฤษฎีอรรถประโยชน์นิยม จะสัมพันธ์กับค่านิยมพื้นฐานของระบอบราชการ 3) ทฤษฎีจริยธรรมในเชิงคุณธรรม จะสัมพันธ์กับค่านิยมหลักในการให้บริการสาธารณะของข้าราชการพลเรือน ได้แก่ คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ ความเท่าเทียม หลักนิติธรรม การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ ความยุติธรรม ไม่เอคตติ ปฏิบัติอย่างเสมอภาค เท่าเทียม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน รับผิดชอบต่อสังคม เปิดเผย ไม่เห็นแก่ตัว ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม พร้อมรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เน้นผลงาน คุ่มค่า ประหยัด จงรักภักดี ภาวะผู้นำ กล้าหาญ เป็นต้น

สรุปว่า จริยธรรมพลเมืองโลก การเป็นพลเมืองที่มีความรู้ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อทั้งตนเอง สังคม และโลกส่วนรวม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและยั่งยืน มีหลักสำคัญ เช่น เสรีภาพควบคู่ความรับผิดชอบต่อสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม เคารพสิทธิและขอบเขตของผู้อื่น ความเท่าเทียมและการไม่เลือกปฏิบัติ และการควบคุมตนเอง เคารพกฎหมาย และหลีกเลี่ยงความรุนแรง กลุ่มแนวคิดจริยธรรมของพลเมืองตามแนวตะวันตก ตั้งแต่ยุคคลาสสิกจนถึงยุคดิจิทัลและบริบททางการบริหาร ได้แก่ 1) พลเมืองในยุคคลาสสิก (กรีกโบราณ) เช่น โซฟิสต์ เน้นการฝึกฝนทักษะวาทศิลป์ เพื่อใช้อภิปรายในสภาและสู้คดีในศาล โดยยึดหลัก กฎธรรมชาติ เป็นที่ตั้งของศีลธรรม เพลโต เห็นว่า พลเมืองต้องมีคุณธรรมพื้นฐานไม่ว่าจะ สติปัญญา กล้าหาญ รู้จักประมาณ และยุติธรรม เชื่อว่าคนที่มิระเบียบวินัยในตนเองจะสร้างสังคมที่มีระเบียบ ยกเว้นทาส คนต่างด้าว และสตรี และอริสโตเติล เห็นถึงการรู้กฎระเบียบและการควบคุมตนเอง พลเมืองที่ดีต้องมีปัญญารอบคอบ มัธยัสถ์ และรักชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข 2) พลเมืองดิจิทัลเน้นการปรับใช้

คุณธรรมในโลกออนไลน์ ประกอบด้วยทักษะเทคโนโลยีใช้เครื่องมือเป็น มีเจตคติที่ดี และเคารพสิทธิผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคมออนไลน์และร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ จริยธรรมสื่อ มีมารยาทและใช้สื่อโดยคำนึงถึงศีลธรรม วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันสื่อ วิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ก่อนเชื่อหรือส่งข้อมูล ความปลอดภัย รู้วิธีป้องกันภัยคุกคามไซเบอร์และรักษาข้อมูลส่วนบุคคล 3) จริยธรรมในเชิงรัฐประศาสนศาสตร์ (การบริหารภาครัฐ) แบ่งเป็น 3 กลุ่มทฤษฎีหลัก ได้แก่ เิงหน้าที่ ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญ และผลประโยชน์สาธารณะ อรรถประโยชน์นิยม เน้นประสิทธิภาพและค่านิยมพื้นฐานของระบบราชการ (ผลลัพธ์ที่ดีต่อคนส่วนใหญ่) เิงคุณธรรม เน้นตัวบุคคลภาครัฐ ข้าราชการ ต้องซื่อสัตย์ ยุติธรรม กล้าหาญ โปร่งใส ตรวจสอบได้ เน้นให้บริการประชาชนอย่างเท่าเทียม ซึ่งจุดร่วมของพลเมืองที่ดี คือ มีคุณธรรม ความกล้า ยุติธรรม และรับผิดชอบต่อส่วนรวม

2.1.10 แนวคิดจริยธรรมบนสื่อสังคมออนไลน์

จริยธรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ สกุลศรี ศรีสารคาม (2557) เช่นรับผิดชอบต่อตนเองต่อสังคม กรอบวิชาชีพ, กรอบข้อบังคับทางกฎหมาย, กรอบการใช้งานสื่อออนไลน์และสื่อสังคมที่มีประสิทธิภาพ, กรอบเรื่องการตลาดและโมเดลทางธุรกิจขององค์กร และความเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่าง องค์กรข่าว องค์กรวิชาชีพ และนักข่าวพลเมืองภาคประชาชนเพื่อสร้างมาตรฐานเดียวกันในการใช้สื่อสังคมและสื่อออนไลน์ การรายงานข้อมูล ภัยอันตรายจากสื่อออนไลน์ รัชกร โชติประดิษฐ์ (2554) เช่น การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีสมาชิกไม่รู้จักกันเข้ากลุ่ม มีข้อมูลจำนวนมาก เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวให้บุคคลในกลุ่มพบเห็น โดยเฉพาะแฮกเกอร์ สแปมเมอร์ และคอมพิวเตอร์ไวรัสขโมยความเป็นตัวตน สร้างความเดือดร้อน สวมรอยนำข้อมูลส่วนตัวไปทำให้เกิดความเสียหาย ทำธุรกรรมการเงินแทนเจ้าของตัวจริง และยังมีการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ สร้างความเกลียดชัง เสียชื่อเสียง สร้างความขัดแย้ง การก่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ เป็นต้น จริยธรรมบนสื่อสังคมออนไลน์ Starks-Estes (2016) เห็นถึง เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ ต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องมือ หรือสื่อกลางในการสื่อสาร เนื่องจากมีความซับซ้อนมากขึ้นระหว่างโลกแห่งความเป็นจริงเสมือนกับโลกแห่งความจริง การเชื่อมโยงกับมนุษย์และชีวิตในรูปแบบต่างๆ บางกรณีแยกกันไม่ออก สื่อดิจิทัลส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต เทคโนโลยีดังกล่าว แยกออกจากความเป็นอัตวิสัยและความสัมพันธ์ของมนุษย์ไม่ได้ ความท้าทายของชีวิตกับสื่อยุคใหม่มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์ในการสื่อสาร พุด เขียน โทรศัพท์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เฟซบุ๊กก่อให้เกิดมิตรภาพเทียมในวัฒนธรรมร่วมสมัย แสดงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ส่วนใหญ่ในชีวิตจริง เป็นเหมือนกับออนไลน์ ทำให้เกิดความกังวลในการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ต้นตัวมากขึ้น ต้องมีจริยธรรมหรือพฤติกรรมทางศีลธรรม จะเป็นพื้นฐานในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อส่วนตัวหรือทางอารมณ์มากขึ้น เช่น สมาชิกคนหนึ่งแสดงความ

คิดเห็นเกี่ยวกับการเสียชีวิตของเพื่อนร่วมงาน โพสต์บนหน้ากลุ่ม แม้ว่าสมาชิกจะ "โศกศัลย์" แต่ก็ทำหน้าที่ "ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นชุมชน" ทำให้บทบาทเทคโนโลยีเครือข่ายหรือผู้ควบคุมชุดคำสั่งคอมพิวเตอร์จะจัดระเบียบข้อมูลและวิธีที่ผู้คนโต้ตอบข้อมูลระหว่างกัน เช่น อนุญาตให้ผู้ใช้สร้างโปรไฟล์ อนุญาตให้ผู้ใช้สามารถรวบรวมรายชื่อผู้ใช้รายอื่นที่สื่อสารกันได้ สามารถเปิดใช้งานผู้ใช้ เพื่อดูข้อมูลของตนเองและในเว็บไซต์ที่ใหญ่กว่า เป็นต้น และเครือข่ายสาธารณะมีความเป็นพลวัต จะมีผู้ชมที่มองไม่เห็น มีบางคนกำลังดูโพสต์หรือโปรไฟล์ไม่มีตัวบ่งชี้ชัดเจนของพื้นที่สังคม หรือขอบเขตชั่วคราว และไม่มี ความแตกต่างชัดเจนหรือแบ่งแยกระหว่างภาครัฐและเอกชนหรือทางการกับไม่ทางการภายใต้ผู้คนมีส่วนร่วมบนเครือข่ายเพื่อสร้างชุมชนออนไลน์

พระราชบัญญัติเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ผู้วิจัยเห็นถึงกฎหมายนี้ กล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ มีบทลงโทษ เช่น 1) การฝากร้านใน Facebook IG ถือเป็นสแปม ปรับ 200,000 บาท 2) ส่ง SMS มโนโฆษณา โดยไม่ได้รับความยินยอม ต้องมีทางเลือกให้ผู้ใช้สามารถปฏิเสธข้อมูลนั้นได้ไม่เช่นนั้นถือเป็นสแปม ปรับ 200,000 บาท 3) ส่ง Email ขยายของ ถือเป็นสแปม ปรับ 200,000 บาท 4) กด Like ได้ไม่ผิด พรบ. ยกเว้นการกดไลค์เรื่องเกี่ยวกับสถาบันเสี่ยงเข้าข่ายความผิดมาตรา 112 หรือมีความผิดร่วม 5) กด Share ถือเป็นการเผยแพร่ หากข้อมูลที่แชร์มีผลกระทบต่อผู้อื่น อาจเข้าข่ายความผิดตามกฎหมายนี้ โดยเฉพาะกระทบต่อบุคคลที่สาม 6) พบข้อมูลผิดกฎหมายอยู่ในระบบคอมพิวเตอร์ของตนเอง แต่ไม่ใช่สิ่งที่เจ้าของคอมพิวเตอร์กระทำเองสามารถแจ้งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ หากแจ้งแล้วลบข้อมูลออกเจ้าของก็จะเป็นความผิดตามกฎหมาย เช่น ความเห็นในเว็บไซต์ต่าง ๆ รวมไปถึงเพชฌัญญ์ให้แสดงความคิดเห็น หากพบว่าการแสดงความเห็นผิดกฎหมาย เมื่อแจ้งไปที่หน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อลบได้ทันที เจ้าของระบบเว็บไซต์จะไม่มี ความผิด 7) แอดมินเพจ ที่เปิดให้มีการแสดงความคิดเห็น เมื่อพบข้อความที่ผิดกฎหมายนี้ เมื่อลบออกจากพื้นที่ที่ตนดูแล จะถือเป็นผู้พ้นผิด 8) ไม่โพสต์สิ่งลามกอนาจาร ที่ทำให้เกิดการเผยแพร่สู่ประชาชนได้ 9) การโพสต์เกี่ยวกับเด็ก เยาวชน ต้องปิดบังใบหน้า ยกเว้นเมื่อเป็นการเชิดชู ชื่นชม อย่างให้เกียรติ 10) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียชีวิต ต้องไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียชื่อเสียง หรือถูกดูหมิ่น เกลียดชัง ญาติสามารถฟ้องร้องได้ตามกฎหมาย 11) การโพสต์ด่าว่าผู้อื่น มีกฎหมายอาญาอยู่ แล้ว ไม่มีข้อมูลจริง หรือถูกตัดต่อ ผู้ถูกกล่าวหา เอาผิดผู้โพสต์ได้ โทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 200,000 บาท 12) ไม่ทำการละเมิดลิขสิทธิ์ผู้อื่น ไม่ว่าข้อความ เพลง รูปภาพ หรือวิดีโอ 13) ส่งรูปภาพแชร์ของผู้อื่น เช่น สวัสดิ์ อวยพร ไม่ผิด ถ้าไม่เอาภาพไปใช้ในเชิงพาณิชย์ หารายได้

ผู้วิจัยเห็นถึงช่องว่างที่หลีกเลี่ยงบทลงโทษของกฎหมายดังกล่าว เช่น การใช้ซิมการ์ดที่ลงทะเบียนในชื่อผู้อื่น (เรียกว่าซิมผี) การเลี่ยงข้อความเพื่อไม่ให้เข้าข่ายการนำเข้าสู่ข้อมูลเท็จ มาตรา 14 (1) มักใช้ฟ้องร้องเรื่องการหมิ่นประมาท แต่ผู้กระทำผิด นิยมวิธีเลี่ยง เช่น ใช้คำใบ้หรืออักษรย่อ ไม่ระบุชื่อตัวบุคคล หรือใช้ฉายาหรือบริบทที่คนทั่วไปเข้าใจ เพื่อให้ยากต่อการพิสูจน์ในชั้นศาลถึงชื่อ

บุคคลนั้นคือใคร หรือการโพสต์ในลักษณะตั้งคำถาม แทนที่จะยืนยันข้อเท็จจริง (ซึ่งอาจเป็นเท็จ) หรือ แสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าข่ายการแสดงความเห็นโดยสุจริต เป็นต้น ทำให้ควรให้ความรู้ ปลุกฝังความซื่อสัตย์ หรือสร้างค่านิยมในสังคมไทย ให้สอดคล้องกับจริยธรรมของประชาชน ตามทัศนะของนักวิชาการหลายสำนัก เช่น ซื่อสัตย์ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ ความพอประมาณ ทรนทนในประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

สรุปว่า จริยธรรมของประชาชนตามแนวคิดตะวันตก จริยธรรมของประชาชนของแนวคิดตะวันออก จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธศาสนา จริยธรรมของประชาชนในสังคมยุคดิจิทัล ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 สรุปจริยธรรมของประชาชนตามแนวคิดตะวันตก จริยธรรมของประชาชนตามแนวคิดตะวันออก จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธศาสนา และจริยธรรมของประชาชนในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะมี

จริยธรรมของประชาชน	แนวคิดตะวันตก	แนวคิดตะวันออก	หลักพุทธศาสนา	ยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะมี
ความซื่อสัตย์ ซื่อตรงในความถูกต้อง และมี	/	/	/	/
ฉลาด รอบรู้ มีปัญญา รอบคอบ	/	/	/	/
มีเหตุผล	/	/	/	/
เท่าเทียมกัน	/	/	/	/
ความชอบธรรม	/	/	/	/
ความยุติธรรม	/	/	/	/
ความอดทน อดกลั้น	/	/	/	/
เชื่อฟังปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ประเพณี	/	/	/	/
ไม่เบียดเบียนผู้อื่น	/	/	/	/
ความเชื่อศรัทธาในคำสอนศาสนา	/	/		
มนุษยธรรม	/	/	/	/
ความรัก (ความดีของมิตรภาพ) ความหวัง	/	/		/
ความเมตตา ช่วยเหลือกัน เมตตาธรรม	/	/	/	/
เคารพต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม	/	/	/	/
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุข ส่วนรวม	/	/	/	/
สันโดษ	/	/	/	/

ตารางที่ 2.2 สรุปจริยธรรมของประชาชนตามแนวคิดตะวันตก จริยธรรมของประชาชนของตามแนวคิดตะวันออก จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธศาสนา และจริยธรรมของประชาชนในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะมี (ต่อ)

จริยธรรมของประชาชน	แนวคิดตะวันตก	แนวคิดตะวันออก	หลักพุทธศาสนา	ยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะมี
สันติภาพ	/	/	/	/
รับผิดชอบ	/	/	/	/
อ่อนน้อมถ่อมตน ระบบอาวุโส สัมมาคารวะ		/	/	/
ความรักดี		/		
ความพอประมาณ เรียบง่าย ประหยัด มัธยัสถ์	/	/	/	/
ความกล้าหาญ	/	/	/	/
รู้จักตนเอง (รู้หน้าที่ ตำแหน่ง ปฏิบัติตนเหมาะสม)	/	/	/	/

สรุปว่า จริยธรรมของประชาชนของแนวคิดตะวันตก จริยธรรมของประชาชนของแนวคิดตะวันออก จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธศาสนา และจริยธรรมของประชาชนในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะมี หรือควรจะเป็น ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรงในความถูกต้อง มีสัจจะ ฉลาด รอบรู้ มีปัญญา รอบคอบ มีเหตุผล ความชอบธรรม ความยุติธรรม ความเชื่อศรัทธาในคำสอนศาสนา มนุษยธรรม ความหวัง เมตตาธรรม เคารพต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุข ส่วนรวม สันโดษ สันติภาพ รับผิดชอบ ประหยัด ความพอประมาณ เรียบง่าย ความกล้าหาญ และรู้จักตนเอง เป็นต้น

2.2 แนวคิดของการพัฒนาจริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในแต่ละสำนักกลุ่มมีหลายหลากต่างกันไป บางทัศนะเห็นถึงการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มหนึ่งพิจารณาด้านจิตที่พัฒนาตามความพร้อมในตัวบุคคลตั้งแต่กำเนิดจิต จะเสมือนผ้าขาวสะอาดลักษณะทางจริยธรรมจะพัฒนาตามการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น และอีกกลุ่มหนึ่งจะพิจารณาด้านสภาพแวดล้อมรอบตัวส่งผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลที่จะดีหรือไม่ดี เมื่อรับเงื่อนไขปัจจัยผลักดันให้กลายเป็นคนดีหรือคนชั่ว อ้อมเดือน สดมณี และฐาตุกรณ์ จันประเสริฐ (2554) กล่าวถึงกรอบแนวคิดการพัฒนาการทางจริยธรรมตามทัศนะของกลุ่มแนวคิดต่างๆ 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด ได้แก่ ทฤษฎี

พัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์และทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของโคลเบิร์ก เชื่อถึงแรงจูงใจและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นก่อให้เกิดจริยธรรม โดยกลุ่มทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับพัฒนาจริยธรรม เห็นการให้ความรู้ขั้นสูง เป็นการ จัดสภาพประสบการณ์ของบุคคลได้รับรู้เหตุผลใหม่ๆ และเกินกว่าจริยธรรมที่เคยปรากฏหนึ่งขั้น การให้โอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อม เป็นการ จัดการสภาพประสบการณ์ของบุคคลได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสภาพแวดล้อม การให้แสดงบทบาทสมมติ เป็นการ จัดสภาพประสบการณ์ของบุคคลได้มีโอกาสสวมบทบาทอื่นแทนบทบาทที่เป็นอยู่ หรือบทบาทที่ควร เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการรับเอาความคิดและความรู้สึกของคนอื่น เกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิมและไม่ยึดอัตรา การฝึกฝนทักษะการเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรม จะช่วยฝึกฝนให้บุคคลได้คิดวิเคราะห์อภิปรายโต้แย้งกัน และตัดสินใจโดยพิจารณาความเห็น รวมทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม โดยปัญหาที่นำมาใช้ในการอภิปรายนั้น ควรเป็นปัญหาที่ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับตรงกับระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เป็นอยู่ และระดับที่สูงกว่าของบุคคลนั้นๆ การจัดสภาพบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็น การอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างเปิดเผย ช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลให้สูงขึ้นได้ 2) กลุ่มแนวคิดจิตพิสัย ทฤษฎีจำแนกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ เชื่อว่าความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระดับคุณภาพของการเรียนรู้ทางจิตใจ มีความสนใจเจตคติค่านิยมของนิสัยในแต่ละบุคคล โดยเชื่อว่าแนวทางพัฒนาให้เกิดเจตคติ และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละบุคคลได้ จะเริ่มลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ขั้นการเรียนรู้โดยให้โอกาสรับรู้ สู่ขั้นการตอบสนองต่อสิ่งที่สนใจ แล้วเข้าสู่ขั้นการเห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำ ขั้นจัดระบบนำไปทำอย่างสม่ำเสมอ และสู่ขั้นการพัฒนาจนเป็นลักษณะนิสัย โดยการปลูกฝังและพัฒนาจนเป็นนิสัย 3) กลุ่มแนวคิดพฤติกรรมนิยม เชื่อว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกระทำกับสิ่งแวดล้อม ผลจากการกระทำจะมีการพัฒนาจริยธรรมของบุคคล มี 2 วิธี ได้แก่ วิธีเสริมแรง ทำให้พฤติกรรมมีอัตราเพิ่มขึ้น และวิธีลงโทษ ทำให้พฤติกรรมมีอัตราลดลงหรือหมดไป ซึ่งวิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดนี้เป็นเครื่องมือเพิ่มพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและลดหรือขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา 4) กลุ่มแนวคิดจิตพฤติกรรมนิยม เชื่อว่าสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์จากปัจจัยภายนอก เช่น สถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ปัจจัยภายใน เช่น จิตใจตัวบุคคลเอง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะเดิมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่คนนั้นเผชิญอยู่ 5) กลุ่มแนวคิดสังคมวิทยา เชื่อว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลจะเกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานจารีตประเพณีขนบธรรมเนียมและประเพณีปฏิบัติต่างๆ จากการเรียนรู้นี้จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมบุคลิกภาพค่านิยมเจตคติแรงจูงใจที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมของตน และรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน และประกอบอาชีพตลอดชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงสูงวัย บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคม

เช่น พ่อแม่ครูเพื่อนพระและสื่อมวลชน และวิธีการอบรมลักษณะต่างๆ เช่น การอบรมเลี้ยงดูจากผู้ปกครอง บุพการี พ่อแม่ จะช่วยพัฒนาโครงสร้างทางบุคลิกภาพและด้านต่างๆของบุคคล การเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่รู้ตัวในการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรม และซึมซับเข้าไปในจิตใจจนหล่อหลอมมาเป็นบุคลิกภาพของบุคคล, การอบรมสั่งสอนจากครูแนะแนวหรืออำนวยการโอกาสให้ผู้เรียนมีความรู้มีปัญญา, การอบรมสั่งสอนจากพระภิกษุ ช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยอาศัยหลักคำสอนและการจัดกิจกรรมทางศาสนา, การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน จะพัฒนาและสร้างอัตลักษณ์ภาพแห่งตนที่ เปิดโอกาสสำคัญในการฝึกหัดทักษะสมรรถภาพของบุคคล และให้บุคคลเรียนรู้บทบาทและค่านิยมทางสังคมที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องการสอน การเรียนรู้จากสื่อมวลชน ช่วยให้บุคคลรับรู้ในสิ่งที่ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและสิ่งที่จำเป็นจะพัฒนาเพื่อเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม 6) กลุ่มแนวคิดทางศาสนา กลุ่มเกลาคอนให้มีความสำนึกและเจตคติที่ถูกต้องดีงาม ลดทอนกิเลสตัณหาความเห็นแก่ตัวและทำร้ายผู้อื่น และยังส่งเสริมคุณธรรมของคนอย่างสร้างสรรค์ให้เมตตา เสียสละ และสุชุมสงบ พร้อมจะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คำสอนจะส่งเสริมให้พัฒนาจิตสำนึกและเจตคติของตนให้ดีงาม เป็นต้น

ในกลุ่มทฤษฎีด้านจิตวิทยาการพัฒนาพฤติกรรมด้านจริยธรรมของบุคคล มีหลายทฤษฎี รัสเซลล์ ลีบีเยว (2564) กล่าวถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม ได้แก่ 1) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ ของเบอร์ริส เอฟ สกินเนอร์ เกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมคาดหวังของมนุษย์ โดยปัจจัยสิ่งเร้ากระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมผ่านการตอบสนองปัจจัยกระตุ้นและเกิดเป็นพฤติกรรมเรียนรู้ 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของอัลเบิร์ต แบนดูรา เกี่ยวกับการเรียนรู้พฤติกรรมจากตัวแบบในสังคม เช่น การสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม 3) ทฤษฎีวิถีกระจำงให้นิยม ของหลุยส์ อี แรทส์ เกี่ยวกับการปลูกฝังหรือการขึ้นาค่านิยมที่ถูกต้อง 4) ทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม ของเรนซ์โคล เบิร์ก เกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลให้เข้าใจความจริง 5) ทฤษฎีด้านจิตวิทยาในการสร้างแรงจูงใจของดักลาส เมอร์เรย์ แม็คเกรเกอร์ แบบทฤษฎี X ทศนคติต่อมนุษย์ในแง่ไม่ดีและแบบทฤษฎี Y ทศนคติต่อมนุษย์ในแง่ไม่ดี และการพัฒนาจริยธรรมที่เหมาะสมในองค์การตามการสอนของพระพุทธเจ้า ควรเริ่มจากการจำแนกบุคคลด้านจริยธรรม การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม การเลือกหัวข้อคำสอนที่เหมาะสม มีหลักปฏิบัติที่ดีในการสอน และคำสอนของพระพุทธเจ้าช่วยพัฒนาความประพฤติทางกาย วาจา และจิตใจของผู้คนให้เป็นผู้กระทำ ความคิด และจิตใจที่ดี มีความเห็นที่ถูกต้อง เข้าใจที่ถูกต้อง ปฏิบัติได้ถูกต้อง มีความประพฤติที่ดี และนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมในองค์การ เพื่อให้บุคลากรได้ฝึกปฏิบัติในการทำงานและการดำเนินชีวิตในเชิงปฏิบัติควรศึกษา และทำความเข้าใจในหัวข้อคำสอนนั้น ๆ ให้ละเอียดลึกซึ้ง อุไรรัตน์ สิงหนาท (2560) การใช้แนวคิดและศาสตร์ต่างๆ มาพัฒนาจริยธรรมตัวบุคคล การกระทำความดีจะช่วยควบคุมไม่ให้เอารัดเอาเปรียบ เบียดเบียนกัน เคารพให้เกียรติกัน ห่วงดี รักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเกิดแรงจูงใจจะประพฤติปฏิบัติตามบทบาท

หน้าที่ในสังคม ได้แก่ 1) การพัฒนาจริยธรรมทางสมอง จะเกี่ยวข้องกับปัญญา ความฉลาด ศีลธรรม และจริยธรรม ความรู้ด้านจริยธรรมทางสมอง ใช้ศึกษาทางจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์ ด้านจิตใจที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมจริยธรรมบุคคล สมองส่วนอะมิกดาลา ซึ่งเป็นสมองส่วนที่อยู่ด้านบนใกล้กับ สมองส่วนกลาง จะสัมพันธ์กับอารมณ์ ความรู้สึกด้านศีลธรรมจริยธรรม การพัฒนาจริยธรรมในคน จึงต้องพัฒนาและฝึกสมองทำงาน จริยธรรมที่ต้องใช้พิจารณาในการพัฒนาจริยธรรมคน ประกอบด้วย หลักคุณธรรมสากล หลักจริยธรรมในมนุษย์ 2) แนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ หลักศีลธรรม จารีตประเพณี และกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลจริยธรรมของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นจริยธรรมเชิงบวกด้านประโยชน์สุข หลักจริยธรรมจึงถูกนำมาใช้เพื่อเอื้อต่อการไปถึงจุดหมายดังกล่าว หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ยึดถือตามหลักธรรมที่เป็นความจริง จะไม่มีเวลาจำกัด หลักคุณธรรมศีลธรรมเรื่องความกรุณา ความเมตตา ความสามัคคี รวมกลุ่ม และปัญญา 3) หลักธรรม การเป็นคนสมบูรณ์แบบ จะประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักสัปปุริสธรรม 7 รู้หลักและรู้จักเหตุ รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล รู้ตนและรู้จักตนเอง รู้ประมาณ รู้ชุมชน และรู้บุคคล จะทำให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข 4) ทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมในตัวบุคคลของโคลเบอร์ก รับอิทธิพลจากแนวคิดของนักจิตวิทยาชาวสวิตเซอร์แลนด์ชื่อ เพียเจท์ ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเกี่ยวกับประเด็นจริยธรรม แล้วเสนอทางเลือกให้ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมประกอบ ซึ่งทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมบุคคลแต่ละวัย จะเกิดการพัฒนาจริยธรรม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไปสู่ระดับขั้นต่างๆ ของการทดลองของโคลเบอร์ก ประกอบด้วย 3 ระดับหลัก คือ ระดับก่อนกฎเกณฑ์ ระดับตามกฎหมายเกณฑ์ และระดับหลังกฎหมายเกณฑ์ จะใช้หลักการเคารพสิทธิ และความเป็นธรรม เป็นหลักสำคัญตัดสินใจเพื่อเลือกทางเลือกในการกระทำ มีความเคารพต่อตนเอง รักษาความมั่นคงสัญญาหรือคำปฏิญาณได้ เช่น พิธีปฏิญาณตนของลูกเสือเนตรนารียุวกาชาด หรือบัณฑิตมุ่งมั่นปฏิบัติวิชาชีพให้ได้มาตรฐานและรับผิดชอบต่อวิชาชีพ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพหลายหลากจะตระหนักถึงประเด็นจริยธรรมในวิชาชีพและรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ทำให้เกิดองค์ความรู้ เช่น จริยธรรมทางวิชาชีพ จริยธรรมทางธุรกิจ เป็นต้น แนวคิดที่ใช้พัฒนาจริยธรรมยังมีอีกหลายแนวคิด ทฤษฎี เช่น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเชิงพัฒนา แนวคิดทางจริยศาสตร์ จริยธรรมการพัฒนา หลักกฎหมาย เป็นต้น

สรุปว่า ความเชื่อในการพัฒนาการจริยธรรมมาจากภายในจิตใจ และสภาพแวดล้อม แนวคิดในการพัฒนาจริยธรรมในที่นี้ขอยกตัวอย่าง 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพัฒนาการทางความคิด เชื่อว่าจริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยมีวิธีการพัฒนา เช่น การให้ความรู้ การแสดงบทบาทสมมติเพื่อฝึกการเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น ฝึกแก้ปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมผ่านการอภิปราย 2) กลุ่มแนวคิดจิตพิสัย เน้นระดับคุณภาพการเรียนรู้ทางจิตใจ เจตคติ/ค่านิยม จะพัฒนา

เป็นลำดับขั้นเริ่มตั้งแต่การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบค่านิยม การปฏิบัติจนเป็นนิสัย 3) กลุ่มพฤติกรรมนิยม เน้นการปรับพฤติกรรมผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยใช้เสริมแรง เพื่อเพิ่มพฤติกรรมที่พึงปรารถนา การลงโทษ เพื่อลดหรือขจัดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม 4) กลุ่มจิตพฤติกรรมนิยม เชื่อว่าพฤติกรรมเกิดจากสถานการณ์ภายนอก จิตใจ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับเหตุการณ์ที่เผชิญ 5) กลุ่มสังคมวิทยา เน้นการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้ตามมาตรฐานจารีตประเพณี โดยมีโครงสร้างทางสถาบันสังคมเป็นตัวกลาง 6) กลุ่มแนวคิดทางศาสนา เน้นการพัฒนาจิตสำนึกและเจตคติที่ถูกต้อง เพื่อลดกิเลสและความเห็นแก่ตัว ส่งเสริมความเมตตา เสียสละ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.2.1 แนวคิดของการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน

หลักพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน พระจตุรงค์ จตุราภินโนโท (บัวช่วย) และพระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต (2567) กล่าวถึงหลักธรรมช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่มีความสุข สงบและเป็นอิสระจากความทุกข์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เสรีภาพในการแสดงออก มีพื้นฐานมาจากการแสวงหาความรู้และความจริง เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนสังคม และแก้ไขปัญหาต่างๆ เสรีภาพควรให้ความสำคัญกับการเข้าสังคมและคนรอบข้าง การรับฟัง และการแสวงหาความรู้คู่ขนานกันไป 2) สันโดษ เป็นการรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่โลภมาก และยินดีกับสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ลดความทุกข์ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเองต้องฝึกฝนตนเองให้รู้จักพอใจและไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก 3) อนิจจัง การพิจารณาทุกสิ่งในโลกนี้ไม่เที่ยงแท้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป จะช่วยให้ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นลดความทุกข์ และการฝึกพิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญญา

ตัวอย่างการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน บุญวัฒน์ บุญทะวงศ์ (2564) กล่าวถึงเป้าประสงค์ในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ให้เป็นผู้รู้จักเหตุผล เป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ เพื่อพัฒนาตน พัฒนาครอบครัว พัฒนาองค์กร พัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นหลักปฏิบัติ เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ระหว่างคนกับคนในสังคม และคนกับธรรมชาติ เพื่อให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล มั่นคง และเกิดความยั่งยืน และต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักอิทธิบาท 4 หลักสัปปุริสธรรม 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 สัมพันธ์กับจิตตะและวิมังสาจะคำนึงถึงภูมิคุ้มกัน เพราะมีการไตร่ตรอง หาความรู้เพิ่มเติม ยึดมั่นคุณธรรม มุ่งมั่นปฏิบัติในทางสายกลาง โดยมีความพอเพียง รอบรู้ ตั้งใจ หรือปฏิบัติให้เหมาะสมตามอัตภาพไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน คนมีความซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบผู้อื่นไม่แสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ไม่ควร เป็นเหตุให้ก่อความเสียหายต่อตนเองและอาชีพ การเสียสละ ละความเห็นแก่ตัว ความประหยัด รู้จักใช้จ่ายตามที่จำเป็น หรือใช้จ่ายเหมาะสมกับสภาพของตนเอง และครอบครัว ถือเป็นคุณธรรมสำคัญช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนมีระเบียบและรับผิดชอบในการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ควบคุมอารมณ์และไม่

ฮอว์โมน เป็นสารเหลวที่ผลิตจากต่อมไร้ท่อ ทำหน้าที่ขับฮอว์โมนเพื่อกระตุ้นความต้องการต่างๆ ตาม สัญชาตญาณ ถ้าต้องการ จะมีสติปัญญาต้องรู้จักคิด ตั้งปณิธาน ตั้งใจด้วยจิตสงบ และมีมาตรการ ควบคุมให้อยู่ในขอบข่ายของประเพณี ศีลธรรม และกฎหมาย จะมีสำนึกและการตัดสินใจไม่นอก ขอบข่ายของสิทธิและหน้าที่จะเป็นความประพฤติที่ดี 3) ภูมิปัญญา หรือระดับความฉลาดในแต่ละ บุคคล เมื่อบุคคลมีปัญหา จะสำนึกถึงสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ ถ้าขาดปัญญา จะตัดสินใจเหมือน สัตว์เดรัจฉาน มีพฤติกรรม แต่ไม่มีความประพฤติ เป็นผู้บกพร่องมโนธรรม 4) สุขภาพ ถ้าเป็นโรคภัยไข้ เจ็บ ยิ่งกว่านั้นการเป็นโรคประสาท มีผลกระทบต่อความประพฤติมาก จะขาดความรับผิดชอบชั่วดี เมื่อไม่มีมโนธรรม ความดีจะไม่เกิดขึ้น 5) ปม เป็นอารมณ์หรือแนวโน้มที่ฝังในจิตใต้สำนึก เป็นเหตุให้ ตัดสินใจในทางไม่ถูกต้องหรือควรถูกต้อง การมีระดับปมมากน้อยเพียงใด จะลดความรับผิดชอบใน ความประพฤติมากน้อยได้ ลักษณะปมมี 8 แบบ ได้แก่ แบบแรก ปมสายโลหิต เป็นความรู้สึกช่วยเหลือ กัน เช่น พ่อรักลูกสาว บางคนอาจจะรู้สึกรักเท่ากันและไม่ลำเอียง หรือกรณีแม่รักลูกชาย ต้องการดูแล แม้จะมีคู่ครอง หรือนักบวชบางรูปตัดความผูกพันทุกรูปแบบ มาเป็นความเคารพและเสียสละด้วย น้ำใจ แบบที่สอง ปมลักเพศ เป็นความรู้สึกชอบเพศเดียวกัน บางทีคนเห็นว่าผิดปกติ เป็นปมและควร แก้ไข แบบที่สาม ปมเลียง เป็นความโน้มเอียงจะเลียงการเผชิญหน้ากับปัญหาในการดำเนินชีวิต มี 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก ปมเลียงความรับผิดชอบ เป็นอาการที่เกิดขึ้นเพื่อป้องกันความรับผิดชอบ เช่น เกิดความไม่มั่นใจในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ไม่ทำ จึงแก้ไขโดยการฝึกฝนให้กล้ารับผิดชอบ สมัครรับ ปฏิบัติงาน เริ่มทำในสิ่งเล็กๆ น้อยๆ จนถึงสิ่งที่ยากมากขึ้น ตามลำดับ ประเภทที่ 2 ปมเลียงหนีชีวิต จริง แบบที่สี่ ปมเข้าข้างตัวเอง เป็นอาการชอบแก้ตัว เมื่อทำผิด ปกติแล้ว บุคคลมีสัญชาตญาณป้องกัน ตัว เมื่อใครกล่าวโทษ จะป้องกันตัวทันที มีประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นวิธีจัดปมด้วยการฝึกเป็น คนสุจริตจริงเสมอ ถ้าเผลอกล่าวเท็จหรือแก้ตัวพล่อยๆ ควรคืนคำ เป็นการลงโทษตัวเองและฝึกจน ชินแล้วลืมเรื่องเก่าไปเสีย แบบที่ห้า ปมทดแทน จะเกิดขึ้นเมื่อถูกกดขี่ข่มเหงน้ำใจจากผู้มีพลัง เหนือกว่า จะเก็บกดไว้ในใจไม่กล้าตอบโต้ จะแก้ปมนี้โดยสร้างบรรยากาศครอบครัวที่อบอุ่น มีความ ร่วมมือเสียสละจากสมาชิกในครอบครัว เห็นคุณค่าของความอบอุ่นใจในครอบครัว ไม่ต้องทดแทนแม้ จะถูกข่มเหงน้ำใจจากใครก็ตาม แบบที่หก ปมโยนกลอง จะโน้มเอียงรู้สึกว่าไม่ใช่ธุระของตนเอง มีคน อื่นรับผิดชอบก่อน จะส่งผลให้สังคมนั้นวุ่นวาย ผู้ทำผิดจะพ้นผิดมากขึ้น วิธีแก้ไข จึงต้องฝึกฝนคนมี น้ำใจช่วยเหลือ มีความสุขกับการให้บริการแก่ผู้อื่นไม่เลือกหน้า มีโอกาสทำดี กระตือรือร้นจะช่วย จัดการทันที โดยไม่ต้องรอใครกำหนดหรือบังคับให้ทำ แบบที่เจ็ด ปมเชื่อง เป็นความโน้มเอียงจะทำตัว ให้เด่นในทางที่ผิด เพื่อปิดปมด้อยของตน ผู้ผิดหวัง มักจะหงุดหงิด ถ้ารู้จักทำตัวเด่นในทางที่ถูกต้อง เป็นการทดแทน จะน่ายกย่อง แต่ถ้ากระทำไม่ถูก จะหาวิธีลัดสร้างจุดเด่น เช่น นักเลง ทำลายสิ่งของ วิธีแก้ปมนี้ โดยสำรวจความถนัดและความสามารถของตนเอง เพื่อฝึกฝนปลอบใจตนเองได้เสมอ ปมนี้ มักเกิดคู่กับปมด้อย ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าตนเองด้อยต่ำ แต่ถ้าสำคัญตนผิดว่าตนเองยิ่งใหญ่ก็จะแก้ไขยาก แบบ

ที่แปด ปมประชด จะโน้มเอียงประชดชีวิต เมื่อถูกดำเนิน จะประพุดตัวไม่ดี หวังให้ผู้ดำเนินเสียใจ หรือ กังวลใจ ถือเป็นการแก้แค้น โดยใช้ตัวเองเป็นเดิมพัน ปมนี้ไม่มีประโยชน์แก่ใคร จะสร้างความเสียหาย แก่ทุกฝ่าย วิธีแก้ไขปมนี้ โดยฝึกให้เป็นคนมีเหตุผลเสมอ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อความประพุดติ ดังนี้

- 1) ที่อยู่ทางภูมิศาสตร์ เช่น ที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน โรงเรียน สถานที่ท่องเที่ยว ในระยะเวลาสั้นหรือยาว จะกำหนดการหาความรู้ในระดับยากง่ายในแต่ละประเภท เช่น โอกาสน้อย มีผลต่อความสามารถของ บุคคลได้น้อย 2) ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นประมวลศีลธรรม และประมวลกฎหมายของมนุษย์ เป็นมาตรการความประพุดติที่ดี การปฏิบัติตามธรรมเนียมที่เคร่งครัด ย่อมเป็นคนดีหลังจากบริบท เปลี่ยนไป ทำให้มาตรฐานสังคมเข้ามาแทนที่ 3) วรรณกรรมและศิลปกรรม เช่น นิทาน ภาพยนตร์ ศิลปกรรมด้านต่าง ๆ โทรทัศน์มีอิทธิพลต่อความประพุดติ เช่น วีรบุรุษที่ทำความดี จะโน้มน้าวให้ อยากเป็น แต่ถ้าตัวอย่างไม่ดีก็จูงใจได้ง่ายด้วยวิธีการไม่ยุติธรรม ถ้าตัวอย่างเพื่อผินจูงใจอยากได้สิ่งที่ เป็นไปไม่ได้แทนการพยายามตามความเป็นจริงได้เช่นกัน 4) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันปฐมภูมิ สร้างบุคลิกภาพ อบรมเลี้ยงดูก่อความประพุดติที่ดีหรือไม่พึงปรารถนาในสังคมได้ เช่น ครอบครัวไม่ อบอุ้น เป็นเหตุก่อปมต่างๆจนเป็นปัญหาสังคม ไม่ช่วยให้จริยธรรมแก่บุตรได้ 5) เพื่อนบ้าน เห็น ตัวอย่าง เกิดความเคยชินโดยไม่รู้ตัว เช่น เพื่อนบ้านด่าเก่งเป็นเรื่องปกติ ก็จะติดนิสัยพูดด่าโดย อัตโนมติ 6) โรงเรียน ครูและเพื่อน เป็นพื้นที่ให้การศึกษาวิชาการ และทักษะการเรียนรู้ มีผลต่อจิตใจ ด้านจริยธรรมไม่น้อย บุญรัตน์ ศิริรัตนพันธ์ (2553) กล่าวถึง อริสโตเติล เห็นว่าดนตรีจะจรรโลง อารมณ์ยามว่าง และมีอิทธิพลโดยตรงต่อจริยธรรมของจิตวิญญาณ ซึ่งชาวกรีกโบราณมีความเชื่อเรื่อง เฮอร์ส โดยนิยามของคำว่าเฮอร์สมี 2 ความหมาย คือ 1) จริยธรรมและบุคลิกของประชาชนเกี่ยวข้องกับ จริยศาสตร์หรือศีลธรรม เพื่อพัฒนาจริยธรรม ปรากฏในหนังสืออุดมรัฐของเพลโต เห็นถึงการ เรียนรู้สองสิ่งทำให้ประชาชนของรัฐเป็นคนที่มีสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจด้วยการให้ศึกษายิมนาสติก เพื่อพัฒนาร่างกายและดนตรี พัฒนาจิตวิญญาณ และ 2) เฮอร์ส คือ ลักษณะของโหมตดนตรีและให้ ความสำคัญกับดนตรีเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน หรือของรัฐได้ นักปรัชญายังเชื่อถือถึงดนตรีมี พลังอำนาจ เพราะโครงสร้างของเสียงดนตรี มีโครงสร้างทางคณิตศาสตร์เช่นเดียวกันกับจักรวาล สัมพันธ์กับจักรวาล และเพลโตสนับสนุนแนวคิดนี้สู่บทสรุปว่าพระเจ้าสร้างจักรวาลโดยใช้คณิตศาสตร์ ในดนตรี ใช้สัดส่วนเหมือนของชั้นคู่ต่างๆ สร้างระยะห่างและขนาดของดวงดาว 7) กลุ่มกิจกรรม เมื่อ บุคคลเข้าเป็นสมาชิก จะมีอุดมคติเหมือนกลุ่มกิจกรรม ไม่ว่าจะเด็ก ผู้ใหญ่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นกัน เช่น เล่นในกิจกรรมที่ชอบ แสดงความเป็นมิตรและเสียสละเพื่อมิตรภาพ เมื่อกลุ่มกิจกรรม กระทำถูกต้อง สมาชิกร่วมกันรับผิดชอบ กรณีเกิดความผิดพลาดก็ยอมรับและช่วยกันแก้ไข 8) สถานที่ท่องเที่ยว มีหลายประเภทหลายแห่ง แต่ละบุคคลต้องใช้วิจารณญาณตัดสินใจที่เหมาะสมกับวัย และสภาพชีวิต บางโอกาสอาจเสี่ยงผิดกฎหมาย บุคคลต้องร่วมกันดูแลและให้คำแนะนำที่ดีมี

ประโยชน์ 9) การสื่อสาร จะเผยแพร่ความประพฤติดีและไม่ดี และมีส่วนกำหนดความประพฤติดีของคน บุคคลอาจถูกโน้มน้าวตามกระแสข่าวและบทวิจารณ์โดยไม่รู้ตัวได้ 10) สภาพเศรษฐกิจ มีส่วนจูงใจให้คนตัดสินใจทำดีหรือไม่ดี กรณีผู้มีฐานะดีจะมีโอกาสเรียนสูงกว่าผู้มีฐานะขัดสนแต่ผู้มีฐานะดีมีโอกาสดำเนินความสำนึกทางจริยธรรมโดยไม่จำเป็นมากกว่าอีกด้วย 11) ศาสนา บุคคลที่นับถือด้วยศรัทธาจะตัดสินใจประพฤติดีตามมาตรการของแต่ละศาสนา บุคคลที่มีศีลธรรมสูง มักจะมีจริยธรรมสูง แต่บุคคลที่มีจริยธรรมสูง อาจจะไม่มีความดีศีลธรรม เพราะมาตรการศีลธรรมต้องตัดสินใจตามมาตรการของแต่ละศาสนา 12) สังคม เมื่อบุคคลในแต่ละสังคมได้รับมาตรการจริยธรรมต่างกันได้ ก็ยึดถือตามรูปแบบของแต่ละสังคมนั้น (สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, 2539) กล่าวถึงคำสอนเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องกฎธรรมชาติของชีวิต (กฎไตรลักษณ์) จะช่วยให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมแก่ชีวิต ได้แก่ การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท ช่วยให้เกิดกำลังใจ พร้อมเตรียมใจเมื่อผิดหวัง การละเว้นจากสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ การปล่อยวาง และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทั้งด้านการสวดมนต์ภาวนาการแผ่เมตตา การทำบุญในวันธรรมะสวนะของเยาวชน จะพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล (พระมหาภักดา พรหมทสสี, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และ อุดลย์ หลานวงศ์, 2565)

บทบาทการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน

ตัวอย่างบทบาทการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน บุญวัฒน์ บุญทะวงศ์ (2564) การมีบุคคลได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เช่น สถาบันทางสังคม บ้าน วัด โรงเรียน จะเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นที่รวมจิตใจของประชาชน เช่น พระภิกษุ เป็นตัวแทนของวัด เป็นศูนย์กลางรวมแห่งความเคารพนับถือความร่วมมือกันประกอบพิธีกรรม สืบสอนศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรม รวมถึงการช่วยเหลือประชาชน ทั้งทางวัตถุและแก้ปัญหาพัฒนาชีวิต การเป็นผู้นำของชุมชน พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง การแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม และสุภาษิตประกอบตามโอกาสอันควร ในด้านสังคม จะช่วยกระตุ้นจิตใจให้กับประชาชนทำดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ร่วมประชุม และให้ข้อเสนอแนะการทำงาน แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุข เช่น การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต้องมีศีล เริ่มด้วยอินทรีย์สังวร คือ รู้จักใช้อินทรีย์ ปัจจยปฏิเสวนา คือ รู้จักบริโภค สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง และปาฏิโมกข์จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ กฎ กติกา 2) ด้านจิตใจที่แสดงออกทางเจตจำนง หรือสมาธิ เริ่มด้วยเจตจำนงถึงคุณสมบัติในจิตใจ เช่น คุณธรรมต่างๆ สมรรถภาพของจิตใจที่หนักแน่น และต้องพัฒนาความสุข แจ่มใส จิตผุดผ่อง เป็นระบบเป็นการบูรณาการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเจตจำนง 3) ด้านความรู้ความเข้าใจ หรือปัญญา รู้และเข้าใจ ก็มาพัฒนาพฤติกรรมให้ผลดียิ่งขึ้นและทำให้จิตใจมีขอบเขตขยายออกไปแล้ว มีสภาพที่ดีขึ้น เช่น เมื่อรู้เข้าใจเหตุผล เข้าใจคนอื่น ไม่ควรทำร้าย และเมตตากรุณาต้องใช้ปัญญา ความรู้ และความเข้าใจ เป็นต้น

2.2.3 แนวทางในการพัฒนาจริยธรรม

แนวทางการพัฒนาจริยธรรม สุทิน พานิชย์ (2564) กล่าวถึง กลวิธีที่หลากหลาย จะเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรม ประกอบด้วย 1) การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในหลักสูตร การศึกษา 2) การปลูกฝังโดยสถาบันครอบครัว 3) การใช้หลักศาสนา เป็นแนวทางขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรม และ 4) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยชุมชน จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมที่น่าอยู่ เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน กมลวรรณ คารมปราชญ์ คล้ายแก้ว (2565) กล่าวถึงวิธี จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมไทยยุค 4.0 ได้แก่ การสร้างสภาพความ ร่วมมือของสมาชิกนักศึกษาในกลุ่ม การให้ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ฝึกทักษะตัดสินใจเชิง จริยธรรม การร่วมมือกับเครือข่าย บ้าน สถาบันสังคม ชุมชน และจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการพัฒนา จริยธรรมของนักศึกษา การให้รางวัลแก่นักศึกษาที่แสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา การฝึกเขียน สะท้อนแนวคิดของตนเองเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ขัดแย้งทางจริยธรรม ฝึกตั้งคำถามเกี่ยวกับจริยธรรมใน สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อคนเข้าใจในความคิด ความเชื่อ การประพจน์ในสถานการณ์นั้น ๆ การสืบสวน สอบสวน ชักถามด้วยคำถามในสถานการณ์ทางจริยธรรมเพื่อหาคำตอบสู่ความสุข ความทุกข์ในระดับ บุคคล ระดับกลุ่ม และระดับสังคม การแสดงบทบาทสมมติใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จะเข้าใจให้เหตุผล เชิงจริยธรรม การใช้สื่อการเรียนรู้ เช่น นิทาน ละคร การ์ตูน เป็นตัวอย่างของพฤติกรรม การโต้วาที ทางจริยธรรมโดยนำสถานการณ์ความขัดแย้งทางจริยธรรมมาโต้วาทีเพื่อพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ มีเหตุผลและเห็นมุมมองที่หลากหลายในการทำความเข้าใจ ดวงเดือน พันธุม นาวิน (2539) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาจริยธรรมและบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษา โดยใช้กลวิธี เสริมสร้างจิตใจ เช่น เรียนวิชาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์เกี่ยวกับจริยธรรมในหลักสูตรต่างๆ วิชาพุทธศาสนา จะทำให้ผู้เรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง การกระตุ้นให้ตระหนักต่อสังคม การเป็น แบบอย่างที่ดี การจัดโครงการหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาจิตใจโดยตรง เช่น กีฬา ดนตรี กิจกรรมทางศาสนา สังคมสงเคราะห์ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ แทรกการพัฒนาบุคลิกภาพและ จริยธรรมในเนื้อหาวิชา ฝึกพฤติกรรมส่งเสริมความร่วมมือ รับผิดชอบ อาสาพัฒนาชุมชน ฝึกควบคุม ตนเอง รักษาศีล สนทนาธรรม กมลวรรณ คารมปราชญ์ คล้ายแก้ว (2565) กล่าวถึงจริยธรรมในโลก ดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้วยการใช้สติปัญญาตามแนวคิดพฤติกรรมการบริโภคทาง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ต้องมีเหตุผลไตร่ตรอง มีสติใช้อินทรีย์ การมีโมหะจะเกิดปัญหาในการดำเนิน ชีวิต เช่น เล่นพนันบอลออนไลน์ เล่นเกมออนไลน์ เสียเวลา เสียการเรียน เสียสุขภาพ การคุกคามทาง โลกออนไลน์ ถูกทำร้ายจิตใจ ลดประสิทธิภาพการทำงาน และการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น กดแชร์ข้อมูล ทำให้ผู้อื่นหลงเชื่อในข้อมูลที่ผิด ทำธุรกิจออนไลน์ที่ทุจริต การด่าทอ การโพสต์ภาพถ่าย วิดีโอ ข้อความ สร้างข้อมูลเท็จ ตัดต่อภาพประจานกันทางสื่อออนไลน์ ทำให้ผู้อื่นเสียหาย ต้องมีสติในการใช้

และพิจารณาข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น Permana, I. K. A. et al (2023) เสนอแนวทางในการส่งเสริมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีจริยธรรม มีมาตรการต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ มีนโยบายดิจิทัลอย่างมีจริยธรรม การเสริมสร้างศักยภาพของบุคคล และชุมชน ปฏิบัติตน เป็นพลเมืองดิจิทัล การเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมและมีจริยธรรม ส่งเสริมสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั่วถึง ปลอดภัย และเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมมากขึ้น

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพลเมืองและพลเมืองดิจิทัล

2.3.1 แนวคิดของเรื่องพลเมือง

ในรากศัพท์คำว่า “พลเมือง” มาจากภาษาละตินว่า “cives” และคำว่า “citizen” ในภาษาอังกฤษ หรือ citoyen หรือ bourgeois ในภาษาฝรั่งเศส โดยทั่วไปแล้วความหมายของพลเมืองคือ สมาชิกของชุมชนใดๆ ที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกชุมชนนั้นๆ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 กล่าวความหมายของคำว่า “พลเมือง” คือ ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) กล่าวนิยามของพลเมืองว่า เป็นคนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนประเทศใดๆ ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คอยสนับสนุนผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง และตระหนักถึงสิทธิของตนเอง ต้องทำหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เพื่อให้เป็นสังคมประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง พลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นรักชาติต่าง ๆ ของตน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้ และพลเมืองหมายถึง สถานะบุคคลในสังคมใด ๆ ที่แสดงถึงความเป็นผู้มีสิทธิ และเสรีภาพอย่างอิสระในการอยู่ร่วมกันในสังคม การที่ประชาชนเป็นพลเมืองต้องมีสิทธิเสรีภาพ เสมอภาคและมีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ในรัฐประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ตัวแทนของประชาชนหรือประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ตระกฏหมาย และกิจการของรัฐ ประชาชนได้รับการอบรม สั่งสอน ฝึกฝนและเรียนรู้ให้มีความรู้ ความเข้าใจและมีความเป็นพลเมือง จากจิตสำนึกของตน ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพราะเกรงกลัวต่อสิ่งใด ประชาชนที่มีความเป็นพลเมือง จะมีคุณลักษณะหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ 1) การอาศัยในชุมชนที่มีโครงสร้างการบริหารการปกครองร่วมกันกับผู้อื่น ไม่ได้แยกตัวโดดเดี่ยว 2) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ตามหลักเสรีภาพ อิสระภาพไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้อื่น 3) มีความเคารพต่อสิทธิของผู้อื่น 4) มีความเคารพในความแตกต่างหลากหลายในสังคม ตามหลักเสรีภาพทุกคนมีอิสรภาพในทุกๆ ด้าน เช่น วิถีชีวิต อาชีพ ความเชื่อทางศาสนา และความเห็นทางการเมือง เป็นต้น จะป้องกันความแตกแยก ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน

ได้ 5) มีความเคารพในหลักความเสมอภาค ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน 6) เคารพกติกา ภายใต้การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเท่าเทียม ยอมรับผล เมื่อฝ่าฝืนกฎ ไม่ใช้กำลังแก้ปัญหา 7) มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ตระหนักถึงตนเองเชื่อมโยงกับสังคม พร้อมร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างสังคมให้ดีขึ้น ไม่ใช่เรียกร้องให้รัฐหรือองค์กรใดมาแก้ปัญหาขณะที่ตนเองยังสร้างปัญหานั้น Ayane & Mihiretie (2024) กล่าวถึงนิยามของพลเมืองที่ดี หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่เข้าสังคมมีต่อสังคมที่เกิดขึ้น และบุคคลที่ดี คือ ความปรารถนาดีและความปรารถนาภายในของบุคคล เป็นผลจากการศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งการศึกษา ช่วยให้คนอิสระพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง และไตร่ตรองถึงทางเลือก ความปรารถนา ความจำเป็น และการกระทำของตนเอง และให้ความรู้แก่คนเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม และพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างแข็งขัน

ลักษณะการเป็นพลเมืองที่ดี Ventriss, C. (2012) กล่าวถึง พลเมืองที่ดี จะแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะ หรือการเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน และเมื่อใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อติดตามข่าวสารและข้อมูลทางการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงหรือการได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ต้องสื่อสารอย่างรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างไม่ได้แย้งเหมือนกับนักเคลื่อนไหวบางคน หรือนักวิจารณ์ทางการเมืองบางคน ร่วมหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อการพัฒนาชุมชนส่วนรวม สถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ที่ทำงาน ในเมือง หรือในเวทีระดับชาติหรือระดับนานาชาติ เพื่อช่วยสร้างความดีในส่วนรวม และยังมีความรู้ความเข้าใจและรอบคอบในระบบประชาธิปไตย มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น มีจริยธรรมพูดอย่างตรงไปตรงมา และเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางความคิด พลเมืองที่ดีจะติดตามสถานการณ์ปัจจุบัน และตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นที่ได้รับข้อมูล และความคิดเห็นที่ไม่รู้หรืออคติ ใช้โอกาสเพื่อเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ และพิจารณาข้อโต้แย้งทั้งหมดก่อนสร้างความคิดเห็นของตนเอง รู้สึกหนักแน่นกับความคิดเห็นของตนเอง เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น พลเมืองดี บุคคลผู้มีน้ำใจ มุ่งมั่นที่จะถกเถียงอย่างอิสระและเปิดกว้าง และแก้ไขข้อแตกต่างผ่านกระบวนการประชาธิปไตย อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มคนในสถาบันทางสังคมต่างๆ ช่วยเปลี่ยนความคิดเห็นของสาธารณชนหรือมีอิทธิพลต่อผลการเลือกตั้งโดยไม่ต้องเป็นนักการเมืองหรือผู้มีชื่อเสียงเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

พัฒนาการแต่ละยุคเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องพลเมือง ดังสมิตราชา ซาเสนและสุทธิพงษ์ สุทธิลักษณ์ (2024) กล่าวสรุปว่า 1) ยุคโบราณ แนวคิดเรื่องนี้เริ่มในสมัยกรีกโบราณ นครรัฐเอเธนส์ ปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีส่วนร่วมลงคะแนนเสียงในที่ประชุมสภา และพลเมืองมีหน้าที่ปกป้องรัฐ ต่อมาในสมัยโรมัน พลเมืองมีเกียรติและคุณค่าเมื่อเริ่มมีสิทธิและหน้าที่ทางกฎหมายและทางการเมือง 2) ยุคกลาง ช่วงหลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน ปรากฏความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมและสังคมในยุโรป ศาสนาคริสต์มีบทบาทสำคัญ ทศนะที่มีต่อความเป็น

พลเมืองดีเปลี่ยนแปลงไป เน้นที่ความจงรักภักดีต่อเจ้านายและพระเจ้า และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา 3) ยุคเรเนซองส์ หรือยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ช่วงศตวรรษที่ 15 - 16 มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ ประชาชนสนใจในแนวคิดเรื่องพลเมืองที่ดีแบบกรีกอีกครั้ง ให้ความสำคัญด้านการศึกษา ศิลปะ และการพัฒนาตนเองในแนวทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น และภายหลังการปฏิวัติอเมริกา ในศตวรรษที่ 18 ช่วงปี ค.ศ.1775-1782 และฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1789 เห็นความสำคัญเรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การเป็นพลเมืองดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย การปกป้องสิทธิเสรีภาพ และการเคารพกฎหมาย 4) ยุคสมัยใหม่ ช่วงศตวรรษที่ 19 - 20 อารยธรรมต่างๆ เริ่มนำเทคโนโลยีมาใช้ และยึดหลักความจริง ละทิ้งความเชื่อมหาย แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองที่ดีครอบคลุมเรื่องการสนับสนุนการพัฒนาสังคม การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร การส่งเสริมความเสมอภาค โดยการศึกษาและการสื่อสารมวลชน การให้ความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม และการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมมากขึ้น 5) ยุคปัจจุบัน แนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองขยายการศึกษาความเป็นพลเมืองโลกด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ การรับมือกับต่อปัญหาสากลระดับโลก เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นเครื่องสนับสนุนสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นส่วนสำคัญของความเป็นพลเมืองดีในยุคดิจิทัล ขณะเดียวกันอุปสรรคการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Markham, T., 2025) ได้แก่ ทัศนคติมองโลกแง่ร้ายและอารมณ์ต่างๆ เช่น ความฟุ้งซ่าน ความเฉื่อยชา ความเบื่อหน่าย ความใจร้อน ความหงุดหงิด และความวิตกกังวล Pharcharuen, W. (2019) กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ วัฒนธรรมอุปถัมภ์-ลูกน้อง หรือการพึ่งพาผู้บังคับบัญชา โดยเฉพาะนักการเมือง วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าและเหนือกว่า วัฒนธรรมแบ่งแยกนิกาย การปกปิดความคิดเห็นของตนเองด้วยความกลัวว่าความคิดเห็นของตนเองอาจทำให้ผู้บังคับบัญชาไม่พอใจ หรืออาจส่งผลกระทบต่อการทำงานและชีวิตส่วนตัว รวมถึงเพิกเฉยต่อความสำคัญและจำเป็นของการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งทางสังคม จุดอ่อนของระบอบประชาธิปไตยไทยเกิดจากประชาชนมักไม่ได้เป็นพลเมือง เห็นได้จากประชาชนที่ขาดสำนึกในความเป็นพลเมือง ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ หรืออำนาจของชนชั้นปกครองใหม่ ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง นำไปสู่ความไม่ปรองดองในสังคม ประชาชนไม่ยอมรับความแตกต่างและไม่เคารพเสรีภาพสิทธิแก่กัน ความคิดเห็นที่แตกต่างจึงนำไปสู่ความแตกแยก พรรคการเมืองและการเลือกตั้งกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคม ชุมชน หรือแม้แต่ครอบครัวแตกแยก และแต่ละคนมีแนวโน้มจะใช้สิทธิของตนตามที่ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม

สรุปได้ว่า ความหมายของพลเมือง หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในสังคมรัฐใดๆ โดยสังคมนั้นๆ ยอมรับรับรองคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของสังคมนั้นๆ มีสิทธิต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง

เรียน ทำงานสามารถกระทำการใดๆ เสรีตามกฎหมาย และมีหน้าที่ด้านต่างๆ เช่น เสียภาษี เคารพกฎหมาย และพลเมืองที่มีความรับผิดชอบจะตื่นรู้ไม่เพิกเฉยเข้าในการช่วยเหลือในสังคมรัฐนั้นๆ และพัฒนาการความเป็นพลเมือง เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของแต่ละยุคสมัย เริ่มต้นจากการเน้นบทบาททางการเมืองและการปกป้องรัฐ ในสมัยกรีกและโรมัน และสู่ยุคแห่งความศรัทธาทางศาสนาและความจงรักภักดี ยุคเรเนซองส์และยุคปฏิวัติ ให้คุณค่ากับสิทธิ เสรีภาพ และการศึกษา ในยุคปัจจุบันขอบเขตของความเป็นพลเมืองได้ขยายกว้างสู่ระดับพลเมืองโลก เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ความเป็นสากล สิทธิมนุษยชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

2.3.2 แนวคิดเรื่องพลเมืองดิจิทัล

นิยามของพลเมืองดิจิทัล หมายถึง บุคคลที่มีทักษะและความรู้ในการใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ตได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ มีจริยธรรมรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมในโลกออนไลน์ ขวัญชนก อายุยีน, อุษา งามมีศรี และ สมใจ สืบเสาะ (2567) กล่าวถึง พลเมืองดิจิทัลมีคุณลักษณะที่ดี ได้แก่ ตระหนักถึงความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้อื่น การมีจริยธรรม การเป็นผู้ส่งสารและรับสารที่มีมรรยาท การเคารพต่อกฎหมายและกฎระเบียบ การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ และเรียนรู้วิธีเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี Permana, I. K. A. et al. (2023) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องพลเมืองดิจิทัลครอบคลุมบรรทัดฐานและทัศนคติที่เหมาะสมและมีความรับผิดชอบต่อ โดยองค์ประกอบสำคัญพื้นฐานการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ใช้เทคโนโลยี คือ 1) การเข้าถึงโลกดิจิทัล 2) การมีส่วนร่วมในธุรกิจดิจิทัล 3) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในโลกดิจิทัล 4) ความเชี่ยวชาญด้านความรู้ความเข้าใจทางดิจิทัล 5) การปฏิบัติตามมารยาททางดิจิทัล 6) การปฏิบัติตามกฎหมายดิจิทัล 7) การยอมรับสิทธิและความรับผิดชอบต่อทางดิจิทัล 8) การส่งเสริมสุขภาพและสมรรถภาพทางดิจิทัล และ 9) การปกป้องความปลอดภัยทางดิจิทัล และ Bennett, W. L., Wells, C., & Rank, A. (2009) กล่าวสอดคล้องกับ Schudson (1998) เกี่ยวกับยุคหลังสมัยใหม่เห็นถึงความเป็นพลเมืองมุ่งเน้นเรื่องสิทธิส่วนบุคคล มากกว่าภาระผูกพันในการมีส่วนร่วมของสาธารณชนอย่างแข็งขัน โดยเฉพาะกระบวนการทัศน์ความเป็นพลเมือง มีลักษณะเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ความแตกต่างระหว่างพลเมืองตามหน้าที่แนวใหม่กับพลเมืองในความเป็นจริง ซึ่งพลเมืองตามหน้าที่แนวใหม่มีแนวโน้มจะยอมรับประเด็นต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับค่านิยมวิถีชีวิตมากขึ้น ตั้งแต่ความกังวลด้านศีลธรรม คุณภาพสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตการเมืองจะเกี่ยวข้องกับการแสดงออกถึงตัวตน ขาดการมีจิตสำนึกในหน้าที่เข้าร่วมรัฐบาล ไม่ไว้วางใจในนักการเมือง มีแนวโน้มติดตามข่าวสารทางการเมืองน้อย รูปแบบทางการเมือง เน้นบริโภคนิยม การเป็นอาสาสมัคร การเคลื่อนไหวทางสังคม เข้าร่วมเครือข่ายอย่างหลวมเพื่อกิจกรรมทางสังคม จะสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล ขณะที่พลเมืองในความเป็นจริง มีจิตสำนึกมากในหน้าที่เข้าร่วมรัฐบาล ยังคงยอมรับหน้าที่ในการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรภาคประชาสังคม พรรคการเมือง และการเลือกตั้งตามระบอบ

ประชาธิปไตย จะเกี่ยวข้องโดยเข้าร่วมกับสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น องค์กรทางสังคม กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง คริสตจักร สหภาพแรงงาน องค์กรบริการของสังคม สื่อสารผ่านสื่อมวลชน มีความเชื่อมั่นในผู้นำและสื่อสารผ่านสื่อมวลชน รับรู้ข่าวสารและปัญหาต่างๆ ของรัฐบาลตามข่าวสาร เป็นต้น (Choi, M., 2016) พลเมืองดิจิทัลมีการใช้เทคโนโลยี 4 วิธี ได้แก่ พลเมืองดิจิทัลในเชิงจริยธรรม การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ การมีส่วนร่วม/การมีส่วนร่วม และการต่อต้านวิกฤตนิยามของพลเมืองดิจิทัลในฐานะจริยธรรม หมายถึง วิธีที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำงานบนอินเทอร์เน็ตอย่างเหมาะสม ปลอดภัย มีจริยธรรม และมีความรับผิดชอบ เป็นพื้นที่ใหม่มีผู้คนใช้ชีวิตเสมือนชุมชนจริง มีปฏิสัมพันธ์ และสื่อสารกันเป็นประจำ พฤติกรรมออนไลน์ที่รับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย และมีจริยธรรม พลเมืองดิจิทัลที่ดีต้องรู้บรรทัดฐาน หรือค่านิยมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ เช่น ไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัว ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ ไม่กลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ไม่คัดลอกผลงาน และไม่เปิดเผยเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม สามารถระบุตัวตนได้ การปกป้องความเป็นส่วนตัว ทรัพย์สินทางปัญญา การคุ้มครองลิขสิทธิ์ และการเคารพตนเอง ผู้อื่น และชุมชน รายงานการกลั่นแกล้งและอันตรายทางไซเบอร์ สิทธิในการพูดอย่างเสรี ใช้ภาษาที่เหมาะสม ตัดสินเลือกกระทำที่เหมาะสมภายใต้กฎหมายของประเทศและพฤติกรรมทางจริยธรรม ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม และมีคุณธรรม เป็นต้น ความเป็นพลเมืองดิจิทัลบนเครือข่ายออนไลน์มีองค์ประกอบความเป็นพลเมืองสามประการร่วมกัน ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ เป็นต้น

สรุปว่า พลเมืองดิจิทัล เป็นบุคคลที่มีทักษะและความรู้เท่าทันในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และมีจริยธรรมรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมในโลกออนไลน์ โดยเฉพาะการเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัว ไม่นำภาพหรือผลงานของผู้อื่นมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตในการใช้ลิขสิทธิ์ มารยาทในโลกออนไลน์ สื่อสารด้วยคำสุภาพ ไม่บูลลี่ หรือสร้างความเกลียดชัง มุ่งความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ ปกป้องข้อมูลส่วนตัว รู้วิธีตั้งรหัสผ่านที่ปลอดภัย และไม่เปิดเผยข้อมูลสำคัญ เลขบัตรประชาชน หรือที่อยู่ เป็นต้น การป้องกันภัยคุกคาม รู้วิธีหลีกเลี่ยงไวรัส มัลแวร์ หรือการหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ต และการมีส่วนร่วมและใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ เป็นต้น

2.3.3 แนวคิดของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

รูปแบบการปกครองโดยประชาชนมีอำนาจปกครองโดยตรง หรือประชาชนมอบอำนาจให้ตัวแทน มีลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ แบบตรง แบบรัฐสภา แบบมีเงื่อนไข แบบเชื่อมโยง แบบชี้แนะ แบบสังคมนิยม แบบปรึกษาหารือ แบบแข่งขัน หรือแบบแข่งขัน เป็นต้น โดยประกอบด้วยสิทธิเลือกตั้ง ขอบเขต และความแท้จริง การเลือกตั้งเสรีและเป็นธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนใน

กิจกรรมทุกด้านทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม การคุ้มครอง การบังคับใช้กฎหมายเท่าเทียมและเป็นธรรมต่อประชาชนทุกคน สนับสนุนรัฐบาลและปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม และมีคุณค่าปกป้องและส่งเสริมสิทธิ เช่น ความยุติธรรม ความเท่าเทียม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นต้น Biller-Andorno et al. (2023) กล่าวถึงนิยามความเป็นพลเมือง คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง เช่น การเลือกตั้ง และสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบเข้มข้น จำเป็นต้องให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในสหภาพยุโรปมีความเต็มใจและได้รับโอกาสมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมจะต้องอาศัยหลายปัจจัย ประชาชนต้องไว้วางใจสหภาพยุโรปและสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป และเต็มใจมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในวิถีสาธารณะ โดยยึดหลักวิสัยทัศน์ร่วมกัน และมั่นใจว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบได้สามปัจจัยพื้นฐานที่สามารถสนับสนุนได้ 1) นโยบายและการกำกับดูแลที่โปร่งใส ยุติธรรม และสอดคล้องกันโดยสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป เป็นข้อกำหนดสำหรับความไว้วางใจ ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นประโยชน์สร้างการเข้าถึงข้อมูล เห็นถึงวิธีการและเหตุผลในการตัดสินใจ เช่น การชี้แจงคุณค่าที่การตัดสินใจนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขเบื้องต้น 2) แนวคิดที่ประชาชนมองว่าตนเองเป็นผู้มีบทบาททางการเมือง หรือผู้มีอำนาจอธิปไตย มากกว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลและผู้บริโภค ซึ่งค่านิยมแบบหลังกลับทำให้ค่านิยมแบบแรกกลายเป็นช่องโหว่เมื่อเข้าครอบงำทุกภาคส่วนของสังคม เมื่อความมั่งคั่งของประชาชนกำหนดการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย รวมถึงโรงเรียนที่บุตรหลานเข้าเรียน สิ่งนี้จะเพิ่มความเหลื่อมล้ำและจำกัดพื้นที่ที่ผู้คนจากทุกชนชั้นและทุกชนชั้นทางสังคมมารวมตัวกัน ประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการปรึกษาหารือและการแลกเปลี่ยนอื่นๆ ในพื้นที่เหล่านี้และการนำพื้นที่สาธารณะมาใช้ในเชิงพาณิชย์ก็จำกัดการแลกเปลี่ยนที่สำคัญเหล่านี้ ความจำเป็นของสหภาพยุโรปในการประสานตลาดดิจิทัล จึงมักขัดแย้งกับค่านิยมพื้นฐาน เช่น ความยุติธรรม ความเท่าเทียม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการเสริมสร้างประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเข้าใจความเป็นธรรมเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมและความยุติธรรมในทุกด้าน ความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนไม่จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองตามเงื่อนไขของตลาด บริการสาธารณะควรแยกค่านิยมและความต้องการหลักๆ เช่น การศึกษา การดูแลสุขภาพ ที่อยู่อาศัย ออกจากเหตุผลและพลวัตของตลาด 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ยังต้องอาศัยการสร้างโอกาส และโครงสร้างพื้นฐานที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับนโยบายและสถาบันของสหภาพยุโรป การแสดงความคิดเห็น เทคโนโลยีดิจิทัลมีวิธีการมากมายที่ช่วยอำนวยความสะดวก เช่น ผ่านแพลตฟอร์มการมีส่วนร่วมของพลเมือง การลงคะแนนเสียงทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือแอปพลิเคชันประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ซึ่งช่วยบ่มเพาะวัฒนธรรมที่มองว่าการมีส่วนร่วมเป็นส่วนสำคัญ ความหมายของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย Pharcharuen, W. (2019) กล่าวถึงนิยามของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยว่า สมาชิกของสังคมที่มีเสรีภาพ พลเมืองใช้เสรีภาพและสิทธิ

ตามความรับผิดชอบ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และยังให้คุณค่าต่อเสรีภาพและสิทธิของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง มีความเท่าเทียม แก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมต่อสังคม มีจิตสำนึกสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้า และแก้ไขปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ อาเซียน และประชาคมโลก จะเห็นความแตกต่างของพลเมืองกับประชาชน โดยพลเมืองแสดงถึงความกระตือรือร้นในการปกป้องสิทธิของตนเอง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกถึงเสรีภาพและสิทธิในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสมาชิกในสังคมมีต่อประเทศชาติ ส่วนประชาชนที่ให้ความรู้สึกถึงการเป็นผู้ตามและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อื่น กรณัฐ ระเบียบทุกซ์ (2563) กล่าวถึง ลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 6 ประการ คือ 1) เคารพความแตกต่าง การที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศในระบอบประชาธิปไตย จะมีเสรีภาพ และยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน เช่น ความเชื่อทางศาสนา อาชีพ วิถีชีวิต ความคิดเห็นทางการเมือง กิจกรรมต่างๆ ในสังคมนั้นๆ 2) รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะมีอิสระ การพึ่งพาตนเอง รับผิดชอบต่อตนเองอย่างแท้จริง จะไม่ได้อยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือระบบอุปถัมภ์ 3) เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยทุกคนมีศักดิ์ศรีเป็นเจ้าของประเทศอย่างเท่าเทียมกัน และต้องเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค 4) เคารพกฎหมาย ทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย 5) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ตระหนักถึงตนเอง เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เชื่อมโยงกับสังคม และเมื่อเกิดปัญหาจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหานั้น 6) เคารพสิทธิผู้อื่น บุคคลมีสิทธิและใช้สิทธิเสรีของตนเองตามกฎหมาย และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น Pharcharuen, W. (2019) กล่าวถึง การเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 ควร มีเสรีภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ และใช้เสรีภาพและสิทธิของตนเองอย่างรับผิดชอบ เคารพเสรีภาพ และสิทธิของผู้อื่น เห็นคุณค่าในความแตกต่าง เคารพความเท่าเทียมกัน ทำตามกฎหมายระเบียบ ไม่แก้ไขปัญหด้วยความรุนแรง ตระหนักถึงตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม รับผิดชอบต่อชุมชนโดยรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ กระตือรือร้นรับผิดชอบต่อหรือเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม เป็นต้น

สรุปว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ประชาชนที่มีอำนาจปกครอง ทั้งทางตรงหรือตัวแทน มีสถานะพลเมืองที่มีรับผิดชอบต่อ กระตือรือร้นและปกป้องสิทธิของตนเอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง เช่น การเลือกตั้ง แสดงความคิดเห็นเสรี โปร่งใส มีคุณค่าพื้นฐานของความ เป็นมนุษย์และความเท่าเทียม มีความเป็นธรรม สิทธิมนุษยชน มีหลักนิติธรรม และบังคับใช้กฎหมาย อย่างเสมอภาค ได้รับสิทธิคุ้มครองและความเท่าเทียมจากรัฐ มีค่านิยมพื้นฐาน ยึดถือความยุติธรรม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การสร้างประชาธิปไตยที่มีส่วนร่วม ต้องมีความไว้วางใจและโปร่งใส โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและเหตุผลในการตัดสินใจได้ง่ายขึ้น

ทั่วถึง เคารพความแตกต่าง ยอมรับความเห็น ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่ต่างกัน เคารพความเสมอภาค เคารพสิทธิผู้อื่น ใช้สิทธิของตนโดยไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎหมาย พึ่งพาตนเองได้ต่อระบบอุปถัมภ์ รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ และแก้ไขปัญหาสังคมในระดับชุมชนจนถึงระดับโลกต่อไปได้

2.3.4 แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองและความเป็นพลเมืองดิจิทัล

2.3.4.1 แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง

พัฒนาการความรู้เรื่องความเป็นพลเมือง ตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ อริสโตเติล กล่าวถึงพลเมืองคือผู้มีส่วนร่วมและผู้สร้างกิจการสาธารณะของนครรัฐ (Burchell, 1995) ซึ่งสะท้อนมุมมองเชิงรุกของพลเมืองแบบสาธารณรัฐ ตลอดประวัติศาสตร์ที่พัฒนาไป ความหมายของความเป็นพลเมืองก็ยังคงเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือทฤษฎีความเป็นพลเมืองโดย ที.เอช. มาร์แชล เสนอไว้จากมุมมองทางสังคมวิทยา ซึ่งเน้นย้ำว่าสมาชิกทุกคนขั้นในรัฐชาติควรได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน และเสรีภาพส่วนบุคคลควรได้รับการปกป้อง (Marshall, 1950) อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองไม่ได้เป็นเพียงสถานะที่รัฐมอบให้เท่านั้น แต่ยังเรียกร้องความเคารพและแสวงหาการยอมรับจากรัฐอีกด้วย (Turner, 2016) ยิ่งไปกว่านั้น ความเคารพและการยอมรับซึ่งกันและกันในหมู่พลเมืองก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน (Paz, 2019) ในสังคมโลกาภิวัตน์ที่ผันผวนเช่นนี้ คุณลักษณะต่างๆ เช่น การอพยพ เชื้อชาติ และเพศสภาพ ล้วนเป็นเส้นแบ่งขอบเขตของความเป็นพลเมืองอย่างไม่ต้องสงสัย Liu, C. และ Zhou, L. (2025) นิยามของความเป็นพลเมืองมีความซับซ้อนและหลากหลาย การมีความเคารพ ยังคงเป็นข้อปฏิบัติทางศีลธรรมและรากฐานของความเป็นพลเมือง พลเมืองในอุดมคติ คือผู้ที่มีสิทธิและเสรีภาพ และแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และยึดมั่นในความจงรักภักดีต่อกฎหมายและ ความเคารพ เป็นการยอมรับสิทธิและความแตกต่างของพลเมืองคนอื่นๆ บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน ถ้าพลเมืองไม่มีความเคารพต่อกัน จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่บั่นทอนความสามัคคี เช่น เมื่อพลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการอภิปรายเรื่องสาธารณะ ความเคารพจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นและเสียงของทุกคน เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นในเหตุการณ์สาธารณะถือเป็นสิทธิของพลเมืองและเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ของตน การโจมตีความคิดเห็นของพลเมืองคนอื่นโดยไม่ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ถือเป็นการลดทอนสิทธิของผู้อื่น สำหรับสาขาสังคมวิทยาวัฒนธรรมและทฤษฎีการเมืองแบบดั้งเดิม นักวิชาการบางท่านจึงได้พัฒนารอบแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรม (Ivanov et al., 2024) โดยมุ่งเน้นสู่การมีส่วนร่วมทางสังคมและความยุติธรรมในชนกลุ่มน้อยและกลุ่มคนชายขอบ และปกป้องสิทธิที่เท่าเทียมกัน (Beaman, 2016) เป็นตัวอย่างของการเคารพต่อประชากรชายขอบเหล่านี้ ยิ่งไปกว่านั้น การมาถึงของยุคดิจิทัลได้ก่อให้เกิดแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล แม้ว่าขอบเขตของความเป็นพลเมืองจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงเน้นย้ำถึงการปกป้องและเคารพสิทธิและเสรีภาพของทุกคนที่

ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับยึดมั่นในระบบและมาตรฐานทางจริยธรรมที่กำหนดไว้ สถาบันพระปกเกล้า (2555) กล่าวถึงความเป็นพลเมืองในประชาธิปไตยเสรี เช่น มีเหตุผล เชื่อสัจย์ รับผิดชอบ มีวินัย และรับผิดชอบและต้องมีจริยธรรมแบบพลเมืองอีกด้วย Božilovć, J., & Pavlović, N. (2021) กล่าวถึงประวัติศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง คือความผูกพันระหว่างบุคคลกับรัฐ จะเกี่ยวข้องกับสิทธิในการเป็นพลเมือง เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและเป็นสากล ความเป็นพลเมืองคือชุดของกฎเกณฑ์ทางกระบวนการที่ทำให้บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบทางการเมือง พัฒนาการแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ในยุคโบราณนครรัฐกรีกและโรม กล่าวถึงความเป็นพลเมือง ในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในนครรัฐ เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนและหน้าที่ต่างๆ และอริสโตเติล เห็นถึงพลเมืองในกลุ่มคนจำนวนน้อย ได้แก่ ประชาชนอิสระ (ไม่ใช่ทาส) เพศชาย เจ้าของครวเรือน และผู้ที่ทำงานในครัวเรือนมีความจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องต่างๆ ซึ่งสถานะความเป็นพลเมืองมีข้อจำกัดด้านชนบทรณนิยมความคิดต้งนักเสรีนิยมดังกล่าวเสนอไว้ ต่อมายุคสมัยใหม่ มองพลเมืองในฐานะผู้สร้างและรากฐานของชุมชนทางการเมือง ผ่านการพัฒนาสิทธิตามธรรมชาติและการพิสูจน์อำนาจอธิปไตยของประชาชน เสรีนิยมเป็นสมาชิกของรัฐทั้งทางร่างกายและทางกฎหมาย ทำกิจกรรมส่วนบุคคลและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่รัฐเป็นผู้กำหนด กลุ่มเสรีนิยมเห็นถึงรัฐเป็นกลไกทางกฎหมายที่บังคับใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมทั่วไป ต้นศตวรรษที่ 19 มองถึงอัตลักษณ์แห่งชาติ เกี่ยวข้องกับพลเมือง จึงพัฒนาความเป็นพลเมืองแห่งชาติพลเมืองแสดงออกถึงความภักดีต่อชุมชนทางการเมือง หรือรัฐชาติ และผู้หญิงได้รับการยอมรับเป็นทางการเมืองในฐานะพลเมือง ต่อมาศตวรรษที่ 20 เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของสังคมตะวันตกโดยรัฐชาติที่เข้มแข็ง ทฤษฎีความเป็นพลเมืองของ ที. เอช. มาร์แชล ในค.ศ.1950 ความเป็นพลเมืองเป็นกลไกที่มุ่งบูรณาการบุคคลเข้ากับสังคมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐชาติ ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งความขัดแย้งมักเป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ (อัตลักษณ์ทางเพศ สิทธิของเกย์และเลสเบียน ความเท่าเทียมทางเพศ ความเป็นชนพื้นเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม พหุวัฒนธรรม ชนกลุ่มน้อย และแนวคิดอื่นๆ อีกมากมาย เป็นการแสดงออกถึงแนวคิดใหม่ของทฤษฎีความเป็นพลเมือง เช่น ความเป็นพลเมืองข้ามชาติ ความเป็นพลเมืองหลังชาติ ความเป็นพลเมืองเคลื่อนที่ ความเป็นพลเมืองยุโรป ความเป็นพลเมืองสากล ความเป็นพลเมืองในเมือง ฯลฯ กล่าวถึง การทำให้ความถูกต้องตามกฎหมายเชิงพื้นที่และขอบเขตทางพื้นที่ใหม่ของสังคมสมัยใหม่เป็นบทนำสู่หัวข้อสังคมและวัฒนธรรมดิจิทัล ในฐานะโลกใหม่ของการดำรงอยู่ทางสังคม ซึ่งปรากฏการณ์ความเป็นพลเมืองดิจิทัลได้ปรากฏอยู่ภายใน เป็นต้น

คำจำกัดความของความเป็นพลเมืองที่ดี มีหลากหลายตามเกณฑ์ต่าง ๆ ของแต่ละสำนักคิด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ บริบทสังคมต่างๆ ชนบทรณนิยม ความรับผิดชอบส่วนบุคคล (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) กล่าวคุณสมบัตพื้นฐานที่สำคัญของการเป็นพลเมืองดี

ของสมาชิกในสังคมใดๆ ต้องซื่อสัตย์ อดทน ขยัน ประหยัด มีเหตุผล รับผิดชอบ ช่วยเหลือซึ่งกัน โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และมีคุณสมบัติเฉพาะที่ สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ ต้องมีคุณธรรม นำความรู้ ต้องสนใจ พัฒนาวิจัยในงาน อาชีพด้านการเกษตรกรรม เพราะเป็นพื้นฐานของสังคมไทย มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์และชลธิชา จิรภักพงศ์ (2564) กล่าวถึงองค์ประกอบของความเป็นพลเมือง ได้แก่ การมีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชน การเมือง ยึดถือค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ มีสิทธิและหน้าที่ มีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ธนะวัฒน์ พรหมทอง และวรพงศ์ ตระการศิรินนท์ (2560) กล่าวถึงลักษณะของความเป็นพลเมือง ได้แก่ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว ความซื่อสัตย์ สุจริต ความกล้าและเชื่อมั่น การใช้ความคิดเห็นร่วมกันจัดการปัญหา ส่งเสริมคนดี สามัคคี ให้มีความสำคัญกับปัญหาชุมชนท้องถิ่น การมีบทบาทหน้าที่แก้ไขปัญหา ความเป็นพลเมือง ต้องเป็นสมาชิกของสังคมรัฐมีอิสรภาพพร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบตามหน้าที่และยอมรับความแตกต่าง เคารพกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน มีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมของรัฐ มีการแก้ปัญหาในสังคมรัฐของตนเอง ซึ่งคุณสมบัติของพลเมืองที่สำคัญ ได้แก่ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกฎระเบียบ มีส่วนเข้าร่วมรับผิดชอบสังคม และพึ่งตนเอง เมื่อประชาชนเป็นพลเมือง จะเปลี่ยนสภาวะการณ์ต่างๆจากภาระ หรือปัญหามาเป็นพลังช่วยสังคมรัฐต่อไป

ประเภทของการเป็นพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า (2555) กล่าวถึงเกณฑ์การแบ่งประเภทของการเป็นพลเมืองจะขึ้นอยู่กับ การให้คุณค่าและการกระทำที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเป็นพลเมืองที่ดี ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบส่วนตัว 2) การมีส่วนร่วมในความเป็นพลเมือง และ 3) จิตสำนึกเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม สถาบันพระปกเกล้า (2555) กล่าวถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมือง แบ่งเป็น 1) มีค่านิยมตามประเพณีนิยม ประกอบด้วย การเคารพผู้อาวุโสกว่า เสียสละเวลา ทำงานเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎหมาย ปฏิบัติตามหลักศาสนา มีความภูมิใจในการเป็นคนไทย ทำงานแบบสุจริต บริจาคโลหิต สิ่งของและรักษาสีเสื้อ 2) มีความรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมือง ประกอบด้วย การสามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคและผู้สมัคร มีความรู้เรื่องการเมืองของประเทศต่างๆ เต็มใจที่จะเสียภาษี 3) การมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย การใช้สิทธิเลือกตั้งเสมอ การเป็นสมาชิกกลุ่ม สามารถเข้าร่วมชุมนุม ตรวจสอบติดตามการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการ เป็นต้น

สรุปว่า ความหมายของความเป็นพลเมือง คือ ลักษณะหรือคุณสมบัติของประชาชนที่มีพื้นฐานในเรื่องสิทธิ หน้าที่ของตนเอง และการกระทำที่เหมาะสม ถูกต้องในสังคมนั้นๆ ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ด้วยความเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมโดยทำงานเป็นจิตอาสา ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ โดยเฉพาะเน้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีจิตสำนึกการพัฒนาในด้านต่างๆ และตระหนักสิ่งแวดล้อม และ

สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีอิสรภาพและความเสมอภาค เคารพสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นต้น

2.3.4.2. แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองดิจิทัล

ในยุคสังคม 5.0 Rohayati, Y., & Abdillah, A.(2024) กล่าวถึงแนวคิดที่มีทัศนะถึงบทบาทของเทคโนโลยีในสังคมยุคนี้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์และระบบเทคโนโลยีเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมโดยบูรณาการโลกเสมือนจริงและโลกจริง บทบาททางเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลกระทบต่อหลายมิติ โดยเฉพาะสมาชิกในสังคมดิจิทัล ผู้คนดำเนินกิจกรรมต่างๆ และใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ต่างๆ อย่างครบวงจร และเมื่อผู้คนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในสังคมออนไลน์ ก็กลายเป็นพลเมืองแห่งยุคดิจิทัล หรือพลเมืองแห่งยุคดิจิทัล ได้ค้นหาและสร้างข้อมูล หากผู้คนรู้จักใช้งานที่มีจริยธรรม จะทำให้เกิดสังคมออนไลน์เชิงสร้างสรรค์ และปลอดภัย เป็นต้น ขวัญชนก आयูยีน และคณะ (2567) กล่าวถึงความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) คือ การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารดิจิทัลในการกระทำหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมือง การเชื่อมโยงกับชุมชน หรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางสังคมและการปกครอง เช่น การสนับสนุนแคมเปญทางสังคมผ่านสื่อสังคม สอดคล้องกับ G.T.Bhat. (2019) กล่าวว่าความเป็นพลเมืองดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบและมีจริยธรรม รวมถึงต้องมีความรู้ด้านดิจิทัล มีมารยาทออนไลน์ มีความเป็นส่วนตัว มีความปลอดภัย และต้องเข้าใจในการใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของตนในสังคมออนไลน์ (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง,2561) แบ่งการให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดิจิทัลออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านจริยธรรม พลเมืองดิจิทัลที่ดี จะใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างปลอดภัย มีจริยธรรม จะตระหนักถึงผลทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ต้องรู้จักสิทธิและความรับผิดชอบ เช่น เสรีภาพในการพูด การเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น และการปกป้องตนเองและชุมชนจากความเสี่ยงออนไลน์จากการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ภาพลามกอนาจารเด็ก สแปม เป็นต้น 2) มิติด้านความรู้ที่มีวิจารณญาณ ตัดสินเลือก ประเมิน สังเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านเครื่องมือดิจิทัล จัดประเภท วิเคราะห์ ตีความ และเข้าใจข้อมูลข่าวสาร 3) มิติด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม พลเมืองดิจิทัล ต้องรู้จักใช้อินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อินเทอร์เน็ตเป็นได้ทั้งเครื่องมือเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบ เช่น รัฐบาลใช้อินเทอร์เน็ตในการลงคะแนนเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (e-Voting) หรือรับฟังความคิดเห็นทางอินเทอร์เน็ตส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองผ่านวิธีการใหม่ๆ สุวรรณี ไวท์ และคณะ (2564) กล่าวถึงความหมายของความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) คือ การเป็นพลเมืองที่ฉลาดใช้งานสื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าใจบรรทัดฐานของการปฏิบัติตนให้เหมาะสม รับผิดชอบในการใช้

เทคโนโลยี เห็นอกเห็นใจ เคารพผู้อื่น มีส่วนร่วม มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม เข้าใจผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต่อสังคม และเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สร้างสรรค์ ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ไม่จำกัดสถานภาพ มีความหลากหลายเชื้อชาติ อายุ ภาษา วัฒนธรรม โดยทั่วไปความเป็นพลเมืองดิจิทัลต้องมีลักษณะรับผิดชอบต่อสังคมดิจิทัล ระมัดระวังและสิ่งถูกผิด พลเมืองดิจิทัลต้องรู้หลักปฏิบัติตนเป็นที่ยอมรับในโลกออนไลน์ เช่น ให้เกียรติผู้อื่น มีมารยาท ไม่เผยแพร่ข้อมูลสร้างความเสื่อมเสียต่อสังคม ทั้งด้านกฎหมายและศีลธรรม รู้จักเลือกข้อมูลจริงและมีประโยชน์ รู้อันตรายแฝงในสังคมดิจิทัล เช่น การหลอกลวง การหลงเชื่อเพื่อประโยชน์เชิงพาณิชย์ การใส่ร้ายบุคคลหรือองค์กร เพื่อก่อความเสียหาย การขโมยข้อมูลส่วนตัวเพื่อสวมรอย ผู้ใช้ปลอมแปลงแอบแฝงในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทางสังคมดิจิทัล เป็นต้น

ประเภทของความเป็นพลเมือง มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์ และชลธิชา จิรภาคพงศ์ (2564) กล่าวถึงการแบ่งประเภทของความเป็นพลเมือง 3 ประเภท ได้แก่ 1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ โดยตั้งใจทำงาน จ่ายภาษี รับผิดชอบต่อชุมชน ปฏิบัติตามกฎหมาย ช่วยเหลือกรณีเกิดวิกฤตการณ์ 2) พลเมืองที่มีส่วนร่วม เป็นสมาชิกองค์กรที่กระตือรือร้นและมุ่งมั่นตั้งใจพัฒนา จัดการชุมชนที่เป็นประโยชน์ เช่น รักษาสิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ 3) พลเมืองที่เน้นความเป็นธรรมในสังคม โดยคิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม นโยบาย และเศรษฐกิจ สืบค้นและนำเสนอประเด็นที่เป็นธรรมในสังคม และรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมและผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น

ลักษณะของความเป็นพลเมืองดิจิทัล (กมลวรรณ คารมปราชญ์ คล้ายแก้ว, 2565) กล่าวพลเมืองผู้ใช้งานสื่อดิจิทัล และสื่อสังคมออนไลน์ที่มีความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติตนให้เหมาะสม และรับผิดชอบต่อในการใช้เทคโนโลยี มีจริยธรรม เห็นอกเห็นใจ และเคารพผู้อื่น มีส่วนร่วม และมีความเป็นธรรมในสังคม ความจำเป็นที่คนไทยต้องมีทักษะความฉลาดทางดิจิทัล ได้แก่ การแสดงตัวตนบนโลกดิจิทัล การใช้เครื่องมือสื่อดิจิทัล ความปลอดภัยทางดิจิทัล ความมั่นคงปลอดภัยทางดิจิทัล การสื่อสารดิจิทัล การรู้ดิจิทัล สิทธิทางดิจิทัล ความฉลาดทางอารมณ์บนโลกดิจิทัล และความเป็นพลเมืองในโลกดิจิทัล ต้องมีทักษะต่าง ๆ ในการใช้เทคโนโลยีที่มีจริยธรรม ได้แก่ การรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง การรักษาข้อมูลส่วนตัว การคิดวิเคราะห์ที่มีวิจารณญาณที่ดี การจัดสรรเวลาหน้าจอ การรับมือกับการคุกคามทางโลกออนไลน์ การบริหารจัดการข้อมูลของผู้ใช้งานทั้งไว้บนโลกออนไลน์ การรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ การใช้เทคโนโลยีอย่างจริยธรรม ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การมีมารยาทการใช้งาน การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารออนไลน์ที่เหมาะสม รู้จักสิทธิและรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น การเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น การปกป้องตนเองและชุมชนจากความเสี่ยง กลั่นแกล้งผู้อื่น ข้อความเสียสติ ภาพลามก สแปม ไวรัลต่าง ๆ ผ่านออนไลน์ รวมถึงทักษะการรู้เท่าทันสื่อความสามารถในการเข้าใจ วิเคราะห์ ประเมิน วิพากษ์ และสร้างเนื้อหาสื่อที่หลากหลาย โดยตระหนัก

ถึงผลกระทบของสื่อ ไม่ถูกชักจูงหรือครอบงำให้มีเจตคติและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ประกอบด้วย ทักษะการเข้าถึงสื่อสร้างสรรค์ ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้เร็ว ค้นหาข้อมูลหลากหลายช่องทางสื่อ ทักษะการวิเคราะห์แปลความเนื้อหาสื่อ เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอสื่อ ทักษะการประเมินเนื้อหาสาร ช่วยให้พลเมืองดิจิทัล ประเมินค่าคุณภาพของสารมีคุณค่ามากน้อยเป็นประโยชน์กับผู้รับ ช่วยให้พลเมืองดิจิทัลสร้างสื่อของตนเองหลังจากที่มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ ประเมินค่าสื่อต่าง สามารถเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ผลิตสื่อนำเสนอความคิดของตนเอง ด้วยการใช้ ข้อความ เสียง ภาพ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและผลกระทบที่จะตามมาจะนำเสนอ สื่อ เป็นต้น

องค์ประกอบของความเป็นพลเมืองในสังคมสมัยใหม่เกิดขึ้นจากบริบทของ โลกาภิวัตน์ ดิจิทัล พหุวัฒนธรรม และความเป็นพลเมืองในสังคมดิจิทัล ประกอบด้วยชุมชนดิจิทัล โลกเสมือนจริง มีข้อดีของความเป็นพลเมืองดิจิทัลเชื่อมโยงรูปแบบใหม่ระหว่างบุคคลและชุมชน เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ดิจิทัล มีส่วนเสริมพื้นที่โลกความจริง ไม่ได้ทำลายแนวปฏิบัติพลเมืองแบบดั้งเดิมในโลกความจริงอย่างลึกซึ้ง และประสบการณ์ทั้งหมด ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ ก) การไม่แยกตัวจากเทคโนโลยีใหม่ ข) การพัฒนาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในบริบทชุมชน และ ค) การใกล้ชิดเทคโนโลยีใหม่สร้างอัตลักษณ์ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล เป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมที่เหมาะสมและรับผิดชอบเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี มีองค์ประกอบ 9 ประการ ได้แก่ 1) การเข้าถึงดิจิทัล 2) การพาณิชย์ดิจิทัล 3) การสื่อสารดิจิทัล 4) ความรู้ด้านดิจิทัล 5) มารยาทดิจิทัล 6) กฎหมายดิจิทัล 7) สิทธิดิจิทัล 8) สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีทางดิจิทัล และ 9) ความปลอดภัยทางดิจิทัล และแนวทางแพร่หลายในการศึกษาเรื่องพลเมืองดิจิทัล ก) แนวทางเชิงบรรทัดฐานเน้นสิทธิและหน้าที่ในบริบทของการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย ข) แนวทางแบบมีส่วนร่วมที่เน้นความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึง ค) การเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมทางออนไลน์และออฟไลน์ที่เสริมสร้างพลังซึ่งกันและกัน และ ง) การสร้างรูปแบบใหม่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารออนไลน์ มีความแพร่หลายทางวิชาการ พ.ศ. 2546 ถึง พ.ศ. 2557 สาขารัฐศาสตร์ศึกษาและการสื่อสาร ระบุแนวคิดของพลเมืองดิจิทัล 4 แนวคิด ก) พลเมืองดิจิทัลในฐานะจริยธรรมในการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัยและรับผิดชอบ ข) ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในฐานะความรู้ทางดิจิทัล ซึ่งพิจารณาความเป็นไปได้ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการใช้บริการอินเทอร์เน็ต และประเมินความน่าเชื่อถือและคุณภาพเนื้อหาออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณ ค) ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในฐานะการมีส่วนร่วมระดับจุลภาคและมหภาค ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องการเมืองในตัวมันเอง และ ง) ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในฐานะการต่อต้านเชิงวิพากษ์ อีกทั้ง ขวัญชนก และคณะ (2567, อ้างจากวรลักษณ์ สงวนแก้ว , 2558) อธิบายองค์ประกอบของลักษณะพลเมืองดิจิทัล ได้แก่ 1) การตระหนักถึงความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้อื่น ไม่ควรเลือกปฏิบัติและดู

หมิ่นผู้ขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และควรช่วยกันแสวงหามาตรการต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงเทคโนโลยี จะทำให้สังคมและประเทศนั้น ๆ ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้อย่างภาคภูมิ 2) การเป็นผู้ประกอบการและผู้บริโภคที่มีจริยธรรมพลเมือง จะซื้อสัตย์และมีศีลธรรมในการทำนิติกรรมและธุรกรรมออนไลน์ทุกประเภท เช่น ไม่ซื้อขายและทำธุรกรรมที่ผิดกฎหมาย ไม่ดาวน์โหลดสิ่งที่ขัดต่อกฎหมาย และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อหลอกลวงผู้อื่นให้ซื้อสินค้าและบริการที่ไม่มีคุณภาพ เป็นต้น 3) การเป็นผู้ส่งสารและรับสารที่มีมรรยาท และรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในโลกออนไลน์ที่สะดวก และรวดเร็ว ข้อสังเกตถึงช่องทางการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตจะทำให้ผู้ใช้ข้อได้เปรียบของช่องทางการสื่อสารดังกล่าวไม่เหมาะสม เช่น การส่งสารที่มีเจตนาหมิ่นประมาทผู้อื่นจะเกิดความแตกแยกได้ 4) การเคารพต่อกฎหมายและกฎระเบียบ ภายใต้อาชญากรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พลเมืองยุคดิจิทัลที่จะต้องตระหนักและรับทราบถึงกฎหมายและกฎระเบียบดังกล่าว ตลอดจนมีความยับยั้งชั่งใจต่อการกระทำของตนที่อาจเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น 5) การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมและไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น ความเครียดต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต เกิดการสูญเสียสัมพันธภาพในสังคมได้ พลเมืองยุคดิจิทัลจึงต้องควบคุมการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ให้เหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดติดการใช้อย่างน้อย ๆ จนติด และเกิดผลเสียต่อสุขภาพโดยรวมได้ รวมทั้งการลดปริมาณการสื่อสารแบบออนไลน์มาเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบดั้งเดิมในบางโอกาสจะก่อให้เกิดผลดีต่อสัมพันธภาพของบุคคลใกล้ชิดอีกด้วย 6) การเรียนรู้วิธีการเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี โดยพลเมืองดิจิทัลต้องเฝ้าระวัง และให้ความสำคัญกับมาตรการ เพื่อความปลอดภัย และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล วิธีการเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีหลายวิธี เช่น การติดตั้งระบบป้องกันการจารกรรมและการทำลายข้อมูลให้กับอุปกรณ์การสื่อสารทุกประเภท และรู้เท่าทันต่อรูปแบบและกลอุบายของอาชญากรอิเล็กทรอนิกส์มักพัฒนารูปแบบของการกระทำผิดอยู่เสมอ 7) เคารพตนเองและเคารพผู้อื่น ประกอบด้วย 7.1) มารยาทในการใช้งานดิจิทัล (Digital Etiquette) การมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีมารยาท มีความเหมาะสม และมีความเคารพต่อผู้อื่น เช่น การปลูกฝังมารยาทนักเรียน เพื่อจะดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม 7.2) การเข้าถึงสื่อดิจิทัล (Digital Access) ผู้ใช้งานมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล แต่ละคนมีระดับการเข้าถึงที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความทุพพลภาพ สถานที่อยู่ และปัจจัยอื่น ๆ จึงควรส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมกัน เสมอภาค ทั้งถึง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ตอย่างเต็มตัว 7.3) การปฏิบัติตามกฎหมายดิจิทัล (Digital Law) มีความรับผิดชอบต่อการกระทำทางอิเล็กทรอนิกส์ ตระหนักถึงการตื่นตัวต่อกฎหมาย หรือ นโยบายจากภาครัฐเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การเข้าถึงข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตบางประเภท การโพสต์ข้อความพาดพิงหรือข้อความที่ไม่เหมาะสมถึงผู้อื่น การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การปลอมแปลงอัตลักษณ์ การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การดาวน์โหลดหรือ

แลกเปลี่ยนข้อมูล การส่งข้อความทางเพศ หรือสื่อลามก การขโมยข้อมูล รวมถึงการสร้างและเผยแพร่ไวรัส เป็นต้น ซึ่งผู้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ถึงแม้ว่าการเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ต การดาวน์โหลดเอกสาร เพลง หรือโพสต์รูป ข้อความ การค้นหาสิ่งที่ต้องการ และปรับแก้กฎหมายในบางประเด็น เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยดูแลการใช้งานให้เหมาะสม และดำเนินการกับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อที่จะสร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็นพลเมืองพัฒนาตนเองและสัมพันธ์กับผู้อื่น 8) พัฒนาค่านิยมและสัมพันธ์กับผู้อื่น ประกอบด้วย 8.1) การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) จะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อให้ผู้ใช้งานได้อย่างเหมาะสมที่สุด สามารถกระตุ้นการเรียนรู้แบบใหม่ๆ โดยเลือกวิธีที่สร้างสรรค์ ฝึกฝนอบรมการใช้เทคโนโลยีอย่างเพียงพอประกอบกับการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีด้วยตนเอง 8.2) การทำธุรกิจผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Commerce) เป็นความสามารถซื้อขายสินค้าผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ จึงต้องมีวิจารณญาณ มีความสามารถในการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ไม่ถูกหลอกลวงขโมยข้อมูลส่วนบุคคล หมายเลขบัตรเครดิต เลขที่บัญชีธนาคาร หรือข้อมูลอื่น ๆ สามารถป้องกันตนเองจากการถูกหลอกลวงได้ 8.3) การสื่อสารดิจิทัล (Digital Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารที่มีความหลากหลาย ทั้งวิธีการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ การส่งข้อความ โดยระบบดิจิทัลส่งเสริมให้สามารถเข้าถึงและสื่อสารได้เร็ว และมีผู้ใช้งานมากมายที่มีธุรกิจมีการใช้อีเมลมากกว่าโทรศัพท์ เพราะสามารถเก็บรักษาข้อมูลไว้ และระบบปฏิบัติการสามารถดึงข้อมูลกลับมาได้ใหม่ อาจเป็นช่องทางกระทำความผิด จึงต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร 9) การปกป้องตนเองและปกป้องผู้อื่น ประกอบด้วย 9.1) ความรับผิดชอบตามสิทธิของตนเองและสิทธิของผู้อื่น เป็นการรับรู้ถึงสิทธิเสรีภาพ ข้อกำหนด หรือข้อตกลงต่างๆ ผู้คนในสังคมออนไลน์ เมื่อทำการสร้าง หรือเผยแพร่ จะต้องได้รับการคุ้มครอง โดยไม่ละเมิดสิทธิ และไม่สร้างความเสียหายแก่ผู้อื่น ซึ่งการเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคมดิจิทัล ต้องแสดงความรับผิดชอบ ต้องปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มกำหนด ต้องช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่ในกลุ่ม เมื่อสร้างผลงานหรือเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ ก็ต้องปกป้องสิ่งที่ทำจากคนอื่นไม่ให้ผู้อื่นลอกเลียนแบบและตระหนักว่าผู้อื่น ๆ ก็ต้องปกป้องงานและข้อมูล กรณีพบเห็นการลอกเลียนแบบ ควรดำเนินการทันทีโดยรายงานผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาหรือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลระบบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อไป 9.2) การใช้งานดิจิทัลโดยไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ ผู้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงความเสี่ยงดังกล่าว เช่น มือชาจากการทำงานกับคอมพิวเตอร์ รวมถึงอาการดวงตาเมื่อยล้าและท่าทางไม่เหมาะสม ส่วนด้านจิตใจ เช่น การเสพติดอินเทอร์เน็ต หรือ ความเครียดจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสามารถก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางกายภาพและจิตใจ ควรกำหนดระยะเวลาในการใช้ในแต่ละครั้งให้เหมาะสม การเปลี่ยนอิริยาบถทั้งด้านร่างกายและสายตาให้ได้พักระหว่างการใช้งานดิจิทัล ในสถานศึกษาควรสอนให้ผู้เรียน

ทราบถึงผลร้ายของการใช้งานดิจิทัลที่ไม่เหมาะสม 9.3) ความปลอดภัยในการใช้งานดิจิทัล เป็นการรู้ถึงการป้องกันการควบคุมภัยจากโลกดิจิทัล เพื่อรับรองความปลอดภัย ประกอบไปด้วย 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรก ความปลอดภัยทางอุปกรณ์ดิจิทัล คือ การป้องกันข้อมูลไม่ให้ผู้อื่นขโมยข้อมูล หรือรับรู้ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่สอง การใช้งานอย่างความปลอดภัย เครือข่ายออนไลน์ต่าง ๆ มักมีระบบป้องกันข้อมูลที่เป็นระบบซึ่งมีการป้องกันการขโมยข้อมูลและระบบป้องกันไวรัสไว้ในระบบ แต่ควรป้องกันข้อมูลส่วนตัว เช่น การใส่รหัสผ่านที่ซับซ้อน การป้องกันจากไวรัสคอมพิวเตอร์ และควรมีการช่วยป้องกันข้อมูลสำคัญของผู้อื่นด้วย ภรณ์ทิพย์ บั่นก้อง และคณะ (2568) เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของความเป็นพลเมือง ได้แก่ ทักษะดิจิทัลเป็นพื้นฐานความเป็นพลเมืองสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ การมีความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล รู้รับผิดชอบและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ความปลอดภัยและการปกป้องตนเอง การมีส่วนร่วมและการสร้างสรรค์ และสุขภาวะดิจิทัล องค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงเพื่อเป้าหมายร่วมในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรับผิดชอบ ปลอดภัย สร้างสรรค์ และมีสุขภาพที่ดี และการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพต้องบูรณาการองค์ประกอบข้างต้นผ่านกระบวนการศึกษา การสร้างความตระหนักรู้ และพัฒนานโยบายที่เหมาะสม และลดความเสี่ยงและผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นถึงความเป็นพลเมืองที่ดี ส่วนสำคัญจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย สอดคล้องกับดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539) กล่าวถึงพฤติกรรมของพลเมืองที่ดี ต้องเคารพกฎหมาย ทำตามหลักศาสนามีความเป็นประชาธิปไตยและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ในความเป็นพลเมืองไทยที่ดีจะสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กล่าวถึงหน้าที่และสิทธิของชาวไทย ดังนี้ 1) หน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถาบันจะช่วยส่งเสริมวัฒนธรรม ภาษา ของรัฐ การมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทุกคนทำดี สังคมไม่เสื่อมเสีย และสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ประเทศชาติสร้างสามัคคีในรัฐ 2) ปกป้องประเทศ พิตักษ์รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ และสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การให้ความร่วมมือป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย คนไทยทุกคนมีหน้าที่ร่วมกันเสียสละทำงาน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แก้ไขปัญหาของสังคม ของประเทศด้วยการร่วมแสดงความคิดเห็นถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน และชุมชนร่วมคัดค้าน ตรวจสอบ และความจำเป็นเกี่ยวกับสาธารณภัย จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือกัน 3) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ประเทศเป็นสังคมที่พัฒนาด้วยการที่พลเมืองรู้จักหน้าที่และเคารพกฎกติกา ได้รับสิทธิ เสรีภาพ และคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม 4) เข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับให้เด็กทุกคนมีหน้าที่การศึกษาอบรมตามการศึกษาภาคบังคับ บิดามารดา หรือผู้ปกครองจะทำหน้าที่ให้

ลูกหลานมีการศึกษาดีเป็นคนคุณภาพของรัฐต่อไป 5) รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยชายที่มีสัญชาติไทย อายุ 18 ปี มีหน้าที่ลงบัญชีทหารกองเกิน และเมื่ออายุ 21 ปี ต้องตรวจเลือกรับราชการทหาร หรือสมัครเข้าเป็นนักศึกษาวิชาทหารเพื่อเป็นกองกำลังสำรองยามสงคราม 6) เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม ไม่ละเมิดต่อผู้อื่นและยังต้องใช้สิทธิและเสรีภาพโดยสุจริตและมีความรับผิดชอบต่อสังคม นำไปสู่การบริหารจัดการวิกฤติการณ์ของประเทศที่มีประสิทธิภาพ และทำให้สังคมไทยได้รับการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง 7) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยเห็นถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ เพื่อรองรับการจัดทำประชามติต่าง ๆ ในอนาคต เห็นความสำคัญในการเลือกตั้งหรือลงประชามติตามระบอบประชาธิปไตย และสร้างจิตสำนึกการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และประชาชนชาวไทยที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป มีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติโดยไม่บังคับ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน 8) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเปิดช่องให้ประชาชนในการปกป้องรักษา และสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชาติในการดูแลรักษาด้านสิ่งแวดล้อม ประชาชนมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมอันจะทำให้เกิดการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทย เช่น ภาพวาดโบราณ วัด เจดีย์โบราณ หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น 9) เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติแบบภาษีทางตรง และพลเมืองยังต้องเสียภาษีทางอ้อมจากการซื้อขายสินค้าและบริการ เพื่อพัฒนาประเทศเพราะเงินภาษีถือเป็นรายได้ของรัฐ นำไปพัฒนาประเทศและย้อนกลับมาเป็นประโยชน์ต่อทุกคน 10) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติผิดทุกรูปแบบ การทุจริตย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติให้เกิดความเสียหาย เป็นต้น

ผู้วิจัย สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองตามแนวคิดตะวันตก แนวคิดตะวันออก

หลักพุทธศาสนา และสังคมยุคดิจิทัล

ตารางที่ 2.2 สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองตามแนวคิดตะวันตก แนวคิดตะวันออก หลักพุทธศาสนา และสังคมยุคดิจิทัล

ความเป็นพลเมือง	แนวคิดตะวันตก	แนวคิดตะวันออก	หลักพุทธศาสนา	ยุคสังคมดิจิทัล
การให้การศึกษอบรมมีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่	/	/	/	/
เคารพตนเองและผู้อื่น เคารพกฎหมายโดยเท่าเทียมเสมอภาค	/	/	/	/
การช่วยเหลือกัน	/	/	/	/
ประสานประโยชน์ในระบอบประชาธิปไตย	/	/	/	/

ตารางที่ 2.2 สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองตามแนวคิดตะวันตก แนวคิดตะวันออก หลักพุทธศาสนา และสังคมยุคดิจิทัล (ต่อ)

ความเป็นพลเมือง	แนวคิดตะวันตก	แนวคิดตะวันออก	หลักพุทธศาสนา	ยุคสังคมดิจิทัล
พิทักษ์ประโยชน์ ศักดิ์ศรี สิทธิที่ควรได้รับจากรัฐ	/	/	/	/
ความเป็นอิสระ ปลีกตัวออกจากสังคม หลีกเลี่ยงความยุ่งยากหรือแก้ปัญหา	/	/	/	
รักความสงบ มีสันติภาพ	/	/	/	/
มีเจตจำนงเสรี มีอุดมการณ์	/	/	/	/
มีความสามัคคี	/	/	/	/
ศรัทธาผู้นำในระบอบสังคมนิยม	/	/		
ปกครองตนเอง (กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น)	/	/	/	/
เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม	/	/	/	/
ไม่เบียดเบียนผู้อื่น		/	/	/
มีเหตุผล	/	/	/	/
การสนับสนุนและจงรักภักดีต่อรัฐ รักชาติ	/	/		
มีวินัยในตนเอง	/	/	/	/

สรุปว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยสอดคล้องกับคำพล ศรีโท และคณะ (2567) ได้แก่ ความเคารพความแตกต่าง เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ความรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ และรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สอดคล้องกันระหว่างลักษณะความเป็นพลเมืองกับการมีจริยธรรมของประชาชน ได้แก่ ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบวินัย สันติภาพ เคารพผู้อื่น มีเหตุผล การมีส่วนร่วม การเห็นผลประโยชน์ส่วนรวม เป็นสำคัญ เป็นต้น

2.3.5 ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง มีหลากหลาย ได้แก่ 1) ปัจจัยตัวบุคคล เช่น การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองภาพรวม พระประเสริฐ เตชโก, อนุภูมิ ไชวเกษม และ สุรพล สุยะพรหม (2565) บุคลิกภาพ ทศนคติ การรับรู้ เจตคติ นิสัย ความต้องการ แรงจูงใจ การเรียนรู้ จะสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองแบบประชาธิปไตย รวมถึงชาญณรงค์ โชติธรมโม และคณะ (2024) ความเชื่อ ความเชื่อทางศาสนาและค่านิยมส่วนบุคคลสามารถพัฒนาความเป็นพลเมือง กรณีการใช้สิทธิ

เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพระครูรัตนาวาสวณฺโณ และคณะ (2565) เห็นถึงการพัฒนากิจการจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่ควรจะเป็น เริ่มพัฒนาทางกาย และจิตใจ การทำความดี ช่วยเสริมสร้างให้ผู้มีสติปัญญาที่ดีตามช่วงอายุวัย ทำให้เป็นคนมีความคิดมีเหตุมีผล มีความรู้ความสามารถเท่าทันเหตุการณ์สภาพตามความเป็นจริงของสังคม โดยหลักภาวนา 4 ข้อ ได้แก่ ภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เป็นตัวช่วยให้จริยธรรมอยู่บนหลักสัจธรรมความจริง ความจริงที่ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และ2) ปัจจัยภายนอก ElSayary, A. (2025) กล่าวถึง การเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่มีจริยธรรม เป็นรากฐานให้บุคคลใช้เทคโนโลยีต่างๆอย่างรับผิดชอบ และส่งเสริมวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัล Kumar, S. (2024) การสร้างสมดุลระหว่างการแสดงความคิดเห็นและการสื่อสารอย่างเคารพซึ่งกันและกัน กลยุทธ์ในการส่งเสริมพลเมืองดิจิทัล ได้แก่ 2.1) การนำความรู้ด้านดิจิทัลร่วมกับหลักสูตร กรณีการปลูกฝังพลเมืองดิจิทัล เริ่มจากการนำความรู้ดิจิทัลพร้อมกับหลักสูตร สถาบันการศึกษา ควรบูรณาการเนื้อหาที่เรียนเรื่องความปลอดภัยออนไลน์ ความเป็นส่วนตัว และพฤติกรรมดิจิทัลที่รับผิดชอบ ความรู้ด้านดิจิทัลช่วยทำให้ผู้เรียนรับรู้และรับผิดชอบต่อการใช้เทคโนโลยีต่างๆ 2.2) การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ และอภิปรายแบบโต้ตอบระหว่างกันผ่านสื่อออนไลน์ สืบราชข้อพิจารณาทางจริยธรรมในการเป็นพลเมืองดิจิทัลเรื่องต่างๆ เช่น มารยาทออนไลน์ การใช้โซเชียลมีเดียที่รับผิดชอบ และผลกระทบของการกระทำทางดิจิทัลต่อความสัมพันธ์ในโลกแห่งความเป็นจริง จะช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการไตร่ตรองและการตระหนักรู้ 2.3) โครงการเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียน เป็นกลยุทธ์เชิงรุกในการเสริมพลังให้นักเรียนสร้างวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัลภายในชุมชนโรงเรียนอย่างแข็งแกร่ง เช่น ชมรม และโครงการต่างๆ โดยเพื่อนนักเรียน ส่งเสริมพฤติกรรมออนไลน์เชิงบวก ช่วยให้นักเรียนมีบทบาทเชิงรุกในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อความเคารพในโลกดิจิทัล 2.4) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผู้ดูแล การส่งเสริมพลเมืองดิจิทัล ต้องอาศัยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการประชุมให้ข้อมูล เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและผู้ปกครอง เป็นต้น 2.5) การใช้หลักพุทธธรรม ปลิมจิต ลาภอุตมเลิศ, สุรพล สุษะพรหม และสุมาลี บุญเรือง (2568) เห็นว่า หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ การรู้จักเหตุ ผล ตนเอง ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล จะส่งเสริมความเป็นพลเมือง ช่วยเสริมสร้างวิจรรณญาณ ความร่วมมือ และประชาธิปไตยที่มั่นคงในระดับท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ และสุรพล สุษะพรหม (2568) เห็นถึงการกล่อมเกลากิจการการเมืองของประชาชน ผ่านครอบครัว การศึกษา เพื่อน สื่อมวลชน และสถาบันการเมือง ด้วยการสอนคุณธรรมและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีการบูรณาการหลักสุจริต 3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การสื่อสารอย่างสุภาพ ลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือ และสร้างความเชื่อมั่นในระบบบริหาร การบูรณาการร่วมกับพุทธธรรมอื่น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีการกล่อมเกลากิจการการเมือง อัจฉมา สมบูรณ์ (2566) เห็นถึงการ

ใช้ซีเรียสเกมจำลองสถานการณ์และกิจกรรมเสมือนมีผู้สวมบทบาทพฤติกรรมกระตุ้นพัฒนาการเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล ทำให้ได้รับรู้ข่าวสารหรือความรู้อย่างเพลิดเพลิน ซีเรียสเกมจะแทรกสถานการณ์ และกิจกรรมเสมือนจะรับรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อดิจิทัลโดยส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล 3 ลักษณะ คือ 1) เคารพตนเองและเคารพผู้อื่น 2) พัฒนาตนเองและสัมพันธ์กับผู้อื่น 3) ปกป้องตนเองและปกป้องผู้อื่น จะทำให้ส่งเสริมทักษะเกี่ยวกับการสร้างพฤติกรรมที่ต้องการ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกดิจิทัล เป็นต้น

สรุปว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง จะช่วยพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีจริยธรรม ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างมีคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยภายในตัวบุคคล เป็นการพัฒนาคุณลักษณะของบุคคล เช่น จิตสำนึก บุคลิกภาพ ทักษะคิด เจตคติ นิสัย แรงจูงใจ และการเรียนรู้ เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี มีเหตุผล รู้เท่าทันสังคม และมีจริยธรรม โดยอาศัยหลักพุทธธรรม เช่น ภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ช่วยพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาให้ดำเนินชีวิตตามหลักความดีและสัจธรรม และ 2) ปัจจัยภายนอก เป็นอิทธิพลจากสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมือง เช่น การเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรมและการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ การส่งเสริมความรู้ด้านดิจิทัลในหลักสูตรการศึกษา การจัดเวทีอภิปรายและกิจกรรมออนไลน์เพื่อสร้างจิตสำนึกและมารยาทดิจิทัล โครงการหรือชมรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมออนไลน์เชิงบวก ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองในการอบรมพลเมืองดิจิทัล การใช้สื่อและซีเรียสเกมจำลองสถานการณ์ เพื่อฝึกทักษะการเคารพผู้อื่น การพัฒนาตนเอง และการปกป้องตนเองในโลกดิจิทัล โดยการใช้หลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมความร่วมมือ และประชาธิปไตย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม 6

หลักพุทธธรรม เป็นแนวทางประยุกต์ในการดำเนินชีวิตที่ดี ความประพฤติของคนพิจารณาแยกแยะความดี ความถูกต้อง ความผิดสิ่งใดควร ไม่ควร เป็นต้น พระมหาสามารถ ฐานิสโร (อาจคงหาญ) (2559) การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม ทั้งทฤษฎีตะวันตกและหลักการทางพระพุทธศาสนา จะเป็นลักษณะของความน่าจะเป็น สิ่งที่จะควรจะเป็น สิ่งที่จะควรจะให้ เป็น หลักพุทธธรรมเข้ามาช่วยพัฒนาจริยธรรมของบุคคล วิธีการทางพระพุทธศาสนา มุ่งพัฒนาจากภายในจิตใจของคนมาสู่ภายนอก การแสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุขเป็นประโยชน์ต่อสังคมและต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยถือว่าถ้าจิตใจดี จะทำให้สังคมดีมีคุณภาพ การใช้หลักธรรมนี้ มุ่งพัฒนาระดับตนเองให้สมบูรณ์ก่อนเป็นอันดับแรก และพัฒนาระดับสังคม หลักธรรมในการพัฒนาจริยธรรม หรือการพัฒนาปัญญาจากแรงกระตุ้น 2 ปัจจัย คือ 1) แรงกระตุ้น

ภายนอก โดยปรโตโฆสะ การแนะนำสั่งสอน ชาวสาร ประเพณี วัฒนธรรม ประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม หลักกัลยาณมิตร 2) แรงกระตุ้นภายใน โดยหลักโยนิโสมนสิการ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล สร้างสัมมาทิฐิ เป็นต้น หลักธรรมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนมีมากมาย เช่น ตัวอย่างหลักพุทธธรรมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนมีหลากหลาย ขึ้นกับบริบทหรือบทบาทหน้าที่อาชีพต่างๆ กันไป โดยเบญจศีล เบญจธรรม หลักมรรคมองค์ 8 หลักอริยสัจ 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักอัปปมาทะ สุจริต บุญกิริยาวัตถุ 3 อิทธิบาท 4 กุศลมูลและอกุศลมูล พรหมวิหาร 4 ความลำเอียง หลักสัมมปปธาน 4 การพัฒนาทางจิตใจด้วยหลักหิริโอตตปปะ สติ สัมปชัญญะ หลักไตรลักษณ์ อธิปไตย 3 กัลยาณมิตร ปาปณิกธรรม 3 จักร 4 สังคหวัตถุ 4 หลักกุศลกรรมบถ 10 หลักกาลามสูตร 10 กัลยาณมิตรธรรม 7 หลักอริยสัจ 4 หลักสัปปุริสธรรม 7 หลักสันโดษ หลักศรัทธา หลักมงคล 38 หลักการวธธรรม หลักไตรสิกขา หลักภาวนา เป็นต้น มุ่งให้ดำเนินชีวิตบนพื้นฐาน 3 ด้านหลักๆ ได้แก่ 1) ด้านส่วนบุคคล (ตนเอง) จะมีสติสัมปชัญญะ ปัญญา สारวมตน เจริญภาวนาจิต การมีจิตอาสา ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย พอเพียง สันโดษ หลักเมตตา หลักทศ 6 2) ด้านการทำงาน จะต้องมีความคิดไตร่ตรองอย่างมีโยนิโสมนสิการ มีเหตุผล หลักอริยสัจ 4 3) ด้านการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น โดยหลักพรหมวิหาร 4 , สังคหวัตถุ 4 มุ่งประโยชน์ส่วนรวม และสันติสุข เป็นต้น และหลักพุทธธรรมต่างๆ ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากมายเช่นกัน พอสรุปตัวอย่าง สุชาวดี เดชทองจันทร์ ลิ้มปนนาคทอง (2023) กล่าวถึง หลักพรหมวิหาร 4 นำมาประยุกต์ใช้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัล ในด้านสมรรถนะด้านสิทธิและความรับผิดชอบในโลกดิจิทัล และมารยาทในการใช้สื่อดิจิทัล โดย 1) เมตตา มีปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข 2) กรุณา สงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์หรือพ้นปัญหาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสื่อสารระหว่างผู้ส่งสาร-ผู้รับสาร มีการใช้คำพูดที่เหมาะสมในการสื่อสารทางโลกดิจิทัล ส่งผลไม่แตกแยกกัน สร้างความสุข ไม่ขุนเคืองใจ ไม่เกลียดชัง เกิดสังคมดิจิทัลกลายเป็นสังคมที่มีความสุข 3) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขในทางถูกต้องทั้งศีลธรรม จริยธรรม ควรร่วมแสดงความยินดีด้วยถ้อยคำที่แสดงความจริงใจ ไม่นำอคติส่วนบุคคลมาพูดเหยียดหยาม 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง มีจิตเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงด้วยรักและชัง ควรวางเฉย เพื่อให้บุคคลมีสติและปัญญา ซึ่งหลักพรหมวิหาร 4 ดังกล่าว ทำให้พลเมืองดิจิทัลดำรงตนอย่างมีคุณภาพ และสร้างสังคมดิจิทัลที่มีคุณภาพยั่งยืน มีความสุข ไม่มีการละเมิดสิทธิของผู้อื่น และไม่สร้างความทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น

หลักสาราณียธรรม 6

ในการศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมแห่งการระลึกการกระทำดีด้วยเมตตาในสถานการณ์ต่างๆ และแก้ปัญหาต่างๆ นำสู่ความสงบสุขแก่ตนเอง และเน้นความช่วยเหลือ แบ่งปัน ปรารถนาดีต่อกันในสังคมให้เหมาะสม ถูกต้อง และเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคม

ดีจิตตามระบอบประชาธิปไตย เป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ได้ดีหรือเป็นบรรทัดฐานทางสังคม และเห็นสถานะความเป็นจริงในการประพฤติปฏิบัติของผู้คนทุกระดับบนพื้นฐานการยึดศีลธรรม (พชรณ บุญแสน, 2564) จริยธรรมสำหรับปุถุชนผู้อยู่ครองเรือนจนถึงพุทธบริษัทภิกษุภิกษุณี พุทธสาวกพุทธสาวิกา จะปฏิบัติเพื่อค้นพบความสงบ และความหลุดพ้นจากกิเลสหมากน้อยแตกต่างกันไป ขึ้นกับระดับจริยธรรมของบุคคลในการดำเนินชีวิต 3 ระดับ พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง และระดับสูง

ความหมายของหลักสาราณียธรรม

เมื่อแยกพิจารณารูปศัพท์ของสาราณียธรรม คำว่า “สาราณียะ” หรือสมรณีย คือ การเป็นที่ตั้งของความระลึก และคำว่า “ธรรม” ในที่นี้คือ คุณความดี ศีลธรรม สอดคล้องกับพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ อธิบายความหมายของสาราณียธรรม คือ ธรรมซึ่งจะเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง จะช่วยให้ตระหนักในความช่วยเหลือต่อ เคารพซึ่งกัน และมีความสามัคคีกัน ซึ่งทางพุทธศาสนา อธิบายนิยามของสาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งให้ระลึกถึงและช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี

ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม

ที่มาของคำสอนแห่งสาราณียธรรม ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่นเรื่องราวในภัณฑสูตร ที่พระองค์ตรัสเหตุแห่งความบาดหมางก่อปัญหาทะเลาะวิวาทกันในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงสั่งสอนให้ข้อหลักธรรมสาราณียธรรม มีหลักเมตตาทายกรรม เมตตาวิจิตรกรรม เมตตาโมกกรรม การแบ่งปันสิ่งต่างๆให้เกิดประโยชน์โดยชอบธรรม มีการยึดถือศีล การมีอริยวิสุทธิเห็นข้อตกลงร่วมกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความสำคัญในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับบุคคล เริ่มปลูกฝังและตั้งมั่นในจิตใจ ให้มีความระลึกถึงเมตตาต่อกัน เคารพต่อกัน ระดับกลุ่มและสังคม ช่วยทำให้มีความสงเคราะห์กัน เอื้ออาทรต่อกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน สร้างสามัคคีปรองดองอย่างฉันท์มิตร และเพื่อการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบสุข

แนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อจะได้ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างราบรื่น ประกอบด้วย การมีเมตตาทายกรรม จะปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา ผูกมิตร ถนอมน้ำใจ และความหวังดีต่อกัน ร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การมีเมตตาวิจิตรกรรม โดยใช้เวลาจากสภาพอย่างความเมตตา หวังดีต่อกันเป็นประโยชน์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง การมีเมตตาโมกกรรม จะตั้งจิตยินดีอย่างความเมตตาต่อกัน คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในด้านดี การมีสาธารณโภคี เมื่อได้สิ่งของมาแบ่งกันโดยชอบธรรม มีศีลสามัญญตา จะประพฤติสุจริตดีงามเสมอกัน รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม มีทวิญญูสามัญญตา โดยเคารพรับฟังความคิดเห็น และมีความเห็นชอบตกลงเรื่องต่างๆ ร่วมกัน จะมีส่วนสำคัญให้ปรองดองกัน สามัคคีกัน เป็นต้น ดังนั้น หลักสา

ราณีธรรม 6 เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการระลึกถึงการกระทำดีด้วยเมตตาธรรมซึ่งไม่ปฏิเสธความจริง แต่มีส่วนสำคัญต่อระดับบุคคลตั้งมั่นในความเมตตา มีน้ำใจต่อกัน เห็นใจต่อกัน จะให้เกิดเกียรติ เคารพต่อกัน ยอมรับผู้อื่น ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันสู่ระดับกลุ่มสังคมจะเป็นหลักการอยู่ร่วมกันอย่างเมตตาต่อกัน หวังดี สงเคราะห์กัน ไม่วิวาทกัน และจะประสานสามัคคีกันในสังคมอย่างสงบสุข กำพล ศรีโท และคณะ (2567) เห็นถึงหลักสราณีธรรม 6 เป็นหลักธรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของกลุ่มเยาวชน ให้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม อันนำมาสู่ความสงบสุข และเพื่อสร้างสันติสุขให้กับชุมชนและสังคมส่วนรวม ได้แก่ 1) เมตตา ภาวกรรม กระทำดี และมีเมตตาช่วยให้เยาวชนเรียนรู้คุณค่าของการช่วยเหลือ และร่วมมือกัน เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่สำคัญในตัวเยาวชน 2) เมตตาภิธรรม พุทธวจาที่สุภาพและอ่อนโยน ช่วยให้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างราบรื่น และเข้าใจกันง่ายขึ้น เป็นการเสริมสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ช่วยลดความขัดแย้งและความไม่พอใจในสังคม 3) เมตตาภิธรรม การตั้งจิตปรารถนาดีและมุ่งกระทำประโยชน์ต่อกัน ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีในกลุ่ม และชุมชน การมองโลกด้านดี และตั้งใจช่วยเหลือเจรจาหาทางออกในสถานการณ์ที่ยากลำบากเป็นไปได้อย่างราบรื่น 4) สาธารณโภคี การแบ่งปันสิ่งของอย่างเท่าเทียมกันในกลุ่มและชุมชน เป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นการเสริมสร้างคามยุติธรรม ช่วยลดช่องว่างระหว่างชนชั้นและส่งเสริมความเท่าเทียม เป็นการลดความเหลื่อมล้ำ 5) สีสสามัญญดา การประพฤติสุจริตและรักษาระเบียบวินัย ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัวบุคคลและในระบบการทำงาน และน่าเคารพ เป็นสิ่งสำคัญในระบอบประชาธิปไตย 6) ทิฏฐิสามัญญดา การเชื่อมั่นในหลักการร่วมกันและการทำงานร่วมกันช่วยพัฒนาทักษะการประสานงานและการทำงานเป็นทีม มีความเห็นชอบร่วมกัน และการปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผล ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

สรุปว่า หลักสราณีธรรม 6 หมายถึง ธรรมะที่ตั้งของความระลึกถึงการกระทำดีด้วยเมตตา ในสถานการณ์ต่างๆ และแก้ปัญหาต่างๆ ช่วยเหลือต่อกัน แบ่งปันกัน เคารพซึ่งกัน และมีความสามัคคีกัน นำสู่ความสงบสุขแก่ตนเอง ปรารถนาดีต่อกันในสังคมให้เหมาะสม ถูกต้อง และประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อจะได้ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างราบรื่น

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม

คำศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “Socialization” แปลว่า การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การอบรมสั่งสอนควบคู่ไปกับการเลี้ยงดูบุคคลในสังคม พระครูอุทุมพรภักตธรรม (กตปุญญ/ผ่องแผ้ว) และพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ (2563) กล่าวว่าความหมายของการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกฝนอบรมบุคคลให้กระทำทางกาย วาจา ใจ และปัญญา เพื่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสมบูรณ์

ทุกด้าน และมีเป้าหมายเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ ซึ่งมีความสำคัญต่อมนุษย์ ตั้งแต่เล็กจนโต ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบหรือวัฒนธรรมทางสังคมนั้นๆ เนื่องจากมูลเหตุ 5 ประการ ได้แก่ 1) มนุษย์มีอวิชชาเป็นพื้นฐาน 2) มนุษย์มีความทุกข์มาก 3) ชีวิตของมนุษย์มีเวลาเพียงน้อยนิด 4) มนุษย์ต้องรับผิดชอบชีวิตของตนเอง 5) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องขัดเกลาเรียนรู้แล้ว จะมีความสำคัญปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง จากครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ หรือองค์กรต่างๆ ชุมชนและสื่อมวลชน เป็นต้น การอบรมความประพฤติเป็นแบบอย่าง เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้วัฒนธรรม บรรทัดฐาน ค่านิยมและแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ที่กลุ่มหรือสังคมได้กำหนดเป็นรูปแบบของแบบแผนการปฏิบัติต่อกัน ทำให้ผู้ที่ได้รับการขัดเกลาพฤติกรรมแล้วดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้ หรือกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมและลักษณะทางสังคมเพื่อจะได้ใช้เป็นกระบวนการในการขัดเกลาให้สมาชิกทุกคนในสังคมนั้นดำเนินอยู่ โดยสมาชิกใหม่ได้รับทราบถึงกฎเกณฑ์ของสังคมและเนื้อหาของวัฒนธรรม จากนั้นจะได้ยอมรับกฎเกณฑ์เหล่านั้นเข้าไปเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปของสังคมและเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มของตน กระบวนการที่สังคมช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้ และรับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคมไว้เป็นของตน และทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ สำหรับหลักพุทธศาสนา พระครูอุทุมพรภักทธรรม (กตปุญญ/ผ่องแผ้ว) และพระครูสุธีศัมภีรญาณ (2563) กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมสอนให้ยึดมั่นความประพฤติดีตามหลักไตรสิกขา พัฒนากายโดยการรักษาศีล พัฒนาจิตใจโดยการทำสมาธิ พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาด้วยปัญญาไตรตรองสิ่งต่างๆ มุ่งการไม่กระทำชั่ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หมั่นทำความดีและทำจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้ว โดยหลักภavana 4 สุติน พานิชน์ (2564) กล่าวถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จะช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ให้เกิดขึ้นได้ เช่น การอบรมเลี้ยงดูและการปฏิบัติตัวที่ดีของพ่อแม่ คำสอนจากครู พระภิกษุ การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน และการเรียนรู้จากสื่อมวลชน เป็นต้น กระบวนการดังกล่าวข้างต้น เป็นลักษณะการเลียนแบบ การแนะนำสั่งสอน การลอกแบบ และการสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเอง จะก่อเกิดคุณธรรมจริยธรรม และคำสอนด้วยหลักสัทธรรม เป็นหลักปฏิบัติในการเล่าเรียน แนะนำ สั่งสอน และปฏิบัติเป็นลำดับในระดับศีล สมาธิ ปัญญาตามที่ศึกษา และผลจากการปฏิบัติ เป็นต้น และการฝึกฝนเรียนรู้จากปัญญาในแต่ละบุคคล ด้วยการทำสมาธิ เกิดปัญญา 3 ระดับ คือ สุตมยปัญญา (รู้จำ) มีปัญญาเกิดจากการฟังอ่าน จินตมยปัญญา (รู้คิด) มีปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณาถึงเหตุผล ภวานมยปัญญา (รู้แจ้ง) มีปัญญาเกิดจากการทำสมาธิภาวนา จะเกิดอานิสงสรู้แจ้งตามความจริง และเป็นอริยบุคคล จดมุ่งหมายในการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับต้น (ทิฐฐธัมมิกัตถะ) หรือเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ ด้านร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดี มีการเงินมั่นคง มีสถานภาพที่ดีในสังคม มีเกียรติ จะบรรลุเป้าหมายในระดับนี้ ประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ความประหยัด 2)

ระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) หรือเพื่อประโยชน์เบื้องต้น ได้แก่ การมีคุณธรรมความดีงามทางด้านจิตใจ มีความสุขสงบใจ มีสุขภาพจิตที่ดีและเป็นสุขเกิดจากการประกอบความดี การจะบรรลุถึงเป้าหมายนี้ ประกอบด้วย ธรรม 4 ประการ คือ ศรัทธา เชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าและคำสอน, ศีล ประพฤติตนตามศีล 5, จาคะ มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ, และปัญญา รู้แจ้งในสิ่งต่างๆ ตามจริง 3) ระดับสูง (ปรมาตมะ) หรือเพื่อประโยชน์สูงสุด การบรรลุถึงความหลุดพ้นสู่นิพพานเป็นสุขยิ่งนี้จะต้องปฏิบัติตามอริยมรรค การอบรมขัดเกลาเพื่อการพัฒนาชีวิตให้เกิดมีคุณสมบัติครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ภาวิตกาย (กายภาวนา) การมีกายที่พัฒนาแล้ว 2) ภาวิตศีล (ศีลภาวนา) การมีศีลที่พัฒนาแล้ว 3) ภาวิตจิต (จิตภาวนา) การมีจิตที่พัฒนาแล้ว 4) ภาวิตปัญญา (ปัญญาภาวนา) การมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว สร้างความสุขความสงบทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น รูปแบบพุทธวิธีการสอนหลากหลาย สำหรับพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา อุบาสิกา เช่น วิธีเอ็งสัลักษณะ เป็นการสอนยืนยันในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะความสุขจากการทำดี ความทุกข์จากการทำชั่วร้าย เป็นต้น วิธีภักซลักษณะ เป็นการสอนแยกประเด็นให้เห็นชัดเจน วิธีปฏิบัติลักษณะ เป็นการย้อนถามปัญหา วิธีอุปนลักษณะ เป็นการยับยั้งไม่ตอบปัญหาไม่ควรตอบ วิธีอุปมาลักษณะเปรียบเทียบ เพื่อจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจและเห็นภาพชัดเจน รวมถึงสอนอย่างละมุนละม่อม สอนอย่างเข้มงวดรุนแรง จะขึ้นกับความเหมาะสมของสถานการณ์ เนื้อหา ภูมิหลังและอุปนิสัยแต่ละบุคคล เป็นต้น และพุทธวิธีสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง พระพิทักษ์ บุญทอง (2023) กล่าวถึงพุทธวิธีการสอน 4 รูปแบบ คือ 1) สันทสนาชี้แจงเหตุผลให้เห็นชัดเจน 2) สมาทปนา สร้างความสนใจให้ปฏิบัติตาม 3) สมุตเตชนา สร้างความกระตือรือร้นให้เกิดความอุตสาหะให้เห็นประโยชน์จากการปฏิบัติตามคำสอนแนวพุทธ และ 4) สัมปหังสนา ชี้ให้เห็นผลดีหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้น และเลือกใช้หลักธรรมให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ ได้แก่ ความเคารพในสิทธิเสรีภาพผู้อื่น ป้องกันความหลงผิด ไม่ให้บาปอกุศลครอบงำจิตใจ มีสติมั่น ป้องกันความโลภ โดยประมาณตน สร้างความรับผิดชอบ โดยฝึกสติให้ตื่นรู้อยู่เสมอ ไม่เกียจคร้าน ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นแรกสร้างศรัทธาและเสนอข้อเท็จจริง (ปรโตโฆสะเสียงจากภายนอก) โดยตรวจสอบและให้ความรู้ที่สำคัญหรือจำเป็น การให้ความรู้ใหม่แก่ผู้เรียนโดยเกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ผ่านสื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นต่อมาสะท้อนการคิดด้วยหลักโยนิโสมนสิการ หาเหตุผล และมีจุดหมายและประโยชน์ที่เกิดขึ้น ขั้นที่สามค้นพบหลักการ สัมมาทิฎฐิ เมื่อคิดได้จากขั้นที่ 2 มาสรุปรวบยอดเพื่อสร้างความเชื่อ และความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาได้ถูกต้อง ขั้นสี่สู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักไตรสิกขา เช่น กำหนดอภิปราย วิเคราะห์ตามทางสายกลางเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือวัตถุและทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความเข้าใจในความจริงอย่างมีเหตุผล (ปัญญา) การอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้เล่าเรียน ขั้นสุดท้ายประเมินผลและการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 จะประเมินผลงานในแนวทางปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (กายภาวนา) ทักษะ

ทางสังคม (ศีลภาวนา) คุณธรรม (จิตภาวนา) และความรู้ความเข้าใจความจริงอย่างมีเหตุผล (ปัญญาภาวนา) นำไปสู่การปฏิบัติทั้งในและนอกเวลาเรียน และเมื่อผู้ปฏิบัติมีการพัฒนาเรียนรู้เข้าใจตามความเป็นจริงเหล่านี้ได้ จะทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างมีคุณภาพ ทำให้เกิดการปรับตัวอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข และควรเริ่มจากเยาวชนเป็นพลเมืองที่ดีเป็นรากฐานของประเทศชาติที่ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนา

สรุปว่า ความหมายของการขัดเกลาทงสังคม หมายถึง กระบวนการสอนให้บุคคลเรียนรู้กฎระเบียบ วัฒนธรรม ค่านิยม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ผ่านโครงสร้างสถาบันทางสังคม เพื่อสามารถปรับพฤติกรรมและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม ในทางพระพุทธศาสนา การขัดเกลาทงสังคมหมายถึง การฝึกกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา การฝึกทำสมาธิและหลักภาวนา เพื่อพัฒนาตนและชีวิตให้สมบูรณ์ มีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมุ่งสู่ความพ้นทุกข์ จุดมุ่งหมายในการขัดเกลาทงสังคมเป็น ระดับ เพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคง มีคุณธรรม จิตใจสงบ และหลุดพ้นหรือนิพพาน โดยการพัฒนาชีวิตให้มีคุณสมบัติครบทั้งร่างกาย ศีลธรรม จิตใจ และปัญญา ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีระเบียบเรียบร้อย และพุทธวิธีการสอนหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นกับความเหมาะสมของสถานการณ์ เนื้อหา ภูมิหลังและอุปนิสัยแต่ละบุคคล เป็นต้น

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์

2.6.1 ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์

คำศัพท์ “สังคมออนไลน์” (Social Media) มาจากคำว่า “Social” หมายถึง สังคม มีขนาดใหญ่ และ ว่า “Media” คือ สื่อ ที่เป็นเนื้อหา เรื่องราว บทความ เรื่องราว วิดีโอ เพลง รูปภาพ และภาพเคลื่อนไหว ดังนั้น เมื่อรวมคำว่า “สังคมออนไลน์” คือ สื่อสังคมออนไลน์ที่มีการตอบสนองเนื้อหาทางสังคมได้ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือบุคคลที่ใช้เว็บไซต์ในการแสดงปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สื่อสังคมออนไลน์ เป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีเว็บ 2.0 มีหน้าที่เพิ่มเติมในการร่วมมือกันทำงาน หรือลักษณะ Web 3.0 เป็นรูปแบบของสื่อสังคมออนไลน์ จะเกิดชุมชนของผู้ใช้งานสู่โลกเสมือนจริง นูติ หนูโพธิ์ (2020) เห็นถึงการให้ความรู้ในการใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม ร่วมกับการควบคุมอย่างเหมาะสมและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ให้แก่บุคคลเข้าถึงระบบออนไลน์ เข้าใช้งานเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันสังคมออนไลน์ เกิดการแลกเปลี่ยน สร้างเนื้อหา สื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ปัจจัยที่มีผลให้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้น แนวทางการนำมาประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี เพิ่มขีดความสามารถของเครือข่าย การปรับปรุง พัฒนาโปรแกรม และพัฒนาขีดความสามารถของคอมพิวเตอร์ และมือถือให้มีประสิทธิภาพ และการใช้งานได้หลากหลายขึ้น 2) ปัจจัยทางสังคมที่เกิด

จากกลุ่มวัยรุ่นที่มีการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น การซื้อสินค้าอุปกรณ์เน็ตบุ๊กและซอฟต์แวร์เพิ่มขึ้น เนื่องจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีส่งผลให้อุปกรณ์ต่าง ๆ มีประสิทธิภาพมากขึ้น และราคาถูกลง รวมถึงการให้ความสนใจต่อการนำสื่อสังคมออนไลน์ไปใช้ในเชิงธุรกิจมากขึ้น สื่อสังคมออนไลน์บางสื่อมีความสามารถและให้บริการการใช้มากกว่าหนึ่งอย่าง เช่น Facebook เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์และยังแบ่งปันรูปภาพ และภาพเคลื่อนไหว หรือ Twitter เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์และไมโครบล็อกและการแบ่งปันสถานะ เป็นต้น

สรุปว่า ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์ เป็นลักษณะการรวมกลุ่มของผู้คนติดต่อสื่อสารระหว่างกัน โดยสื่อต่างๆ ในรูปแบบของข้อมูล ข่าวสาร ภาพ และเสียง ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือปฏิบัติการในเครือข่ายสังคมทางอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ เว็บบล็อก แอปพลิเคชันต่างๆ บนสื่อต่างๆ หน้าเพจของเฟซบุ๊ก ยูทูบ อิน스타그램 ทวิตเตอร์ ฯลฯ

2.6.2 ข้อดีและข้อเสียของการใช้สื่อสังคมออนไลน์

รูปแบบของสื่อสังคมออนไลน์มีหลายแบบ เว็บไซต์ต่าง ๆ เช่น เครือข่ายสังคม สร้างข้อมูล และเปลี่ยนข้อมูล เผยแพร่รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว ไมโครบล็อก เผยแพร่ข้อมูล หรือข้อความสั้น ในเรื่องที่สนใจเฉพาะด้าน บล็อกส่วนบุคคลและองค์กร แสดงเรื่องราวต่าง ๆ ที่แก้ไขข้อมูลได้ กลุ่มหรือพื้นที่แสดงความคิดเห็นได้ เกมออนไลน์ , SMS รวมถึงการแสดงตำแหน่งที่อยู่ พร้อมความคิดเห็นและรูปภาพ มีข้อดีและข้อเสียของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ดังนี้

ข้อดีของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เป็นพื้นที่สื่อสารสาธารณะ เชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ และสาธารณชน สร้างความน่าเชื่อถือ ไว้วางใจ ช่วยสนับสนุนความโปร่งใส และธรรมาภิบาล เปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วมตรวจสอบ สร้างความเข้าใจในพื้นที่สาธารณะ มีส่วนเป็นกลยุทธิ์ในการสื่อสารและสื่อกลางการเข้าถึง การเผยแพร่ การเข้าถึง การส่งต่อข้อมูลข่าวสาร และเผยแพร่การส่งต่อข้อมูลข่าวสารได้เร็ว (Visarado, P. S., Munyapho, J., & Wichuma, N.,2024) รวมถึงส่งเสริมการเรียนรู้ทางการศึกษา ถือเป็นเครื่องมือช่วยในการเรียนการสอน ช่วยพัฒนาผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ค้นคว้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร

ข้อเสียของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น ความเสี่ยงในการถูกหลอกลวงสูง การปลอมตัวปกปิดการแสดงตัวตนแท้จริง ความไม่ซื่อสัตย์และความไม่โปร่งใสในการใช้งาน (Visarado, P. S., Munyapho, J., & Wichuma, N.,2024) เป็นช่องทางในการสร้างเรื่องหรือประเด็นต่างๆ ก่อภัยคุกคาม เกิดปัญหาอาชญากรรมออนไลน์ รวมถึงการแสดงพฤติกรรมหมกมุ่นกับการใช้อินเทอร์เน็ต แยกตัวไม่สนใจร่วมกิจกรรมในครอบครัว เกิดความไม่เข้าใจและความขัดแย้ง ใช้เวลาอยู่ในโลกออนไลน์ ไม่สามารถแยกแยะสถานการณ์จริง และจินตนาการ ผลกระทบต่อสุขภาพ นอนตึกอ่อนเพลียปวดศีรษะปวดตา ไม่รับผิดชอบในการเรียนเกิดปัญหาการเรียนตกต่ำ ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง มีพฤติกรรมก้าวร้าวกับผู้ปกครอง (Narksuwan, N.,2021)

สรุปว่า สื่อสังคมออนไลน์ มีทั้งประโยชน์และโทษของการใช้งาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่มีวัตถุประสงค์และเจตนาในการใช้งานที่ดีหรือไม่ดี คุณธรรมเฉพาะตัวบุคคลในการกำกับพฤติกรรมการใช้งาน ระดับทักษะในการใช้งาน ความสามารถในการรู้เท่าทันในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสิ่งแวดล้อมในการสนับสนุนให้แสดงพฤติกรรมการใช้งานที่ดี เหมาะสม ถูกต้องหรือไม่

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, สุรพล สุยะพรหม (2025) ศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์ระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและ 3. วิเคราะห์การใช้พุทธบูรณาการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 399 คน สถิติที่ใช้คือความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การกล่อมเกลากิจกรรมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามหลักสุจริต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยการกล่อมเกลากิจกรรมทางการเมือง และปัจจัยการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามหลักสุจริต 3 ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ร้อยละ 61.3 และ 3) พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า มีการกล่อมเกลากิจกรรมทางการเมืองผ่านครอบครัว การศึกษา เพื่อนสื่อมวลชน และสถาบันการเมือง ด้วยการสอนคุณธรรมและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีการบูรณาการหลักสุจริต 3 สำหรับส่งเสริมการมีส่วนร่วม สื่อสารอย่างสุภาพ ลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือ สร้างความเชื่อมั่นในระบบบริหาร การบูรณาการร่วมกับพุทธธรรมอื่น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2.7.2 พระชาณรค์ โชติธมโม (ประเสริฐ ศรี), สุมาลี บุญเรือง, & สุรพล สุยะพรหม (2024) ทำการศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2) เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 3) เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ

เยาวชน ในกรุงเทพมหานคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชน ผู้นำชุมชน นักการเมือง นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 25 รูป/คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีบทบาทและจุดเด่นต่อความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยหลายด้าน คือ การเข้าร่วมชุมนุมและแสดงออกเพื่อแสดงความคิดเห็น มีจุดอ่อน คือ ระบบการศึกษาขาดการสอนเรื่องการเมืองและความเป็นพลเมืองให้เยาวชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยเศรษฐกิจ 2) ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 3 องค์ประกอบ คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ประกอบด้วย การทำตามกฎหมาย รับผิดชอบจะต้องทำตามกฎหมายที่มีอยู่ในสังคม และรู้จักแจ้งความเมื่อเห็นการละเมิดกฎหมาย ด้านการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สำคัญและทำได้โดยรับผิดชอบและรับรู้หลายด้าน 3) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้านจักขุมตา ดำเนินการโดยตรงผ่านกิจกรรมและพัฒนาทักษะที่เป็นประโยชน์ได้ ด้านวิรูโร ได้แก่ การศึกษาและการอบรม ให้เสริมสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในระดับชั้นเรียน ด้านนิสสัยสัมปันโน สร้างสังคมที่มีความสงบและเชื่อมโยงกันอย่างดี สอนให้เยาวชนเข้าใจและเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมถึงวัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่างกัน

2.7.3 ปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ, สุรพล สุษะพรหม, สุมาลี บุญเรือง (2025) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน จังหวัดสมุทรสงครามมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมือง และ 3. นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 18 คน และจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 9 คน เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งมีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 399 คน คำนวณจากสูตรของทาร์โร ยามาเน่ จากประชากรทั้งหมด 127,460 คน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1.ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ควรมีคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ ความรับผิดชอบตนเอง การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพ

ความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาค การเคารพกติกา และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งส่งเสริมประชาธิปไตยให้มั่นคงและยั่งยืน 2.ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมือง ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และความรู้ โดยสามารถทำนายแนวโน้มของความเป็นพลเมืองได้ร้อยละ 60.6 และหลักพุทธธรรมโดยเฉพาะหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ สามารถทำนายแนวโน้มได้ร้อยละ 67.7 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวคิดทางพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง และ 3.การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ การรู้จักเหตุ ผล ตนเอง ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล ช่วยเสริมสร้างวิจารณ์ญาณ ความร่วมมือ และประชาธิปไตยที่มั่นคงในระดับท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

2.7.4 พระวชิรวิทย์ กองโกย, สมยศ ปัญญามาก, & พระครูโสภณปริยัติสุธี (2022) ศึกษาเรื่องการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่านมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน 2) เปรียบเทียบระดับการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน และ 3) ประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมในการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน เป็นการวิจัยผลานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน จำนวน 14,344 คน ในจำนวน 25 ชุมชน คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของทาร์โยยามาเน่ ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 389 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 10 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ผลรวมค่าเฉลี่ย = 3.92 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดการระบบการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ผลรวมค่าเฉลี่ย = 3.86 ด้านการพัฒนาผู้นำชุมชน ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ผลรวมค่าเฉลี่ย = 3.95 และด้านการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของผู้แทน ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ผลรวมค่าเฉลี่ย = 3.94 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีผลต่อการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกัน มีระดับการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้ง 4 ปัจจัย และ 3) การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมในการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐ และ

ประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน ได้แก่ หลักสารณียธรรม ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคิตา สีสามัญญตา และทิสสามัญญตา

2.7.5 นุติ หนูไฟโรจน์. (2020) ทำการวิจัยเรื่องตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศและดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยระดับมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อฯ สำหรับเด็กในช่วงวัยมัธยมศึกษา ประกอบด้วยการศึกษาสถานการณ์ใช้สื่อของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อกำหนดสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อฯ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้วยการวิจัยเอกสาร และนำไปสู่การพัฒนาตัวบ่งชี้ในขั้นตอนสุดท้ายจากการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายและผู้เชี่ยวชาญ และนำเสนอผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อรับการประเมิน โดยผลการสำรวจสถานการณ์การใช้สื่อของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า มีการใช้สื่อออนไลน์มากที่สุดโดยเฉพาะไลน์และเฟซบุ๊กผ่านอุปกรณ์สมาร์ตโฟน มีวัตถุประสงค์เพื่อสนทนาเรื่องทั่วไป เรื่องการเรียน มีการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น ความรุนแรง การพนัน และเนื้อหาลามกอนาจาร ซึ่งกระทำไปด้วยความอยากรู้อยากเห็น ความบันเทิง ถูกชักชวน และเพราะเป็นเนื้อหาที่ส่งต่อกันมา นอกจากนี้ยังพบว่ามี การเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมด้วยเหตุผลหลักคือเพราะเป็นเนื้อหาที่เป็นไวรัล หรือเป็นเพราะความคึกคะนองและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นอกจากนี้ยังกลุ่มเป้าหมายยังมีความคิดเห็นว่าการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมทางสื่อออนไลน์เป็นสิทธิส่วนบุคคล และกระทำไปเพราะต้องการมีชื่อเสียง โอ้อวด เรียกร้องความสนใจ เลียนแบบ ระบายความรู้สึก ต้องการเงิน และขาดความอบอุ่น ตามลำดับ เมื่อศึกษาโดยพิจารณาพฤติกรรมการใช้สื่อเหล่านี้ตามหลักพัฒนาการตามช่วงวัยพบว่า มีผลกระทบต่อพัฒนาการของช่วงวัย ทำให้เกิดการเสียโอกาสในการพัฒนาตนเอง การเสพติดสื่อ และการได้รับผลกระทบทางอารมณ์และมีความประหลาดที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม ในด้านสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อฯ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่าเด็กระดับมัธยมศึกษาควรมีสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อฯ 4 ด้าน คือ การเข้าถึงสื่อสารสนเทศและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย การวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและการประเมินค่า การสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ และการประยุกต์ใช้และสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลง ผลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนนี้ นำเข้าสู่การสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับสมรรถนะทั้งสี่ด้านเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือวัดระดับความรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศและดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป

2.7.6 Putri, A. K et al (2025) ทำการศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองดิจิทัลในศตวรรษที่ 21: การเสริมสร้างจริยธรรมดิจิทัล ความรู้และจริยธรรมดิจิทัล กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปรับตัวเข้ากับโลกดิจิทัล ด้านการศึกษา การปกครอง และการมีส่วนร่วมทางสังคม และยังเน้นย้ำถึงความท้าทายต่างๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ทัศนคติประชานิยมแบบเผด็จการ และวาทกรรมสร้าง

ความเกลียดชัง รวมถึงความจำเป็นในการรู้เท่าทันดิจิทัลเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขเพื่อลดผลกระทบด้านลบ มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงบทความหรืองานวิจัยก่อนหน้าเกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้จริยธรรมดิจิทัล โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์บทความ 377 บทความจาก Scopus และแสดงผลด้วยแอปพลิเคชัน VOSviewer พบว่าความเป็นพลเมืองดิจิทัลกำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ยังคงเผชิญกับความท้าทายต่างๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล การกีดกันทางไซเบอร์ และขาดความรู้เท่าทันดิจิทัล ความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างความเป็นพลเมืองดิจิทัลและจริยธรรมดิจิทัล โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมทางสังคม ความสำคัญของการเสริมสร้างจริยธรรมและความรู้ด้านดิจิทัลด้วยการบูรณาการเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ครอบคลุม ปลอดภัย และยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางการใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เพิ่มสูงขึ้น

2.7.7 Permana, I. K. A. et al. (2023) ทำการศึกษาเรื่องการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล: ผลกระทบและความท้าทาย โดยสำรวจความสำคัญของการเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ในการพิจารณาถึงผลกระทบ และความท้าทายของความเป็นพลเมืองดิจิทัลเชิงบวก เน้นความเป็นพลเมืองดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ บุคคลและสังคมต้องคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย และจริยธรรมเมื่อใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ การใช้เทคโนโลยีอย่างไม่รับผิดชอบอาจนำไปสู่การใช้ข้อมูลในทางที่ผิด การเผยแพร่ข้อมูลที่ผิด และความรุนแรงทางออนไลน์ นอกจากนี้ ยังเน้นเรื่องจริยธรรมของความเป็นพลเมืองดิจิทัล ประกอบด้วยความยุติธรรม การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการส่งเสริมคุณธรรมทางเทคโนโลยี การพิจารณาถึงผลกระทบทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของกิจกรรมดิจิทัล ในการรับมือกับปัญหาที่เพิ่มมากขึ้น และเสนอแนวทางในการส่งเสริมการเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม มาตรการเหล่านี้ประกอบด้วย การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีที่มีความรับผิดชอบ นโยบายดิจิทัลที่มีจริยธรรม และการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลและชุมชนในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดิจิทัล การเป็นพลเมืองดิจิทัลที่รับผิดชอบ และมีจริยธรรมสามารถส่งเสริมสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ครอบคลุม ความปลอดภัย และเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมมากขึ้น การเป็นพลเมืองดิจิทัลจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในสังคมดิจิทัล

2.7.8 Gbore, O. S. et al (2025) ทำการศึกษารายงานการพิจารณาทางจริยธรรมและความเป็นพลเมืองดิจิทัล อธิบายถึงความสำคัญของความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจ การคิดวิเคราะห์ และการปฏิบัติตามกฎหมายในการปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ โดยสำรวจประเด็นจริยธรรมและความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรดิจิทัล เทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลกระทบต่อทุกแง่มุมของชีวิตประจำวัน ดังนั้น นักเรียนต้องเผชิญสภาพแวดล้อมออนไลน์ที่ซับซ้อน จำเป็นต้องมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเข้าใจ และความเชี่ยวชาญในการใช้เครื่องมือดิจิทัล และยังชี้ให้เห็นว่าแม้ว่านักเรียนบางคนจะ

ประพัตินดีเมื่อใช้งานออนไลน์ แต่บางคนก็อาจมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผิดจริยธรรม เช่น การโกง หรือการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น การเห็นคุณค่าในมุมมองที่แตกต่าง และการตระหนักถึงผลที่ตามมาจากการกระทำและคำพูดของตนเองที่มีต่อผู้อื่นเมื่อใช้งานออนไลน์ เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นพลเมืองดิจิทัล และยังเน้นย้ำว่าการมีส่วนร่วมเชิงรุกเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมออนไลน์ที่สุภาพ ซึ่งรวมถึงการละเว้นจากพฤติกรรมที่เลือกปฏิบัติและการรักษาสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

2.7.9 Bayeh, E. (2016) ทำการศึกษบทบาทของพลเมืองและการศึกษาด้านจริยธรรมเพื่อการพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตยในเอธิโอเปีย : ความสำเร็จและความท้าทาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษบทบาทของพลเมืองและการศึกษาด้านจริยธรรมในการสร้างพฤติกรรมที่ดีของพลเมือง และทำให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตยในเอธิโอเปีย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือ บทความ เอกสาร รายงาน และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ผลการศึกษา พบว่า การศึกษาพลเมืองและจริยธรรมในปัจจุบันมีความก้าวหน้าเมื่อเทียบกับการศึกษาในอดีต ช่วยให้เยาวชนเข้าใจถึงคุณค่าของประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ทำให้สังคมตระหนักถึงการกระทำและพฤติกรรมที่คาดหวังจากพลเมืองที่ดี นอกจากนี้ยังส่งผลในทางปฏิบัติในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอนยังไม่น่าพอใจในแง่ของการไม่สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่คาดหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาและบริบท การขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม การขาดการบริหารโรงเรียนแบบประชาธิปไตย วิธีการสอนที่ไม่เหมาะสม แรงกดดันจากสภาพแวดล้อมภายนอก ประชาธิปไตยที่อ่อนแอ ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่จำกัดของหลักสูตร และการขาดครูต้นแบบ การจัดการเรียนการสอนวิชาพลเมืองและจริยธรรมจึงไม่บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเพียงพอ และเรียกร้องให้รัฐบาลมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่และบูรณาการในประเด็นข้อเสียต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

2.7.10 Choi, M. (2016) ทำการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องพลเมืองดิจิทัลเพื่อการศึกษาพลเมืองประชาธิปไตยในยุคอินเทอร์เน็ต งานวิจัยนี้พบ 4 หมวดหมู่หลักที่ก่อให้เกิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล ได้แก่ จริยธรรม การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ การมีส่วนร่วมและการต่อต้านอย่างมีวิจารณญาณ ครอบคลุมและเชื่อมโยงกันของความเป็นพลเมืองดิจิทัลเหล่านี้ และได้แย้งว่าความเป็นพลเมืองดิจิทัลเป็นแนวคิดที่ซับซ้อนและมีมิติเชื่อมโยงกันแตกต่างกับชีวิตพลเมืองแบบสังคมโลกความจริง

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น

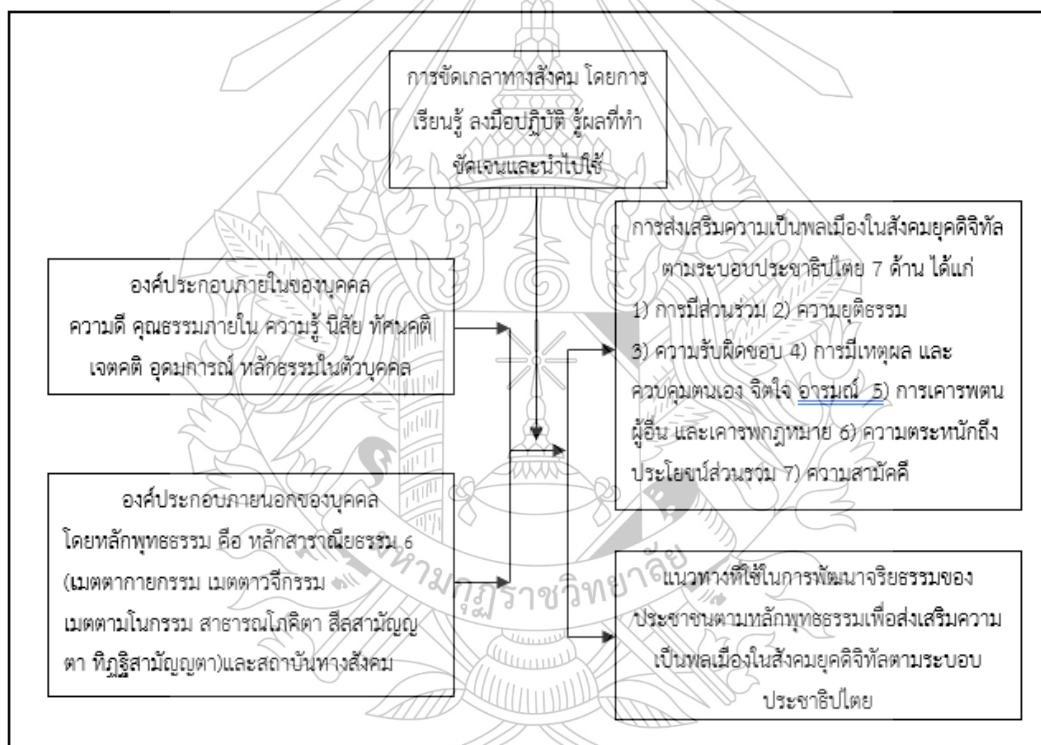
-องค์ประกอบของการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนภายในตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมและมีหลักธรรมในการศึกษาครั้งนี้ ประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ 1) เมตตาภาวกรรม 2) เมตตาวิกรรม 3) เมตตาโมกกรรม 4) สาธารณโกติ 5) สีสสามัญญดา 6) ทิฏฐิสามัญญดา

ตัวแปรตาม

- การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล 7 ด้าน เช่น 1) การมีส่วนร่วม 2) ความยุติธรรม 3) ความรับผิดชอบ 4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ 5) การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม และ 7) ความสามัคคี

- แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาการพัฒนาจริยธรรม ของประชาชนตามหลักพุทธธรรมและการส่งเสริมสร้างความเป็นพลเมือง และแนวทางที่ใช้ในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัลมาใช้ในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Sources) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่ควรจะมีหรือที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม, เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการ ดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่ควรจะมีหรือที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

- 1) แหล่งข้อมูล
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 ระยะที่ 2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล

- 1) แหล่งข้อมูล
- 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ระยะที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล

- 1) แหล่งข้อมูล
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่ควรจะมีหรือที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

- 3.1.1. แหล่งข้อมูล การวิจัยระยะนี้ สํารวจศึกษา รวบรวมข้อมูลการพัฒนาจริยธรรมของ

ประชาชนที่ควรจะมีหรือที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ซึ่งการแบ่งยุคดิจิทัลได้ 4 ยุค ได้แก่ 1) ดิจิทัล 1.0 ยุคแห่งอินเทอร์เน็ต เริ่มใช้เว็บไซต์ ออนไลน์ และอีเมล 2) ดิจิทัล 2.0 ยุคแห่งโซเชียลมีเดีย การรวมเพื่อนสมาชิกในสังคมออนไลน์ สื่อสารในโซเชียลมีเดียเข้ามาอยู่ในมือถือ จะเกี่ยวข้องกับการขายสินค้า 3) ดิจิทัล 3.0 ยุคของข้อมูลใหญ่ไพศาล (Big-data) อนุโลมติกส์/คลาวด์คอมพิวเตอร์/แอปพลิเคชัน ข้อมูลขยายจำนวนมากในแต่ละวันทุกแพลตฟอร์ม ไม่ว่าจะเป็น Facebook Google Apple ธนาคาร ประกันภัย รีเทล ที่บันทึกข้อมูลจำนวนมากในแต่ละวัน 4) ดิจิทัล 4.0 ยุค Machine-2-Machine เทคโนโลยีอัจฉริยะ พุดคุยกันเองได้โดยอัตโนมัติโดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก เช่น รถยนต์คุยกับบ้าน แจ้งเตือนบ้านให้เปิดไฟ เปิดแอร์อัตโนมัติสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ที่อยู่อาศัย การเงินธนาคาร และยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

3.1.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาหนังสือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

3.1.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์ที่สำคัญๆ บทความ วารสาร และผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวข้องกับภาคพลเมือง จริยธรรม พระพุทธศาสนา ตามขอบเขตเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด โดยการวิจัยเชิงเอกสารในครั้งนี้ผู้วิจัย จะบันทึกข้อมูลที่ปรากฏ นัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบริบทการเมือง ความเป็นพลเมือง สังคม การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในกรอบวิจัย จากนั้นอ่านสอบทานนัยสำคัญของเนื้อหารายละเอียดนั้นอีกครั้ง และสอบทานจากเนื้อหาของเอกสารที่มีเนื้อหารายละเอียดใกล้เคียงกัน เพื่อสอบทานนัยสำคัญที่ปรากฏในเอกสารเหล่านั้น แล้วนำนัยสำคัญในข้อความเหล่านั้นไปรวบรวม เรียบเรียงวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อนำไปใช้กำหนดกรอบในการวิจัยใน ขั้นตอนต่อไป

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลจะทำการวิเคราะห์เอกสาร เว็บไซต์ พร้อมกับ การศึกษาภาคสนาม คือการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม โดยใช้พื้นที่ในประเทศไทยเป็นหลัก

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case Study) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์

ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ ไมล์ และ ฮูเบอร์แมน (M.B. Miles, & A.M. Huberman (1994) ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูล เชิงคุณภาพจากการวิจัยในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) การร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification) โดยรายละเอียดในการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1.4.1 การลดข้อมูล จะเป็นกระบวนการคัดเลือก การดำเนินการในลักษณะที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบพร้อมกับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดทำในการลดข้อมูลตลอดการทำวิจัย เริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล ตั้งแต่การระบุกรอบ แนวคิดการวิจัย กรณศึกษาที่ต้องทำการวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม สิ่งที่ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล เขียนสรุป การจัดกลุ่ม การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

3.1.4.2 การจัดรูปข้อมูล จะเป็นการสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

3.1.4.3 การร่างข้อสรุปและการยืนยัน เป็นการตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำสู่ข้อสรุป ผู้วิจัยนำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันความเที่ยงตรงแล้วด้วยวิธีการต่างๆ

3.2 ระยะที่ 2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล

เมื่อข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 มาสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อทำการ สัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

3.2.1 แหล่งข้อมูล การวิจัยระยะนี้ ใช้แหล่งข้อมูล ดังนี้ แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยโดยผู้วิจัยกำหนดไว้ ดังนี้

- แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เห็นแนวทาง และนำมากำหนดเป็นเครื่องมือศึกษาเรื่องดังกล่าวข้างต้น

- แหล่งข้อมูลที่เป็นคน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2.2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดจากบุคคลทุกภาคส่วน ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทั้งข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ นักวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้มีบทบาททางการปกครอง นักวิชาการจากสถาบันทางการศึกษา ภาครัฐ ภาคประชาชน โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามคุณสมบัติ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความ

ชำนาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติ ได้จำนวน 18 รูป/คน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระภิกษุ นักวิชาการ บุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำกับ ติดตาม ดูแล ออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ ในการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านพระพุทธศาสนา จริยธรรม หลักธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล

รูปที่ 1 พระครูสังฆวิริยกิจ (ระพิน พุทธิสารโ) , รศ.ดร. ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา และรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คนที่ 2 ดร.เสนห์ เดชะวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญทางภาษาศาสตร์ ศาสนา และปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คนที่ 3 นายคังกร แสงเดือน นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นักกฎหมาย

คนที่ 1 ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม ผู้เชี่ยวชาญด้านการปกครองท้องถิ่นและรัฐศาสตร์ สถาบันพระปกเกล้า

คนที่ 2 ดร.จรรवरณ แก้วมะโน ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ สถาบันพระปกเกล้า

คนที่ 3 ยี่ ดร. ฤทธา นันทเพ็ชร อาจารย์ประจำคณะคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กลุ่มที่ 3 กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อมวลชน

คนที่ 1 นางสาวสุชาดา อินลักษณะ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

คนที่ 2 คุณมนทิญา เรืองหน่าย ผู้แทนศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

คนที่ 3 นายโยธิน ตีระรัตนรักษ์ นักวิชาการอิสระและผู้แทนด้านการสื่อสารองค์กร

กลุ่มที่ 4 ประชาชน ภาคพลเมือง ผู้ใช้สื่อเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร

คนที่ 1 ดร. วลลภ สุรทศ สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี)

คนที่ 2 นายธนบดี อรัญไสว นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

คนที่ 3 นางสาวมณียา สิริกาญจนกุล นักวิชาการอิสระ

คนที่ 4 นายอาคม ชุนทิพย์ทอง นักวิชาการอิสระ

คนที่ 5 นายสุเทพ เวศินรัตน์ นักวิชาการอิสระ

คนที่ 6 นางสาวจุฑามาศ พันธุ์ทอง นักวิชาการอิสระ

คนที่ 7 นายนवल บุญประเสริฐ นักวิชาการอิสระ

คนที่ 8 นายชัยวัฒน์ หริจันวงศ์ นักวิชาการอิสระ

คนที่ 9 นางสาวฐณณัฐดา มากหอม นักวิชาการอิสระ

3.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้
วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีการ
สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเภทเครื่องมือการวิจัย และขั้นตอนการ
สร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.2.3.1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Sources) เพื่อ
เก็บรวบรวมข้อมูล ประเภทเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตาม
หลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ประกอบด้วย

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาหลักธรรม พระไตรปิฎก
หนังสือต่างๆ

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารที่
เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักวิชาการ บทความ วารสาร และ
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ
เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย รวมถึงบุคลากร หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ที่มี
ส่วนเกี่ยวข้องเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐที่กำลัง
ดูแล ติดตามหลักพุทธศาสนา การพัฒนาจริยธรรม ตามขอบเขตเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2.3.2 กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

3.2.3.3 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบ
สัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียม
ร่างโครงสร้าง คำสัมภาษณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย โดยการปรึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา งานวิจัย และให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบ แสดงความคิดเห็น หลังจากนั้นนำไป

ปรับปรุง แก้ไขตาม คำแนะนำให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีวิธีการสร้าง พัฒนา และตรวจสอบเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล

ขั้นที่ 2 สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบ และเขียนคำถามปลายเปิด เพื่อเป็นโครงสร้างเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัย

ขั้นที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างและพัฒนาขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ จำนวน 5 รูป/คน พิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจน และนำมาปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้ไขแล้วไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีแบบเจาะจง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) และนำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์หลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล

3.2.3.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูล มาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการออกแบบวิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์ และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีวิธีการและขั้นตอนใน การเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

3.2.3.4.1 การรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่วิจัย

3.2.3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอน ประกอบด้วย

- ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บ รวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ตามที่กำหนดไว้ในการทำวิจัย

- การเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธี สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ รูป/คน ละประมาณ 40 นาที

- ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

- ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบ ทุกประเด็น โดยขณะที่สัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก การบันทึกเสียง ประกอบการสัมภาษณ์

- นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญโดยขออนุญาตจดบันทึก บันทึกเสียงและบันทึกภาพนิ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนามระหว่างและหลังจากออกจากภาคสนามแล้วจัดแฟ้มข้อมูลเพื่อความพร้อมในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.2.3.4.3 การเก็บรวบรวมจากวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แต่จะสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในกิจกรรมแล้วนำมา วิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวงของผู้ถูกสังเกต โดยทำตนเป็นบุคคลภายนอก และเริ่มสังเกตตั้งแต่ครั้งแรก ในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยพร้อมกับลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยในการวิจัย

ในระยะเวลาศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมเพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัย อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อช่วยการบันทึกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียงแบบ MP 3 เครื่องบันทึกวิดีโอ เพื่อบันทึกการสนทนากลุ่ม กล้องถ่ายภาพนิ่ง คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก และอุปกรณ์ในการบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้

3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview : ID) กับผู้ให้ข้อมูล สำคัญเป็นรายบุคคล (Key Informants) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิควิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) รายละเอียด ดังนี้

3.2.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย โดยใช้ เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) ประกอบด้วย 4

ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูล (Data Collection) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปแบบและนำเสนอ ข้อมูล (Data Display) การสรุปและยืนยันผล (Conclusion and Verification) ตามขั้นตอนการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์ และสตูเบอร์แมน ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิง คุณภาพจากการวิจัยในรายละเอียดว่าประกอบด้วย

3.2.5.1.1 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ

3.2.5.1.2 การลดข้อมูล (Data Reduction) เป็นกระบวนการ

คัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจ ง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้น ต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึง ก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล ตั้งแต่ระบุกรอบแนวคิด การวิจัย กรณีสึกษาที่ต้องทำการวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล โดยการเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อที่เกี่ยวข้อง การจัดกลุ่ม การสร้างหลักการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

3.2.5.1.3 การจัดรูปข้อมูล (Data Display) เป็นการสร้างรูปแบบ

ข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้ เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

3.2.5.1.4 การร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification)

เป็นการตีความ ทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่เก็บรวบรวมเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปและนำเสนอเป็นรูปเล่มรายงานการวิจัยโดยเป็นข้อสรุปที่ได้ตรวจสอบยืนยันความเที่ยงตรงแล้ว ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) ในการควบคุม คุณภาพของงานวิจัยโดยใช้เทคนิคต่างวิธี (Method Triangulation) ในการเปรียบเทียบข้อมูล ประกอบด้วย สาระดลัะ หรือโครงสร้างสำคัญในการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัลที่ได้จากการศึกษาตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) สาระดลัะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสาระดลัะจากการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ของการพัฒนางานวิจัยได้เที่ยงตรงมากขึ้น

3.3 ระยะที่ 3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล

ระยะนี้เกี่ยวข้องกับข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 มาสร้างแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brain Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม

(Common Conclusion) หาแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

3.3.1 แหล่งข้อมูล การวิจัยระยะนี้ใช้แหล่งข้อมูล ดังนี้ แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล ผู้วิจัยกำหนดไว้ ดังนี้

3.3.1.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เห็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัลเพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล

3.3.1.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการระดมสมอง (Brain Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) และวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล จะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกับบริบทงานวิจัย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมของประชาชน กลุ่มที่สองผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัยรัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองกฎหมาย จริยธรรม และความเป็นพลเมือง กลุ่มสาม ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มสี่ภาคประชาชน ภาคพลเมือง ดังรายชื่อปรากฏในภาคผนวก ข

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเภทเครื่องมือการวิจัย และขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.3.2.1 ร่างและสร้างคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ จะศึกษาทฤษฎี หลักการ ตัวแปรหรือประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล แล้วสร้างข้อคำถามให้สัมพันธ์กับประเด็นที่ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย จากนั้นนำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาฯ ศึกษาคูณิพนธ์แก้ไข ปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจนเหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระและการใช้ถ้อยคำภาษา ให้เข้าใจง่าย เพื่อให้ได้คำสัมภาษณ์ที่มีข้อความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการของการวิจัย และคำนวณด้วยตรรกะความตรงตามเนื้อหา

(CVI) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ 5 คนจะพิจารณาและประเมินว่าข้อคำถามในแต่ละข้อมีความชัดเจนและสอดคล้อง (Polit & Beck, 2012) มีวิธีการให้คะแนนในช่วง 1- 4

โดย 1 คะแนน หมายถึง	ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ
2 คะแนน หมายถึง	ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการเล็กน้อย ควรปรับปรุงอย่างมาก
3 คะแนน หมายถึง	ข้อคำถามค่อนข้างสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ ควรปรับปรุงเล็กน้อย
4 คะแนน หมายถึง	ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ

$$CVI = \frac{\text{จำนวนข้อคำถามที่ได้รับความเห็นคะแนนระดับ 3 หรือ 4}}{\text{จำนวนข้อคำถามทั้งหมด}}$$

โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมด ซึ่งข้อคำถามที่ใช้ได้มีค่า CVI เท่ากับ 1.00 และดำเนินการเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และนำข้อมูลที่สมบูรณ์แล้วไปใช้ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ในการวิจัยต่อไป ประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ Expertise Meeting) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของงานวิจัย

3.3.2.2 รวบรวมข้อมูลทั้งหมด นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์

3.3.2.3 ร่างผลการวิจัยพร้อมรูปแบบงานวิจัยที่ค้นพบ

3.3.2.4 สรุปผลการวิจัย

3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเองในหลายส่วนมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการออกแบบวิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีวิธีการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

3.3.3.1 การรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวมข้อมูลเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่วิจัย

3.3.3.2 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

3.3.3.2.1 ผู้วิจัยดำเนินการยื่นเอกสารฝ่ายบัณฑิตศึกษาในการจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตร รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือไปยังผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

3.3.3.2.2 เชิญผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง โดยวิธีสนทนากลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มนั้น จะใช้เวลาดำเนินการกลุ่มละประมาณ 1 ชั่วโมง

3.3.3.2.3 ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ หรือ ZOOM ออนไลน์ และจัดส่งรายละเอียด ที่จำเป็นให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะได้พิจารณาก่อนดำเนินการ

3.3.3.2.4 ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุก ประเด็น โดยขณะที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก การบันทึกเสียงและบันทึกภาพหนึ่งประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ หรือ ZOOM ออนไลน์

3.3.3.2.5 นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะมาวิเคราะห์ เพื่อเสริมข้อมูลในประเด็นที่ยังบกพร่องจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในครั้งนี้โดยจะขออนุญาตผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านในการจดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพหนึ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังออกจากภาคสนาม แล้วทำการจัด แฟ้มข้อมูลเพื่อให้พร้อมในการที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมใน ส่วนที่บกพร่อง โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แต่จะเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้น ในกิจกรรม แล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน เป็นการ สังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวงผู้ถูกสังเกต โดยทำตนเป็นบุคคลภายนอก และเริ่มสังเกตตั้งแต่วินาทีแรกในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยต่างๆ ตลอดเวลาของการวิจัยพร้อมๆ กับการลงพื้นที่วิจัย ภาคสนามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.3.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ทิศทางหรือแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล จะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อช่วยการบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง แบบ MP 3, เครื่องบันทึกวิดีโอเพื่อ

บันทึกการสนทนากลุ่ม, กล้องถ่ายภาพนิ่ง, คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก, อุปกรณ์ในการบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือ ZOOM ออนไลน์

3.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษา เฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case study) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มหรือทิศทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) รายละเอียด ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย โดยใช้ เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การเก็บข้อมูล (Data Collection) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปและนำเสนอข้อมูล (Data Display) การสรุปและยืนยันผล (Conclusion and Verification) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์และฮูเบอร์แมน ที่เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการวิจัยว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ คือ การเก็บข้อมูล การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) และการร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้ 2) การลดข้อมูล เป็นกระบวนการคัดเลือก ทำให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจอย่างย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัย จะวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล ตั้งแต่การระบุนกรอบแนวคิดการวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องการทำวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม กระทำการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อยที่เกี่ยวข้อง การสร้างหลักจำแนกกลุ่มของข้อมูล และเขียนบันทึกเตือนความจำหรือความคิดที่ร่าง 3) การจัดรูปข้อมูล คือ การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น 4) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน คือ การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุป จะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย เป็นข้อสรุปจากการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้วด้วยวิธีการต่างๆ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิค

สามเส้า (Triangulation Techniques) ในการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยโดยใช้เทคนิคต่างวิธี (Method Triangulation) ในการเปรียบเทียบข้อมูลประกอบด้วยสารัตถะ หรือโครงสร้างสำคัญของ คุณลักษณะการพัฒนจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในยุคสังคมดิจิทัล ที่ได้จากการศึกษาตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) สารัตถะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสารัตถะจากการสนทนากลุ่ม โดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้อธิบาย ปรากฏการณ์ของการพัฒนางานวิจัยอย่างเที่ยงตรงมากขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลมารวบรวมทำการวิเคราะห์และประมวลผลจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมได้นำเสนอรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

4.2 ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

4.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

4.4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

4.5 สรุปผลการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

4.6 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

ในการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้มุ่งวิเคราะห์แยกแยะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม โดยอาศัยข้อมูลตามแนวคิด ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กฎหมาย บริบทในสังคม เป็นข้อมูลในการกำหนดประเด็นการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม หมายถึง การเพิ่มพูนความประพฤติให้มีความก้าวหน้าและการตัดสินใจเลือกประเด็นต่างๆ ที่ดีงาม ถูกต้อง และเหมาะสมของประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐนั้นๆ ค้ำครองและยอมรับ เมื่อมีความรับผิดชอบในหน้าที่ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว จะเข้าไปสู่บทบาทของพลเมืองที่ดีมีจริยธรรม หรือจริยธรรมพลเมืองจะมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมจะเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้ดี โดยเฉพาะมิติทางการเมืองที่ดี การแสดงออกในการติดต่อสื่อสารในทุกพื้นที่สาธารณะ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในการเผยแพร่เนื้อหาหรือข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ ไม่คุกคามความเป็นส่วนตัว ไม่ก่อความขัดแย้งให้เสียหายต่อกันในระดับพื้นที่ส่วนบุคคล กลุ่มสมาชิกในสังคมหรือชุมชนเสมือนจริง

และพื้นที่จริง ระดับประเทศชาติ ก่อความผิดกฎหมายคอมพิวเตอร์ ประพฤติกลั่นแกล้งใส่ร้ายใน
 ช่องสื่อสารกันทางออนไลน์ การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม เมื่อวิเคราะห์บุคคลที่มีคุณภาพที่ดีทางจิตใจ
 และร่างกาย เริ่มตั้งแต่จิตนึกคิดที่ดี ความเชื่อ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ไม่เชื่องมง่าย (ลำดับที่ 8 เมื่อ
 วันที่ 13 มีนาคม 2569) ความกล้าทำสิ่งที่ถูกต้อง และเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ความรับผิดชอบ
 ต่อการกระทำต่างๆ ของตนเอง ควบคุมตนเองให้เกิดระเบียบวินัย มีทัศนคติค่านิยมร่วมกัน ซึ่งความ
 เป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ต้องรู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างมีสติ
 (ลำดับที่ 3 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) การอยู่ร่วมกันในชุมชนใดๆ อย่างปลอดภัย การยึดมั่น
 ในค่านิยมตามหลักการจริยธรรมในยุคสมัยใหม่ Joseph, J., & Pandey, A. (2025) เช่น ความ
 ปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ เป็นต้น การพิจารณาเกณฑ์การ
 กำหนดจริยธรรมตัดสินการกระทำของบุคคลจะทำความดี หรือไม่ดี เหมาะควร หรือไม่เหมาะสม
 ถูกต้อง หรือไม่ มุ่งเห็นความสำคัญต่อการใช้หลักประโยชน์สุขของคนจำนวนมาก และเท่าเทียมกัน
 ตามหลักมหัสข (ลำดับที่ 2 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) ในหลักพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาคน
 ให้ปฏิบัติในศีล ภาวนาจิตใจ และร่างกายที่ดี เมื่อเป็นคนดี หรือคนประเสริฐ พระสิทธิรักษ์ จันทสโร
 (หมู้ห้วน) (2566) จะพัฒนาคุณสมบัติของบุคคล 4 ประการ ได้แก่ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล
 การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา ประกอบหลักสันโดษพอใจในความเป็นอยู่แต่พอดีพร้อมกับความ
 ขยันหมั่นเพียร และมีฉันทะเป็นแรงจูงใจให้จิตใจผ่องแผ้วทุกสิ่ง และเมื่อพัฒนากายและพัฒนาจิตของ
 บุคคลแล้ว ย่อมพัฒนาสังคมได้ และจริยธรรมของบุคคลในสังคมไทย เช่น หลักสิทธิ เสรีภาพ ความ
 เสมอภาค และความยุติธรรมที่มีเหตุผล และความถูกต้องตามหลักจริยธรรมสากล เมื่อคนดีมีคุณธรรม
 แล้ว จะกำหนดมาตรฐานตัดสินความถูกต้อง ความผิดได้ การประพฤติดี จะดำรงอยู่ร่วมกันในชุมชน
 สังคมดิจิทัล และเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาจริยธรรมระดับต่าง ๆ เป็นลำดับ ได้แก่ การพัฒนา
 จริยธรรมขั้นต้น เพื่อความสุขทางกายภาพ ความมั่นคงในอาชีพสุจริต สุขภาพจิตใจและร่างกาย
 แข็งแรง การพัฒนาจริยธรรมขั้นกลาง เพื่อความสุขทางจิตใจ ความภูมิใจในการทำดี เชื่อมมั่นในผลแห่ง
 กรรม ถือเป็นความสุขยั่งยืน และการพัฒนาจริยธรรมขั้นสูง เพื่อจิตละภิสเลส และทุกข์ต่างๆ บรรลุนิพพาน

องค์ประกอบภายในของการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม
 จะพิจารณาด้านการพัฒนาตัวบุคคลเกี่ยวข้องกับร่างกาย จิต ปัญญา บังชี้จริยธรรมภายใน ความดี
 ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ ทัศนคติความรู้สึกที่ดี เกี่ยวโยงกับค่านิยมที่ยอมรับหรือบรรทัดฐาน
 ทางสังคม ด้านเหตุผลในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ และจริยธรรมภายนอกแสดงพฤติกรรมที่ดี เกิด
 เป็นวัฒนธรรมทางศีลธรรมทางกายและจิตที่ดี ควรจะมีดังนี้ 1) ตัวบุคคล ความรู้หรือความดีคุณธรรม
 ในตัวบุคคล การพัฒนากระบวนการภายในของตัวบุคคลเองเกี่ยวข้องกับจิตใจและปัญญา ได้แก่ 1.1) การ
 เป็นพหุสัจจะ มีลักษณะนิสัยที่มีคุณธรรมเฉพาะตัวบุคคลที่เล่าเรียนศึกษามากอย่างมีสัจธรรม จะจำ

รับฟัง เข้าใจและพิจารณาข้อมูลต่างๆ ที่มีหลักการและเหตุผลรู้ชัดเจนตามความเป็นจริง ถือเป็นจริยธรรมแสดงออกมาในการกระทำที่ดี (ลำดับที่ 3 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) 1.2) คุณธรรมความดีภายนอกและความดีภายในตัวบุคคล (ลำดับที่ 4 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) ซึ่งความดีภายนอก เช่น การเป็นคนดี ไม่สร้างความเดือดร้อน นอกเหนือจากการพิจารณาด้านการมีชื่อเสียง มีเกียรติ เป็นที่ยอมรับในสังคม (ลำดับที่ 2 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) ความรู้หรือความดีมีคุณธรรมภายใน ได้แก่ 1.2.1) สติและสัมปชัญญะ เป็นคุณธรรมที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าช่วยกำกับความประพฤติโดยระลึกตัวไม่ประมาทระวังในการกระทำทุกด้าน รู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีสติสัมปชัญญะเสมอ ควบคุมตนเอง รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ และกรกระทำ ละเว้นทุจริต 3 ภายทุจริต วิจิทุจริตและมโนทุจริต จะไม่ปล่อยให้อารมณ์กิเลสหลุดลากลงให้หลงหลุดการคิด การพูด และกระทำไปสู่ที่เสื่อม ไม่ดีไม่เหมาะสม และเป็นพื้นฐานพัฒนาจริยธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป (ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) 1.2.2) ความศรัทธา ถือเป็นการรู้สึกทางจริยธรรม จะเชื่อมั่นในการทำความดี เชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยเหตุผล ถือเป็นแรงผลักดันให้บุคคลต้องทำความดี (ลำดับที่ 9 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2569) 1.2.3) สมานี มีจิตตั้งมั่นที่แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยควบคุมตนเองได้ดีและเป็นพื้นฐานพัฒนาปัญญา (ลำดับที่ 9 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2569) 1.2.4) การยึดถือศีล และถือพรหมจรรย์ เมื่อประชาชนจะยึดถือเบญจศีลและเบญจธรรมดำเนินชีวิตตามหลักกายสุจริต วิจิสุจริตและมโนสุจริต ไม่ทำบาป และให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กันระหว่างผู้คน เคารพต่อกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการถือศีล จะเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญาต่อไป และยิ่งพัฒนาร่างกายและจิต ถือศีล 8 หรือศีลสูงขึ้นไป ก็จะพัฒนาจริยธรรมขั้นสูงยิ่งขึ้นไป (ลำดับที่ 5 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) 1.2.5) หิริและโอตตปปะ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าความรู้สึกละอายต่อการทำบาปและเกรงกลัวต่อบาป และผลเสียจากการทำ ความชั่ว จะยับยั้งป้องกันกระบวนทางจิตใจไม่ให้มุ่งทำผิด ทั้งต่อตนเองและสังคม ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบ (ลำดับที่ 6 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) 1.2.6) กุศลเจตนาตั้งใจกระทำใดๆ ที่มุ่งทำความดี ช่วยป้องกันไม่ทำชั่วร้าย (ลำดับที่ 14 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) 1.2.7) หลักความเมตตา มีจิตที่เป็นภาวะนึกคิดในความหวังดีปรารถนาดี มีไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นรากฐานไม่กระทำการเบียดเบียนระหว่างกัน (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) 1.2.8) การยึดหลักธรรม ด้วยหลักเวสสารัชชกรณธรรม 5 เป็นธรรมะแห่งเหตุนำสู่ความกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง เมื่อบุคคลมีศรัทธามีความเชื่ออย่างมีเหตุผล จะมุ่งทำดี มีศีล ประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ผิดระเบียบวินัย ไม่ผิดศีลธรรม มีปัญญา เข้าใจรอบรู้รอบด้าน มีการเล่าเรียนมากดังกล่าวข้างต้นแล้ว และมีวิริยารัมภะ มุ่งเพียรพยายามทำกิจต่างๆ จะสำเร็จผลต่างๆ ได้ รวมประกอบเป็นหลักเวสสารัชชกรณธรรม 5 ของแต่ละบุคคล เป็นหลักธรรมประจำบุคคล (ลำดับที่ 9 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2569) 1.2.9) ความรับผิดชอบ การตื่นรู้ต่อการกระทำที่ดี ไม่เพิกเฉยต่อการช่วยเหลือ (ลำดับที่ 7 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) เทพเวที, พระ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2535) เห็นว่าหน้าที่

รับผิดชอบ ไม่ละเลยการกระทำที่เหมาะสมอยู่เสมอ จะระลึกถึงสิ่งที่ดีงาม คิดดี พูดดี ทำดี ช่วยป้องกัน การทำผิดศีลธรรม 1.2.10) ความซื่อสัตย์ เป็นความประพฤติเฉพาะตัวบุคคลที่แสดงความจริงใจ ไร้อคติ ซื่อตรงต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ต่อเวลา และดำรงความถูกต้อง ไม่หลอกลวง ไม่คดโกง จะสร้างความไว้วางใจและเชื่อใจระหว่างกัน ปลอดภัยและไม่ทำร้ายแก่กัน(ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) 1.2.11) เที่ยงธรรม วางตัวเป็นกลาง ไม่อคติ เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือ ไม่ทำสิ่งไม่ดี เป็นพื้นฐานกระทำความดี 1.2.12) ความชอบธรรม เป็นความถูกต้องที่สังคมหรือศีลธรรมยอมรับ จะป้องกันและคุ้มครองอย่างเป็นธรรมในทุกด้านทุกฝ่าย 1.2.13) ปัญญา มีความรู้ความเข้าใจสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น รู้ชัดแจ้งพิจารณาในสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว (ลำดับที่ 18 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569) ประกอบหลักธรรมอริยสัจ 4 รู้เหตุและแก้ปัญหามาตามความเป็นจริง ถือเป็นวิธีที่ดีที่สุดของบุคคลที่มีปัญญาแท้จริง (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) 1.2.14) การยึดหลักกาลามสูตร ไม่เชื่อสิ่งใดง่าย ๆ รู้เท่าทันรอบด้านจะสอบสวนหาข้อมูลจนรู้ความจริงด้วยตนเองก่อนตัดสินใจในการกระทำด้านต่าง ๆ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง การเข้าใจและคิดตรองด้วยเหตุผล ไม่ถือโชคลาง และไม่ยึดติดวัตถุมงคล (ลำดับที่ 8 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2569) 1.2.15) การยึดหลักโยนิโสมนสิการ มีการคิดไตร่ตรองรอบคอบไม่ประมาททุกด้าน 1.3) อุดมการณ์ ระบบความคิดที่ตีบนพื้นฐานคุณธรรมภายใน ประกอบด้วย ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว มีค่านิยมมุ่งมั่นทำความดี ชะล้างจิตให้ผ่องใส ทศนคติมองโลกแง่ดีและการตัดสินใจกระทำสิ่งที่ดีงาม (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) 1.4) เจตคติ การคิดเห็นคุณค่าชีวิตของตนเอง ในระดับสัมปรายิกัดละตามหลักศาสนาพุทธ (ลำดับที่ 15 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) บุคคลจะเห็นคุณค่าของชีวิต เมื่อมีคุณธรรมภายในตัวบุคคลเอง จะยึดเหนี่ยวจิตใจให้เป็นบุคคลที่ประเสริฐประกอบด้วยศรัทธาสัมปทา มีความเชื่อด้วยเหตุผล, ศีลสัมปทา ประพฤติดีงาม เลี้ยงชีพที่สุจริต มีระเบียบวินัย จากสัมปทา เสียสละ รู้จักแบ่งแบ่งปัน ปัญญาสัมปทา รู้จักคิดพิจารณา รู้เท่าทันโลกและชีวิต พอประมาณ (ลำดับที่ 16 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) 1.5) การตั้งมั่นในหลักไตรสิกขา (ลำดับที่ 17 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569) เป็นหลักธรรมนำไปปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาตน และมีชีวิตที่สมบูรณ์ 3 ด้าน ได้แก่ มีศีล จะประพฤติดี สมาธิ จิตตั้งมั่น และปัญญารู้ชัดแจ้ง พระอนุสรณ์ กิตติคุณโน และคณะ (2019) การพัฒนาตนเองด้วยอริยศีลสิกขา ฝึกความประพฤติดีขึ้น อธิจิตตสิกขา จิตตั้งมั่นสมาธิ และสำนึกที่ดี ฝึกจิตให้มีสมรรถภาพในการคิด พิจารณา ตัดสินใจในการปฏิบัติ อธิปัญญาสิกขา ฝึกปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง และการยึดถือพรหมจรรย์ เมื่อปฏิบัติธรรม ประพฤติปฏิบัติตนที่บริสุทธิ์ประเสริฐในการดำเนินชีวิตด้วยศีลธรรมและปัญญา จะยกระดับจิตบริสุทธิ์ นำพาสู่ความหลุดพ้นทุกข์ ย่อมพัฒนาจริยธรรมขั้นสูงได้ และเป็นรากฐานในการสร้างจริยธรรมให้เป็นคนดี คนเก่งมีคุณธรรมในสังคม และมีหลักธรรมประจำใจของตัวบุคคล เช่น หลักอิทธิบาท 4 หลักเบญจศีล หลักเบญจธรรม หลักโอวาท 3 หลัก

ไตรสิกขา หลักธรรมเหล่านี้ ช่วยทำให้บุคคลพัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา จิตใจที่ดี และเกิดความสุขในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

องค์ประกอบภายนอกในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เมื่อกระบวนการทางปัญญา สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จะก่อให้เกิดจริยธรรมของบุคคล และแนวคิดคำสอนทางพุทธศาสนาในเรื่องกำเนิดของมนุษย์ตามอัครัญสูตร สร้างความเข้าใจในลักษณะของร่างกายที่พบมีการเปลี่ยนแปลงบริโภคอาหารแทนความปิตักลายเป็นร่างกายหายาบ เกิดจากจิตที่มีความประสงค์มากขึ้น เป็นส่วนหนึ่งในการส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้นับถือศาสนาพุทธสั่งสมถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมทางศาสนา และเมื่อผู้คนมาอยู่ร่วมกัน ย่อมก่อที่มาของปัญหาต่างๆ ต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนพุทธศาสนาสั่งสมประสบการณ์ และต้องขัดเกลาเป็นพฤติกรรมที่ดี (ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) และแหล่งที่มาจากปรโตโฆสะหรือเสียงภายนอก จะพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม และทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์ก มีความเชื่อในแรงจูงใจและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล จะก่อให้เกิดจริยธรรมที่ควรจะมีดังนี้

2.1) การคบกับญาติมิตร บุคคลใกล้ชิด สماعกับเพื่อนที่ดี มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรม สนับสนุนกุศลธรรม ทำให้เกิดแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ละได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง มีศีลธรรม มีปัญญา รวมถึงมีหลักภราดรภาพ เห็นเพื่อนร่วมทุกข์ด้วยกัน (ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569)

2.2) สถาบันทางสังคม ได้แก่

- ครอบครัว เป็นปฐมสถาบันอบรมสั่งสอน (ลำดับที่ 3 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) หล่อหลอมจริยธรรม ด้วยความรัก ความเข้าใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีของบุพการี ตั้งแต่เด็กให้มีคุณธรรมจริยธรรมปลูกฝังเสมือนลูกไม้ย่อมหล่นไม่ไกลต้น (ลำดับที่ 4 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569)

- สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันทางสังคมรองจากครอบครัว จัดการความรู้ กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) การถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม ช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนในวัยเยาว์จนสำเร็จการศึกษา (ลำดับที่ 8 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2569)

- สถานที่ทำงาน เป็นแหล่งสร้างแบบแผน ประเพณี วัฒนธรรมการทำงานและคุณธรรมการทำงานแก่ผู้ทำงานแต่ละหน่วยงานแตกต่างกันไป (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) การเรียนรู้วัฒนธรรมการทำงานแต่ละลักษณะสายงานหลักๆ จะพัฒนาจริยธรรมต่างกันไป (ลำดับที่ 16 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) เช่น บุคคลที่ทำงานธนาคารจะต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ ต้องซื่อสัตย์ และ ความรับผิดชอบ เพื่อจะได้รับการไว้วางใจ ส่วนอาชีพตำรวจต้องซื่อสัตย์

สุจริต ไม่รับสินบน กล่าวทำในสิ่งที่ถูกต้อง และอาชีพสุจริต มีจิตสาธารณะช่วยเหลือส่วนรวม (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569)

- ชุมชน ท้องถิ่น แหล่งที่อยู่อาศัย และเพื่อนบ้าน ขึ้นกับแต่ละชุมชนแต่ละภูมิภาค ปลุกฝังวัฒนธรรม ประเพณี คุณธรรมของชุมชน วัฒนธรรม ค่านิยม (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) เช่น ความกตัญญูกตเวที การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ มีระเบียบ วินัย เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น เคารพระเบียบกฎหมาย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (ลำดับที่ 7 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) รวมถึงแหล่งเรียนรู้ เช่น ชุมชน คุณธรรมวัดท่าขนุน จ.กาญจนบุรี ส่งเสริมให้คนในชุมชนทำบุญตักบาตรทุกเช้า สร้างวิถีชีวิตเรียบง่าย สมถะ มีศรัทธาทำดีช่วยอุปัชฌาย์วัด เป็นบรรทัดฐานของชุมชนด้านการมีระเบียบวินัยและศีลธรรม ชุมชนลุ่มน้ำแม่จัน จ.เชียงราย มีพิธีบวชป่า ตั้งกฎระเบียบเพื่อดูแลป่าต้นน้ำ และเป็นอุปายไม้ให้คน ตัดไม้ทำลายป่า ชุมชนคุณธรรมบ้านมหาเจดีย์ จ.ลำพูน ทำการจัดการขยะในหมู่บ้าน โดยนำรายได้ จากการขายขยะรีไซเคิลเข้ากองทุนสวัสดิการช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงในหมู่บ้าน เป็น บรรทัดฐานของชุมชนด้านเสียสละและเกื้อกูลกันในสังคม (ลำดับที่ 15 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569)

- สถาบันทางเศรษฐกิจ ธนาคาร ตลาด ห้างสรรพสินค้า แหล่งเงินทุนภาครัฐ และการมี ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมทางการประกอบธุรกิจ เป็นบรรทัดฐาน จะมีศีลธรรม และจริยธรรมทาง ธุรกิจ จะมีส่วนในการสร้างจริยธรรม เช่น การพูดจาสุภาพ ให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่น เคารพสิทธิในการพูด การกระทำ การซื้อขายเสรี (ลำดับที่ 16 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) มีโครงการธนาคารความดี ส่งเสริมให้พนักงานหรือลูกค้าไปทำความดี แลกเป็นสิทธิประโยชน์ และสร้างคุณธรรมแก่ผู้คนที่ เสียสละและเกื้อกูลกันในสังคม เป็นต้น การไม่ผิดศีล ข้อ 2 การขโมยสินค้า และเงิน ความรับผิดชอบ ในการซื้อขายแลกเปลี่ยน ความซื่อสัตย์ ในการหนี้ตรงต่อเวลา โปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ประหยัด การออม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะดำเนินการสอดคล้องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พัฒนาค้นให้ทันสังคมยุคดิจิทัล ส่งผลให้ค่านิยมในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป จึงปลุกฝังจริยธรรมนำไปประยุกต์ใช้ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมและถูกต้องตาม กฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) กลยุทธ์ย่อยที่ 1.4 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การเรียนรู้บนแพลตฟอร์มดิจิทัล การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ตลาดดิจิทัล การขายของ ออนไลน์ การใช้แอปพลิเคชันในการทำธุรกรรมการเงินที่เหมาะสม มีทักษะรู้เท่าทันถึงภัยที่มาพร้อมกับสื่อ สมัยใหม่ ไม่เป็นเหยื่อจากข่าวลวง สะดวก ไม่ถูกหลอกลวงง่ายๆ และปลอดภัยต่อสมาชิกชุมชน ออนไลน์ ซึ่งธุรกรรมมีความซับซ้อนนอกเหนือสังคมในโลกความจริง

- สถาบันการเมือง การปกครองและกฎหมาย และข้าราชการ นักการเมือง การใช้อำนาจรัฐ ควรเสมือนพี่เลี้ยงคอยแนะนำและบริการประชาชน การรับอิทธิพลจากลัทธิประโยชน์นิยม ถือเป็น การศึกษาแนวคิดทางจริยธรรมเรื่องความถูกต้องทางกฎหมาย ในเชิงการกระทำเพื่อประโยชน์สุขแก่ คนจำนวนมาก จะเป็นสิ่งที่ถูก และเชิงกฎหมาย เมื่อปฏิบัติตามกฎ จะให้ผลลัพธ์ทางประโยชน์สุข ทำให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมีส่วนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการเมือง (ลำดับที่ 2 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) การเรียนรู้หลักประชาธิปไตย ค่านิยมประชาธิปไตยการแสดงออกอย่างเสรีภาพ สิทธิ ที่เท่าเทียมกัน เสมอภาค มาตรฐานการเคารพผู้คนต่าง ๆ การมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม ความ โปร่งใส ความรับผิดชอบ และเห็นประโยชน์ส่วนรวม การแสดงพฤติกรรมทางกิจกรรมการเมือง (ลำดับที่ 6 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) หน่วยงานรัฐให้ความรู้ปลูกฝังนิสัยไม่ทุจริต การรณรงค์ เลือกลงของนักการเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรมตามสโลแกนต่างๆ ไม่ว่าจะ “ซื่อสัตย์สุจริตไม่โกงกิน บ้านเมือง” หรือสโลแกน “พูดจริงทำจริง” ทำให้ผู้คนเห็นว่าเป็นคนน่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ และตัดสินใจ เลือกมาเป็นตัวแทนเพื่อทำงานในบทบาทผู้นำท้องถิ่น ผู้นำการเมือง พบตามป้ายผู้สมัครเป็นตัวแทน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือนายกเทศมนตรี รวมถึงประชามติ ประชาพิจารณ์ (ลำดับที่ 14 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภาครัฐระดับต่างๆ ภาคเอกชน ภาค ประชาชนภาครัฐวิสาหกิจ และภาคส่วนต่างๆ เป็นต้น ประชาชนจะปฏิบัติตามระเบียบ มาตรฐาน กฎหมายที่กำหนดโดยรัฐ จะกำหนดการกระทำที่ดี ตามบรรทัดฐานและบริบทของสังคม และกำหนด บทลงโทษต่อผู้ที่กระทำผิด (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) และปลูกฝังจริยธรรม การเมืองของประชาชนในสังคมไทยพุทธในอดีต มักจะยึดความซื่อตรง อดทน สงบเสถียร รู้จักฟัง บำเพ็ญเพียร ฟังธรรม หลีกเลี้ยงไม่ทำชั่ว และมุ่งสู่นิพพาน เหล่านี้ จะมีช่องว่างให้ต้องพัฒนาให้ ทันสมัย โดยเฉพาะความกล้าเผชิญที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง แม้จะมีกฎหมายช่วยคุ้มครองสิทธิและ หน้าที่ของบุคคลได้ แต่การดำเนินการต่าง ๆ ควรโปร่งใส ยุติธรรม และเสมอภาคมากขึ้น เป็นต้น (ลำดับที่ 9 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2569) โดยเฉพาะมิติการเมืองกับการใช้เทคโนโลยีติดต่อสื่อสาร และ เผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ที่ดี และเหมาะสม เน้นการเคารพสิทธิผู้อื่นเคารพไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย ป้องกันสิทธิ ส่วนตัว ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น เป็นต้น

- สื่อมวลชนรวมทั้งสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ มีอิทธิพลต่อความคิด ค่านิยม และความ ประพฤติของประชาชนผู้รับข้อมูล (ลำดับที่ 5 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) โดยเฉพาะ อินเทอร์เน็ตชุดคำสั่งคอมพิวเตอร์หรืออัลกอริธึม จะเลือกนำเสนอเนื้อหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ มีส่วน สำคัญสร้างค่านิยมวัฒนธรรม แก่ผู้รับข้อมูล เกิดจริยธรรม เช่น ความคิดเห็นร่วมกัน การยอมรับ การ ป้องกันสิทธิส่วนบุคคลสิทธิความเป็นส่วนตัว ซึ่งอัลกอริธึม มีบทบาทสำคัญในการเขียนโปรแกรม ถ้า เขียนโปรแกรมที่ประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะมีความปลอดภัยทางไซเบอร์ จำเป็นต้องนำเสนอ เนื้อหาเหมาะสม ชัดเจนบนความจริง ไม่บิดเบือน ไม่ก่อความขัดแย้ง จะเป็นพื้นฐานการพัฒนาให้เกิด

ความเคารพสิทธิ การป้องกันความปลอดภัย เนื่องจากช่วยให้โปรแกรมเมอร์แยกแยะปัญหาที่ซับซ้อน จัดการแบ่งเป็นปัญหาย่อยๆ ได้ง่ายขึ้น และช่วยให้เข้าใจและนำวิธีแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพไปใช้ได้ง่ายขึ้น และยังอาศัยกลไกกฎหมายช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของโปรแกรม สามารถระบุ คัดกรองข้อมูล หรือระบบความปลอดภัยพื้นฐาน กำจัดการไม่มีประสิทธิภาพได้ และตระหนักถึงการมีจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือเทคโนโลยีติดต่อสื่อสารอย่างมีจริยธรรม (ลำดับที่ 13 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) ชาวสารทางสังคมออนไลน์ Tiktok, youtube จะปลูกฝังนิสัยให้แสดงความประพฤติที่ดีหรือไม่ดีได้ นวรัตน์ ไชยมภู (2025) นำเสนอรอบแนวคิด “AI Ethics” ตามแนวปฏิบัติของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ มีหลักจริยธรรม 7 ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นส่วนตัว รักษาป้องกันข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ 2) ความปลอดภัย ปกป้องไม่ละเมิดสิทธิหรือการใช้ AI 3) ความไว้วางใจ สร้างความแม่นยำ โปร่งใส และตรวจสอบได้ 4) ความเป็นธรรม ปฏิบัติทั่วถึงทั่วหน้าไม่อคติ 5) ความโปร่งใส จะตัดสินใจ ตรวจสอบและอธิบายได้ 6) ความรับผิดชอบ ระบุผู้รับผิดชอบกรณีมีการกระทำผิด และ 7) การมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยมนุษย์ควบคุม AI อย่างเข้มงวด เพ็ญศรี ปักกะสีนัง และคณะ (2024) อธิบายถึงคณะกรรมการการยุโรป กล่าวถึงแนวทางจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ ไม่ควบคุมการดำเนินชีวิต แต่จะเคารพต่อเสรีภาพของมนุษย์ ป้องกันภัยคุกคามอย่างเป็นธรรม อนุญาตให้มนุษย์ควบคุมดูแลสิทธิขั้นพื้นฐาน จะป้องกันการคุกคามจากผู้ไม่หวังดี มีความโปร่งใส อธิบายได้ มีกลไกสร้างความรับผิดชอบในผลกระทบจากผลลัพธ์ของปัญญาประดิษฐ์ บริการแก่ผู้ใช้งานอย่างเป็นธรรมและไม่สร้างความแตกต่างระหว่างคน และกลุ่มคน กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และมาตรฐานสากล โดยเคารพต่อความเป็นส่วนตัว สิทธิเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชนไม่ลดทอนความเป็นมนุษย์และพึงพาเทคโนโลยีมากเกินไป โปร่งใส รับผิดชอบ ใช้หลักการป้องกันความเสี่ยง และระบบข้อมูลที่ปลอดภัย เพื่อป้องกันภัยคุกคาม และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามหลักจริยธรรม มีความเท่าเทียม มีความหลากหลาย ครอบคลุม และเป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนจำนวนมาก มีความน่าเชื่อถือ และมั่นใจในการใช้งานที่มีผลลัพธ์อย่างถูกต้องและแม่นยำ ไม่อคติจากอัลกอริทึมหรือซอฟต์แวร์ และความเท่าเทียมในมิติต่างๆ (ลำดับที่ 11 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) การศึกษาคำสอนจากสื่อสังคมออนไลน์ เมื่อมีความรู้ไม่นำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับจริยธรรมสากลในยุคสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดแนวคิด ค่านิยมเรื่องสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ เสมอภาค และยุติธรรมแพร่หลาย ส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความเคารพสิทธิ เคารพความเป็นส่วนตัว สิทธิมนุษยชน ชื่อสัตย์ รับผิดชอบ จะพัฒนาจริยธรรมและป้องกันคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่นได้ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับความ เป็นพลเมืองยุคใหม่หรือยุคสังคมดิจิทัล

- สถาบันทางศาสนา เป็นสถาบันทางสังคมอบรมปลูกฝังคุณธรรม ขัดเกลาจิตใจ (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) และค่านิยมทางศาสนาพุทธที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

พระไชยา อ้วนแก้ว และผิน ปานขาว (2567) กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ ด้านการประหยัด ความมีเหตุผล ความมีเมตตา กรุณา ความเสียสละ ความอดุสาหะ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี การรักษาระเบียบวินัย ความกตัญญู กตเวทิตะ และความรับผิดชอบ เป็นต้น (ลำดับที่ 17 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569) การขัดเกลาเรียนรู้ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักสัทธิธรรม 3 ได้แก่ เรียนรู้ ลงมือทำ ผลบรรลุจากการปฏิบัติ จะช่วยปรับทัศนคติ ข้อคิดเห็นที่ดี มุมมองต่อโลกตามความเป็นจริง ดำเนินชีวิตเรียบง่าย และเห็นแบบอย่างที่ดีจากความประพฤติสำรวมของพระ ภิกษุ พิก ความอดทนและวินัย เป็นต้น และการฝึกฝนจะพัฒนาบุคคลให้ปฏิบัติดีและดำเนินชีวิตที่สมดุลดีงาม ถูกต้องประกอบด้วยการรักษาศีล การฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ยึดมั่นในศีล พิกสมาธิ เป็นสัทธิบุรุษตามหลักสัทธิปริสสธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้หลักธรรมต่างๆ เช่น หลักอปริหานิยธรรม หลักสาราณียธรรม นอกจากจะช่วยให้พัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแล้ว ยังพัฒนาสังคมได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมอีกด้วย ในการศึกษาครั้งนี้ ประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมพื้นฐานของบุคคลที่มีคุณธรรมภายในแสดงออกเป็นจริยธรรมภายในและจริยธรรมภายนอกที่ดีงาม สามารถพัฒนาตนเอง ควบคุมจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่ดีของตนเองได้ ช่วยสนับสนุนให้มีความรับผิดชอบตามสิทธิของตนเองและผู้อื่น ป้องกันตนเองและผู้อื่น มีความปลอดภัย และเหมาะสมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ได้แก่ ความเมตตาธรรม 3 ประการ มีเมตตาทายกรรม เมตตาวัจกรรม เมตตาภินิหารกรรมในหมู่มนุษย์ ซึ่งหลักเมตตาตามหลักสาราณียธรรม 6 ถือเป็นหลักธรรมสากล อุไรวรรณ จิระวัฒน์พงศาและคณะ (2568) ทุกคนปฏิบัติดี จะช่วยพัฒนาจิตใจให้รักและหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพและช่วยเหลือกัน สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบ และปรารถนาสงเคราะห์แก่สังคม โดยมีสาธารณโกศล แบ่งปันสิ่งต่าง ๆ เช่น วัตถุทาน อภัยทาน และธรรมทาน มีศีลสามัญญตา มีศีล และมีทวิญญูสามัญญตา มีความเห็นชอบตกลงร่วมกัน และประสานไมตรีอันดีและดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ในลักษณะดังนี้ 1) การมีเมตตาทายกรรม เป็นการกระทำที่แสดงออกด้วยความเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อบุคคลมีความหวังดีต่อกันจะช่วยพัฒนาให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกัน ไม่ใช้ความรุนแรง ปฏิบัติการใช้เหตุผลแก้ปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพในความปลอดภัย ป้องกันสิทธิส่วนบุคคล เคารพสิทธิทางร่างกายของผู้อื่น การปฏิบัติดีต่อผู้อื่นก็ย่อมได้รับการปฏิบัติที่ดีกลับคืน 2) การมีเมตตาวัจกรรม เป็นลักษณะของการใช้คำพูดที่มีประโยชน์และสร้างสรรค์พูดให้เกียรติตนเองและผู้อื่น เช่น พัฒนาการสื่อสารแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอย่างสร้างสรรค์ ลดการบูลลี่ในสังคมออนไลน์ เน้นการพูดความจริงและพูดเพื่อสร้างความเข้าใจอันดี และสนับสนุนให้ประชาชนมีค่านิยมเคารพในสิทธิของตนเอง เคารพสิทธิของผู้อื่น และเคารพกฎหมายจะเป็นพื้นฐานความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน 3) การมีเมตตาภินิหารกรรม เป็นลักษณะของการตั้งมั่นในจิตควบคุมให้รู้จักตนเองและมองโลกในแง่ดี เป็นพื้นฐานให้มีความยินดีและหวังดีต่อผู้อื่น 4) สาธารณโกศล เป็นลักษณะของ

การแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ เช่น พุ่มเทแรงกายช่วยเหลือยามทุกข์ยาก แบ่งปันความรู้ สิ่งของ ให้กำลังใจ มีน้ำใจ มีมนุษยธรรม ช่วยให้สังคมน่าอยู่ 5) สีสสามัญญาตา เป็นลักษณะของการมีศิลปประพาศสุจริตดีงาม จะเกี่ยวข้องกับความกล้าหาญและรับผิดชอบต่อการกระทำต่าง ๆ เพื่อสังคม ไม่ฝ่าฝืนและปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสังคมนั้นๆ ที่ตนเองอยู่อาศัย จะเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ หรือสร้างความเสื่อมเสีย มีความไว้น้ำใจเชื่อใจกัน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 6) ทิฏฐิสามัญญาตา เป็นลักษณะของให้ความเห็นตกลงร่วมกันเป็นข้อยุติ และดำเนินการตามข้อตกลงที่ร่วมกัน ตั้งเป้าหมายร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อส่วนรวม การแสดงการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันไม่ละเลยปัญหาส่วนตัว เป็นพื้นฐานการมีฉันทามติร่วมกัน ไม่ต่อต้าน ไม่อคติทุกมิติ

สรุปว่า องค์ประกอบภายในตัวบุคคลมีความดีคุณธรรมภายใน จะมีความรู้สึกนึกคิดที่ดี ความรู้ที่ดีมีเหตุผลกลั่นกรองก่อนกระทำดี พัฒนาจิตที่ดี จะควบคุมตนเอง พัฒนาดน จะพัฒนาระดับจริยธรรมขั้นสูงขึ้นไป ได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และพระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องบุคคลในโลกประเภทหนึ่งในสี่จำพวก คือ คนดี เป็นคนเทวดา เมื่อคนดี มีบริวารเป็นคนดี แสดงว่า คนเทวดา มีบริวารเป็นคนเทวดา จัดเป็นคนประเสริฐที่สุด การเป็นคนดี จะสร้างภูมิคุ้มกันให้จิตใจเข้มแข็ง และการป้องกันการแสดงออกที่ไม่ดี การกระทำด้านต่างๆ ก็จะมีผลดีมีประโยชน์แก่ส่วนรวม และการเป็นคนดีมีคุณธรรมที่ดี ตามแนวคิดจริยศาสตร์ของอริสโตเติล เห็นถึงคุณธรรมของคนที่ดีต้องมีปัญญารอบคอบ มีความยุติธรรม กล้าหาญ รู้จักประมาณ สอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมมาตรา 5 ข้อ 3 กล่าวตัดสินใจทำสิ่งที่ถูกต้อง ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2562) ถือว่าเป็นจริยธรรมที่มีมาจากการคุณธรรมของบุคคล จะมีชีวิตที่ดี สอดคล้องกับจริยธรรมสากลดังกล่าวต่อไป และองค์ประกอบภายนอกโดยรวมในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ จะมุ่งฝึกฝนเรียนรู้ ปฏิบัติให้เป็นกุศล สุทิน พานิชย์ (2564) กล่าวถึงการใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วยการเลียนแบบ การแนะนำ การลอกแบบจากครอบครัว การปลูกฝังการเรียนรู้จากสถานศึกษา ครู การอบรมสั่งสอนจากพระภิกษุ การเรียนรู้จากสื่อมวลชน กลุ่มเพื่อน และการสร้างจริยธรรมด้วยตนเอง โดยเฉพาะการกล่อมเกลาทางการเมือง มีสำนึกประชาธิปไตย รู้สิทธิหน้าที่ พึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและมีจิตสาธารณะ เป็นต้น และองค์ประกอบภายนอกในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า แนะนำหนทางให้ยึดถือปฏิบัติ และเป็นส่วนสำคัญจากการขัดเกลาจิตใจและความประพฤติของบุคคลให้ดีงาม ยึดศีล สมาธิ และปัญญา เป็นรากฐานพัฒนาจริยธรรมของประชาชน และยังมีกระบวนการหรือวิธีการเรียนรู้กิจกรรมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติจริงและเกิดศรัทธาต่อการปฏิบัติ เช่น การมีสมาธิจิตตั้งมั่นในคุณธรรม ความดี และมีปัญญา มีความรู้คิดพิจารณาตัดสินใจไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ให้ถ่องแท้ ไม่เชื่องมง่าย จะยกระดับจิตใจ ความคิด และกระทำดี จะพัฒนาจิต พัฒนาดน และพัฒนา

จริยธรรมของประชาชน ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น จะช่วยส่งเสริมสังคมเจริญก้าวหน้า โดยการศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ช่วยให้ผู้คนที่มีความประพฤติดี แสดงออกเป็นจริยธรรมภายในและจริยธรรมภายนอกที่งดงาม สามารถพัฒนาตนเอง ควบคุมจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่ดีของตนเองได้ ช่วยสนับสนุนให้มีความรับผิดชอบตามสิทธิของตนเองและผู้อื่น ปกป้องตนเองและผู้อื่น มีความปลอดภัย และเหมาะสมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ด้วยความเมตตาธรรม เมตตาทายกรรม เมตตาวิกรรม เมตตาโมกรรมในหมู่คณะ ถือเป็นหลักธรรมสากล อุไรวรรณ จิระวัฒน์พงศาและคณะ (2568) เห็นถึงทุกคนปฏิบัติดีได้ ก็จะช่วยพัฒนาจิตใจให้ ยินดีและหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพและช่วยเหลือกัน การใช้คำพูดที่ดีมีประโยชน์และสร้างสรรค์ให้เกียรติตนเองและผู้อื่น ตั้งมั่นในจิตควบคุมตนเอง มองโลกในแง่ดี มีจิตสำนึกรับผิดชอบและปรารถนาสงเคราะห์แก่สังคม มีสาธารณโภคี แบ่งปันสิ่งต่าง ๆ เช่น วัตถุทาน อภัยทาน และธรรมทาน มีศีลสามัญญตา มีศีลประพฤตีสุจริตดีงาม เกี่ยวข้องกับความกล้าหาญและรับผิดชอบต่อภาระต่าง ๆ เพื่อสังคม และมีทวิญญูสามัญญตา มีความเห็นชอบตกลงร่วมกันเป็นข้อยุติ ตั้งเป้าหมายร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเพื่อส่วนรวม และประสานไมตรีอันดีและดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข

การศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย โดยประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมคำสอนยึดถือแนวทางประพฤติดีงาม และพระพิทักษ์ บุญทอง (2023) เห็นว่าบุคคลได้ทราบถึงบรรทัดฐานของสังคม จะปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เคารพกฎหมาย มีระเบียบวินัยตามที่สังคมกำหนด หรือปรับทัศนคติ มีค่านิยมที่ดีในสังคม ดังตัวอย่างคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองปัจจุบันตามแนวทางของสถาบันพระปกเกล้าเสนอแนะ เช่น มีเหตุผล ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีวินัย ดังตัวอย่างคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองปัจจุบันตามแนวทางของสถาบันพระปกเกล้าเสนอแนะ เช่น มีเหตุผล ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีวินัย กำพล ศรีโท และคณะ (2567) เห็นถึงการศึกษาความรู้และการกลมเกลียวทางการเมือง การมีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนก้าวสู่พลเมืองที่เปิดใจกว้างยอมรับความแตกต่างและยึดมั่นในความจริง จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมอย่างมีสติ มีวิจารณญาณ เมื่อประชาชนได้รับการขัดเกลาในระดับจิตใจ และระดับพฤติกรรมให้ดีขึ้น โดยพุทธวิธีสอนที่สำคัญหลากหลายหรือวิธีการเรียนรู้ด้วยศรัทธา และมีปัญญาของแต่ละบุคคล ได้แก่ 1) สันทัสสนา อบรมสั่งสอนธรรมะให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มชัด และเห็นจริง 2) สมาปทา การอธิบายให้ผู้ฟังเรื่องที่พูดถึงเป็นความจริง 3) สมุตเตชนา ใช้วิธีปลุกเร้าใจให้ผู้ฟังตื่นตัวที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมให้สำเร็จ และ 4) สัมปหังสนา บรรยายธรรมะ สร้างบรรยากาศให้อื้อต่อการเรียนรู้ และหลักสัทธิธรรม 3 ได้แก่ 1) ปริยัติ จะเป็นการศึกษาสิ่งต่างๆ 2) ปฏิบัติ เมื่อระลึกได้

ก็จะลงมือทำตามความเป็นจริง 3) ปฏิเสธ รู้แจ้งจากผลที่ได้ลงมือทำที่ถูกต้อง เพื่อบรรลุผลนิพพาน เมื่อก้าวไปสู่พลเมืองที่ดีในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วม หลักสารานีธรรม 6 จะช่วยให้บุคคลระลึกในการทำดี จะลดอัตตาของตนเอง ลดช่องว่างระหว่างกัน ทำลายอคติ มีความอ่อนน้อม ให้เกียรติ (ลำดับที่ 5 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) มีความคิดเห็นที่ถูกต้องร่วมกันในพื้นที่สาธารณะด้วยความสุภาพ ใช้เหตุผล ยอมรับความแตกต่าง มุ่งผูกมิตรนำสู่การเข้าไปมีส่วนร่วม ทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์ เมื่อมีความไว้วางใจและมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะเกิดการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายกัน พัฒนาชุมชนและสังคมเข้มแข็ง ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ดังนี้ 1) เมตตาการุณธรรม แสดงความยินดีและหวังดี เข้าร่วมแสดงข้อมูล ความรู้ ข้อคิดเห็นที่ดี มีเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพและความปลอดภัย ตระหนักในการกระทำสิ่งต่างๆ จะมีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนจริง (ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) พลเมืองจึงประพฤติที่ดี ไม่เบียดเบียน ไม่ละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว (Privacy Rights) ต่อกัน และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและสร้างเครือข่าย 2) เมตตาวิจิตรธรรม การพูดในสิ่งที่ดี ไม่พูดเท็จ ส่อเสียด นินทาหมิ่นประมาทผู้อื่น พูดประนีประนอมยอมรับกัน แนะนำด้วยความหวังดีในยามทุกข์ หรือมีปัญหาต่าง ๆ รู้จักเจรจา แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันด้วยเหตุผล พูดที่เป็นมิตร พูดให้กำลังใจซึ่งกัน เกิดความไว้วางใจกัน ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมกัน และเกิดพลังเครือข่ายพลเมืองที่เข้มแข็ง 3) เมตตาโมกขธรรม การตั้งจิตเมตตา คิดดี มีทัศนคติและเจตคตมองโลกด้านดี ไม่ใจแคบอคติ ส่งผลให้แสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะเหมาะสม ยอมรับความแตกต่างกัน ผู้คนรอบข้างรู้สึกดี ปลอดภัยและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ 4) สาธารณโภคี แบ่งปันเข้าถึงทรัพยากร และข้อมูลข่าวสาร จะไม่เกิดความเหลื่อมล้ำ เช่น มีโอกาสใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตทุกกลุ่มทุกวัย (ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ไม่มีโทรศัพท์พกพา) ตรวจสอบรายชื่อออนไลน์รับรู้ในสิทธิ์เลือกตั้งได้ 1 สิทธิ 1 เสียง และป้องกันการสวมสิทธิต่างๆ หรือการปลอมข้อมูล สแกนเมอร์หลอกลวงโอนเงินทางโทรศัพท์ มือถือ เฟสบุ๊ก หรือส่งภาพไม่ตรงกับตัวจริงหลอกหาคู่และบางรายถูกล่อลวงฆ่า เป็นต้น (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) 5) สีสัมมัญญตา การถือศีล เกิดความปกติ ควบคุมพฤติกรรมเฉพาะตัวบุคคลอย่างมีสติ (ลำดับที่ 2 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) มีศรัทธายึดมั่นความจริง มีสัมมาอาชีพเว้นมโนทุจริต ซื่อตรง กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง รักษาระเบียบวินัย รับผิดชอบ ตรวจสอบความโปร่งใสทุกภาคส่วน การสุจริตใจ ยอมรับความแตกต่างกันที่มีเหตุผล จะยินดีเข้าร่วมกลุ่มผูกมิตร ไม่สร้างความแตกแยก เมื่อเป็นคนมีศีลธรรม ก็จะเป็นสมาชิกในหมู่อารยชนอีกด้วย 6) ทิฐิสามัญญตา การมีความเห็นร่วมกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นหลายฝ่าย ไม่ต่อต้าน ไม่อคติทุกมิติ เพื่อสร้างสันติ และยึดความคิดเห็นร่วมกันตั้งเป้าหมายร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาเพื่อส่วนรวม เป็นพื้นฐานการมีฉันทามติ สอดคล้องความเป็นประชาธิปไตย

2) ความยุติธรรม หลักสารณียธรรม 6 จะช่วยให้บุคคลระลึก รู้ เข้าใจและเห็นใจผู้อื่นอย่างมีเหตุผลยอมรับต่อกัน ไม่เลือกฝ่าย เคารพระเบียบของสังคมนั้นๆบนพื้นฐานความถูกต้องภายใต้กฎหมายเดียวกัน (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) ดังนี้ 1) มีความเมตตาภายในธรรมระลึกถึงการเอื้อเฟื้อ ไม่อคติเลือกปฏิบัติ ไม่ละเมิดสิทธิ ไม่รบกวนผู้อื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ชน เคารพสิทธิเสรีภาพในการคิด พูด ทำจะ ป้องกันสิทธิส่วนบุคคล และความเป็นส่วนตัวที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีอย่างเป็นธรรม มีใจกว้างรับฟัง เปิดโอกาสเข้าถึงทั่วกัน หรือกระทำกิจใดที่เสมอหน้ากัน โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในทุกพื้นที่สาธารณะ และกล้าหาญในการเรียกร้อง ร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆ ในพื้นที่สื่อออนไลน์อีกด้วย 2) เมตตาวัจกรรม ไม่ใช่คำหยาบ ด่าประจาน ใส่ร้ายต่อกัน ไม่พูดลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ให้เกียรติและไว้วางใจกัน จะสร้างพื้นที่แห่งความปลอดภัย พูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างมีเหตุผล เคารพสิทธิพื้นฐานในการคิด พูด ทำที่สมควรใจและเสมอภาค พูดปกป้องสิทธิและความเป็นส่วนตัวที่เป็นธรรมได้ เปิดโอกาสกระทำที่เท่าเทียม ปรากฏข้อมูลเห็นทั่วหน้ากัน รับฟังอย่างเสมอภาค และกล้าพูดความจริงข้อตรง ชัดเจน นำเชื่อถือเพื่อรักษาสิทธิของตนเองและผู้อื่น และเรียกร้อง ร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะได้ 3) เมตตาโมหกรรม การคิดที่ดีเป็นพื้นฐานริเริ่มการพูด การทำที่ดี เห็นใจผู้อื่น เอาใจเขาใส่ใจเรา จะสนับสนุนไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐานเสมอภาค ช่วยปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ความเป็นส่วนตัวต่อสื่อเทคโนโลยีที่เป็นธรรมได้ และยอมรับความแตกต่างของบุคคล เห็นคุณค่าของทุกคนทุกสิทธิทุกเสียงเสมอภาค และยึดหลักโยนิโสมนสิการบนพื้นฐานของความถูกต้องไม่อคติ และเรียกร้องสิทธิต่างๆ โดยยึดความยุติธรรมในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ (ลำดับที่ 13 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) 4) สาธารณโภคี แบ่งปันทรัพยากรข้อมูลพื้นที่ ความรู้ แรงกายแรงใจที่ทั่วหน้าเป็นธรรมไม่แบ่งพวก ลดความเหลื่อมล้ำ และสนับสนุนให้ทุกคนมีสิทธิต่างๆ ที่เท่าเทียมในทุกพื้นที่สาธารณะ กรณีมีบทบาทเป็นคนกลางผู้ดูแลพื้นที่สาธารณะรูปแบบต่าง ๆ จะกำหนดข้อปฏิบัติระเบียบเสมอภาค คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่จริงจัง คัดกรอง ป้องกันสิทธิของผู้ที่เข้าถึงข้อมูลหรือถูกขโมยข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีที่ปลอดภัยที่เท่าเทียม และมีส่วนเอื้อให้ผู้คนร้องทุกข์ เรียกร้องในพื้นที่นั้นเกิดกระแสช่วยเหลือต่อกัน เช่น tiktok ไลน์ ไลน์ โพสต์เตือนภัยขอปรึกษา การช่วยเหลือกันน้ำท่วม เป็นต้น (ลำดับที่ 14 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) 5) การยึดถือศีล การไม่ขโมย จะไม่ละเมิดสิทธิส่วนตัวของผู้อื่นไปใช้ประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาต และช่วยสนับสนุนการเคารพสิทธิต่างๆ การสำรวจในกาม จะเคารพพื้นที่ส่วนตัว ไม่คุกคามทางเพศ หรือส่งต่อภาพสื่อลามก มีสัมมาอาชีวะ ซื่อสัตย์ ช่วยให้ผู้ออกแบบเทคโนโลยีสร้างแพลตฟอร์มที่เป็นธรรม โปร่งใส การพูดเท็จ มีสัจจะ ไม่ใช่ข่าวปลอม ทำลายล้างกันโดยเฉพาะมิติทางการเมือง ช่วยให้คนที่มีความเห็นต่างกล้าออกมาพูดอย่างเสมอภาค การปกป้องสิทธิในการพูดไม่ส่อเสียด กล้าเรียกร้องอย่างสันติวิธี การเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานที่สุดคือสิทธิในชีวิต และมีสติ ตรวจสอบช่วยให้แยกแยะข้อเท็จจริงที่เท่าเทียม (ลำดับที่ 15 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) 6) ความเห็นพ้องต้องกัน เมื่อมีข้อตกลง

ร่วมในข้อมูลส่วนบุคคล ไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัวเป็นธรรม โปร่งใส มีข้อตกลงที่สมัครใจ ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานที่จะคิด พูด หรือกรณีสังคมออนไลน์โดยไม่ถูกอัลกอริทึมครอบงำ ล่องวงข้อมูล ป้องกันพื้นที่ส่วนตัว มีกติกา ไม่ด้อยค่าความเป็นมนุษย์ ยอมรับความหลากหลายให้มีความเสมอภาค และเรียกร้องความถูกต้อง ตรวจสอบอย่างมีสติเท่าเทียม ร้องทุกข์อย่างสันติวิธี เมื่อเกิดปัญหา จะตกลงร่วมกันกลายเป็นกระบวนการยุติธรรมของภาคประชาชนให้ทำงานอย่างโปร่งใส รับผิดชอบร่วมกัน สร้างทัศนคติใหม่เมื่อเกิดปัญหาจะมุ่งแก้ไขแทนการโยนความผิด

3) ความรับผิดชอบ การตื่นรู้ในการกระทำของตนเอง ไม่เพิกเฉย โดย 1) เมตตากรุณาช่วยเหลือสิ่งต่างๆ จิตอาสา ไม่ละเมิดสิทธิ ไม่รังแก กระตือรือร้นทำเรื่องต่าง ๆ ช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ แจ่มเจตนาภัยต่างๆ สร้างบรรยากาศให้วางใจ ตรวจสอบ ป้องกัน เผื่อระวังสิทธิส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ออนไลน์ เช่น แบ่งปันข้อมูล การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว เตือนการแอบอ้างตัวตน หรือสิทธิต่างๆ ไม่กรอกรอกข้อมูลในเว็บตกเบ็ด จะแสดงความเมตตาต่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง และระบบเครือข่ายส่วนรวม โดยเฉพาะคนไทยมีนิสัยขี้สงสารช่วยเหลือช่วงโควิด การตื่นตัวป้องกันสิทธิต่างๆ จากกระแสชาตินิยมจากความขัดแย้งไทย-เขมร และ เช่น เหยียดชนชาติ ปิดด่านชายแดน ยกเลิกทุนนักเรียนเขมร เป็นต้น อีกทั้งรับผิดชอบต่อสังคมประสานข้อขัดแย้ง และช่วยคลี่คลายปัญหากรณีสมาชิกในเครือข่ายสังคมที่ถูกกลั่นแกล้ง (ลำดับที่ 7 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) 2) เมตตาวีรกรรม พูดสุภาพ พูดจริง พูดประนีประนอมไกลเกลี่ยข้อขัดแย้งต่างๆ และกล้าพูดป้องกันสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกในพื้นที่สาธารณะ โดยไม่ละทิ้ง กรณีเป็นคนกลางจะช่วยคัดกรองคำหยาบหรือมีสแปมรับผิดชอบ ส่ง Feedback ถึงผู้ดูแลระบบอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะได้รับการแก้ไขปัญหาคือข้อขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่สาธารณะเสมือนจริง และพูดสร้างพลังบวกแก่สมาชิกในสังคมนั้น 3) เมตตาเมตตาโนกรรม ระลึกรักด้วยสติ ตั้งมั่นผูกไมตรี เห็นใจไม่ตอบโต้ให้อภัยทาน และควบคุมความรู้สึกนึกคิดก่อนจะกระทำ เป็นพื้นฐานให้ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น คอยสำรวจตรวจสอบเพื่อป้องกันสิทธิส่วนบุคคล และห่วงใยคอยเตือนใจตนและผู้อื่นไม่ก่อความขัดแย้ง จะป้องกันสิ่งที่กระทำไม่ดี เป็นการแก้ไขก่อนจะเกิดปัญหาต่างๆ (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) 4) สาธารณโภคี แบ่งปันความรู้ ข้อมูล คอยแจ้งเตือนภัยอย่างต่อเนื่อง คอยตรวจสอบการเลือกแบ่งปันข้อมูลที่เหมาะสม ไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ให้เสียหาย จะป้องกันสิทธิส่วนบุคคล สร้างความปลอดภัย ไว้ใจแก่สมาชิกในชุมชนพื้นที่นั้นๆ และช่วยแจ้งผู้ดูแลกลุ่มสมาชิกที่ใช้งานในพื้นที่นั้นๆ และช่วยลบโพสต์ข้อความไม่เหมาะสม (ลำดับที่ 8 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) 5) การยึดศีล งดเว้นจากมโนทุจริต มีเจตนาทำสิ่งที่ดี มีสติรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่เพิกเฉยในกิจกรรมต่างๆในพื้นที่นั้นๆ คอยแจ้งผู้ดูแลพื้นที่หรือคนกลาง เผื่อระวังไม่ให้ขโมยข้อมูลส่วนตัว ทรัพย์สิน เมื่อมีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ คอยเตือนไม่ให้โกหก บิดเบือน หรือปั่นกระแสใช้อารมณ์โพสต์ข้อความ มุ่งมั่นในการแก้ปัญหาต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบและรักษาวินัยตามกฎหมายระเบียบ

กำหนด 6) ความเห็นพ้องต้องกัน เสมือนอุดมการณ์เห็นคุณค่าร่วมกันในการตื่นตัวในกิจกรรมต่างๆ รับผิดชอบร่วมกัน สร้างเป็นวัฒนธรรมการป้องกันสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ และร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ

4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ รู้จักใช้ตรรกะตัดสินใจอย่างเหมาะสม และคอยระวังยับยั้งตนเอง จิตใจ อารมณ์ โดย 1) เมตตาทายกรรม มีความยินดี หวังดีในการตัดสินใจ อย่างมีเหตุผลเลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้อง หรือแพลตฟอร์มที่มีระบบความปลอดภัยสูง และอดทนระงับการกระทำที่เป็นโทษหรือจากการยุ่ง กลั่นแกล้ง ไม่ตอบโต้รุนแรง ไม่เผยแพร่ข่าวปลอม ข่าวลือ ปฏิเสธสื่อลามก การพนัน และlink แปกปลอม และเลือกใช้แอปพลิเคชันหรือกลุ่มออนไลน์ ที่มีมาตรฐานการคัดกรองคำหยาบคาย สืบค้นข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสม 2) เมตตาจักรกรรม พูดสื่อสาร อย่างหวังดีต่อกัน ใช้คำพูดจริงใจ สุภาพ เลือกพูดที่ก่อประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ รู้จักยับยั้งการพูด คำ ดูถูก ล้อเลียนปมด้อยผู้อื่นหลอกลวงผู้อื่นด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาถึงผลเสียที่จะตามมา (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) 3) เมตตาโมกกรรม มีสติตั้งจิตมีสมาธิ ทศนคติที่ดี คิดพิจารณา อย่างมีโยนิโสมนสิการ คิดอย่างถูกวิธี ยับยั้งต่อการตัดสินใจเลือกใช้แอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มที่มี ประโยชน์มากกว่าจะมุ่งร้ายทำลายผู้อื่น ช่วยให้มิตรיותดัดปะปองกันไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งไม่ดี ประกอบกับขันติทุกสิ่ง แต่ไม่อดทนต่อทุจริตได้ 4) สาธารณโภคี แบ่งปันทรัพยากร ให้ทุกคนได้ใช้ ประโยชน์เหมาะสมและมีเหตุผลตัดสินใจใช้เทคโนโลยีเพื่อการถ่ายทอดความรู้ เช่น คลิปให้ความรู้ เรื่องต่างๆ การแบ่งปันข้อมูลที่เป็นความจริง ให้ภัยทาน รู้จักควบคุมจิตใจ อารมณ์ของตนเอง และ คอยเตือนผู้ที่ก่อความวุ่นวาย สร้างความเดือดร้อนแก่สมาชิกอื่นที่อยู่ร่วมในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน (ลำดับที่ 16 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) 5) สีสสามัญญตา การละการทำชั่ว ทำตามกฎ และทำ ในข้อควรปฏิบัติ ช่วยเปลี่ยนจากสมาชิกผู้ใช้งานทั่วไปมาเป็น พลเมืองดิจิทัลที่มีจริยธรรม โดยใช้ เหตุผลเลือกใช้เทคโนโลยีและวิธีการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างถูกต้อง สืบค้น ข้อมูลที่เป็นจริง มีแหล่งอ้างอิง และมีสติสำรวจระวัง ไม่ตอบโต้กับเนื้อหาหรือสิ่งที่ยุ่งให้เสี่ยงความขัดแย้ง ไม่กระทำความผิดกฎหมาย (ลำดับที่ 6 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) 6) ทิฐีสามัญญตา ความเข้าใจเห็นพ้องตรงกันใน เป้าหมายร่วมกัน ให้สมาชิกตัดสินใจเลือกใช้เฉพาะซอฟต์แวร์ที่ถูกกฎหมาย ปลอดภัย มีลิขสิทธิ์ และ ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น คัดกรองการรับและส่งต่อข้อมูล เพื่อรักษาพื้นที่สาธารณะให้เป็นประโยชน์ และ เกิดการเลือกใช้แพลตฟอร์มที่เป็นมิตรต่อสังคมนั้นๆ มีส่วนควบคุมพฤติกรรม จิตใจ อารมณ์ด้วย ระเบียบกติการ่วมกัน ปฏิบัติไม่ขัดต่อฉันทามติของกลุ่ม ปฏิเสธพฤติกรรมผิดกฎหมายร่วมกัน เมื่อมี ปัญหาขัดแย้งจะแก้ปัญหาผ่านการเจรจาหารือกันหรือกฎหมายด้วยสันติวิธี

5) การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย เป็นการให้เกียรติ ไม่ละเมิด โดยตระหนักในสิ่งที่ดี โดย 1) เมตตาทายกรรม ระลึกในการกระทำดี เกรงใจกัน เห็นคุณค่าและยอมรับตนเอง ไม่ เปรียบเทียบ จนเกิดความด้อยค่าตนเอง และยอมรับฟังความหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ และ

ยอมรับกฎหมาย เช่น กฎหมายคอมพิวเตอร์ เพื่อควบคุมพฤติกรรม คຸ້ມครองสิทธิและหน้าที่เพื่อความสงบสุขส่วนรวม และการเคารพสิทธิ เสรีภาพของตนปกป้องข้อมูลส่วนตัว ไม่คุกคามไม่โพสต์ข้อความที่อาจย้อนมาทำร้ายตนเอง ส่งผลในความปลอดภัยส่วนบุคคล หรือการละเมิดข้อมูลความเป็นส่วนตัว และความปลอดภัย ไร้อคติจากอัลกอริทึมและความเท่าเทียมกัน ไม่ส่งข่าวปลอม , ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์, และไม่หมิ่นประมาทผู้อื่น ลดความขัดแย้งในสังคมนั้นๆ (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569)

2) เมตตาวจีกรรม การพูดสื่อสารถนอมน้ำใจต่อกัน ไม่ตำหนิตนเอง มีความเห็นใจต่อกัน ยอมรับความหลากหลายของผู้อื่น ยอมรับสิทธิของผู้อื่น กล่าวพูดความจริงไม่บิดเบือน ไม่วิพากษ์วิจารณ์ให้เกลียดชังต่อกัน และเคารพสิทธิและเสรีภาพผู้อื่นไม่พูดคุยกดดัน ด้วยคำศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คอยแจ้งเตือนอย่างตามความจริง ไม่ทำผิดกฎหมาย หรือบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อใส่ร้ายผู้อื่น (ลำดับที่ 11 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569)

3) เมตตาโมกกรรม มองเห็นคุณค่าในตัวเพื่อนมนุษย์ คิดในแง่ดี และปรับปรุงตัวให้เหมาะสมต่อการยอมรับจากผู้อื่น เคารพสิทธิของตน เชื่อมมั่นในสิทธิการแสดงออกให้เกียรติต่อกัน และยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน เปิดใจยอมรับผู้อื่นผูกไมตรี เคารพเสรีภาพผู้อื่น ยับยั้งก่อนการพูดและทำที่ก่อปัญหาขัดแย้งที่รุนแรง คิดแง่ดีว่าการทำตามกฎหมาย จะช่วยให้สังคมน่าอยู่ ปลอดภัย และเป็นธรรม (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569)

4) สาธารณโภคี จะเอื้อเพื่อแบ่งปันโอกาส รวมถึงสิ่งของ ความรู้ ข้อมูล เวลา ยอมรับในศักยภาพตนเอง เคารพตนเอง ยอมรับผู้อื่น มีสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อเท็จจริงเท่าเทียมกัน ไม่ถูกครอบงำจากผู้มีอำนาจว่า ยอมรับการทำตามกฎหมายเดียวกัน ป้องกันและลงโทษผู้ทำผิด ช่วยให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (ลำดับที่ 3 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569)

5) สีสสามัญญตา ถือศีล 5 ไม่เบียดเบียนกัน จะยอมรับตนเอง ยอมรับกติกาและเคารพคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ไม่หลงในกระแสนิยมต่างๆ ไม่ยอมให้ใครละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน มีความเห็นใจผู้อื่น สรรวม ให้เกียรติกัน ยอมรับผู้อื่น ไม่ระแวงมุ่งร้ายหรือยุยงให้เกิดความรุนแรงต่อผู้อื่น ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ ไม่ขโมยข้อมูลผู้อื่น และปฏิบัติตามกฎหมาย (ลำดับที่ 4 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569)

6) ทิฏฐิสามัญญตา มีข้อตกลงร่วมกันเป็นฉันทามติ เกิดการยอมรับตนเอง เคารพสิทธิของตนเอง ปกป้องข้อมูลส่วนตัว และยอมรับเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพสิทธิต่างๆของผู้อื่น มีการตกลงร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นเครื่องมือทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบและเท่าเทียม

6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม 1) เมตตาทายกรรม หวังดีในการกระทำสิ่งต่างๆ สร้างมิตรภาพ เห็นประโยชน์ส่วนรวม เช่น อาสาสมัครช่วยเหลือชุมชน ใช้ทรัพยากรส่วนรวมอย่างถนอม ลดอัตรา สร้างบรรยากาศให้ผู้คนรอบข้างร่วมมือกัน ช่วยลดความขัดแย้ง ตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำต่อส่วนรวม ระวังไม่ประมาท และป้องกันความขัดแย้ง 2) เมตตาวจีกรรม พูดจาสุภาพสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์ พูดให้กำลังใจ เป็นมิตร กล่าวพูดเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม งดเว้นวิหจริต นินทา พูดสื่อสารด้วยความเกรงใจ โดยตระหนักถึงผลกระทบของคำพูดต่อส่วนรวม ไม่สร้าง

ความแตกแยก (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) 3) เมตตามโนกรรม มีไมตรีจิต มีทัศนคติที่ดี ลดอัตรา ลดอคติ ยับยั้งอคติลจิด ไม่หลงในหนทางที่ผิด เห็นแก่ตัว มีจิตสาธารณะ สร้างพลังบวก ยินดีร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ไม่คิดเอาเปรียบผู้อื่น และเห็นความสำคัญในการสร้างสามัคคีในพื้นที่สาธารณะนั้นๆ (ลำดับที่ 17 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569) 4) สาธารณโภคี การแบ่งปันแก่ส่วนรวม ลดความเหลื่อมล้ำ ป้องกันปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ให้อภัยทาน มีมิตรภาพ สร้างวัฒนธรรมแห่งการให้ เกิดแรงบันดาลใจ เห็นประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรแก่ส่วนรวม 5) สีสสามัญญตา ไม่ทำร้ายต่อกัน เกื้อกูลกัน มุ่งทำความดี มีสัมมาอาชีวะไม่เอาเปรียบสังคม สร้างความน่าเชื่อถือในสังคมด้วยการมีสำนึก ไม่หลอกลวง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง มีสติรับผิดชอบ และตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ไม่สร้างความเดือดร้อนในสังคมนั้นๆ (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) 6) ทิฐิสามัญญตา ความเห็นชอบร่วมกัน ทุกคนมีโอกาสเสนอความคิดเห็นร่วมกันด้วยความเข้าใจในความหลากหลาย และตกลงตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน เมื่อมีความไว้วางใจ จะเต็มใจ มีแรงผลักดันให้เห็นการกระทำที่ส่งผลกระทบท่อส่วนรวม และสร้างสภาพความร่วมมือกัน

7) ความสามัคคี 1) เมตตากายกรรม การสร้างมิตร มีความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นต่างๆ ยินดีให้ความร่วมมือและไม่มุ่งทำร้ายกัน ลดความขัดแย้ง เช่น ไม่กลั่นแกล้ง ไม่บูลลี่ ดูหมิ่น ปลอมข้อมูล ขโมยข้อมูล และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยการระมัดระวัง ลดความระแวง เกิดความร่วมมือกัน 2) เมตตาวาจากรรม สื่อสารถนอมน้ำใจกันและให้เกียรติกัน ยินดีเข้าร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารมากกว่าจะได้แย้งหรือโจมตีกัน เปลี่ยนเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ลดทิฐิด้วยความอ่อนน้อม ยอมรับและสรุปข้อตกลงร่วมกัน และสร้างความร่วมมือกัน (ลำดับที่ 11 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) 3) เมตตามโนกรรม การคิดพิจารณาด้วยเหตุผลก่อนตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การช่วยกันคัดกรอง เฝ้าระวังข่าวปลอม ข้อมูลเท็จ การกระทำผิดกฎหมาย และลดอัตราตนเอง เริ่มตั้งแต่การคิดก่อนจะยอมรับและลงความคิดเห็นร่วมกัน 4) สาธารณโภคี การแบ่งปันความรู้ วิธีการ หรือข้อมูล กล้าเปิดโอกาสที่เป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม และช่วยเหลือกัน ร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร สร้างพลังบวกให้กับส่วนรวม ลดความขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะ ช่วยตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ยอมรับฟังความคิดเห็น และมีข้อตกลงร่วมกัน 5) สีสสามัญญตา การยึดถือศีล 5 เป็นพื้นฐานให้ทำความดี ไม่โจมตีต่อกันด้วยวิธีต่างๆ ไม่ขโมย ละเมิดสิ่งต่างๆ ที่เจ้าของไม่อนุญาตให้ ช่วยเหลือให้ความร่วมมือกัน ไม่หลอกลวง บิดเบือนข้อมูล ไม่อนาจารสร้างความเสื่อม ลดความขัดแย้งและสร้างความเชื่อใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมตกลงข้อยุติที่เป็นธรรม 6) ทิฐิสามัญญตา การตกลงร่วมกัน ลดทิฐิของตนเอง ยึดถือตามปฏิบัติข้อตกลงร่วมกัน ระงับการกระทำ ลดความรุนแรงในการก่อข้อขัดแย้ง ลดความเหลื่อมล้ำ ร่วมมือเปิดพื้นที่ที่ปลอดภัย ไว้วางใจกัน เคารพกันและดำเนินการตามข้อตกลงในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดี (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569)

สรุปว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักคำสอนทางพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำไปประยุกต์ใช้กำกับตั้งแต่ความคิด การพูดคุย และการปฏิบัติโดยไม่เบียดเบียน การวางตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติพล (พรหมมาพันธุ์) (2025) กล่าวถึงหลักพุทธธรรมพัฒนาคนจากภายในโดยใช้ปัญญาทำความเข้าใจตามสภาพจริงจากสาเหตุ ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น และดับลง รู้ถึงสังขารม คำเนนชีวิตตามความจริง ไม่เชื่องมงายตามหลักกาลามสูตร และการฝึกฝนเรียนรู้พัฒนาคนจากภายนอกด้วยพุทธวิธีต่างๆ ไม่ว่าจะการชี้แจงเหตุผลให้เห็นชัดเจน การสร้างความสนใจให้ทำตาม การสร้างความตื่นใจให้เกิดความบากบั่นให้เห็นข้อดีจากการทำตามคำสอนแนวพุทธ การชี้ให้เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น และเลือกใช้หลักธรรมให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส รวมถึงขั้นตอนการสอน 5 ขั้น ได้แก่ สร้างศรัทธาและเสนอข้อเท็จจริง โดยตรวจสอบและให้ความรู้ ผ่านสื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้นสะท้อนการคิดด้วยหลักโยนิโสมนสิการหาเหตุผล มุ่งหมายและประโยชน์ที่เกิดขึ้น สู่ขั้นการค้นพบหลักการ สรุปรวบยอดได้ถูกต้อง สู่ขั้นเรียนรู้ด้วยหลักไตรสิกขา และประเมิณผล เป็นต้น เมื่อประชาชนยึดปฏิบัติศีลภาวนา จะพัฒนาจริยธรรมในระดับพื้นฐาน และเมื่อยึดถือพรหมจรรย์ ถือศีล 8 ย่อมพัฒนาจิตให้ผ่องแผ้วในระดับสูงขึ้น และหากปฏิบัติอริยมรรค เช่น สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ย่อมพัฒนาจริยธรรมระดับขั้นสูงด้วยมรรคผลพັນทุกข์ได้ สมุติระชา ชาเสน และสุทธิพงษ์ สุทธิลักษณ์กุล (2024) กล่าวว่ากรอบรูปปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชน จะเป็นพลเมืองที่ดีในภายหน้า และการเป็นพลเมืองดีต้องรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎหมาย มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ในการศึกษาครั้งนี้ คือ หลักสราณียธรรม 6 ประการ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการประยุกต์ใช้พัฒนาจริยธรรมของประชาชน เป็นแนวทางพัฒนาตัวบุคคลเกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ ศีล ปัญญา ได้ยึดปฏิบัติในสิ่งที่ถูกระลึกถึงหลักเมตตาธรรม เมตตา กายกรรม เมตตา วาจากรรม เมตตา มโนกรรม แบ่งปัน ถือมั่นในศีล หวังดีต่อกันต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข สรรวมระวังก่อนกระทำการใดๆ เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตกลงร่วมกัน คำนึงถึงประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และสร้างมิตรสามัคคี อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและยังพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ ย่อมเป็นกุศลนำสู่ความเจริญได้ บุคคลมีจริยธรรมภายใน มีคุณธรรมความดี ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติดี ทศนคติความรู้สึที่ดี เกี่ยวโยงกับค่านิยมที่ยอมรับหรือบรรทัดฐานทางสังคม การมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติดี และมีจริยธรรมภายนอกแสดงพฤติกรรมที่ดีสืบทอดกันมา จนเกิดเป็นวัฒนธรรมทางศีลธรรมทางกายและจิตที่ดี และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วม มีเมตตาเปิดใจกว้าง แสดงความคิดเห็นในพื้นที่ที่เหมาะสม มีไมตรี ยอมรับความแตกต่างเปิดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 2) ความยุติธรรม มีความหวังดี ไม่อคติเลือกปฏิบัติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตระหนักในสิทธิพื้นฐานคิด พูด ทำที่สมควรใจ เสมอภาค ปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ความเป็น

ส่วนตัวต่อการใช้สื่อเทคโนโลยีที่เป็นธรรม และเรียกร้อง ร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆในพื้นที่สื่อออนไลน์ได้ 3) ความรับผิดชอบ คอยเตือน แนะนำ และตื่นรู้ใส่ใจเข้าช่วยเหลือทุกด้าน 4) การมีเหตุผลและการควบคุมตนเอง จิตใจ และอารมณ์ โดยระลึกรู้ตัวยับยั้งก่อนกระทำอย่างมีเหตุผล 5) การเคารพตนเอง ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย การให้เกียรติกัน ไว้วางใจกัน ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และทำตามกฎหมาย อยู่ร่วมกันในสังคมสงบสุข 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะและช่วยเหลือกัน 7) ความสามัคคี มีไมตรี ลดความขัดแย้ง ไว้วางใจกัน ตกลงใจที่จะร่วมมือกัน

4.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

1) แนวทางเชิงนโยบาย ควรให้รัฐกำหนดนโยบายการพัฒนาจริยธรรมเตรียมพร้อมรับวิกฤตที่เปลี่ยนแปลง โดยขับเคลื่อนองค์กรทุกภาคส่วน การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนในการก้าวสู่ความเป็นพลเมืองยุคสังคมดิจิทัล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นถึงการกำหนดนโยบายการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย (ลำดับที่ 8 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) เหมือนกับ (ลำดับที่ 11 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) และ (ลำดับที่ 13 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) รัฐควรสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนในยุคใหม่กับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามประชาธิปไตยดิจิทัล (ลำดับที่ 14 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) รัฐควรกำหนดแผนแม่บทในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนในยุคใหม่กับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามประชาธิปไตยดิจิทัล (ลำดับที่ 15 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) การสร้างกลไกส่งเสริมสังคมต้นแบบ การสร้างค่านิยมปลูกฝังจริยธรรมของประชาชน การสร้างความตื่นรู้ถึงประโยชน์และภัยที่ตามมากับสังคมดิจิทัลให้กับประชาชน (ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) กำหนดนโยบายที่ดี มุ่งเน้นตามความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับวัฒนธรรม นำสังเกตปัจจุบันนโยบายที่รัฐกำหนด จะสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญแบบกำหนดจากบนมาล่าง และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เรื่องจริยธรรมจะใช้ในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ (ลำดับที่ 4 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) ควรส่งเสริมการเรียนรู้หลักพุทธธรรมควบคู่กับจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี โดยกำหนดนโยบายการศึกษา การอบรม กิจกรรมของชุมชน การมีสติในการใช้สื่อดิจิทัล เคารพสิทธิของผู้อื่น และมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในสังคมประชาธิปไตย (ลำดับที่ 5 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569)

นโยบายคุ้มครองความเป็นส่วนตัวที่เข้มงวด (เช่น PDPA) เพื่อให้ประชาชนเคารพสิทธิในข้อมูลของผู้อื่น (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) นโยบายลดช่องว่างทางดิจิทัล เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ทั่วถึงและเท่าเทียม ซึ่งเป็นจริยธรรมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน (ลำดับที่ 10 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) รัฐควรบูรณาการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับแผนพัฒนาพลเมืองดิจิทัล ผ่านการจัดกิจกรรมโลกออนไลน์ (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) รัฐควรปฏิรูปกฎหมายทันสมัยในบริบทคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ความปลอดภัยของบุคคล (ลำดับที่ 16 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) รัฐควรสร้างกลไกด้านบริหารจัดการ ด้านประเมินผล ด้านการตรวจติดตาม ผลด้านการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนในยุคใหม่กับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามประชาธิปไตยดิจิทัล (ลำดับที่ 17 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569) รัฐควรปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ ข้อมูลส่วนบุคคลให้ทันสมัย (ลำดับที่ 18 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569)

2) แนวทางเชิงประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ควรทำโครงการ กิจกรรม โครงการงาน การประกวด ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ในภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เช่น การรณรงค์ ยกย่องคนและชุมชนสังคมต้นแบบนาร่อง กิจกรรมในสถาบันศาสนา โดยการเทศนาหรือคำสอนในศาสนสถาน หลักสูตรเสริม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จริยธรรมในสถานศึกษา โดยรณรงค์กิจกรรมจริยธรรมกับสื่อดิจิทัล กิจกรรมสื่อมวลชน การรณรงค์พัฒนาจริยธรรมของประชาชนในการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย การสร้างจริยธรรมของประชาชนเพื่อจัดการระบบเฝ้าระวังภัยไซเบอร์ รณรงค์จริยธรรมของประชาชน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในบทบาทต่างๆ เช่น การเตือนภัยไซเบอร์ การเฝ้าระวังตรวจสอบภัยไซเบอร์ การปกป้องสิทธิส่วนบุคคลในพื้นที่สื่อออนไลน์ เป็นต้น (ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยุคสังคมดิจิทัลอย่างปลอดภัยจากอาชญากรรมทางดิจิทัล และไม่สร้างความเดือดร้อน รณรงค์ให้คิดก่อนพูดเขียนข้อความ ก่อนทำเสมอ การเรียนรู้หลักการประชาธิปไตย (ลำดับที่ 2 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) เริ่มจากการกระทำให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อผู้คนจะปฏิบัติตาม (ลำดับที่ 3 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) หน่วยงานรัฐ และสถานศึกษา ทำโครงการสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับการพัฒนาคนให้มีจริยธรรมในยุคสังคมดิจิทัล (ลำดับที่ 4 สัมภาษณ์วันที่ 11 มีนาคม 2569) ควรส่งเสริมการเรียนรู้หลักพุทธธรรม เช่น หลักเมตตา สติ และ ความรับผิดชอบ ควบคู่กับจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี การส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่สุภาพ เคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เคารพสิทธิส่วนบุคคลและลิขสิทธิ์ ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม เพื่อใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องและเป็นธรรม (ลำดับที่ 5 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) หน่วยงานภาครัฐแปลงยุทธศาสตร์ ด้านความมั่นคงพร้อมรับมือกับภัยคุกคาม หน่วยงานภาครัฐสู่การทำโครงการ การเสริมสร้างต่อต้านข่าวปลอมในกลุ่มเยาวชนและกลุ่มเปราะบางในชุมชนและโรงเรียน (ลำดับที่ 6 สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2569) การยึดถือศีล 5 ชุมชนตัวอย่าง ขณะเดียวกัน

เรื่องจริยธรรม จะสวนทางกับการพัฒนาสังคม เนื่องจากจริยธรรม มุ่งจะไม่เอาเปรียบระหว่างกัน สมดุลกัน ไม่หวังผลกำไร ขณะที่พัฒนาจะมีการแข่งขัน ลดต้นทุน ทำให้เห็นถึงจริยธรรมจะถ่วงให้กำไร ลดและการพัฒนาจะล่าช้า (ลำดับที่ 7 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) การกำหนดแนวทางเริ่มจาก สถาบันการศึกษา จัดให้มีหลักสูตรจริยธรรม (ลำดับที่ 8 สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2569) การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมส่วนบุคคล เช่น ศิล สติ และปัญญา ให้ประชาชนรู้จักควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมก่อนโพสต์หรือแบ่งปันข้อมูล 2.2) ส่งเสริมการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การให้เครดิตผู้สร้างสรรค์เนื้อหา การเผยแพร่ข้อมูลจริง และการร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม 2.3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ แก้ไขปัญหาร่วมกัน และสนับสนุนการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 2.4) ฝึกทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลและวิเคราะห์ข่าวสาร เพื่อป้องกันการหลงเชื่อข่าวปลอม การลดความขัดแย้งต่อประเด็นข่าว และสร้างสภาพแวดล้อมออนไลน์ที่ปลอดภัย การกำกับดูแลเชิงนโยบาย และการพัฒนาคุณธรรมเชิงปฏิบัติส่วนบุคคลทำให้ประชาชนมีจริยธรรมเข้มแข็ง สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ และร่วมสร้างสังคมดิจิทัลที่สงบสุขและยุติธรรมภายใต้ระบอบประชาธิปไตย (ลำดับที่ 9 สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2569) การสอนเรื่องจริยธรรมออนไลน์ เช่น การไม่บูลลี่, การตรวจสอบข่าวปลอม ส่งเสริมความเท่าเทียม การฝึกทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ "คิด ก่อนทำ" ไม่ส่งข้อมูลที่ไม่เป็นความจริง คล้ายกับ(ลำดับที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม 2569) เห็นถึงการฝึกนิสัยของบุคคลรู้จักยับยั้งชั่งใจก่อนกระทำสิ่งใดๆ การรณรงค์เรื่องมารยาทการใช้อินเทอร์เน็ต มารยาททางสังคม ตระหนักถึง "ตัวตนบนโลกออนไลน์" กับ "โลกจริง" คือคนเดียวกัน ต้องมีความรับผิดชอบต่อเท่ากัน การสร้างระบบ อาสาสมัครดิจิทัล คนรุ่นใหม่ ช่วยสอนผู้สูงอายุให้เท่าทันกลโกงออนไลน์ เป็นการสร้างจริยธรรมผ่านการช่วยเหลือกันในสังคม การใช้ระบบรายงานฝึกให้ประชาชนช่วยกันดูแล เฝ้าระวังการกระทำที่ผิดจริยธรรม การประชาสัมพันธ์ การอบรมสั่งสอนและการศึกษาคำสอน ผ่านระบบสื่อสังคมออนไลน์ (ลำดับที่ 11 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) การอบรมหรือกิจกรรมเสริมสร้างจริยธรรมในยุคดิจิทัลในชุมชน/องค์กรผ่านช่องทางออนไลน์ การสร้างเครือข่ายจิตอาสา จัดหลักสูตรการศึกษา การใช้สื่อสังคมออนไลน์เผยแพร่เนื้อหาธรรมะ เป็นต้น (ลำดับที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2569) การให้ความรู้ในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล (ลำดับที่ 13 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) การรณรงค์ประกวดชุมชนแห่งการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลเป็นระยะ (ลำดับที่ 14 สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2569) การสร้างเครือข่ายรณรงค์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล (ลำดับที่ 15 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลตามบริบทของท้องถิ่นชุมชนของตนเอง (ลำดับที่ 16 สัมภาษณ์วันที่ 17 มีนาคม 2569) กิจกรรมต่าง ๆ พัฒนาจริยธรรมของประชาชน

เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล (ลำดับที่ 17 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569) แผนปฏิบัติการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล (ลำดับที่ 18 สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2569)

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย พบว่า 1) แนวทางเชิงนโยบาย ควรให้รัฐกำหนดนโยบาย ได้แก่ 1.1) ทุกภาคหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมถึงหน่วยงานเอกชน นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย เช่น หน่วยงานรัฐแปลงนโยบายเป็นยุทธศาสตร์ โครงการ กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม การประสานหน่วยงานตามแนวคิด บ.ว.ร. (บ้าน วัด โรงเรียน) ญาณภัทร ยอดแก้ว (2557) กล่าวถึงการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมจากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาที่วัด โรงเรียน และบ้านหรือชุมชน กำหนดนโยบายการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน กลุ่มเป้าหมายเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเปราะบางไม่ถูกทอดทิ้ง รั้วข้าวปลอม สถานศึกษา จัดทำหลักสูตร และนำไปใช้อย่างเคร่งครัด หน่วยงานท้องถิ่นดำเนินงานพัฒนาจริยธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 1.2) กฎหมาย ปรับปรุงให้ทันสมัยสถานการณ์ และบทลงโทษเคร่งครัด 2) แนวทางเชิงปฏิบัติ ควรดำเนินโครงการนำร่องคนต้นแบบและชุมชนสังคมต้นแบบหน่วยงาน เป็นแรงจูงใจให้เลียนแบบหรือทำตาม การอบรมความรู้การพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

4.4 ผลการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้นแล้ว ทำให้ทราบถึงผลการวิจัยทั้งหมดของแต่ละจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มแรกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมของประชาชน จำนวน 4 รูป/คน กลุ่มสองผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัยรัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ การเมือง กฎหมาย จริยธรรม และความเป็นพลเมือง จำนวน 4 รูป/คน กลุ่มสามผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านสื่อสารมวลชน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 1 รูป กลุ่มสี่ภาคประชาชน ภาคพลเมือง จำนวน 1 คน และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของ

ประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ดำเนินไปสู่การปฏิบัติให้ชัดเจนมากขึ้น และตอบวัตถุประสงค์ในประการที่ 3 จะนำผลการวิจัยดังกล่าวไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคมได้จริง ผู้วิจัยจึงจัดการประชุมการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion)

หลักการและเหตุผล

นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว รหัสนักศึกษา 66131132007 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย” เพื่อดำเนินการวิเคราะห์แนวทางและมากำหนดสู่แนวทางจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

- 1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม”
- 2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณหาแนวทาง และวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
- 3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนา แก้ไขปรับปรุงงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย” ดังกล่าวนี้ให้สมบูรณ์ต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

zoom ออนไลน์

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

วันศุกร์ที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2569 เวลา 13.30 น. เป็นต้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการ

- 1) จัดทำโครงการ และเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสนอขอความเห็นและขออนุมัติจากกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
- 2) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming)

3) เสนอขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) จากหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4) แจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

6) จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ตามวัน เวลา และสถานที่

7) ประเมินผลจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) มาสรุป รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตกผลิกลำนำไปอภิปรายผล และนำไปเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือการประชุมวิชาการ

8) สรุปผลรายงานการดำเนินงานไปยังประธานกรรมการควบคุมดูแลนิพนธ์ และกรรมการควบคุมดูแลนิพนธ์

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 10 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา จำนวน 4 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมายและการเลือกตั้ง จำนวน 4 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 1 รูป และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิภาคประชาชน จำนวน 1 คน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผศ.ดร. เกษฎา ผาทอง

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และกรรมการปรึกษาหลัก

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นการ 1) เพื่อ

ขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 2) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน 3) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม 4) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 5) เพื่อทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม ระดมสมอง ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และ 6) สามารถหาลักษณะร่วม (common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 3 ประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีองค์ประกอบอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย เป็นอย่างไร

ประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์แนวทางและมากำหนดนำมาสู่แนวทางจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย มีดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.1 ท่านคิดเห็นว่า องค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกสำหรับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีอะไรบ้าง และอย่างไร

สรุปได้ว่า จากการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม พบว่า ภูมิหลังจริยธรรมของประชาชน ยึดหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ชี้อตรง มีความสามารถ อดทน เชื่อฟัง และสงบเสถียรเรียบร้อย ตั้งใจบำเพ็ญเพียร ฟังธรรม ไม่คิดชั่วร้ายและ

เข้าถึงนิพพาน ประกอบกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงรวดเร็วตามบริบทเทคโนโลยีสารสนเทศและยุคสมัย ผู้คนติดต่อสื่อสารกันแพร่หลายและซับซ้อนมากขึ้น การมีจริยธรรมของประชาชนเดิมมีข้อจำกัด จำเป็นต้องเตรียมพร้อมทันยุคสังคมดิจิทัล ในการรู้จักพิเคราะห์เหตุผลอย่างมีวิจารณญาณ ในการทำความเข้าใจและตัดสินใจที่ถูกต้อง เหมาะสมตามสัจธรรมความจริง มีความกล้าหาญในการปฏิบัติ ถูกต้อง เห็นอกเห็นใจต่อกันอย่างเมตตาธรรม เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะเสมือนจริง การแสดงตัวตนมีความซับซ้อนมากขึ้น และปรากฏการใช้งานเทคโนโลยีไม่เหมาะสม ก่ออาชญากรรมผิดพระราชบัญญัติการใช้คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 องค์ประกอบภายในตัวพุทธศาสนิกชนต้องปลูกฝังให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือประพัตติ เป็นกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวทางการเรียนรู้ในความรู้ ทักษะและพฤติกรรมด้วยตนเอง แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกด้านความเชื่อ ความคิดนึก อุดมการณ์ ทักษะเจตคติ โดยหลักโยนิโสมนสิการ แรงกระตุ้นในใจ คิดพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างแยกกายจากภายในตัวบุคคล พร้อมกับรายละเอียดดังนี้ 1.1) ความศรัทธาไม่เชื่อมลายอย่างมีเหตุผล ความเชื่อเรื่องกฎธรรมชาติหรือกฎที่ปรากฏตามกฎธรรมชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับกฎธรรมชาติ และกฎแห่งการกระทำมากำกับให้บุคคลต้องไตร่ตรองและเห็นผลจากการกระทำนั้น ถือเป็นกลยุทธ์ หรือเครื่องมือให้บุคคลต้องประมวลผล ผ่านกระบวนการเลือกตัดสินใจอย่างระมัดระวังก่อนกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นความชั่วร้าย 1.2) ทักษะ จะเปลี่ยนแปลงได้ บุคคลจึงต้องคิดเห็นคุณค่าชีวิตที่ดีของตนเอง ในระดับสัมปรายภิกตตามหลักศาสนาพุทธ บำเพ็ญประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ 1.3) อุดมการณ์ การมีระบบความคิดที่ดี ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ปัญญา ความเชื่อแนวพุทธ มีค่านิยมมุ่งมั่นทำความดี รวมถึงทัศนคติมองโลกแง่ดี ตัดสินใจกระทำสิ่งที่ดีงาม และอุดมการณ์ทางจริยธรรม เป็นแนวความประพฤติ และค่านิยมตามบรรทัดฐานทางสังคมไทย ส่วนที่สอง ความรู้หรือคุณธรรมภายในตัวบุคคลเอง ความดีจากการยอมรับทางสังคมในเกียรติชื่อเสียง ความดีจากภายในตัว เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้บุคคลประเสริฐ ประกอบด้วย 2.1) การมีสติสัมปชัญญะแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป บุคคลจะระลึกได้และรู้ได้ชัดในสิ่งนึกคิดที่ดี เข้าใจชัดเจนตามสภาพจริง 2.2) การยึดมั่นในหลักไตรสิกขา เป็นหลักธรรมนำไปปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาตน และมีชีวิตที่สมบูรณ์ 3 ด้าน ได้แก่ ถือศีล จะประพฤติดีไม่เบียดเบียนเกื้อหนุนต่อกัน สมาธิ จิตตั้งมั่นในหนทางที่ดี และปัญญารู้ชัดเจนในหนทางที่ดี เมื่อบุคคลถือนศีล จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีสมาธิ จิตมุ่งไม่ฟุ้งซ่านควบคุมตนเองได้ดีและเป็นพื้นฐานให้ก่อปัญญา มุ่งทำความดีงาม และมีปัญญา รอบรู้ชัดเจนพิจารณาในสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดดีสิ่งใดร้าย ประกอบกับหลักธรรมอริยสัจ 4 ไม่เชื่อสิ่งใดอย่างมลายจนกว่าจะค้นหาข้อมูลความจริงด้วยตนเองก่อน 2.3) หลักกาลามสูตร การมีเหตุผลเข้าใจและคิดตรองสิ่งต่างๆ ด้วยหลักวิทยาศาสตร์พิสูจน์และประเมินค่าตามข้อมูลจริง โดยไม่ยึดติดโชคกลาง วัตถุมงคล อวิชชา 2.4) กุศลเจตนา ตั้งใจทำดีงาม เป็นพื้นฐานคอยยับยั้งจิตใจ และป้องกันกระบวนการทางจิตใจไม่ให้ส่งความคิดผิดและกระทำชั่วร้าย ทั้งต่อตนเอง ต่อ

ผู้อื่นและสังคม ช่วยให้สังคมน่าอยู่อย่างสงบ 2.5) หลักความเมตตา เป็นพื้นฐานการมีจิตอยู่ในสภาพ นึกคิด ปราปรณาดี มีไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข ไม่เบียดเบียนระหว่างกัน 2.6) ความ กล้าหาญ หรือหลักเวสารัชชกรณธรรม 5 มุ่งทำความดี มีศีล ประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ผิตวินัย ไม่ผิต ศีลธรรม มีปัญญา รอบรู้ เข้าใจด้วยเหตุผลแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่วได้ 2.7) ความซื่อสัตย์ จริ่งใจไม่ลำเอียง ซื่อตรงต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ต่อเวลา ต่อความถูกต้อง ไม่หลอกลวง ไม่คดโกงทั้งที่ลับและที่แจ้ง จะ สร้างความไว้วางใจเชื่อใจระหว่างกัน จะสร้างพื้นที่แห่งความปลอดภัยและไม่ทำร้ายแก่กัน 2.8) เทียง ธรรม จะวางตนเป็นกลาง ไม่อคติ 4 เป็นพื้นฐานในการกระทำที่ดี 2.9) ความชอบธรรม เป็นความ ถูกต้องหรือศีลธรรมยอมรับกันในสังคม จะป้องกัน และคุ้มครองอย่างเป็นธรรมแก่ทุกด้านทุกฝ่าย ส่วนที่สาม ด้านพฤติกรรม หรือการปฏิบัติฝึกฝนนิสัยและพัฒนาตนเอง ได้แก่ 3.1) การปฏิบัติตาม เบญจศีลและเบญจธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและหลักสุจริต 3 ไม่ทำบาป การเคารพซึ่งกัน เพื่อ ประโยชน์ส่วนรวม 3.2) การยึดถือพรหมจรรย์ มุ่งดำเนินชีวิตทางกายและใจบริสุทธิ์เป็นสายกลาง มรรคมิองค์ 8 มีสัปปะกามาชีวิตดีงามด้านศีล จิตตภาวนาดีงามทางจิต ปัญญาภาวนาดีงาม รู้ดีชั่ว ไม่ คิดชั่วร้าย ไม่พูดสิ่งชั่วร้าย ไม่ทำผิดศีล 8 และยิ่งปฏิบัติศีลมากข้อ จะยิ่งพัฒนาจริยธรรมได้เพิ่มขึ้น เช่นกัน จริยธรรมตามพุทธศาสนาสอนให้ดำเนินวิถีชีวิตที่มีเป้าหมายเพื่อพ้นกิเลส พ้นทุกข์ และสร้าง วัฒนธรรมเมตตาธรรม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

องค์ประกอบภายนอก ซึ่งแนวพุทธเรียกกันว่าปรโตโฆสะ เสียงจากภายนอกตัวบุคคล สภาพแวดล้อมจากโครงสร้างสถาบัน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ สำหรับการพัฒนากจริยธรรมของ ประชาชนตามพุทธธรรม ในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบประชาธิปไตย โดยขัดเกลาเรียนรู้ ลงมือทำ รู้ ผลที่ทำ นำไปใช้ ญาณภัทร ยอดแก้ว (2557) กล่าวถึงการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นแรกให้ความรู้และความเข้าใจพร้อมจัดทำคู่มือหลักจริยธรรม ขั้นต่อมาสร้างนิสัย หรือบ่มนิสัย จดบันทึกพฤติกรรมความดี ขั้นสุดท้ายต้องเสริมความมั่นใจและสะท้อนผล มอบเกียรติ บัตรและรางวัล ผู้มีคะแนนความดี และนำผลการดำเนินการไปวิเคราะห์ปรับปรุงพัฒนาต่อไป เหล่านี้ ช่วยให้เกิดพัฒนาความประพฤติดีต่อตนเองในพื้นที่สาธารณะในโลกความจริง และชุมชนออนไลน์บนโลก เสมือนจริง บุคคลจะติดต่อสื่อสารระหว่างกัน อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมายและพัฒนา สังคมที่ดี ได้แก่ 1) ครอบครัว สมาชิกจะเป็นแบบอย่างและปลูกฝังความประพฤติที่ดี 2) ระบบ การศึกษา สถานศึกษา ครูอาจารย์ พระอาจารย์ อบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม ประชาธิปไตย วัฒนธรรมประเพณี หรือค่านิยมทางสังคมตามหน่วยงานรัฐหรือกระทรวงศึกษากำหนด คุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนการดำเนินชีวิต 8 ประการ ได้แก่ รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรม มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่พอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิต สาธารณะ เป็นต้น 3) ศาสนสถาน และวัด โดยกระบวนการฝึกฝนจิตใจผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการ ทำสมาธิ ฟังเทศน์ฟังธรรมะ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม วิปัสสนากรรมฐาน ทำบุญตักบาตร บริจาคทาน

อุทิศส่วนบุญกุศล ทำความสะอาดสถานที่ เป็นต้น 4) ระบบการเมืองการปกครอง สถาบันการเมือง และกฎหมาย หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น ดังตัวอย่างพระมหากษัตริย์ ดิถีวิริโย (ศิลปิน) และคณะ (2567) กล่าวถึงการส่งเสริมจริยธรรมให้กับประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ให้ความรู้ ความเข้าใจการเมืองให้ประชาชน วางตนเป็นกลาง ไม่เลือกฝ่าย เคารพกติกาการเลือกตั้ง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรกำหนดนโยบายปฎิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีลักษณะพึ่งตนเอง และรับผิดชอบตนเอง รับผิดชอบต่อสังคม เคารพในความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา และเคารพในสิทธิผู้อื่น สอดคล้องกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (2560) มาตรา 25 ที่บัญญัติว่า “....บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ....ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น” 5) สื่อมวลชนและสื่อต่างๆ ในบทบาทการผลิตสื่อ บทบาทตัวกลางการดูแลระบบสื่อเว็บไซต์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการติดต่อสื่อสารและค้นหาข้อมูลข่าวสาร และอัลกอริทึมจำกัดเสรีภาพ หรือชุดคำสั่งให้สมาชิกทำตามในสังคมออนไลน์ จำเป็นต้องพัฒนาจริยธรรมให้เหมาะสม เช่น ภาสกร ดอกจันทร์ (2025) กล่าวถึงการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมกำกับสื่อทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสม พร้อมกับมาตรฐานจริยธรรมทางกฎหมายไทย เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการศึกษ พ.ศ. 2475 พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น จะส่งเสริมประชาธิปไตย ความโปร่งใส และความสมานฉันท์ในสังคม ช่วยลดปัญหาการบิดเบือนข้อมูล ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเมือง นำไปสู่การพัฒนาการเมืองและสังคมที่ยั่งยืน ศิริประภา พันธุมรินทร์ (2008) สื่อโทรทัศน์เสริมสร้างความรู้ปลูกฝังทัศนคติที่ดีของเยาวชน และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม และมีส่วนปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนอย่างมีโยนิโสมนสิการ และจริยธรรมการใช้เทคโนโลยี จำเป็นต้องสร้างอัลกอริทึมเป็นกลาง เป็นธรรมทุกฝ่าย โปร่งใส ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย ความรับผิดชอบ และการกำกับดูแลของมนุษย์ 6) ชุมชนที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน ศิริประภา พันธุมรินทร์ (2008) กล่าวถึงจัดกิจกรรมในชุมชน ให้ความรู้อบรมปลูกฝังเยาวชนรับผิดชอบต่อสังคม รักษาสิ่งแวดล้อม เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และเคารพกติกา เป็นต้น สอดคล้องกับพระปลัดระพิน พุทธิสาร (2023) กล่าวถึงการดำเนินชีวิตเพื่อรับผิดชอบต่อสังคม จริยธรรมตรงต่อเวลา จริยธรรมในการทำงานเพื่อรับผิดชอบต่อองค์กร จริยธรรมรักษาสิ่งแวดล้อม เหล่านี้เป็นจริยธรรมสากล จะมีหลักสิทธิ เสรีภาพและความเท่าเทียมเป็นข้อตกลงพึงปฏิบัติทางสังคมคุ้มครองคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น และพบจุดร่วมจุดมุ่งหมายของการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามพุทธธรรม จากตัวบุคคลและโครงสร้างทางสังคม เพื่อหวังให้บุคคลทำดี ช่วยเหลือกันยามทุกข์ มี

ปัญหาร่วมแก้ไข อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้สงบสุข เป็นสังคมน่าอยู่ รวมถึงการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมด้วย SWOT ถือเป็นกลยุทธ์วางแผนและประเมินสถานการณ์ปัจจุบันและโอกาสในอนาคตของการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมตามยุคสมัยประกอบด้วยด้านจุดแข็งในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม จะพัฒนาคน พัฒนาจิต พัฒนากาย มุ่งปฏิบัติดีมีคุณธรรมและใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลตามความเป็นจริง ด้านจุดอ่อนที่จะขัดขวางการพัฒนาจริยธรรมหรือระบบโครงสร้างทางสังคมที่ไม่ดี มีส่วนทำให้คนลดการทำดี ทำถูกต้อง และที่สำคัญคือตัวปัจเจกบุคคลเองขาดสติยับยั้งหรือควบคุมพฤติกรรม ก่อความประมาทในการดำเนินชีวิตได้ ด้านโอกาสการถ่ายทอดความรู้ นิสัย ค่านิยมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนจากองค์ประกอบภายนอกดังกล่าวข้างต้น มีส่วนสำคัญในการอบรม เรียนรู้ ชัดเกลานิสัย ความประพฤติที่ดีได้ ในด้านภัยคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีใหม่ โลกไร้พรมแดน กระแสบริโภคนิยมส่งผลให้ผู้คนต้องเผชิญภัยอันตราย และสภาพการดำเนินชีวิตที่บีบบังคับต่างๆ เช่น การแข่งขัน การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดจนคิดหาทางออกโดยพลั้งพลาดหรือคิดไม่รอบคอบ จนละเลยจริยธรรมได้ อุไรวรรณ จิระวัฒน์พงศาและคณะ (2568) การเข้าใจอุปสรรคและภัยคุกคามต่อความเชื่อทางพุทธศาสนาหาวิธีป้องกันคุณค่าทางศาสนาที่เหมาะสม โดยพิจารณาจาก 2 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) ภัยคุกคามจากภายใน เช่น การละเมิดไม่รักษาพระธรรมวินัย ปัญหาการตีความในคำสอนแตกต่างกัน การปฏิบัติตามคำสอนไม่เหมาะสม พุทธบริษัทยังขาดการเผยแพร่ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติและหน้าที่ของตน 2) ภัยคุกคามจากภายนอก เช่น สังคมและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงเร็ว เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเน้นวัตถุนิยมมากกว่าจิตใจ สื่อสังคมออนไลน์เผยแพร่ข้อมูลบิดเบือนสร้างภาพลักษณ์เชิงลบต่อพุทธศาสนา การละเลยการปกป้องจากภาครัฐ ผู้มีอำนาจและผู้รักษากฎหมายไม่ทำหน้าที่ปกป้องพุทธศาสนา พฤติกรรมของคนในสังคมยุคใหม่มีจริยธรรมเสื่อมลง ความศรัทธาที่ผิดทาง หลงเชื่อในเดรัจฉานวิชา ความไม่เข้าใจคสอนแท้จึงสู่ความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกัน กระแสวัฒนธรรมต่างชาติ สื่อบันเทิงนำเสนอหลักธรรมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้เห็นถึงความล้าสมัยและไม่เห็นประโยชน์ เป็นต้น

1.2 หลักพุทธธรรม จะพัฒนาจริยธรรมของประชาชนอย่างไร

สรุปได้ว่า จากการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม มีส่วนสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน พบว่า หลักพุทธธรรม เป็นหลักคำสอนให้ปฏิบัติดีงามทางกาย วาจา และจิตใจเกิดผลให้เกิดการพัฒนาในระดับตนเอง เมื่อประชาชนยึดถือศีล เคารพธรรมกับเบญจศีลช่วยเกื้อหนุนให้รักษาศีลได้ดี และช่วยกำกับพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมถึงผลที่เกิดขึ้นในระดับสังคม จะช่วยเหลือกันเห็นอกเห็นใจกัน ทำงานก็ประกอบกิจซื่อสัตย์สุจริต สำรวมในคู่ครอง รักษาจะซื้อตรงต่อร่างกายและจิตใจ พุดคุยจริงใจ และเคารพกฎระเบียบของสังคม โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว และประชาชนยึดคำสอนเป็นเครื่องมือให้ใช้ปัญญา

รู้ชัดในการตัดสินใจอย่างพินิจพิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมในการดำเนินชีวิตที่ดี ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน จะส่งผลให้สมาชิกในสังคมนั้น ๆ ให้ความสงบสุข เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ในระบอบประชาธิปไตยได้ พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติพิโล (พรหมมาพันธุ์) (2025) การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภายในตัวบุคคล ได้เข้าใจความจริง และคิดวิเคราะห์เหตุปัจจัยเพื่อพิจารณาเลือกใช้ AI อย่างรู้เท่าทันและแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ถูกต้องและมีมนุษยธรรมด้วยปัญญา แต่ละหลักพุทธธรรมมีความเฉพาะในการนำไปใช้ประยุกต์แตกต่างกันออกไป โดยกลไกของการพัฒนาจริยธรรมในการขัดเกลาพฤติกรรมหลากหลายวิธี ได้แก่ การปลูกฝังคอยสอน อบรม ประชาสัมพันธ์สร้างเครือข่ายปฏิบัติธรรม มหกรรมงานบุญ จัดกิจกรรมต่าง ๆ จากโครงสร้างสถาบัน เช่น ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ไถโคกระบือ งานวัด การทำบุญตักบาตรในวันมงคล วันเกิด วันแต่งงาน วันหมั้น วันขึ้นบ้านใหม่ วันอวมงคล วันตาย วันทำบุญกระดูกของสมาชิกในครอบครัว การทำบุญ ฟังธรรม นั่งสมาธิ สวดมนต์ ถือนศีล ปลื้มยกปล่อยปลา งานประเพณี วันลอยกระทง วันสำคัญทางพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันวิสาขบูชา วันออกพรรษา วันสำคัญประจำชาติ วันแม่ วันครู วันพ่อ วันจักรี วันรัฐธรรมนูญ วันสงกรานต์ ในศาสนสถาน ค่ายคุณธรรม ค่ายลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด สถานศึกษา การรณรงค์การหาเสียงเลือกตั้ง ในชุมชน ระเบียบกฎเกณฑ์ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สร้างนิสัยและประพฤติดีมีมารยาท รวมถึงแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ภาพยนตร์ หอสมุด โรงภาพยนตร์ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณธรรม เป็นต้น

1.3 หลักสารณียธรรม จะพัฒนาจริยธรรมของประชาชนอย่างไร

สรุปได้ว่า จากการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับหลักสารณียธรรม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน พบว่า หลักสารณียธรรม เป็นหลักธรรมระดับได้ด้วยสติพัฒนา ระดับตัวบุคคล คุณธรรมภายใน ควบคุมจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่ดีของตนเองได้ ช่วยพัฒนาจริยธรรมของประชาชน และก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น หลักเมตตา เบญจศีล เบญจธรรม และช่วยสนับสนุนให้มีความรับผิดชอบตามสิทธิของตนเองและผู้อื่น ป้องกันความปลอดภัยแก่ตนเองและผู้อื่น สร้างจิตสำนึกสาธารณะและเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันให้ดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข และพฤติกรรมตามบรรทัดฐานทางจริยธรรมในระดับสังคมในการประสานสามัคคีกัน และประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะต้องศึกษาความรู้และการกล่อมเกลาทางการเมืองการมีส่วนร่วม จะต้องมีส่วนเป็นประชาธิปไตย และที่สำคัญ การติดต่อสื่อสารที่ดีและการรู้จักใช้ประโยชน์จากในการใช้เทคโนโลยีที่ดี เหมาะสมอย่างมีสติ และมีวิจารณญาณ รู้จักสิทธิหน้าที่ ฟังตนเอง มีจิตสาธารณะ ช่วยสนับสนุนความประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งทางกาย วาจา และใจ กล่าวคือ การแสดงออกที่สุภาพ ไม่เบียดเบียนกัน การใช้วาจาที่ไพเราะและสร้างสรรค์ รวมถึงการมีจิตใจปรารถนาดีต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ประชาชนรู้จัก

แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ มีความเห็นร่วมกันในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน เมื่อประชาชนยึดหลักสาราณียธรรมในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในโลกออนไลน์ จะช่วยให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และไม่ใช้ความรุนแรงทางวาจา หลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย 1) เมตตา ภาวกรรมในหมู่คณะ จะกระทำด้วยเมตตาช่วยเหลือกิจต่างๆ ของผู้ร่วมคณะอย่างเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน แจ้งสิ่งที่ เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวาจกรรมในหมู่คณะ จะพูดกล่าวด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ในหมู่คณะ จะตั้งจิตปรารถนาดี คิดถูกต้อง สอดคล้องกับการทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่กัน มองโลกแง่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน เทียงตรง มีเหตุผล ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4) สาราณโภคิ จะแบ่งปันให้เท่าเทียมกัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว เจือจานให้ส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับหมู่คณะ จะประพฤติสุจริตที่ติงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ อยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 6) ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบตกลงร่วมกัน นำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาต่างๆ ได้ นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมประชาธิปไตย และเสริมสร้างความ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพได้

ทิศทางการประยุกต์ใช้หรือบูรณาการหลักพุทธธรรม ยังมีความสำคัญเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนพุทธในสังคมไทย นอกจากหลักพุทธธรรม จะเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า แนะนำแนวทางให้ปฏิบัติการพัฒนาปัญญา และเป็นส่วนสำคัญในการขัดเกลาจิตใจและความประพฤติของบุคคลให้ติงาม ยึดศีล สมาธิ และปัญญา ปุราฐานในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน และยังมีวิธีการเรียนรู้กิจกรรมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติจริงและเกิดศรัทธาที่จะปฏิบัติ เช่น การมีสมาธิจิตตั้งมั่นในคุณธรรม ความดี และมีปัญญา มีความรู้คิดพิจารณาตัดสินใจไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ให้ถ่องแท้ ไม่เชื่องมง่าย จะยกระดับจิตใจ ความคิด และกระทำดี พัฒนาจิต พัฒนาตน พัฒนาคน จะพัฒนาจริยธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น จะช่วยส่งเสริมบุคคลและสังคมให้เจริญก้าวหน้า แล้ว ยังต้องมีหลักธรรมหลายหลักธรรมคำสอนเอื้อการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ได้แก่ 1) หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมอันประเสริฐ ส่งเสริมให้ผู้คนอยู่ร่วมกัน ด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารในสังคมออนไลน์ พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติพิโล (พรหมมาพันธุ์) (2025) เป็นหลักให้ปฏิบัติตั้งอยู่บนฐานความหวังดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกัน วางตนอย่างยุติธรรมไม่ลำเอียงจากอัลกอริทึมชุดคำสั่งที่กำหนดไว้ และใช้กำกับนโยบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสร้างสรรค์และไม่เบียดเบียนต่อกัน 2) หลักขันติ การมีจิตใจเข้มแข็งไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคต่างๆ สังข์วาล เสริมแก้ว และคณะ (2563) จะฝึกฝนความอดทนต่อสิ่งที่ทำให้เจ็บใจ อดทน

ต่อปัญหา อุดหนุนต่อกิลเลส อุดหนุนต่อการทำงาน จะป้องกันความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทกัน ศัตรู หรือไม่หลงผิดไปทำความชั่วได้ง่าย 3) หลักเบญจธรรม 5 เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมศีล 5 ถือเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมเจริญก้าวหน้า ไม่ก่อเวรก่อภัย สิรินาถ รักษาภักดี (2024) เมตตาและกรุณา หัวดีให้ผู้อื่นมีความสุข สงสารช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ไม่ทำร้ายทำลายผู้อื่น ช่วยป้องกันการละเมิดเช่นฆ่ากัน สัมมาอาชีวะ ในหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต จากการทำงานอย่างถูกต้อง เป็นพื้นฐานให้รู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิต ประกอบกับหลักทริโอดตปปะ ละอายและเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด จะไม่ละเมิดความเป็นส่วนบุคคล สิ่งของของผู้อื่นไม่อนุญาต การสำรวมในกาม รู้จักยับยั้งควบคุมตนไม่หลงในขันธ 5 รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส พอใจในคู่ครองของตน ไม่ก่อปัญหาขัดแย้งระหว่างบุคคล และครอบครัว รวมถึงสังคม ไม่ขัดแย้ง หย่าร้าง และขาดความอบอุ่น อาจหันไปพึ่งพาอบายมุขและสร้างปัญหาสังคม มีสัจจะ ซื่อสัตย์ซื่อตรง พูดความจริง จะไม่พูดปด ช่วยรักษาความสัมพันธ์ที่ดีและความน่าเชื่อถือระหว่างบุคคล การมีสติระลึกรู้ได้และรู้ตัวอยู่เสมอ จะรู้จักยั้งคิด ไม่ประมาท สิ่งใดควรทำ และไม่ควรรู้ 4) อปริหริยธรรม ถือเป็นคุณธรรมตั้งมั่นในความเจริญ จะสร้างสภาวะการประชุมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน ไม่ขัดกับระเบียบที่กำหนดและให้ความเคารพในความคิดเห็นต่อกัน 5) สปัจริยธรรม 7 เป็นธรรมที่ส่งเสริมการเป็นสัตบุรุษหรือคนดี รู้จักเหตุ (ธัมมัญญตา) ทำความเข้าใจหลักการและปฏิบัติตามหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย รู้จักผล (อัตถัญญตา) ด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์และผลลัพธ์จากสิ่งที่ปฏิบัติในสังคม ชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกหรือดำรงอยู่ร่วมกัน การรู้จักตน (อัตตัญญตา) พิจารณาความสามารถและบทบาทของตนเอง และปรับปรุงให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ การรู้จักประมาณ (มัตตัญญตา) กระทำสิ่งต่าง ๆ ให้พอดี ไม่มากหรือน้อยเกินความเหมาะสมหรือความจำเป็น การรู้จักกาล (กาลัญญตา) จัดสรรเวลาและโอกาสในการกระทำสิ่งใด ๆ ที่เหมาะสม การรู้จักชุมชน (ปริสัญญตา) เข้าใจบริบทของชุมชนและปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกหรืออยู่ร่วมกัน และ การรู้จักบุคคล (บุคคลัญญตา) เข้าใจความแตกต่างของบุคคลและรู้วิธีปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ช่วยส่งเสริมสัมมาทิฐิแก่ผู้อื่น และช่วยทำให้บุคคลเกิดความประพฤติดี มีศีลธรรม และพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้อง และสร้างสังคมให้สงบสุข 6) ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ การฝึกฝนด้วยการทำสมาธิ เกิดปัญญา 3 ระดับ คือ สุตมยปัญญา (รู้จำ) มีปัญญาเกิดจากการฟัง อ่าน จินตามยปัญญา (รู้จัก) มีปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณาถึงเหตุผล ภาวนามยปัญญา (รู้แจ้ง) มีปัญญาเกิดจากการทำสมาธิภาวนา จะเกิดอานิสงส์รู้แจ้งตามความจริง และเป็นอริยบุคคลผู้มีศรัทธา, มีศีล, มีทริโอดตปปะ และปัญญา 7) หลักสังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมช่วยเหลือกัน ผูกมิตรไมตรี ประสานน้ำใจกันให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ และต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยว แสดงพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม สังฆาล เสริมแก้วและคณะ (2563) การให้อภัยทาน ไม่ว่าจะสิ่งของ ทรัพย์สิน ความรู้ แนะนำสิ่งที่ถูกต้อง ช่วยร่างกายแรงใจแก่ผู้ที่ขาดแคลนกว่า เพื่อบรรเทาทุกข์ การใช้

วาจาสุภาพ เป็นความจริงที่มีประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ-ขอบคุณ จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูด ผู้ได้ยินได้ฟังมีความพึงพอใจ ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเองและผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และเห็นถึงสาธารณประโยชน์ 8) ละอคติ 4 จะไม่ปิดกั้นความเจริญด้วยฉันทาคติ ลำเอียงมาจากความชอบ โทสาคติ ลำเอียงมาจากความเกลียดชัง โมหาคติ ลำเอียงมาจากความหลงหรือเขลา และภยาคติ ลำเอียงมาจากความกลัวต่อข้อเท็จจริงต่างๆ 9) หลักกัลยาณมิตรธรรม เป็นหลักธรรมในการสร้างกำลังใจและมิตรภาพที่ดีในการทำความคิด สังขวาล เสริมแก้ว และคณะ (2024) ช่วยในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักกัลยาณมิตรธรรม โดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ประพฤติตนให้เหมาะสมควรแก่ฐานะ และปฏิบัติในหนทางถูกต้องชอบธรรม มีความรู้และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง โดยฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ รู้จักอธิบายให้เข้าใจ ตักเตือน แนะนำ และเป็นที่ปรึกษาที่ดี มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค เป็นผู้กระทำความจริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น และเป็นแบบอย่างขึ้นในสังคม เป็นต้น

**ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย**

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

**2.1 หลักพุทธธรรมที่เหมาะสม หลักสาราณียธรรม ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคม
ดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยอย่างไร**

สรุปได้ว่า จากการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน พบว่า คำสอนตามหลักพุทธธรรมเหมาะสมแก่ประชาชนได้ประพฤติดีงาม และเมื่อประชาชนมีสิทธิหน้าที่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบกับการขัดเกลาการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมคำสอนที่ปลูกฝังให้ประพฤติดี และค่านิยมประชาธิปไตยที่ดี ย่อมเป็นพลเมืองที่ดี จะเห็นจากแนวคิดต้นไม้อจริยธรรมนำมาพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้ขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาจริยธรรม ประกอบด้วยส่วนแรก เสมือนรากของต้นไม้ บุคคลเริ่มเรียนรู้ด้วยสติปัญญา สุขภาพจิตที่ดี ประสพการณ์ทางสังคม และส่วนที่สอง เสมือนลำต้นของต้นไม้ บุคคลมีความสามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมประพฤติดีงาม มุ่งอนาคตและควบคุมตนเองได้ เชื่อในอำนาจของตน คุณธรรมค่านิยมและทัศนคติและแรงจูงใจใฝ่ผลสำเร็จ เป็นดอกและผลต่อพฤติกรรมพลเมืองที่ดีอีกด้วย จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และการศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ปราภฏในพระสูตรตันตปิฎก ที่ขนิภา ปาฎิกวรรค หรือในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต มาเป็นหลักธรรมมุ่งให้บุคคลระลึกหวังดีช่วยเหลือเพื่อเกิดประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ผูกไมตรีประสานความร่วมมือ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีศีลไม่เบียดเบียนกัน เคารพต่อกันอย่างสุภาพ ไม่แสดงออกทางกาย วาจา จิตใจเกลียดชัง อคติ

แต่จะช่วยเหลือยินดีแบ่งปันทรัพยากรและข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์และถูกต้อง ไม่เผยแพร่ข่าวปลอม มีความเห็นร่วมกันในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม จะช่วยสร้างความเข้าใจและความคิดเห็นแตกต่างกัน ลดความขัดแย้ง โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารในพื้นที่สาธารณะจริง และพื้นที่สาธารณะในโลกออนไลน์ อย่างสร้างสรรค์ จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน รายละเอียด ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วม เป็นการแสดงการกระทำใดๆ ร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายของการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในมิติต่างๆ ช่วยเพิ่มพลังกลุ่มต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือ การปรับปรุงสภาพทางสังคม ด้วยการรวมกลุ่มชุมชน โดยประชาชนระลึกถึงได้ด้วยสติในการทำดี ยึดถือหลักเมตตา 3 จะคิดหวังดี พุดจาสุภาพคอยเตือน การกระทำด้วยความยินดีช่วยเหลือและผูก มิตรไมตรีต่อผู้อื่น ลดอัตตาของตนเอง มีความอ่อนน้อม ให้เกียรติ ไม่อคติ รู้จักใช้เหตุผลตัดสินในการ กระทำสิ่งต่างๆ ที่ดีในแต่ละสถานการณ์ ไม่หมิ่นประมาทผู้อื่น ยึดถือศีล ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง และเข้าใจยอมรับและลดช่องว่างในความแตกต่างระหว่างกันเกี่ยวกับความคิด การพูด การแสดง ความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม ถูกต้อง และเข้าร่วมแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูล หาข้อตกลง ร่วมระหว่างกันที่มีประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะพื้นที่ในโลกจริงและพื้นที่ในโลก เสมือนที่เหมาะสม และถูกต้องได้ และยังเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง ให้มีประชาชนด้วยกันมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ เกิดพลังเครือข่ายพลเมืองที่ดีได้ 2) ความยุติธรรม เป็นการกระทำใดๆ ก็ตาม จะไม่เอนเอียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยประชาชนระลึกถึงได้ด้วย สติในการทำดี ยึดถือหลักเมตตา 3 มีจิตพิงแผ่ไมตรีแก่เพื่อนมนุษย์ทั่วหน้า มีความเห็นอกเห็นใจ เกรงใจ เคารพต่อเพื่อนมนุษย์ เห็นถึงสิทธิพื้นฐานในการคิด พุด และกระทำอย่างเสรี เสมอภาคทาง การเมืองไม่เลือกปฏิบัติ เปิดใจกว้างการยอมรับ ไม่อคติกับฝ่ายใด เคารพระเบียบของสังคมนั้นๆ บน พื้นฐานความถูกต้องภายใต้กฎหมายเดียวกันกระทำกิจใดที่เสมอกัน มี ความหวังดี และกล้าพูดคุย แลกเปลี่ยนบนความจริงและมีเหตุผล ชัดเจน ไม่ด้อยค่าต่อกัน ปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ความ เป็นส่วนตัวและผู้อื่น และรักษาสีทธิของตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารเทคโนโลยีที่เป็น ธรรมได้ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และเท่าเทียมกันทั่วหน้า การกระทำในพื้นที่สาธารณะรูปแบบ ต่างๆ มีศีลธรรม กล้าหาญทำในสิ่งที่ถูกต้องในการเรียกร้อง ร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆ ได้ แบ่งปัน ทรัพยากรข้อมูล สิ่งของ ทรัพย์สิน เงินทอง กำลังแรง กำลังใจอย่างทั่วถึง ปกป้องสิทธิของผู้ที่เข้าไม่ถึง ข้อมูลหรือถูกขโมยข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีที่ปลอดภัยที่เท่าเทียม ช่วยกันเสนอข้อตกลงร่วมกันจะ กลายเป็นกระบวนการยุติธรรมของภาคประชาชนให้ทำงานอย่างโปร่งใส รับผิดชอบร่วมกัน และสร้าง รูปแบบใหม่เพื่อการแก้ไขปัญหามากกว่าจะผลักภาระหรือโยนความผิดแก่ผู้อื่น 3) ความรับผิดชอบ เป็นการยอมรับผลที่เกิดขึ้นในด้านดีและไม่ดีจากการกระทำของตนและรวมถึงไม่โทษจากกระทำของ ตนเอง ใส่ใจ ตื่นตัว ไม่ละทิ้งในกิจกรรมต่างๆ โดยจิตสงสารคิดช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ไม่เพิกเฉยต่อ ปัญหาที่เกิดขึ้น คอยแจ้งเตือนภัยต่างๆ ตรวจสอบ ป้องกัน เผื่อระวังป้องกันสิทธิทั้งส่วนบุคคลและ

ผู้อื่นหรือสมาชิกในทุกรูปแบบพื้นที่สาธารณะ สร้างความปลอดภัย ไว้ใจแก่สมาชิกในชุมชนพื้นที่นั้นๆ และรักษาระเบียบตามกฎระเบียบในพื้นที่นั้นๆกำหนด และรู้จักใช้คำพูดหวังดีประนีประนอมไกล่เกลี่ย เมื่อมีข้อขัดแย้งต่างๆ อดทนต่อความชั่วร้าย ถือศีล ไม่พยาบาทอาฆาตเค้น ไม่ตอบโต้ในการก่อความขัดแย้ง มุ่งมั่นในการแก้ปัญหาต่างๆ กรณีกระทำผิดพลั้งพลาด จะกล้ารับผิดชอบในการกระทำของตนเอง กรณีเป็นคนกลางจะช่วยเหลือคัดกรองการกระทำที่ไม่ดีไม่เหมาะสม จนกว่าจะได้รับการแก้ไข ปัญหาในพื้นที่สาธารณะ และมีความเห็นพ้องต้องกัน เสมือนอุดมการณ์เห็นคุณค่าร่วมกันตื่นตัวต่อกิจกรรมต่างๆ รับผิดชอบร่วมกัน สร้างเป็นวัฒนธรรมการรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่อาศัยนั้นๆ 4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ เป็นการพิจารณาการใดๆที่มีตรรกะได้ข้อสรุปแท้จริง ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินใจและระงับอารมณ์ และพฤติกรรมตามกฎหมายหรือบรรทัดฐานของสังคม โดยระลึกได้ ด้วยเมตตาธรรม และตัดสินใจระทำการใดๆ ที่เหมาะสม ถูกต้องตามกฎหมาย ยึดถือศีล ไม่พูดยุยง กลั่นแกล้ง ตอบโต้รุนแรง เผยแพร่ข่าวปลอม ข่าวลือ สื่อลามก การพนัน link แพลกปลอม เลือกใช้แอปพลิเคชันหรือกลุ่มออนไลน์ที่มีมาตรฐาน มีลิขสิทธิ์ถูกต้อง คิดพิจารณากฎวิธีประกอบกับหลัก โยนิสมนสิการ คัดกรองถ้อยคำไม่ก่อความขัดแย้งต่อกัน สืบค้นข้อมูลที่ถูกต้อง ใช้คำพูดสุภาพ ยับยั้ง การพูดคำ ดุถูกหมิ่นประมาท เลือกพูดเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเหมาะสมและถูกต้อง ก่อประโยชน์ต่อส่วนรวมในพื้นที่สาธารณะด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาถึงผลเสียที่จะตามมา รู้จักแบ่งปัน ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ถือศีลให้อภัยทาน รู้จักควบคุมจิตใจ อารมณ์ของตนเอง ละการทำชั่ว ทำตามข้อห้าม ไม่ก่อความวุ่นวาย สร้างความเดือดร้อนแก่สมาชิกอื่นที่อยู่ร่วมในรูปแบบต่างๆ ของพื้นที่สาธารณะ และตกลงร่วมกันอย่างมีเหตุผลตามระเบียบกติการ่วมกัน 5) การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย เป็นการนึกถึงความดี ให้เกียรติต่อกัน และไม่ละเมิดสิทธิอย่างจริงจัง โดยระลึกได้เห็นคุณค่าเพื่อนมนุษย์ เกรงใจต่อกัน ยอมรับตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้ถ้อยคำสื่อสารอย่างถ่อมน้อมน้ำใจ กล้าพูดความจริงไม่บิดเบือน ไม่วิพากษ์วิจารณ์ให้เกลียดชังต่อกัน เปิดใจรับฟังความหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ ยอมรับต่อกัน การยึดถือ ควบคุมพฤติกรรม คัมครองสิทธิและหน้าที่ การเคารพสิทธิและเสรีภาพของตน จะปกป้องข้อมูลส่วนตัว ไม่โพสต์อะไรที่อาจย้อนมาทำร้ายตนเองในความปลอดภัยส่วนบุคคล เมื่อเห็นอกเห็นใจผู้อื่นรู้จักใส่ใจเขามาใส่ใจเรา จะเคารพเสรีภาพผู้อื่น ไม่คุกคามผู้อื่น ป้องกันสิทธิตนเองและผู้อื่น ทำกิจการใดๆ ไม่ขัดหรือไม่เป็นปฏิกิริยาต่อกฎระเบียบ และปฏิบัติภายใต้กรอบกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตยได้ 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นการรู้และจิตสำนึกถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม โดยยึดถือความเมตตา ช่วยเหลือและไม่ตรีจิตระลึกถึงการคิด การพูด การทำอย่างรอบคอบถึงสิ่งที่จะเกิดผลกระทบต่อส่วนรวม การใช้คำพูดสื่อสารที่เหมาะสม ไม่สร้างความแตกแยก มีเมตริจิต แบ่งปัน ลดความเหลื่อมล้ำ ป้องกันปัญหาอาชญากรรมต่างๆ สร้างวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันกัน รักษาศีล ไม่คิด ไม่พูด ไม่ทำร้ายต่อกัน เกื้อกูลกัน ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนตกลงตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน และเมื่อมี

ความไว้วางใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างเต็มใจ จะสร้างพลังและแรงผลักดันเชิงบวกหวังดี เพื่อก่อสภาพความร่วมมือกัน และตระหนักถึงผลของการกระทำใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม 7) ความสามัคคี เป็นการรวมพลังกายและใจพร้อมปรองดองกันไม่แตกแยกกัน โดยระลึกรู้และเมตตายินดีช่วยเหลือ และสร้างไมตรี ถนอมน้ำใจกัน ให้ความร่วมมือระหว่างกัน มีศีลไม่เบียดเบียน ทำร้าย ไม่ขัดแย้งทางความคิด และการกระทำในการใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ และดำเนินกิจกรรมอย่างฉันทามติได้ เป็นต้น เมื่อคนมีคุณความดีมีคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม ก็จะเป็นคนให้ความร่วมมือที่ดีในชนหมู่มาก และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมชุมชนนั้นๆ คนที่มีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี ก็เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนนั้นๆ สอดคล้องกับหลักธรรมนุญชีวิต เป็นมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ และเป็นประมวลหลักธรรมทั่วไปเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดั่งตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบประชาธิปไตย

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสม

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 แนวทางเชิงนโยบาย เกี่ยวกับหลักสภานีธรรมเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยอย่างไร

สรุปได้ว่า จากการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางเชิงนโยบายในหลักสภานีธรรม เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย พบว่า ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน หรือการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีและเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม กำหนดสอดคล้องกับสถานการณ์โลก ปัญหาต่างๆ ที่จำเป็นต้องมีจริยธรรมที่ดี ความเป็นพลเมืองที่ดีตามบริบทต่างๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ของชาติ นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย องค์ประกอบของแนวทางเชิงนโยบายในหลักสภานีธรรม เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยได้ไม่มากนักน้อย ประกอบด้วย 1) รัฐเองหรือรัฐกำหนดให้หน่วยงานรัฐ ชุมชน ประชาชนน่านโยบายไปใช้ทุกภาคส่วน 2) กระบวนการหรือขั้นตอนกำหนดนโยบาย 3) กลุ่มเป้าหมายที่ปฏิบัติตามนโยบาย และเห็นถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแนวทางดังกล่าวนี้ ควรกำหนดมาตรฐานจริยธรรม พระราชบัญญัติจริยธรรม ยุทธศาสตร์คุณธรรม การปฏิรูปเสริมหลักสูตร การศึกษา แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เช่น พอเพียง มีวินัย สุจริต จิตอาสา ระดับส่วนกลาง กระทรวง ระดับภูมิภาค จังหวัด ระดับท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การขับเคลื่อนหน่วยงานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม หน่วยงานพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม การปฏิรูปด้านการศึกษา เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม การจัดทำแผนแม่บท การจัดทำคู่มือหลักสูตรการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบ

ประชาธิปไตย นโยบายส่งเสริมค่านิยมการมีสัจจะความจริง ซื่อตรง การพัฒนาจริยธรรมกับความเป็นพลเมืองในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 4) การแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 จัดการข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเข้มงวด และนำไปแปลงเป็นโครงการ กิจกรรม โครงการงานต่อไป

3.2 แนวทางเชิงปฏิบัติ เกี่ยวกับหลักสราณียธรรมเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยอย่างไร

สรุปได้ว่า จากการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางเชิงปฏิบัติในหลักสราณียธรรมเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย พบว่า ควรสนับสนุนการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ และพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 3 ลักษณะ เพื่อปลูกฝังเรียนรู้ สร้างนิสัย เลียนแบบ ได้แก่ 1) การดำเนินงานตามพันธกิจ การกิจ หน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ โดยตรงเกี่ยวกับจริยธรรมและเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา งานวัด วันสำคัญทางศาสนา งานมหกรรมเกี่ยวกับการทำงานของหน่วยงานต่างๆควบคู่กับหลักจริยธรรมคุณธรรม แผนปฏิบัติราชการด้านการส่งเสริมคุณธรรม 3 มิติ ได้แก่ การยึดมั่นหลักธรรมทางศาสนา วิถีวัฒนธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรมการศาสนา (2565) 2) หน่วยงานต่างๆ ที่เห็นความสำคัญเรื่องการพัฒนาจริยธรรมแก่บุคลากรในหน่วยงานของตน และกลุ่มเป้าหมายที่หน่วยงานนั้นๆ กำหนดขึ้น และมีบทบาทให้ความรู้ อบรม จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น จริยธรรมของกระทรวงสาธารณสุข จริยธรรมกับองค์กรต่างๆ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมรณรงค์ด้านทุจริต ข้าราชการ ค่ายธรรมะ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน จัดโครงการรณรงค์ส่งเสริมจิตสำนึกและสร้างเครือข่ายคุณธรรม จริยธรรมแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ วิทยาการส่งเสริมคุณธรรม แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หลักสูตรอบรมคุณธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ การสร้างกลไกส่งเสริมสังคมต้นแบบ การกำหนดนำร่องต้นแบบหน่วยงานภาครัฐ นำร่องต้นแบบโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนเกี่ยวข้องกับจริยธรรม ต้นแบบชุมชนศีลธรรม จริยธรรม เช่น หมู่บ้านศีล 5 การประชาสัมพันธ์ รณรงค์และยกย่ององค์กรคุณธรรมต้นแบบ ชุมชนคุณธรรม และคนทำความดีมีคุณธรรม 3) ความร่วมมือทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน จัดสมมนา เสวนา ประชุมเชิงปฏิบัติการในการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจริยธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล และปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

4.5 สรุปผลการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย การพัฒนาตัวบุคคลเอง ทั้งสุขภาพร่างกายและจิตที่ดี มีความดีคุณธรรมภายในระลึกได้ด้วยสติสัมปชัญญะ ความศรัทธา เจตนาที่ดี มีความดียึดหลักเมตตา ถือศีล สมาธิ หิริและโอตตปเป มีปัญญา การเป็นพหุสัจจะมินิสัยเล่าเรียนมาก มีเหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจเรื่องราวตามความเป็นจริงและแบบคาย มีความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม ความชอบธรรม อุตมการณ์ที่ดี ค่านิยมประชาธิปไตยที่ดี และสภาพแวดล้อมภายนอกจากโครงสร้างสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว คนรอบข้าง เพื่อน สถานศึกษา ศาสนสถาน สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันทางเศรษฐกิจ แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ชุมชน สื่อมวลชน การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศชุดคำสั่งอัลกอริทึมและประพุดิตตามจริยธรรมสากลและจริยธรรมการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ขัดเกลาลงเป็นวัฒนธรรมแห่งศีลธรรมทางจิตและกายที่ดี (Cultural of Morality) เกิดค่านิยมและบรรทัดฐานในการประพุดิตที่ดีชั่วหรือเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับในสังคมนั้นๆตามยุคสมัย และประชาชนมีสิทธิหน้าที่ตามที่รัฐรับรองและคุ้มครอง มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม จะเป็นพลเมืองที่ดี ตามแนวคิดต้นไม้อจริยธรรม กระบวนการขัดเกลากการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรม คือ หลักศีลธรรม โดยเรียนรู้ ทำ และรู้ชัดเจน เพื่อนำไปใช้บรรลุผลนิพพาน คนทั่วไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเมื่อประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 จะพัฒนาจริยธรรม (Develop of Ethic) ของประชาชนจากการยึดถือคำสอนในแนวพุทธศาสนา จะปลูกฝังให้ประพุดิตดีงาม ให้ระลึกนึกคิดที่ดี พุดที่ดี ทำที่ดี เห็นชอบประกอบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา รู้เท่าทันรอบด้าน มีเหตุผล เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และรับผิดชอบสังคม จะก้าวสู่อารยพลเมือง และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม และความสามัคคี 1) การมีส่วนร่วม บุคคลละลึกในการทำดี มีเมตตา ยึดถือศีล ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง และเข้าใจยอมรับความแตกต่างระหว่างกันเกี่ยวกับความคิด การพุด การดำเนินชีวิต ความเป็นมนุษย์ ไม่หมิ่นประมาทผู้อื่น จะผูกไมตรี แบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูลหาข้อตกลงร่วมระหว่างกัน ยินดีเปิดโอกาสให้มิประชาชนด้วยกันเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และเกิดพลังเครือข่ายพลเมืองที่ดี 2) ความยุติธรรม บุคคลละลึกรู้ เข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ไม่อคติในฝ่ายใด ไม่ละเมิดสิทธิ เคารพระเบียบของสังคมนั้นๆบนพื้นฐานความถูกต้องภายใต้กฎหมายเดียวกัน มีสิทธิพื้นฐานในการคิด พุด ทำที่สมควรใจและเสมอภาค และการปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ความเป็นส่วนตัว ต่อสื่อเทคโนโลยีที่เป็นธรรมได้ รวมทั้งผู้ที่เข้าไม่ถึงข้อมูลหรือถูกขโมยข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีที่

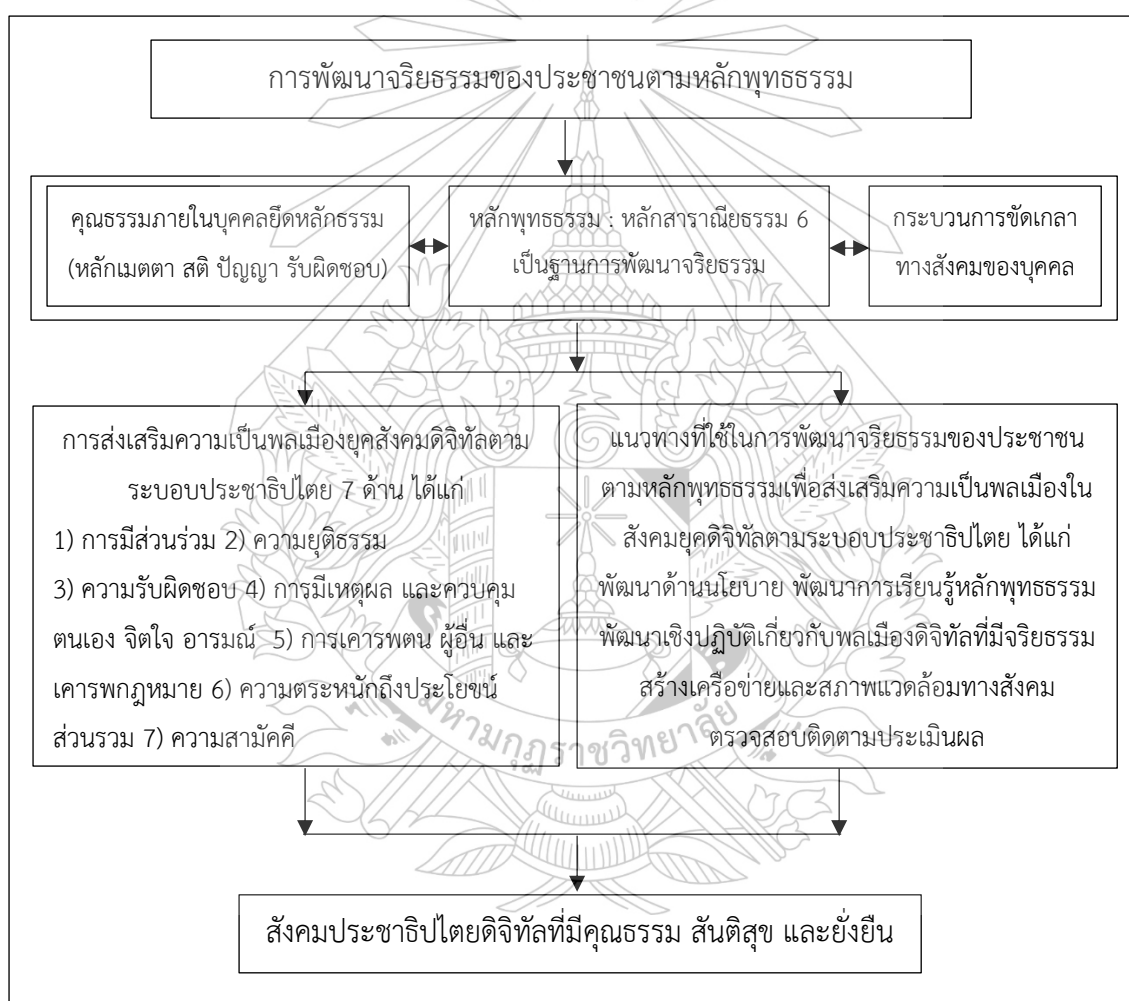
ปลอดภัยที่เท่าเทียม กล้า พุดคุยแลกเปลี่ยนอย่างมีเหตุผล ไม่ด้อยค่าต่อกัน ปกป้องสิทธิและความเป็นส่วนตัวที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีที่เป็นธรรมได้ ปรากฏข้อมูลเห็นทั่วหน้ากัน รับฟังอย่างเสมอภาค เรียกร้อง ร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆ ในพื้นที่สื่อออนไลน์ได้ แบ่งปันทรัพยากรอย่างทั่วหน้า ช่วยกันเสนอข้อตกลงร่วมกันจะกลายเป็นกระบวนการยุติธรรมของภาคประชาชน 3) ความรับผิดชอบ ตื่นตัวเข้าช่วยเหลือทุกด้านโดยไม่เพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น คอยแจ้งเตือนภัยต่างๆ ตรวจสอบ ป้องกัน เฝ้าระวังป้องกันสิทธิ เสรีภาพทั้งส่วนตัวและผู้อื่นหรือสมาชิกในทุกรูปแบบพื้นที่สาธารณะ พุดหวังดีประนีประนอมไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งต่างๆ และอดทนไม่ตอบโต้ และกรณีกระทำผิดพลั้งพลาด จะกล้ารับผิดชอบในการกระทำของตนเอง กรณีเป็นหรือมีคนกลางช่วยคัดกรองการกระทำไม่ดี ไม่เหมาะสม ป้องกันสิทธิส่วนบุคคล และสร้างความปลอดภัยแก่สมาชิกในชุมชนพื้นที่นั้นๆ และรักษาระเบียบตามกฎระเบียบที่พื้นที่นั้นๆกำหนด และมีความเห็นพ้องต้องกัน เสมือนอุดมการณ์เห็นคุณค่า ร่วมกันในการตื่นตัวในกิจกรรมต่างๆ สร้างค่านิยมรับผิดชอบแทนการโยนความผิดแก่กัน 4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ ความหวังดีในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อดทนระงับอารมณ์ยับยั้งพฤติกรรมกระทำในการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และผิดกฎหมายได้อันเป็นโทษจากการยุ่ง กลั่นแกล้ง ไม่ตอบโต้รุนแรง คิดพิจารณาถ่วงถ่วงตามหลักโยนิโสมนสิการ ใช้คำพูดสุภาพมีเหตุผล เลือกพูดเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเหมาะสม และถูกต้อง รู้จักแบ่งปันทรัพยากรอย่างเหมาะสม ให้อภัยทาน รู้จักควบคุมจิตใจ อารมณ์ของตนเอง ไม่ก่อความวุ่นวายเดือดร้อนแก่สมาชิกอื่นที่อยู่ร่วมในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ และตกลงร่วมกันอย่างมีเหตุผลตามกฎหมายข้อกำหนด 5) การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย ความระลึกรู้คิดเห็นในคุณค่าเพื่อนมนุษย์ ยอมรับตนเอง การพูดสื่อสารถนอมน้ำใจ กล้าพูดความจริง ยอมรับฟังความหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ การยึดถือ ควบคุมพฤติกรรม คุ่มครองสิทธิและหน้าที่ เมื่อเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันจะเคารพสิทธิ เสรีภาพของตน ปกป้องข้อมูลส่วนตัวและผู้อื่น ไม่ส่งข้อความที่อาจย้อนมาทำร้ายตนเองในความ ปลอดภัยส่วนบุคคล ไม่คุกคามผู้อื่น และปฏิบัติตามกฎหมาย 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม จะกระทำการต่างๆ สร้างมิตรภาพ ถนอมน้ำใจ โดยเห็นถึงผลกระทบของต่อส่วนรวม จากการกระทำ การใช้คำพูดสื่อสารที่เหมาะสม ไม่สร้างความแตกแยก สร้างวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันกันต่อส่วนรวม ลดความเหลื่อมล้ำ ป้องกันปัญหาอาชญากรรมต่างๆ รักษาศีลธรรม ไม่ทำร้ายต่อกัน เกื้อกูลกัน ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ตระหนักถึงการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และมีความไว้วางใจ จะสร้างสภาพความร่วมมือกัน 7) ความสามัคคี โดยภาพรวม การมีเมตตาธรรม ให้ความร่วมมือระหว่างกัน เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แบ่งปันความรู้ วิธีการ หรือข้อมูล กล้าเปิดโอกาส ที่เป็นประโยชน์ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่วนรวม ยึดถือศีลทำความดี สร้างมิตร เปิดพื้นที่ที่ปลอดภัย ไว้วางใจกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมมือกันอย่างฉันทามติได้ สอดคล้องกับคำพล ศิริโทและคณะ (2567) กล่าวถึงบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และหลักสา

ราณีธรรม 6 ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น ด้านสาธารณโภคี ทำให้ชุมชนเกิดความยุติธรรม ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี ด้านศีลสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบวินัย ด้านทฤษฎีสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเห็นร่วมกัน เป็นเอกภาพ ไร้ความขัดแย้งทางความคิด เป็นต้น และแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยในเชิงนโยบาย ควรกำหนดยุทธศาสตร์คุณธรรม แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติทุกระดับหน่วยงาน การขับเคลื่อนหน่วยงานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม หน่วยงานพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม การปฏิรูปด้านการศึกษาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม การจัดทำแผนแม่บท การจัดทำคู่มือหลักสูตรการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย นโยบายส่งเสริมค่านิยมมีสัจจะความจริง ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย การพัฒนาจริยธรรมกับความเป็นพลเมืองในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ควรปรับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ให้เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นต้น และแนวทางเชิงปฏิบัติ โดยหน่วยงานทุกภาคส่วน จะการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลเช่น งานวัด วันสำคัญทางศาสนา งานมหรหรรรมส่งเสริมคุณธรรม รณรงค์จริยธรรม ส่งเสริมจิตสำนึกและสร้างเครือข่ายคุณธรรม ค่ายธรรมะ รณรงค์จริยธรรมแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ วิทยากรส่งเสริมคุณธรรม แหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมกับความเป็นพลเมืองยุคสังคมดิจิทัล หลักสูตรอบรมคุณธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ส่งเสริมสังคมต้นแบบ เช่น โครงการนาร่องต้นแบบหน่วยงานภาครัฐ โรงเรียน ชุมชน รณรงค์และยกย่ององค์กรคุณธรรมต้นแบบ ชุมชนคุณธรรม และคนทำความดีมีคุณธรรม การสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน จัดสมมนา เสวนา ประชุมเชิงปฏิบัติการในการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปพัฒนาจริยธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล เป็นต้น สอดคล้องกับคำพล ศิริโทและคณะ (2567) ด้านเมตตาวจีกรรม ช่วยในการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างราบรื่นและเข้าใจกันง่ายขึ้น ช่วยลดความขัดแย้งและความไม่พอใจในสังคม ด้านเมตตามโนกรรมปรารถนาดีและมุ่งการกระทำประโยชน์ต่อกัน มีทัศนคติแง่ดีแก้ปัญหาได้อย่างราบรื่น ด้านสาธารณโภคีจะแบ่งปันสิ่งของอย่างเท่าเทียมกัน เป็นหลักการที่ยุติธรรม ตามระบอบประชาธิปไตย ด้านศีลสามัญญตา จะประพฤติสุจริตและรักษาระเบียบวินัยช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัวบุคคล และความเคารพต่อกัน ด้านทฤษฎีสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกันและการปรับความเข้าใจกันและตัดสินใจร่วมกันอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

4.6 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมประกอบด้วยปัจจัยในตัวบุคคลพัฒนา ตัวบุคคลเอง ทั้งสุขภาพร่างกายและจิตที่ดี มีความดีคุณธรรมภายในด้วยสติสัมปชัญญะ ความศรัทธา เจตนาที่ดี เมตตา ถือศีล สมาธิ ทิธีและโอตตปปะ มีปัญญา การเป็นพาสักจะมีนิสัยเล่าเรียนมากมี เหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจเรื่องราวตามความเป็นจริงและแยกแยะ มีความกล้าหาญ ความ ซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม ความชอบธรรม อุดมการณ์ที่ดี ค่านิยมประชาธิปไตยที่ดี และแต่ละคุณธรรมรวม เป็นหลักธรรมที่ยึดปฏิบัติเฉพาะแต่ละบุคคลพึงมี เช่น หลักเวชชกรรมธรรม 5 หลักอิทธิบาท 4 และมี ลักษณะการคิดที่ดี ในการศึกษาครั้งนี้เห็นลักษณะการคิดที่ดีของปัจเจกบุคคลตามหลักพุทธธรรม 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การคิดแบบรอบคอบอย่างมีสติไม่เชื่อมง่ายตามหลักกาลามสูตร เป็นพื้นฐานในการ พัฒนาจริยธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป 2) การคิดแบบโยนิโสมนสิการหรือการคิดแยกแยะที่ถูกต้อง รู้จัก พิจารณาเท่าทันสื่อข้อมูลข่าวสาร ละเว้นทุจริต 3) กายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต จะพัฒนาทักษะ ของบุคคล และจะแก้ไขปัญหาต่างๆได้โดยคิดให้เห็นชัดแจ้งชัดเจนถึงต้นเหตุของปัญหา คิดเป็นลำดับ ขั้นตอน คิดถูกวิธี คิดให้เกิดผล ปณิพพ ตระกูล, พระสุธีธรรมานุวัตร (2016) กล่าวว่า การคิดแบบ โยนิโสมนสิการเป็นการคิดเชิงบวก จะสร้างสัมมาทิฐิ จากการศึกษาและพัฒนาชีวิต ก้าวสู่การมี ระเบียบวินัย และพัฒนากาย จิตใจและสติปัญญา 3) การคิดอย่างมีเมตตาโมกกรรม เป็นการคิดที่ดี ด้วยความเมตตาความหวังดี มีทัศนคติในการมองโลกในแง่ดี มี คิดเพื่อสาธารณประโยชน์ คิดพิจารณา เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน ไม่คิดพยาบาทอาฆาตแค้น ไม่คิดอิจฉาริษยา ไม่ คิดอคติ รู้จักให้อภัยและอภัยต่อกัน 4) การคิดแบบสัมมาทิฐิ จะรู้จักคิดเป็น คิดเห็นถูกต้องเป็น พื้นฐานในการพัฒนาปัญญา 5) การคิดเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยหลักอริยมรรค 8 ถือเป็นหลัก จริยธรรมขั้นสูง และสภาพแวดล้อมภายนอก ชัดเจนเป็นวัฒนธรรมแห่งศีลธรรมทางจิตและกายที่ ดี (Cultural of Morality) ได้แก่ การแบ่งปันแก่กัน ความกล้าทำสิ่งที่ถูกต้อง รับผิดชอบเมื่อมีปัญหา จะแก้ไขแทนการผลักภาระให้ผู้อื่น และเห็นประโยชน์สาธารณะ จากโครงสร้างสถาบัน บ้าน เพื่อน คนรอบข้าง สถานศึกษา ศาสนสถาน แหล่งเรียนรู้ สถาบันเศรษฐกิจ โดยเฉพาะธนาคาร กองทุนเงิน รวมสร้างนิสัยประหยัด ซื่อสัตย์ โปร่งใสเป็นจริยธรรมที่สำคัญ สื่อมวลชน สื่อการใช้เทคโนโลยีที่มี จริยธรรม และเมื่อประยุกต์ใช้หลักสัจธรรม 6 พัฒนาจริยธรรม (Develop of Ethic) ของ ประชาชนให้ระลึกนึกคิดที่ดี พุทฺธิดี ทำที่ดี เห็นชอบประกอบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา รู้เท่าทันรอบด้าน มี เหตุผล เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และรับผิดชอบต่อสังคม จะก้าวสู่อารยพลเมือง ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความยุติธรรม ความ รับผิดชอบต่อ การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม และความสามัคคี แนวทางหรือวิธีการ (Approach) พัฒนา

จริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยควบคู่กับการดำเนินชีวิตอย่างธรรมนิมิต โดยยึดถือธรรม เห็นถึงสัจธรรมความจริง ถูกต้องเกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น และเชิงนโยบาย ควรขับเคลื่อนทุกภาคส่วนให้ตระหนักตัวบุคคล เริ่มที่จริยธรรมของประชาชนตามบริบทและยุคสมัยที่เหมาะสม สอดคล้องกับกฎหมายในโลกความจริงและกฎหมายทางคอมพิวเตอร์ การปฏิรูปการศึกษา และขับเคลื่อนด้วยหน่วยงานทุกภาคส่วน และในเชิงปฏิบัติสู่รูปธรรม โดยทำโครงการ กิจกรรม โครงการงาน การพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ก้าวสู่การส่งเสริมความเป็นพลเมืองยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ในบทบาทต่างๆ เช่น เตือนภัยด้านภัยไซเบอร์ จัดการภัยไซเบอร์ เป็นการสร้างสังคมต้นแบบการพัฒนาจริยธรรมนำร่อง ข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แผนภาพองค์ความรู้ใหม่

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

การศึกษารั้ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษเอกสารสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างและเทคนิคการสนทนากลุ่ม โดยระดมสมอง จากหลายกลุ่มสังคม เพื่อลดแนวโน้มความลำเอียงของข้อมูล สร้างความมั่นใจในผลที่ได้จากการศึกษา เพื่อยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะที่ศึกษาได้ และสนับสนุนให้ข้อมูลเชิงคุณภาพถูกต้องน่าเชื่อถือมากขึ้น เพื่อได้ข้อมูลต่อการหาลักษณะร่วม และข้อสรุปร่วม ความเป็นไปได้ในการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 18 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มนักวิชาการ ประสบการณ์เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป/คน 2) กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมาย จำนวน 3 รูป/คน 3) กลุ่มนักวิชาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารมวลชน จำนวน 3 รูป/คน 4) กลุ่มภาคประชาชนพลเมืองผู้ใช้สื่อเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต จำนวน 9 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ 10 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม 1) กลุ่มนักวิชาการ ประสบการณ์เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป/คน 2) กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมาย จำนวน 4 รูป/คน 3) กลุ่มนักวิชาการเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสารมวลชน จำนวน 1 รูป/คน 4) กลุ่มภาคประชาชนพลเมือง จำนวน 1 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive Analysis) เพื่อควบคุมคุณภาพและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ ผู้วิจัยจึงนำเสนอผลการวิจัยในบทนี้ แบ่งเป็น 3 ส่วนสำคัญ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย จะปลูกฝังฝึกฝนความประพฤติและการตัดสินใจเลือกปฏิบัติในด้านต่างๆ ที่ดีงาม ถูกต้อง และเหมาะสมของประชาชน เมื่อมีส่วนร่วมและตื่นรู้รับผิดชอบในหน้าที่ จะเป็นพลเมืองที่ดี ปฏิบัติตามกรอบทางกฎหมายที่สังคมยอมรับ เห็นผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ทุจริต ไม่ทำลายความมั่นคงรัฐ และไม่ทำให้รัฐเสียผลประโยชน์ ไม่เผยแพร่เนื้อหาหรือข้อมูลข่าวสารที่มีความเท็จ ไม่สร้างความเสียหายต่อกันหรือต่อสาธารณะให้เกิดความขัดแย้งกันระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับประเทศชาติ ต้องเคารพ ไม่คุกคามความเป็นส่วนตัว ไม่ติดต่อภาพอนาจาร ไม่ก่อความผิดกฎหมายทางคอมพิวเตอร์ ไม่กลั่นแกล้งใส่ร้ายในช่องสื่อสารทุกรูปแบบ ไม่แทรกถ้อยคำแสดงความเกลียดชังต่อกัน การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ซึ่งหลักทางศีลธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาจะกำกับหรือควบคุมพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ส่วนบุคคล มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในพื้นที่สาธารณะ จะสำรวมความคิด การใช้ถ้อยคำ กระทำอย่างเหตุผลไตร่ตรอง และทำความเข้าใจสิ่งต่างๆตามความจริง เป็นพลเมืองที่มีอารยะ มีมารยาทกิริยาสุภาพ มีส่วนร่วม มีความยุติธรรม มีเหตุผล สามารถควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ การเคารพตนเอง ผู้อื่น และกฎหมายต่าง ๆ ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ประสานสามัคคี ป้องกันตนเองและผู้อื่น รับผิดชอบต่อตามสิทธิของตนเองและผู้อื่น ความปลอดภัยในการใช้งานดิจิทัล ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบที่เหมาะสม พอสรุป ดังนี้

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย จะปลูกฝังฝึกฝนความประพฤติและการตัดสินใจเลือกปฏิบัติในด้านต่างๆ ที่ดีงาม ถูกต้อง และเหมาะสมของประชาชน เมื่อมีส่วนร่วมและตื่นรู้รับผิดชอบในหน้าที่ จะเป็นพลเมืองที่ดี ปฏิบัติตามกรอบทางกฎหมายที่สังคมยอมรับ เห็นผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ทุจริต ไม่ทำลายความมั่นคงรัฐ และไม่ทำให้รัฐเสียผลประโยชน์ ไม่เผยแพร่เนื้อหาหรือข้อมูลข่าวสารที่มีความเท็จ ไม่สร้างความเสียหายต่อกันหรือต่อสาธารณะให้เกิดความขัดแย้งกันระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับประเทศชาติ ต้องเคารพ ไม่คุกคามความเป็นส่วนตัว ไม่ติดต่อภาพอนาจาร ไม่ก่อความผิดกฎหมายทางคอมพิวเตอร์ ไม่กลั่นแกล้งใส่ร้ายในช่องสื่อสารทุกรูปแบบ ไม่แทรกถ้อยคำแสดงความเกลียดชังต่อกัน การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ซึ่งหลักทางศีลธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาจะกำกับหรือควบคุมพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ส่วนบุคคล มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อในพื้นที่สาธารณะ จะสำรวมความคิด การใช้ถ้อยคำ กระทำอย่างเหตุผลไตร่ตรอง และทำความเข้าใจสิ่งต่างๆตามความจริง เป็นพลเมืองที่มีอารยะ มีมารยาทกิริยาสุภาพ มีส่วนร่วม มีความยุติธรรม มีเหตุผล สามารถควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ การเคารพตนเอง ผู้อื่น และกฎหมายต่าง ๆ

ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ประสานสามัคคี ป้องกันตนเองและผู้อื่น รับผิดชอบตามสิทธิของตนเองและผู้อื่น ความปลอดภัยในการใช้งานดิจิทัล ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในพื้นที่สาธารณะ ทุกรูปแบบที่เหมาะสม พอสรุป ดังนี้

5.1.1 ผลการศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

การที่จะทำให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม จากการสัมภาษณ์ถึงการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญ ในการยกระดับความประพฤติที่ดีของประชาชนทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายที่ดีขึ้น ประกอบด้วย 1) ตัวบุคคล ความดีในตัวบุคคลจะพัฒนาความประพฤติที่ดีระดับตนเองให้เป็นคนดีมากขึ้นทั้งความดีภายนอก มีเกียรติชื่อเสียงไม่สร้างความเดือดร้อน และความดีภายในมีคุณธรรมภายใน หรือมีความรู้ความนึกคิดสติสัมปชัญญะ ปัญญาที่มีเหตุผลกลั่นกรองก่อนกระทำที่ดี ความศรัทธา ทศนคติ เจตนาที่ดี มีอุดมการณ์ เจตคติ นิสสัยที่ดี การถือศีลและพรหมจรรย์ สมาธิ หิริโอตตัปปะ กล้าหาญ ความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม ความชอบธรรม หลักความเมตตา การเป็นพหูสูตจะ การคิดเห็นคุณค่าชีวิตของตนเอง การตั้งมั่นในหลักไตรสิกขา เป็นต้น พัฒนาให้คนดีมีกายและจิตใจแข็งแกร่งและพันทุข์ 2) สภาพแวดล้อม จากการขัดเกลาทางโครงสร้างสถาบันทางสังคม โดยการปลูกฝัง อบรมเลียนแบบ ฝึกฝนเรียนรู้นิสัยและพฤติกรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคมกลุ่ม สมาชิกในบ้าน เพื่อน โรงเรียน จริยธรรม ศีลธรรมจากกิจกรรมทางศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ ค่านิยมประชาธิปไตยที่ดีจากสถาบันการเมืองและการปกครอง สื่อมวลชนและสื่อเทคโนโลยี การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหน่วยงานรัฐและเอกชน และจากแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ พิพิธภัณฑ์, ภาพจิตรกรรมฝาผนัง, ห้องสมุด และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างนิสัยและมารยาทที่ดีงามและนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ค่ายคุณธรรม บำเพ็ญประโยชน์จากค่ายลูกเสือเนตรนารีและยุวกาชาด การรณรงค์เลือกตั้งประธานนักเรียน ประธานชุมชน นักการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับชาติ การทำบุญตักบาตรในงานมงคล งานอวมงคล การฟังธรรม การนั่งสมาธิ และการเข้าร่วมประเพณีสำคัญ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง วันสำคัญทางพุทธศาสนา และหลักสารณียธรรม 6 จะเป็นหลักธรรมพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ประกอบด้วย 1) การมีเมตตา ภายหลังกรรม ช่วยเหลือกิจต่างๆ เห็นอกเห็นใจ การปฏิบัติดีต่อเพื่อนมนุษย์ คอยตรวจสอบเพื่อเกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ และแก้ปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพในความปลอดภัย เคารพสิทธิต่างๆของผู้อื่นและป้องกันสิทธิส่วนบุคคล 2) การมีเมตตาวัจกรรม สื่อสารแลกเปลี่ยนพูดคุยสุภาพ ถนอมน้ำใจ หวังดี คอยเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ เน้นการพูดความจริงและพูดเพื่อสร้างความเข้าใจอันดี มีค่านิยมการพูด ถนอมน้ำใจไม่ดูหมิ่น เคารพในสิทธิของตนเอง เคารพสิทธิของผู้อื่น และเคารพกฎหมายจะเป็นพื้นฐานความเสมอภาค และเท่าเทียมกันในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ 3) การมีเมตตาโมกกรรม การตั้งมั่นในจิตคิดหวังดีต่อผู้อื่น รู้จักตนเอง ดำเนินชีวิตเรียบง่าย พอประมาณ มองโลกในแง่ดีคิดสิ่งที่เป็น

ประโยชน์แก่กัน 4) สาธารณโกลี จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ความรู้ สิ่งของ น้ำใจ พุ่มเทแรงกายช่วยเหลือ
 ยามทุกข์ยาก เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม เจือจานให้ส่วนร่วมใช้สอยทั่วถึงกัน มีมนุษยธรรม ช่วยให้
 สังคมน่าอยู่ 5) สีสสามัญญตา มีศีลประพตีสุจริตตั้งงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย และเกี่ยวข้องกับ
 ความกล้าหาญและรับผิดชอบต่อการกระทำต่าง ๆ เพื่อสังคม 6) ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นตกลง
 ร่วมกันเป็นข้อยุติและดำเนินการตามข้อตกลงที่ร่วมกัน ตั้งเป้าหมายร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเพื่อ
 ส่วนรวม

5.1.2 ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคม ดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคม
 ดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญ หลักพุทธธรรม เป็นหลักคำสอนให้ประชาชน
 ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจะพัฒนาตัวบุคคลเป็นคนดี และเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่ดี มีสิทธิและ
 หน้าที่โดยรัฐรับรองและคุ้มครอง มีบทบาทการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อสังคม ย่อมมีความเป็น
 พลเมืองที่ดีมากขึ้น ในระบอบการปกครองประชาธิปไตย ป้องกันสิทธิตนเองและผู้อื่น ไม่เบียดเบียน
 ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ความปลอดภัยในการใช้งานทุกรูปแบบ และจะพัฒนาในระดับสังคมโดยสมาชิกอยู่
 ร่วมกันในสังคมนั้นๆ ได้อย่างราบรื่น และประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 จะส่งเสริมความเป็น
 พลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย 7 ด้าน มีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วม ระลึกถึงได้ด้วย
 สติในการทำดี ยึดถือหลักเมตตา ยินดีผูกไมตรีร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายของการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น
 ในมิติต่างๆ การยึดถือศีล ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง และเข้าใจยอมรับและลดช่องว่างในความ
 แตกต่างระหว่างกันเกี่ยวกับความคิด การพูด เข้าร่วมแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูล หาข้อตกลงร่วม
 ระหว่างกันที่มีประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ และยังเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
 ยอมรับความแตกต่าง ให้มีประชาชนด้วยกันมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ เกิดพลัง
 เครือข่ายพลเมืองที่ดีได้ 2) ความยุติธรรม เป็นการกระทำใดๆ ก็ตาม จะไม่เอนเอียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
 ระลึกถึงได้ด้วยสติในการทำดี ยึดถือหลักเมตตา 3) มีจิตพิ้งแผ่ไมตรีแก่เพื่อนมนุษย์ทั่วหน้า กล้าพูดคุย
 แลกเปลี่ยนบนความจริงและมีเหตุผล แบ่งปันทรัพยากรทั่วถึง ป้องกันสิทธิของผู้ที่เข้าไม่ถึงข้อมูลหรือ
 ถูกขโมยข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีที่ปลอดภัยที่เท่าเทียม ช่วยกันเสนอข้อตกลงร่วมกันจะกลายเป็น
 กระบวนการยุติธรรมของภาคประชาชนให้ทำงานอย่างโปร่งใส รับผิดชอบต่อส่วนรวม 3) ความรับผิดชอบต่อ
 การตื่นตัว ไม่ละทิ้งในกิจกรรมต่างๆ ไม่เพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น คอยแจ้งเตือนภัยต่างๆ ตรวจสอบ
 ป้องกัน เผื่อระวังป้องกันสิทธิทั้งส่วนบุคคลและผู้อื่นหรือสมาชิกในทุกรูปแบบพื้นที่สาธารณะ สร้าง
 ความปลอดภัย ไว้วางใจแก่สมาชิกในชุมชนพื้นที่นั้นๆ รับผิดชอบต่อส่วนรวม สร้างเป็นวัฒนธรรมการ
 รับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่อาศัย 4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ ระลึกได้ด้วยเมตตา
 ธรรม และตัดสินใจระทำการใดๆ ที่เหมาะสม ถูกต้องตามกฎหมาย ยึดถือศีล ไม่พูดยุยง กลั่นแกล้ง

ตอบโต้รุนแรง เผยแพร่ข่าวปลอม ข่าวลือ เลือกพูดเลือกใช้สิ่งต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่ก่อความวุ่นวาย สร้างความเดือดร้อนแก่สมาชิกอื่นที่อยู่ร่วมในรูปแบบต่างๆ ของพื้นที่สาธารณะ และตกลงร่วมกันอย่างมีเหตุผลตามระเบียบกติการ่วมกัน 5) การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย โดยระลึกได้เห็นคุณค่าเพื่อนมนุษย์ เกรงใจต่อกัน ยอมรับตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้ถ้อยคำสื่อสารอย่างถนอมน้ำใจ กล่าวพูดความจริงไม่บิดเบือน ไม่วิพากษ์วิจารณ์ให้เกลียดชังต่อกัน กล่าวพูดความจริงไม่บิดเบือน เปิดใจยอมรับฟังความหลากหลายทางความคิด การเคารพสิทธิและเสรีภาพของตน จะปกป้องข้อมูลส่วนตัว เคารพเสรีภาพผู้อื่น ไม่คุกคามผู้อื่น ปกป้องสิทธิตนเองและผู้อื่น ทำกิจการใดๆ ไม่ขัดหรือไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกฎระเบียบ และปฏิบัติภายใต้กรอบกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตยได้ 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ระลึกถึงการคิด การพูด การทำอย่างรอบคอบถึงสิ่งที่จะเกิดผลกระทบต่อส่วนรวม การใช้คำพูดสื่อสารที่เหมาะสม ไม่สร้างความแตกแยก มีไมตรีจิต แบ่งปัน ลดความเหลื่อมล้ำ เมื่อมีความไว้วางใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างเต็มใจ จะสร้างพลังและแรงผลักดันเชิงบวกหวังดี เพื่อก่อสภาพความร่วมมือกัน และตระหนักถึงผลของการกระทำใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม 7) ความสามัคคี ระลึกรู้และเมตตายินดียใจช่วยเหลือ สร้างไมตรี ถนอมน้ำใจกัน ให้ความร่วมมือระหว่างกัน มีศีลไม่เบียดเบียน ทำร้าย ไม่ขัดแย้งทางความคิด และดำเนินกิจกรรมอย่างฉันทามติได้เป็นต้น และแนวทางเชิงนโยบาย ควรกำหนดนโยบายสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ของชาติ นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยหน่วยงานรัฐ ชุมชน ประชาชนนำนโยบายไปใช้ทุกภาคส่วน ควรกำหนดพระราชบัญญัติจริยธรรมบริบทต่างๆ โดยเฉพาะจริยธรรมการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะทุกรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะในโลกเสมือนจริง การปฏิรูปเสริมหลักสูตรการศึกษา แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระดับต่างๆ การขับเคลื่อนหน่วยงานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 จัดการข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเข้มงวด และแนวทางเชิงปฏิบัติ ควรสนับสนุนการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ การนำร่องต้นแบบหน่วยงานภาครัฐ นำร่องต้นแบบโรงเรียน บุคคล ชุมชนสังคม ความร่วมมือทุกภาคส่วน การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจริยธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลและปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

5.1.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสม

ตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญ 1) แนวทางเชิงนโยบาย ควรให้รัฐขับเคลื่อนทุกภาคส่วนในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามบริบทต่างๆ ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ควรกำหนดแผนแม่บทด้านการส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรม การสร้างมาตรฐานจริยธรรมของประชาชน การสร้างค่านิยมปลูกฝังจริยธรรมของประชาชน นโยบายส่งเสริมค่านิยมมีสัจจะความจริง การปฏิรูปนำไปสู่การเรียนรู้หลักสุตรจริยธรรมของประชาชน สร้างกลไกการจัดการข้อมูลส่วนบุคคล สร้างมาตรฐานการรักษาข้อมูลส่วนบุคคลให้ปลอดภัยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) เป็นกรอบทางกฎหมาย เป็นต้น ล้วนแล้วจะพัฒนาให้เป็นคนดีเป็นพลเมืองที่ดี และส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และ 2) แนวทางเชิงประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม ควรสร้างเครือข่ายประสานความร่วมมือในการทำงานหลายหน่วยงาน เช่น ภาครัฐ บ้าน โรงเรียน วัด ภาคเอกชนภาคประชาชนและพลเมือง สนับสนุนและพัฒนาจริยธรรม ควรกำหนดโครงการ กิจกรรม การประกวด รณรงค์ ยกย่องคนและ สังคมชุมชนคุณธรรมจริยธรรมต้นแบบนำร่อง และการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในบริบทและบทบาทต่าง ๆ เช่น บทบาทการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีจริยธรรมของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย บทบาทการจัดระบบเฝ้าระวัง เตือนภัย ป้องกันภัยไซเบอร์ เป็นต้น ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญผลการสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับทิศทางการประยุกต์ใช้ หรือการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของประชาชน ส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นรากฐานจริยธรรมความเป็นพลเมืองในโลกยุคใหม่ จะสร้างระบบปฏิบัติการทางปัญญา เพื่อพัฒนาตนเองพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า โดยมีหลักธรรมต่างๆ ช่วยเกื้อหนุนด้านต่าง ๆ เช่น 1) หลักธรรมช่วยให้ผู้คนอยู่ร่วมกันและติดต่อสื่อสารเหมาะสม เช่น หลักพรหมวิหาร 4 เน้นหลักความเมตตากรุณาไม่เบียดเบียนผู้อื่น วางตนเป็นกลางไม่เลือกปฏิบัติจะมีความยุติธรรมในสังคม หลักสังคหวัตถุ 4 การเสียสละให้ทาน วาจาสุภาพ ช่วยประสานน้ำใจและสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และเห็นประโยชน์ส่วนรวม 2) หลักธรรมช่วยสร้างวินัย และเกราะป้องกันตนเอง เช่น หลักเบญจศีล 5 และหิริโอตตปละ สนับสนุนให้ประพฤติการงานสุจริต สัมมาอาชีวะ การเคารพสิทธิส่วนบุคคล ความซื่อสัตย์ และความละอายเกรงกลัวต่อบาป ป้องกันปัญหาครอบครัวและสังคม หลักขันติ จะสร้างจิตใจที่เข้มแข็ง อดทนต่อกิเลส ช่วยลดความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาท 3) หลักธรรมช่วยพัฒนาการเป็นคนดีที่สมบูรณ์ เช่น หลักสัพปุริสธรรม 7 บุคคลรู้จักเหตุ-ผล, รู้จักตน, รู้จักประมาณ, รู้จักกาลเวลา, รู้จักชุมชน และรู้จักความแตกต่างของบุคคล เพื่อปรับตัวให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ การละอคติ 4 การไม่ลำเอียงจากความรัก ความชัง ความหลง หรือความกลัว เพื่อให้เข้าถึงข้อเท็จจริงอย่างเที่ยงธรรม 4) หลักธรรมเพื่อการพัฒนาปัญญาและกัลยาณมิตร เช่น หลักไตรสิกขา ถือศีล สมาธิ ปัญญาคิด ไตรตรองเหตุผลรู้แจ้งจากการฝึกสมาธิภาวนาจนเห็นความจริง และหลักกัลยาณมิตรธรรม การเป็นมิตรที่ดี เป็นที่ปรึกษา คอยตักเตือน และเป็นแบบอย่างในการทำความดีให้แก่สังคม หลักพุทธธรรม เป็นคำสอนให้เกิดการพัฒนาบุคคลเมื่อบุคคลยึดถือปฏิบัติและกำกับความประพฤติ ไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น และเกิดการพัฒนาสังคม ก่อให้

พฤติกรรมสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมด้านการเอื้อเพื่อช่วยเหลือ แบ่งปันกัน การเคารพกฎระเบียบ สิทธิหน้าที่ของกันและกัน ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในสังคมประชาธิปไตยอย่าง ยั่งยืน ยอมรับความแตกต่าง และตัดสินใจบนพื้นฐานของความจริง นำไปสู่สังคมที่สงบสุข ช่วยปรับตัว ให้เกิดดุลยภาพระหว่างปัญญาภายใน กับวัฒนธรรมในการปฏิบัติภายนอกที่พึงประสงค์ เพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย บุคคลจะใช้ปัญญาและเหตุผล พิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและซับซ้อนอย่างมีวิจารณญาณ รอบคอบ ไม่ประมาทและ ตัดสินใจตามความเป็นจริง และยึดความถูกต้อง รวมทั้งการรู้เท่าทันสถานการณ์และเทคโนโลยี สารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และรู้จักเลือกใช้วิธีการหรือเครื่องมือต่างๆ อย่างเหมาะสม ถูกต้อง ตามหลักมนุษยธรรม และไม่เป็นทาสของเทคโนโลยีครอบงำมลาย โดยวิธีการพัฒนาจริยธรรม ผ่าน การขัดเกลาทางสถาบันทางสังคม การอบรมจากครอบครัว สถานศึกษา วัด สถาบันการปกครอง เศรษฐกิจ สื่อมวลชนสื่อเทคโนโลยี และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหน่วยงานรัฐและเอกชน และจาก แหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ พิพิธภัณฑ์, ภาพจิตรกรรมฝาผนัง, ห้องสมุด และสถานที่ท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างนิสัยและมารยาทที่ดีงาม และนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน และกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ค่ายคุณธรรม บำเพ็ญประโยชน์จากค่ายลูกเสือเนตรนารี และยุวกาชาด การรณรงค์เลือกตั้งประธานนักเรียน ประธานชุมชน นักการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับชาติ การทำบุญตักบาตรในงานมงคล งานอวมงคล การฟังธรรม การนั่งสมาธิ และการเข้าร่วม ประเพณีสำคัญ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง วันสำคัญทางพุทธศาสนา

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย พบประเด็นที่สำคัญ ควรอภิปรายผล ดังนี้

5.2.1 ผลจากการวิจัยจากการวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตาม หลักพุทธธรรม พบว่า หลักพุทธธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นหลักปฏิบัติที่ดี ย่อมจะก่อให้เกิด จริยธรรมความประพฤติที่ดี เมื่อประชาชนยึดมั่นในแนวปฏิบัติให้ทำดี จะดำเนินชีวิต และอยู่ร่วมกัน กับผู้อื่นในสังคมอย่างสงบสุข ทั้งนี้เพราะการยึดมั่นในคำสอนทางพุทธศาสนา จะช่วยควบคุม พฤติกรรมให้ทำความดีงาม และเป้าหมายมุ่งการพัฒนาบุคคลให้มีความดีงามตั้งแต่จิตใจ วาจา และ การกระทำที่ดี จะควบคุมอารมณ์ และคิดอย่างรอบคอบก่อนการกระทำ และการพัฒนาจริยธรรมของ ประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมประกอบด้วยความดีในแต่ละบุคคล จะพัฒนาจิตใจก่อ จริยธรรมบุคคลที่เข้มแข็ง ตั้งแต่ความรู้สึกนึกคิด ความรู้และมีเหตุผลก่อนการกระทำดี มี คุณธรรมภายใน ความเชื่อทางพุทธศาสนา อุดมการณ์ เจตคติ นิสัย ทัศนคติ ความศรัทธา

สติสัมปชัญญะ การมีเหตุผล ศีล สมาธิ ปัญญา การเป็นพหูสูต หิริโอตตัปปะ กล้าหาญ เทียงธรรม เป็นต้น จะควบคุมตนเองได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข สอดคล้องกับพระอนุสรณ์ กิตติคุณ โณ และคณะ (2019) กล่าวถึง การพัฒนาตนเองด้วยวิธีศีลสิกขา จะฝึกความประพฤติที่ดีขึ้น อธิจิตตสิกขา ตั้งมั่นสมาธิ และจิตสำนึกที่ดี จะฝึกจิตให้คิด พิจารณา ตัดสินใจในการปฏิบัติที่ดี อธิปัญญาสิกขา จะฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ชัดเจน และเมื่อยึดถือพรหมจรรย์ ปฏิบัติตนที่บริสุทธิ์ ประเสริฐในการดำเนินชีวิตด้วยศีลธรรมและปัญญา จะยกระดับจิตบริสุทธิ์ นำสู่การหลุดพ้นทุกข์ ย่อมพัฒนาจริยธรรมขั้นสูงได้ เป็นรากฐานในการสร้างและส่งเสริมจริยธรรม จะส่งสมประสงค์การให้เป็นคนดี เก่ง มีคุณธรรมในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์ก Limphaibool, W., & Kowitarttawatee, P. (2022) กล่าวถึงพัฒนาทางจริยธรรมขั้นที่ 7 เกิดความเชื่อถือศรัทธาขั้นปรมาตม์ จะมีเหตุผลทางจริยธรรม ตัดสินเลือกกระทำหรือไม่กระทำถูกต้อง และการสร้างจริยธรรมความดีเพิ่มทัศนคติเชิงบวก นำสู่การลดปัญหาของสังคม และพระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องบุคคลในโลก ประเภทหนึ่งในสี่จำพวก คือ คนดี เป็นคนเทวดา เมื่อคนดี มีบารมีเป็นคนดี แสดงว่า คนเทวดา มีบารมีเป็นคนเทวดา จัดเป็นคนประเสริฐที่สุด การเป็นคนดี จะสร้างภูมิคุ้มกันให้จิตใจเข้มแข็ง และการป้องกันการแสดงออกที่ไม่ดี กระทำการด้านต่างๆ ก็เกิดผลดีมีประโยชน์แก่ส่วนร่วม และยังถือเป็นคนมีคุณภาพที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดจริยศาสตร์ของอริสโตเติล เห็นถึงคนดีมีคุณธรรมต้องมีปัญญารอบคอบ กล้าหาญ รู้จักประมาณ มีความยุติธรรม และสอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมมาตรา 5 ข้อ 3 กล่าวถึงสิ่งที่ถูกต้อง ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2562) ถือว่าเป็นจริยธรรมมาจากคุณธรรมของบุคคล จะมีชีวิตที่ดี สอดคล้องกับจริยธรรมสากล สอดคล้องกับบริบทวิทยา ทองดี (2025) กล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเทคโนโลยี โดยการหล่อหลอมจากการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขตั้งแต่วัยเด็ก สอดคล้องกับ Putri, A. K et al (2025) เห็นถึงการศึกษาและการมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการสร้างจริยธรรมและความรู้ดิจิทัลและ สอดคล้องกับ พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร) และคณะ (2025) กล่าวถึงการขัดเกลาเรียนรู้จากภายนอก ผ่านบทบาทและกิจกรรมของครอบครัว โรงเรียน และสังคมเป็นแบบอย่างรวมถึงสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับนุติ หนูโพธิ์ (2020) เห็นถึงการเข้าถึงสื่อสารสนเทศและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย การวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและการประเมินค่า การสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ และการประยุกต์ใช้และสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลง ผลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนนี้ นำเข้าสู่การสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับสมรรถนะทั้งสี่ด้านเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือวัดระดับความรู้เท่าทันสารสนเทศและดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาระดับจริยธรรมขั้นสูงขึ้นไป

ประกอบด้วยความรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมทางจริยธรรม และการนำหลักธรรมศาสนาพุทธมาเป็นแนวทางควบคู่กับการสร้างแรงบันดาลใจจากต้นแบบมาส่งเสริมการวิเคราะห์ จิตสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อเพื่อนร่วมเมืองดีของสังคม สอดคล้องกับพระชาณรค์ โชติธรมโฆและคณะ (2024) กล่าวถึงการอบรม (จักขุมา) สร้างทักษะการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยได้ เป็นต้น

5.2.2 ผลจากการวิจัยในการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย พบว่า หลักพุทธธรรม เป็นแนวทางให้บุคคลปฏิบัติดี เป็นคนดี การมีจริยธรรม จะหล่อหลอมและคอยกำกับให้ประชาชนทำความดี ก็ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี และเมื่อมีสิทธิหน้าที่รับผิดชอบต่อส่วนร่วมในสังคมโดยรัฐรับรองสิทธิ จะเป็นพลเมืองที่ดี สอดคล้องกับสุรศักดิ์ อุดมืองเพี้ย และคณะ (2021) กล่าวถึง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมหรือความดีส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะ โดยวิธีการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรและวันสำคัญทางศาสนา จะส่งเสริมให้เยาวชนมีสติปัญญารอบรู้ เป็นผู้ช่วยสาธารณะประโยชน์ และมีส่วนสำคัญปลูกฝังความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น และการประยุกต์ใช้หลักสารณียธรรม 6 เป็นหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการศึกษาครั้งนี้ จะพัฒนาระดับตัวบุคคลที่มีความดีคุณธรรมภายในระลึกรหวังดีให้ความช่วยเหลือต่อกัน รับผิดชอบต่อสิทธิของตนเองและผู้อื่น ป้องกันความพลอดภัยแก่ตนเองและผู้อื่น และเป็นหลักธรรมในระดับสังคม โดยสร้างบรรทัดฐานทางจริยธรรมให้แก่ประชาชน นอกจากจะระลึกถึงหลักเมตตา 3 แล้ว ยังยึดถือเบญจศีล และเบญจธรรมช่วยพัฒนาจริยธรรมของประชาชน สร้างจิตสำนึกสาธารณะ แบ่งปันเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันให้ดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตามแนวทางสถาบันพระปกเกล้า ได้แก่ จิตอาสา มีเหตุผล ซื่อสัตย์ มีวินัย และรับผิดชอบต่อส่วนร่วม จะมีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและกระบวนกรในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อก้าวเข้าสู่การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ต้องศึกษาความรู้และกล่อมเกลาทางการเมือง การมีส่วนร่วม จะต้องมีส่วนร่วมกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล การรู้จักสิทธิหน้าที่ พึ่งตนเอง มีจิตสาธารณะ และที่สำคัญการติดต่อสื่อสารที่ดีและการรู้จักใช้ประโยชน์จากในการใช้เทคโนโลยีที่ดี เหมาะสมอย่างมีสติ มีวิจารณญาณ และไม่ละเมิดสิทธิต่างๆ ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยในภาพรวม 7 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ Beyeh, E (2016) เห็นถึง การมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมจะมีส่วนสนับสนุนความเป็นพลเมืองและประชาธิปไตย 2) ความยุติธรรม สอดคล้องกับ Permana, I. K. A. et al (2023) เห็นว่าจริยธรรมของความเป็นพลเมืองดิจิทัลประกอบด้วยความยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ เคารพสิทธิผู้อื่น และคุณธรรม จะส่งเสริมสภาพแวดล้อมดิจิทัลอย่างปลอดภัย และมีประโยชน์ต่อคนและสังคมอย่างมาก 3) ความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม 4) การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ 5) การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย ให้เกียรติกัน ไว้วางใจกัน ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และทำตาม

กฎหมาย อยู่ร่วมกันในสังคมสงบสุข สอดคล้องกับ Gbore, O. S. et al (2025) เห็นถึงการเคารพ เห็นใจ ทำตามกฎหมาย เป็นองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองดิจิทัลและส่งเสริมสภาพแวดล้อม ออนไลน์ที่สุภาพ และรักษาสีทึบในทรัพย์สินทางปัญญา 6) ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม มีจิต สาธารณะและช่วยเหลือกัน 7) ความสามัคคี มีไมตรี ลดความขัดแย้ง ไว้วางใจกัน ตกลงใจที่จะร่วมมือกัน ทั้งนี้เพราะการที่ประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมที่รัฐรับรอง เป็นพลเมืองที่ดี สอดคล้องกับปณิธาน ลากอตุมนเลิศและคณะ (2025) เห็นถึงความเป็นพลเมืองที่มีลักษณะรับผิดชอบ ตนเอง การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาค การเคารพ กติกา และความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมให้เป็นพลเมืองที่ดีมีส่วนร่วม

5.2.3 ผลจากการวิจัยจากการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่ เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบ ประชาธิปไตย พบว่า การสร้างกลไกส่งเสริมสังคมต้นแบบ ทั้งนี้เพราะการสร้างแรงจูงใจและยกย่อง บุคคลต้นแบบ สร้างคนดี สอดคล้องกับสุมิตรชา ชาเสน และสุทธิพงษ์ สุทธิลักษณ์กุล (2024) กล่าวถึง การเป็นบุคคลต้นแบบ จะเป็นพลเมืองที่ดี กลายเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเลียนแบบ และ การมีจริยธรรมสร้างคนดีสอดคล้องกับ Chittakham (2567) กล่าวถึง ปลุกฝังคุณธรรมสร้างคนดี สังคมดีให้มีคุณธรรมนำการพัฒนาคนในชุมชนปฏิบัติตามหลักธรรมจะดำเนินวิถีวัฒนธรรมไทยที่งดงาม สร้างความเข้าใจพัฒนาบูรณาการการทำงานโดยใช้กลไกประชารัฐส่งเสริมและพัฒนาชุมชน คุณธรรม โดยการมีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เช่น กิจกรรม สาธารณะ กิจกรรมจิตอาสา การส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม ให้มีการอบรมศีลธรรมในสถานศึกษา และครอบครัว เป็นการสร้างสังคมแห่งคุณธรรมเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป ชาญณรงค์ โชติธมโมและ คณะ (2024) นโยบายภาครัฐ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง เช่น การสนับสนุน การศึกษาสามัญให้กับเยาวชนทุกคนสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย มีข้อค้นพบในการนำไปกำหนดนโยบาย ในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ควรจะเป็น ดังนี้

5.1.3.1) ภาครัฐ ควรกำหนดนโยบายในการพัฒนา และส่งเสริมในการนำหลักธรรมมา ประยุกต์กับการกำหนดนโยบายให้ทันยุคสมัยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระดับประเทศ และระดับ โลก

5.1.3.2) ภาครัฐ ควรขับเคลื่อนทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมประยุกต์ใช้ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย และเตรียมพร้อม สถานการณ์ปัจจุบัน

5.1.3.3) ภาครัฐ ควรกำหนดแผนแม่บท การปฏิรูปหลักสูตร จัดทำหลักสูตร การ พัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบประชาธิปไตย

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัย การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยเห็นควรจะเป็น ดังนี้

5.3.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทางปฏิบัติ ควรให้ภาครัฐดำเนินการส่งเสริมจริยธรรม และ การปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายในบางประเด็นที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน และ กำหนดบทลงโทษการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์อย่างเคร่งครัดและเด็ดขาด หรือแก้ไขปรับปรุง ลงโทษการกระทำผิดที่เป็นช่องว่างเลียงกฎหมาย หรือไม่ทันสมัย หรือยังไม่มีบทลงโทษสำหรับการ กระทำความผิดใหม่ ครอบคลุมในกฎหมายคอมพิวเตอร์ เพื่อไม่เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นต้น

5.3.2.2 หน่วยงานภาครัฐ ควรรับฟังและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประเด็นปัญหา และ แนวทางการนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาจริยธรรม และการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้มากยิ่งขึ้น เพื่อการช่วยเหลือ และดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยเห็นควรจะเป็น ดังนี้

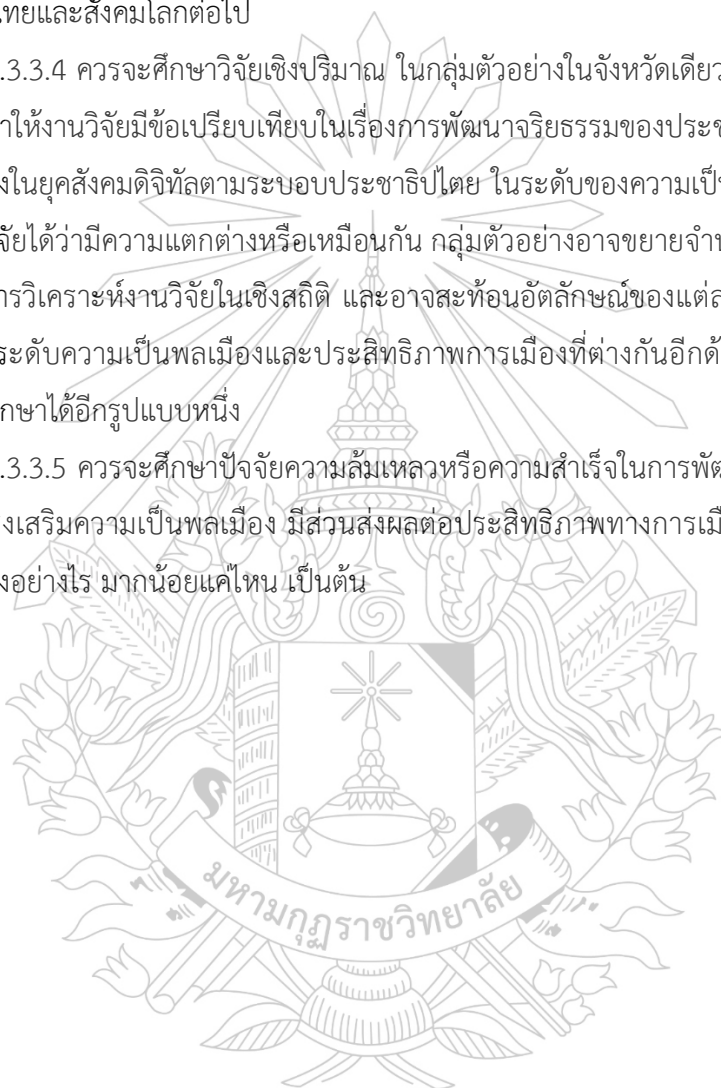
5.3.3.1 ควรจะการศึกษาเรื่องการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนกับกลุ่มเป้าหมาย ต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อเพิ่มเติมจริยธรรมและสอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อเป็น แนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม และมีหลายอาชีพที่ยังไม่ตระหนักถึงจริยธรรม เช่น ผิดศีล 5 ไม่บอกความจริงแก่ผู้รับบริการ จะทำให้ไม่ได้รับความไว้วางใจ ไม่น่าเชื่อถือ ไม่น่าเคารพยก ย่อง และเกิดความขัดแย้ง รวมถึงชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยจำนวนมาก ควรจะมีความ ประพฤติที่ดีในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ในการติดต่อสื่อสารตามบรรทัดฐานของ สังคมไทย เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย หรือไม่ก่ออาชญากรรมออนไลน์และพื้น สาธารณะในโลกความเป็นจริง

5.3.3.2 ควรจะทําวิจัยในรูปแบบวิธีวิทยาผสมผสาน เพื่อแสวงหาความรู้ความจํริงนําผลจากแต่ละวิธีมาสรุปรวมกัน และเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ศึกษาอย่างละเอียดและลึกซึ้ง และควรคำนึงถึงความยืดหยุ่นการใช้เนื้อหา ตามความเหมาะสมของบริบทต่างๆ

5.3.3.3 ควรจะศึกษาจริยธรรมกับประเด็นหรือมิติต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่จําเป็นต่อประชาชน บริบทด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไป และศึกษาความเป็นพลเมืองโลกตามกรอบการศึกษาความเป็นพลเมืองโลกของ UNESCO เพื่อพัฒนาทรัพยากรคนให้มีคุณภาพตามบริบทสังคมไทยและสังคมโลกต่อไป

5.3.3.4 ควรจะศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ในกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดเดียวกันแต่คนละพื้นที่แตกต่างกัน จะทําให้งานวิจัยมีข้อเปรียบเทียบในเรื่องการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย ในระดับของความเป็นพลเมืองที่อาจจะค้นพบจากการวิจัยได้ว่ามีความแตกต่างหรือเหมือนกัน กลุ่มตัวอย่างอาจขยายจำนวนได้มากขึ้นเพื่อความชัดเจนในการวิเคราะห์งานวิจัยในเชิงสถิติ และอาจสะท้อนอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันและระดับความเป็นพลเมืองและประสิทธิภาพการเมืองที่ต่างกันอีกด้วย ซึ่งจะสามารถสรุปเป็นผลการศึกษาได้อีกรูปแบบหนึ่ง

5.3.3.5 ควรจะศึกษาปัจจัยความล้มเหลวหรือความสำเร็จในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง มีส่วนส่งผลต่อประสิทธิภาพทางการเมืองหรือระดับของความเป็นพลเมืองอย่างไร มากน้อยแค่ไหน เป็นต้น

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. เอกสารปฐมภูมิ

หนังสือทั่วไป

- กมลวรรณ คารมปราชญ์ คล้ายแก้ว. (2565). *คุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยยุค 4.0 : แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และแนวทางการพัฒนา*. สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- กรมการศาสนา. (2563). *จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 4.
- กรมการศาสนา. (2565). *แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรคุณธรรม*. สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. กระทรวงวัฒนธรรม.
- กิริติ บุญเจือ. (2538). *ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*. โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 7.
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน. (2520). *จริยศาสตร์. ภาควิชาปรัชญา. คณะมนุษยศาสตร์*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน และพระมหาหมื่นจันทร์ ปรีสุตโตโม. (2561). *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*. คอมมาดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 13.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2539). *ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- เทพเวที, พระธรรมปิฎก.(ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา, วิภาดา อังสุมาลิน และเสรี วรพงษ์. (2556). *เรื่องเล่าและจริยศึกษา*. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์ และชลธิชา จิรภักพวงศ์. (2564). *มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุง)*. กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิมล จิโรจพันธุ์ และประชิด สกฤษณ์พัฒน์. (2547). *จริยธรรมกับชีวิต*. บริษัทสำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 จำกัด : พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม. (2562). *พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562*. คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

- สมภพ ชีวรัฐพัฒน์. (2539). *จริยธรรมกับชีวิต*. เอกสารประกอบการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2554). *พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชนรวมเล่มเดียวจบย่อความจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี 45 เล่ม*. มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุทธิพร บุญส่ง. (2552). *คุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ. ทริบเพิ้ล กรุป. พิมพ์ครั้งที่ 3.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพมหานคร. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กลุ่มงานผลิตเอกสาร. สำนักประชาสัมพันธ์. สำนักการพิมพ์. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556). *วัฒนธรรมทางการเมือง*. กลุ่มงานผลิตเอกสาร. สำนักประชาสัมพันธ์. สำนักการพิมพ์. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กลุ่มงานผลิตเอกสาร. สำนักประชาสัมพันธ์. สำนักการพิมพ์. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เอส.เอส.อนาคามี. (2557). *ว่าด้วยพลเมือง*. สำนักพิมพ์ สยามมิส พับลิชชิ่ง เฮาส์.
- ข. ข้อมูลทุติยภูมิ
- ดุชนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รายงานการวิจัย
- กรมการศาสนา. (2562). *คุณธรรม จริยธรรม พื้นฐาน และหลักคำสอนทางศาสนาของ 5 ศาสนาที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดีและเสริมสร้างสังคมให้สงบสุขร่มเย็น*. <https://www.nmpc.go.th/content-ebook/get-pdf?name=S8tp4Cuy5da82beef0b55.pdf>.
- นุติ หนูโพโรจน์. (2020). *ตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศและดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยระดับมัธยมศึกษา*. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 24(1), 146-163.
- ธิดาจิตต์ ทองขาว. (2548). *บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- พงศ์พัฒน์ จิตตานุกรักษ์. (2558). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาตัวแบบจริยธรรมของข้าราชการ สังกัดกระทรวงมหาดไทย*. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยอดแก้ว ญาณภัทร. (2557). *แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนในท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และ โรงเรียน : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ วัด*

- โพรมะเดื่อ จังหวัดนครปฐม. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ครั้งที่ 6 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (30-31 พฤษภาคม 2557).
- ศิริประภา พันธูรินทร์. (2008). *การเปิดรับรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของเยาวชนกับการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สกุลศรี ศรีสารคาม. (2557). *จริยธรรมการใช้สื่อออนไลน์และสื่อสังคมในกระบวนการสื่อข่าวของสื่อไทยในยุคดิจิทัล*. สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ.
- วารสาร บทความ
- ภรณ์รัฐ รัชต์บุทกซ์. (2020). *ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของไทย*. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์ และ รัฐประศาสนศาสตร์, 2(1), 1-11.
- กำพล ศรีโท, พระปลัดชาณรงค์ โชติธมฺโม (ประเสริฐ ศรี), และจิตวุฒิ หมั่นมี. (2024). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี*. วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี, 6(3), 839-852.
- ขวัญชนก อายุยีน, อุษา งามมีศรี และ สมใจ สืบเสาะ. (2567). *ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทย*. Journal of Modern Learning Development ปีที่ 9 ฉบับที่ 5 ประจำเดือน พฤษภาคม 2567. file:///C:/Users/Lenovo/Download/29+%E0%B8%82%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%81.pdf.
- ทวีศักดิ์ ตั้งวัฒนธรรม, พรนภา เตียสุธิกุล, & บุญเลิศ ไพรินทร์. (2015). *ลักษณะข้าราชการพลเรือนที่พึงประสงค์ด้านมาตรฐานจริยธรรม*. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 8(3), 163-185.
- ธนะวัฒน์ พรหมทอง และวรพงศ์ ตระการศรีรินทร์. (2560). *การศึกษาความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน*. วารสารรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560): 103-127. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นวรรตน์ ไชยมภู. (2025). *AI ETHICS : จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา*. วารสารมณีเชษฐารามวัดจอมมณี, 8(5), 887-898.
- นิภาพร ศิริรัตนพันธ์. (2553). *ต้นเค้าของคนตรีตะวันตกดนตรีอียิปต์เมโสโปเตเมียกรีกและโรมันโบราณ*. วารสารดนตรีรังสิตปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม .
- นิภาพร วรณลังกา, ชรินทร์ มั่งคั่ง และจารุณี ทิพยมณฑล. (2562). *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาจริยธรรมพลเมืองโลก*. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ 15 ฉบับเพิ่มเติม ธันวาคม 2562.

บุญวัฒน์ บุญทะวงศ์. (2564). *บทบาทพระภิกษุธรรมสุธีกับการพัฒนาจริยธรรมประชาชน*.

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยปีที่ 16 ฉบับที่ 56 เมษายน-มิถุนายน 2564.

ปถมพร ตะละภู, พระสุธีธรรมานุวัตร. (2016). *ศึกษาวิเคราะห์การคิดเชิงบวกในการพัฒนาชีวิต*

ตามหลักพระพุทธศาสนา. In *Proceedings National & International*

Conference (Vol. 8, No. 1, pp. 1354-1364).

ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2562). *จริยธรรมในการบริหารรัฐกิจสำหรับศตวรรษที่ 21 : ตัวแบบเชิงจริยธรรม*

แบบดาวห้าแฉก. วารสารการบริหารปกครอง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2562).

ป्ली้มจิต ลาภอุดมเลิศและปาริชาติ ชุมพงศ์. (2025). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย :*

ศึกษากรณีการพัฒนาทิศทางประชาธิปไตยในอนาคตตามแนวพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษา

วิชาการ, 3(1),21-33.

ป्ली้มจิต ลาภอุดมเลิศ, สุรพล สุษะพรหม และสุมาลี บุญเรือง. (2568). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม*.

วารสารวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน

2568. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ผกาพันธ์ อินทะแก้ว. (2562). *พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต*.

วารสารมหาจุฬานาครทรรศปีที่ 6 ฉบับที่ 10 (ธันวาคม 2562). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พชรมณ บุญแสน. (2564). *ระดับจริยธรรมและการแสดงออกทางจิตสำนึกที่มีต่อการขาดวินัยของ*

นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

ตะวันออก. วารสารวิจัยธรรมศึกษา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564) ศูนย์วิจัย

ธรรมศึกษา. สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม.

พระครูใบฎีกาเผด็จ สำเร็จผล, สมจิต ขอนวงศ์, & สายัณห์ อินันใจ. (2025). *การส่งเสริม*

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามหลักพุทธธรรมของประชาชน ตำบลกาญจนา

อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. Journal of Spatial Development and Policy, 3(5),

113-124.

พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติพล (พรหมมาพันธุ์). (2025). *การพัฒนาจริยธรรมผู้บริหารสถานศึกษา*

ด้วยหลักพุทธธรรมในยุค AI. วารสารวิรุฬห์ศาสตร์ปริทัศน์, 1(3), 57-69.

พระครูรัตนกรวิสุทธิ์, พระครูเกษมอรรถกร, พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์, พระปัญญา สุจิตโต

และเกษมณ เขียวเวช. (2565). *การพัฒนาจริยธรรมขั้นพื้นฐานในเยาวชนด้วยหลักภาวนา 4*.

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณีปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระจตุรงค์ จตุราภินโนโท (บัวช่วย), & พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต. (2024). *การพัฒนาจริยธรรม*.
วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี, 6(3), 2473-2482.
- พระจตุรงค์ จตุราภินโนโท (บัวช่วย) และพระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต. (2567). *วิจารณ์หนังสือการพัฒนาจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)*. วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2567). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชาณรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐ ศรี), สุมาลี บุญเรือง, & สุรพล สุษะพรหม. (2024). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร*. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 6(1), 95-109.
- พระไชยา อ้วนแก้ว และผิน ปานขาว. (2567). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ*. วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2567).
- พระประสาน ขยาภิโรโต (อร่าม วาณิชย์), พระสุทธิสาร เมธี, ดร. (2021). *เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญา*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 5(1), 96-107.
- พระประเสริฐ เตชโก, อนุภูมิ โชวเกษม และ สุรพล สุษะพรหม. (2565). *การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในการตัดสินใจใช้สิทธิเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วารสารนิสิตวัง ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดระพิน พุทธิสารโร. (2024). *ย้ายสิ่งประดิษฐ์กับกิจกรรมทางความคิดสะพ่ายคล้องแขนและจริยธรรมสากล*. วารสารระบบนิเวศการเรียนรู้และปัญญา, 1(1), 42-52.
- พระพิทักษ์ บุญทอง. (2023). *การสอนตามพุทธวิธีเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนิสิต*. วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 4(1), 95-103.
- พระไพรัตน์ สมมงคล. (2566). *หลักไตรสิกขากับการป้องกันภัยอันตรายจากสื่อดิจิทัลในโลกออนไลน์*. วารสารชัยมงคลปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2566.
- พระมหาณัฐพงษ์ ดิग्ฆวิโร (ศิลปิน), สุปรีชา ชำนาญพุดผะและกันตณ หนูทองแก้ว. (2567). *การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตตำบลเลม็ด อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. Journal of Buddhist Sociology, 9(1), 78-94.
- พระมหาศดา พรหมทสสี, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และ อดุลย์ หลานวงศ์. (2565). *การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโครงการเข้าวัดวันอาทิตย์ของพุทธศาสนิกชน วัดขุนพรหมตำริ ตำบลท่าสองคอนอำเภอมะหารคาม จังหวัดมหาสารคาม*. Journal of Modern Learning Development. ปีที่ 7 ฉบับที่ 10 ประจำเดือนพฤศจิกายน 2565.

พระมหาสามารถ ฐานิสฺสโร (อาจคงหาญ). (2559). *หลักพุทธธรรมกับแนวคิดการพัฒนาจริยธรรม*.

วารสาร“ศึกษาศาสตร์ มมร” ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2559.

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระวชิรวิทย์ กองโกย, สมยศ ปัญญามาก, & พระครูโสภณปริยัติสุธี. (2022). *การส่งเสริมความ*

ปรองดองสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน.

วารสารวิจัยวิชาการ, 5(4), 45-58.

พระศรณรินทร์ สนติกโร. (2561). *ศึกษาวิเคราะห์เรื่องคุณธรรมจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎี*

ตะวันตกและตะวันออก. วารสารวิจัยธรรมศึกษา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561)

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิกลิตาราม.

พระสิทธิรักษ์ จันทสโร (หมู่พัวนา). (2566). *การพัฒนาจริยธรรมของผู้นำตามแนวพุทธ*.

วารสารภักดีชุมพลปริทรรศน์, 1(1), (มกราคม-เมษายน 2566) น.44-53.

พระอนุสรณ์ กิตติวณโณ, พระมหาสิทธิชัย ขยสิทธิ, พระศักดิ์ชัย ส่วโร, และอภิชา สุขจีน. (2019).

ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามหลักไตรสิกขา. การ

ประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ และนานาชาติ (วารสารธรรมวิทย์), 2(2).

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ และสุพล สุษะพรหม. (2568). *พุทธ*

บูรณาการเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในอำเภอบาง

กรวยจังหวัดนนทบุรี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2568.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัสอร แซ่ตั้ง, & มานิตย์ อรรถชาติ. (2025). *การประพฤติพรหมจรรย์ตามหลักธรรมทาง*

พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรมในสังคมไทย. วารสารสินธุโสธร, 1(3), 107-122.

พิมพ์ตะวัน จันทน์, มารุต พัฒนา และสิริวรรณ ศรีพหล. (2563). *การศึกษา GROWTH MINDSET*

จากการสอนโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนิสิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 9(1), 98-105.

เพ็ญศรี ปักกะสินัง, อภินันท์ จันตะนี, สมเดช นามเกต, และพระครูพิศาลสารบัณฑิต

(ราเชนทร์ วิสารโท). (2024). *การพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุค*

ดิจิทัล. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(3), 1120-1136.

ภรณ์ทิพย์ ปั่นก้อง, พรณิ เทพสุตร และวรรณรี ปานศิริ. (2568). *การบริหารงานวิชาการตามแนวคิด*

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล. วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์. ปีที่1 ฉบับที่ 5 กรกฎาคม-สิงหาคม 2568.

ภาสกร ดอกจันทร์. (2025). *จริยธรรมการสื่อสารทางการเมือง*. วารสารวิชาการสังคมศาสตร์สมัยใหม่

(Online), 2(1), 40-50.

- รังสรรค์ ลิเปี้ยว. (2564). *การพัฒนาจริยธรรมที่เหมาะสมในองค์การตามการสอนของพระพุทธเจ้า*.
วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 กันยายน-
ธันวาคม 2564.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย*. การประชุมวิชาการสถาบัน
พระปกเกล้าครั้งที่ 13 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ วันที่ 22 – 24 มีนาคม 2555.
- สังข์वाल เสริมแก้ว, ธาณี สุวรรณประทีป และพระเมธา วินัยรส. (2563). *จริยธรรมของการอยู่ร่วมก
ในสังคม*.วารสาร มจร. ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2563).
- สังข์वाल เสริมแก้ว, ภาณุมาตร์ เนโส, และสมบุญณ์ จารุณะ. (2024). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. วารสารนวัคส์ตฤสสัน
ปริทรรศน์ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567.
- สิรินาถ รักษาภักดี. (2024). *เบญจศีล เบญจธรรม : จริยธรรมพื้นฐานเพื่อสังคมสันติสุข*.
ปัญญาปณิธาน, 9(2), 15-28.
- สุชาวดี เดชทองจันทร์ ลิมนนาคทอง. (2023). *พรหมวิหาร 4 : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ
กับความเป็นพลเมืองดิจิทัล*. วารสารสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์, 1(2). มีนาคม-เมษายน 2566.
- สุทิน พานิชย์. (2564). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนเจนเนอเรชันวายตามแนวคิดทาง
สังคมวิทยา*. วารสารภาวนาสารปริทัศน์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2564).
- สุมิตรชา ชาเสน, & สุทธิพงษ์ สุทธิลักษณ์กุล. (2024). *แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีของ
คนในสังคม*. วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี, 6(3), 2137-2148.
- สุวรรณณี ไหว้, สุวัฒน์ รักขันโท และ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. (2564). *มนุษย์กับความเป็นพลเมืองดิจิทัล*.
วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม) 2564.
- สำเนียง ยอดศิริ. (2560). *จริยศาสตร์, จริยธรรม และคุณธรรม ตามแนวความคิดของนักปรัชญา*.
วารสารปรัชญาปริทรรศน์. ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560.
- อ้อมเดือน สดมณี และฐาศุภร์ จันประเสริฐ. (2554). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม : จากแนวคิดสู่
แนวทางการปฏิบัติ*. วารสารพุทธปริทัศน์ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม 2554.
- อัชมา สมบูรณ์, นฤมล ศิริวงษ์ และนันทธีรัตน์ พิระพันธ์. (2566). *ซีเรียสเกมกับการส่งเสริมความ
เป็นพลเมืองดิจิทัล สำหรับเด็กและเยาวชน*. วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย ปี 17 ฉบับ 1
(มกราคม-มิถุนายน).
- อุไรรัตน์ สิงหนาท. (2560). *แนวคิดการพัฒนาจริยธรรมมนุษย์ในยุคโลกไร้พรมแดน เพื่อรองรับ “สังคม 5.0”*.
สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต. คณะสาธารณสุขศาสตร์. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2560.

อุไรวรรณ จิระวัฒน์พงศา, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหม ประไพ), และพระมหาจรัญ กิตติปัญญา (ฤทธิพิศ). (2568). *การบูรณาการความเมตตาเพื่อปกป้องคุณค่าของพุทธศาสนา*. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 9(2), 299-316. (พฤษภาคม-สิงหาคม). สืบค้นจากออนไลน์. (2554). *จริยธรรม*. ค้นพบ 2 มกราคม 2568.
<https://dictionary.orst.go.th/>.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. เวสารัชชกรณธรรม 5*. พิมพ์ครั้งที่ 43. https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=237.
 คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*.
<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>.

2. ภาษาอังกฤษ

เอกสารต่างประเทศ

- Ayane, Z. T., & Mihiretie, D. M. (2024). *Developing good person and citizen through civic and ethical education in Ethiopia: A content analysis of secondary school textbooks*. Social Sciences & Humanities Open, 10, 100913.
- Bayeh, E. (2016). *Role of civics and ethical education for the development of governance in Ethiopia: Achievements and challenges*. Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences, 2(1), 31-36.
- Bennett, W. L., Wells, C., & Rank, A. (2009). *Young citizens and civic learning: Two paradigms of citizenship in the digital age*. Citizenship studies, 13(2), 105-120.
- Biller-Andorno, N., do Céu Patrão Neves, M., Laukyte, M., Łuków, P., Mallia, P., Molnár-Gábor, F., ... & Vidalis, T. (2023). *Opinion on democracy in the digital age*.
- Božilovć, J., & Pavlović, N. (2021). *DIGITAL CITIZENSHIP-A CONCEPTUAL AND PRACTICAL FRAMEWORK*. Facta Universitatis, Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History, 203-215.
- Choi, M. (2016). *A concept analysis of digital citizenship for democratic citizenship education in the internet age*. Theory & research in social education, 44(4), 565-607.
- David J. Hand. (2018). *Aspects of Data Ethics in a Changing World: Where Are We Now?*. <https://doi.org/10.1089/big.2018.0083>.

- ElSayary, A. (2025). *Fostering Ethical Digital Citizenship: A Policy Framework for Integrating Digital Ethics in Education*. In Prompt Engineering and Generative AI Applications for Teaching and Learning (pp. 263-274). IGI Global Scientific Publishing.
- Gbore, O. S., Abdulfattah, K. K., & Peter, J. A. (2025). *Ethical Considerations and Digital Citizenship*. In Empowering Pre-Service Teachers to Enhance Inclusive Education Through Technology (pp. 337-346). IGI Global Scientific Publishing.
- G.T.Bhat. (2019). *Digital Citizenship and Online Ethica : Exploring Societal Norms In The Digital Age*. International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR). January 2019, Volume 6, Issue 1.
- Joseph, J., & Pandey, A. (2025). *Democracy in the Age of AI: Ethical and Legal Considerations*. In Democracy and Democratization in the Age of AI (pp. 19-38). IGI Global Scientific Publishing.
- Kumar, S. (2024). *Ethical considerations in digital education*. Online and digital education, 155-177.
- Liu, C., & Zhou, L. (2025). *The Ethical Foundations of Being Respected as a Citizen: A Triadic Theory Consisting of Autonomy, Boundary, and Equality*. Behavioral Sciences, 15(4), 513.
- Markham, T. (2025). *Digital compassion: Moody citizenship and an ethics of care*. International Journal of Cultural Studies, 13678779251370384.
- Mulyatno, C. B. (2014). *Ethical Values of Democracy According to John Dewey*. MELINTAS An International Journal of Philosophy and Religion (MIJPR), 30(3), 266-284.
- Narksuwan, N. (2021). การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาไทย. Social Media Literacy of Thai Students in Digital Age. *Dusit Thani College Journal Vol.15 No.1 January - April 2021*.
- Permana, I. K. A., Yasa, I. K. A. S., Saputra, I. K. A. D., & Sudwika, I. P. R. (2023). *Citizenship in the Digital Age: Implications and challenges*. Journal of Digital Law and Policy, 3(1), 52-62.
- Pharcharuen, W. (2019). *Good citizenship in the 21st century democratic society*. The Journal of International Association of Buddhist Universities (JIABU), 12(1), 283-292.

Putri, A. K., Rahmawati, D. E., & Zainudin, A. (2025). *DIGITAL CITIZENSHIP IN THE 21ST CENTURY: STRENGTHENING DIGITAL ETHICS*. CosmoGov: Journal Ilmu

Pemerintahan, 11(1), 92-109.

Rohayati, Y., & Abdillah, A. (2024). *Digital Transformation for Era Society 5.0 and Resilience: Urgent Issues from Indonesia*. Societies, 14(12), 266.

Starks-Estes, L. S. (2023). From Face to Facebook: Levinas's Radical Ethics and"

Shakespeare Friends" . <https://doi.org/10.18274/XTAB5698>.

Ventriss, C. (2012). *Democratic citizenship and public ethics: The importance of civic stewardship in an era of public distrust and cynicism*. Public Integrity, 14(3), 283-297.

Visarado, P. S., Munyapho, J., & Wichuma, N. (2024). การประยุกต์ใช้หลักกาลามสูตรกับสื่อสังคมออนไลน์. *Journal of Modern Learning Development*, 9(3), 406-421.

Zhao, Y., & Wang, M. (2023). *Digital sociology: origin, development, and prospects from a global perspective*. The Journal of Chinese Sociology, 10(1), 19. (Indian Institute of Technology, Madras Campus), Guindy, Chennai-600036.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

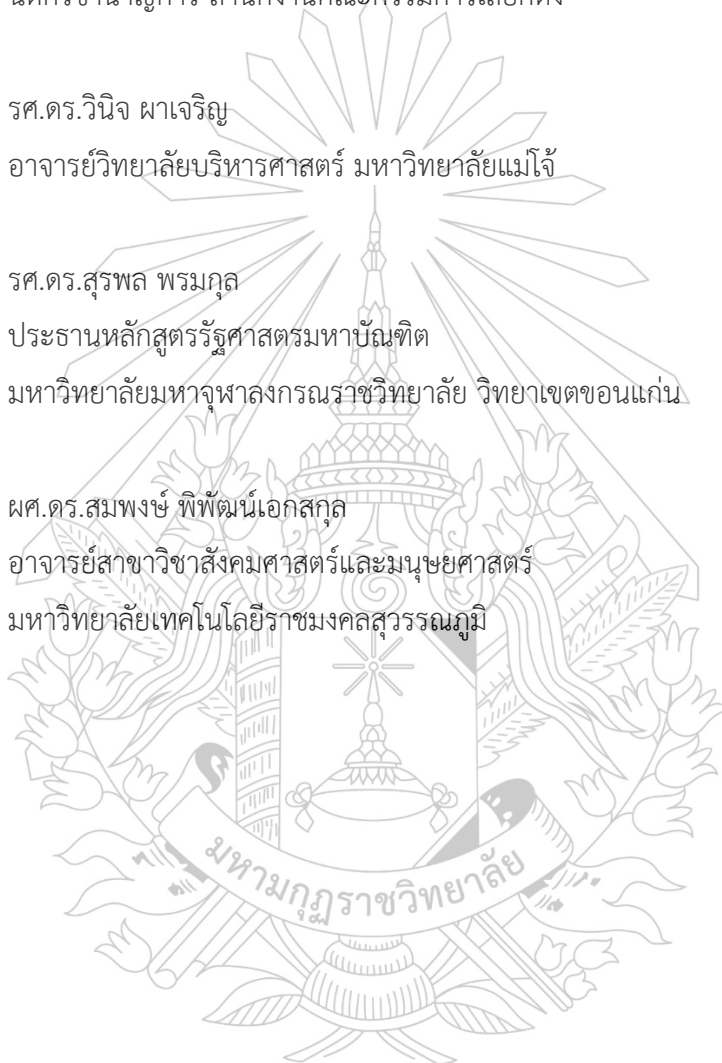
ชื่อ - สกุล พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ชื่อ - สกุล ดร.ชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์
ตำแหน่ง นิติกรชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง

ชื่อ - สกุล รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ
ตำแหน่ง อาจารย์วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ชื่อ - สกุล รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล
ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ชื่อ - สกุล ผศ.ดร.สมพงษ์ พิพัฒน์เอกสกุล
ตำแหน่ง อาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ที่ ยว ๗๖/๐๘/ว๗๒๐๘๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๐๘ อ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๕๑๕๐
โทร. ๐๒-๕๔๕-๒๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๕-๒๐๒๐
www.mbu.ac.th

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๘

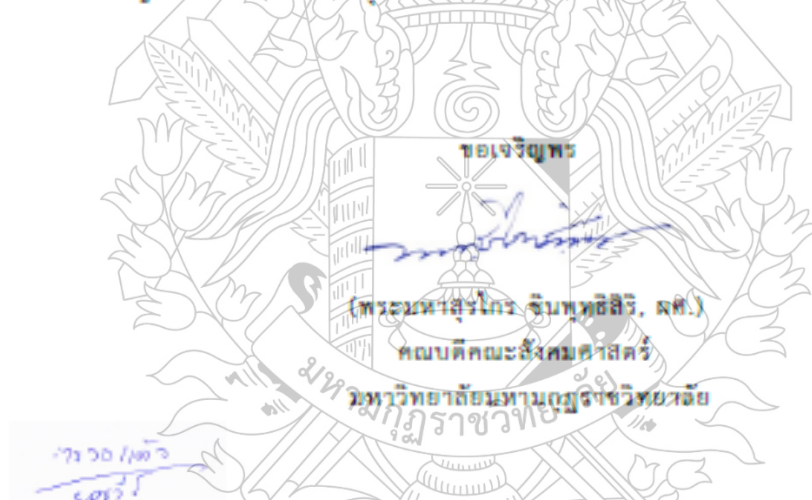
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุดโต, ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๐๓๒๐๐๗ หลักสูตร
รัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของ
ประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
(The Development of Public's Ethics based on Buddhist principle to enhance citizenship in digital
social era under a democratic system)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบ
เครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์
เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียน
งานวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรเพื่อขอความอนุเคราะห์

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๕-๖๐๐๐ ต่อ ๓๕๕๖

ผู้ประสานงาน นางสาว ปทุมมาศ เข้มแก้ว

โทร. ๐๕-๙๐๐๐-๓๔๒๔

ที่ ยว ๗๖๐๘/ว๗๖๘๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๕๘ อ.กาญจนาภิเษก
ส.ภ.กาญจนาภิเษก จ.นครปฐม ๗๖๑๐๐
โทร. ๐๙-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร ๐๙-๔๔๔-๖๐๐๐
www.bu.ac.th

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

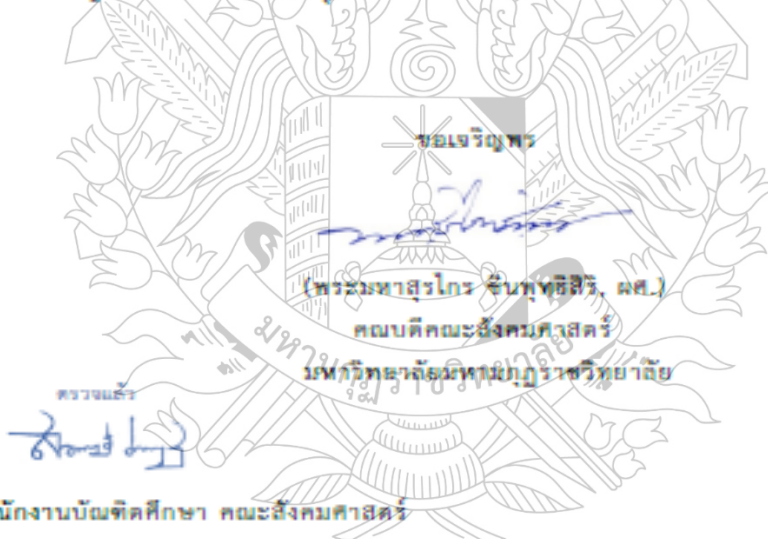
เจริญพร ผศ.ดร.สมพงษ์ พิพัฒน์เอกสกุล อาจารย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ซึ่งได้ส่งมาด้วย แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๓๓๓๓๒๐๐๗ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย (The Development of Public's Ethics based on Buddhist principle to enhance citizenship in digital social era under a democratic system)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๓๓๕๖

ผู้ประสานงาน นางสาว ปทุมมาศ เข้มแก้ว

โทร. ๐๙-๕๐๐๐-๓๔๒๔

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เลขที่: ศจพ.มร. 13/2569
 โครงการวิจัย เรื่อง: การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม
 (ภาษาไทย) ความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบบประชาธิปไตย
 โครงการวิจัย เรื่อง: THE DEVELOPMENT OF PUBLIC'S ETHICS ACCORDING TO BUDDHIST
 (ภาษาอังกฤษ) PRINCIPLE FOR ENHANCED CITIZENSHIP IN DIGITAL SOCIAL ERA
 หมายเลขอ้างอิงโครงการวิจัย: MBU/HREC-0013-69
 หัวหน้าโครงการวิจัย: ปัทมมาศ เชื้อแก้ว

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ได้พิจารณารับรองโครงการวิจัยตามแนวทางมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
 และกฎหมายระดับประเทศและสากล

วันที่รับรอง: 9 มีนาคม 2569

วันที่หมดอายุ: 8 มีนาคม 2571

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลาฯ จังหวัดนครปฐม

248 ถนนศาลาฯ-นครชัยศรี ตำบลศาลาฯ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 75170 โทร. 02-644-6000 พ.ร. 1126

e-mail: mburec@mbu.ac.th

website: https://hrec.mbu.ac.th

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ชุดแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย”

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้จัดขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย”

2. แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการตอบแบบสัมภาษณ์ด้วยดี และขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง โดยมีการบันทึกเสียงสัมภาษณ์พร้อมเก็บภาพถ่าย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อกันแต่ประการใด แต่จักเป็นประโยชน์เชิงวิชาการด้านการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจะดำเนินการให้สอดคล้องภายใต้เงื่อนไขจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทุกประการ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล..... พรรษา..... อายุ..... ปี
 ที่อยู่บ้าน/วัด เลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....
 ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต.....
 จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทร..... Line ID.....
 สถานที่ให้สัมภาษณ์..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....
 เวลาที่ให้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 3 ประเด็นคำถาม ดังนี้
 ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม
 ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
 ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ประเด็นสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่

1.1 ท่านคิดเห็นว่า องค์ประกอบภายในสำหรับพัฒนาจริยธรรม ของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีอะไรบ้าง ?

.....

1.2 ท่านคิดเห็นว่า องค์ประกอบภายนอก สำหรับพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีอะไรบ้าง ?

.....

1.3 หลักพุทธธรรม จะพัฒนาจริยธรรมของประชาชนอย่างไร

.....

1.4 หลักสารณียธรรม จะพัฒนาจริยธรรมของประชาชนอย่างไร

.....

.....

1.5 หลักสารณียธรรม จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัล ตามระบอบประชาธิปไตย

.....

.....

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discuss) 7 ด้าน

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วม จะส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม ถูกต้อง การยอมรับความแตกต่าง และเปิดโอกาสให้ประชาชนด้วยกันมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ และการสร้างเครือข่ายได้อย่างไร ?

.....

.....

ด้านที่ 2 ความยุติธรรม จะส่งเสริมในการมีสิทธิพื้นฐานในการคิด พูด ทำที่สมควรใจและเสมอภาค รวมถึงเรื่องการปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ความเป็นส่วนตัวต่อสื่อเทคโนโลยีที่เป็นธรรม ความเสมอภาคทางการเมืองโดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การกระทำในพื้นที่สื่อออนไลน์ และการเรียกร้อง ร้องทุกข์ ตรวจสอบเรื่องต่างๆ ในพื้นที่สื่อออนไลน์ได้อย่างไร ?

.....

.....

ด้านที่ 3 ความรับผิดชอบ จะส่งเสริมให้กระตือรือร้น ไม่ละทิ้งในกิจกรรมต่างๆ เพื่อป้องกันสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ มุ่งมั่นในการแก้ปัญหาต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ได้อย่างไร ?

.....

.....

ด้านที่ 4 การมีเหตุผล และควบคุมตนเอง จิตใจ อารมณ์ จะส่งเสริมในการตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเหมาะสม ถูกต้อง การยับยั้งอารมณ์ และพฤติกรรม อุดหนุนผลักดันในการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และผิดกฎหมายได้อย่างไร ?

.....

.....

ด้านที่ 5 การเคารพตน ผู้อื่น และเคารพกฎหมาย จะส่งเสริมให้ยอมรับตนเอง ผู้อื่น และกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตย มีความเคารพสิทธิ เสรีภาพของตน ผู้อื่น และกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร ?

.....

.....

ด้านที่ 6 ความตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม จะส่งเสริมให้กระทำด้วยความหวังดีต่อประโยชน์ส่วนรวม และตระหนักถึงการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมได้อย่างไร ?

.....

.....

ด้านที่ 7 ความสามัคคี จะส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างกัน ไม่ขัดแย้งทางความคิด และการกระทำในการใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ และดำเนินกิจกรรมอย่างฉันทามติได้อย่างไร ?

.....

.....

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discuss)

3.1 ท่านคิดเห็นว่า แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไรบ้าง (เชิงนโยบายหรือเชิงประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ?

.....

.....

3.2 ท่านคิดเห็นว่า แนวทางในการประยุกต์ หรือแนวทางเชิงนโยบาย เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม

.....

.....

3.3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

ลำดับ	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันเดือนปีที่ สัมภาษณ์
1	ชื่อ-สกุล : ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์ ตำแหน่ง : อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	10 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
2	ชื่อ-สกุล : ดร. กฤษฎา นันทเพ็ชร ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา	10 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
3	ชื่อ-สกุล : ดร.วัลลภ สุรทศ ตำแหน่ง : อาจารย์ ภาควิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	11 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
4	ชื่อ-สกุล : นายโยธิน ตีระรัตนรักษ์ ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	11 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
5	ชื่อ-สกุล : นางสาวสุชาดา อินลักษณะ ตำแหน่ง : นักวิชาการ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม กระทรวง ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	12 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
6	ชื่อ-สกุล : นางสาวมณฑิญา เรืองหน่าย ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม กระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม	12 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
7	ชื่อ-สกุล : ศาสตราจารย์ ดร. โกวิท พวงงาม ตำแหน่ง : ผอ.สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบัน พระปกเกล้า	13 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
8	ชื่อ-สกุล : ดร. จารุวรรณ แก้วมะโน ตำแหน่ง : นักวิชาการผู้ชำนาญการ สำนักส่งเสริมการเมือง ภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า	13 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
9	ชื่อ-สกุล : พระครูสังฆวิริยกิจ (ระพิน พุทธิสารโ), รศ.ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	14 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า

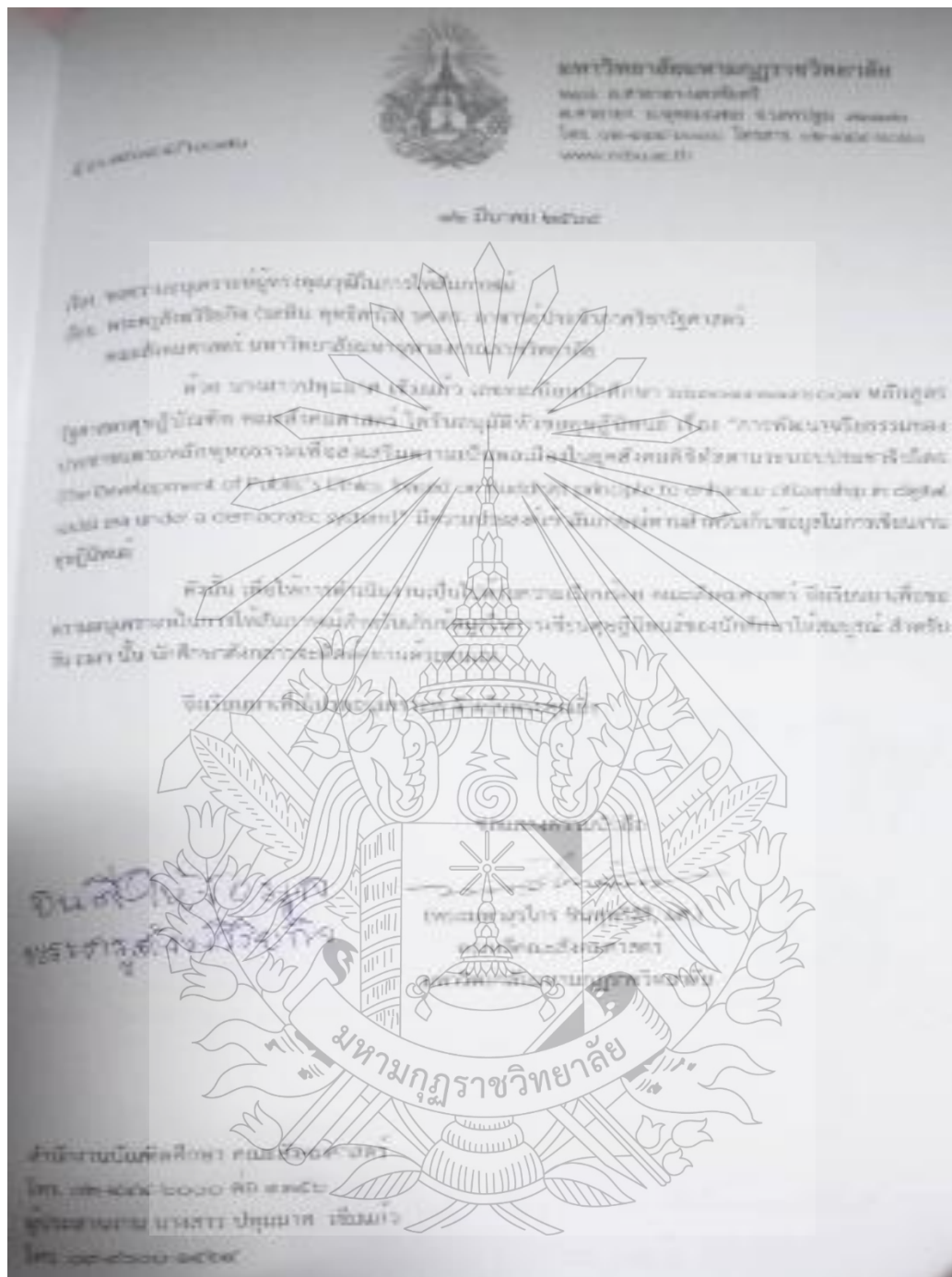
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ (ต่อ)

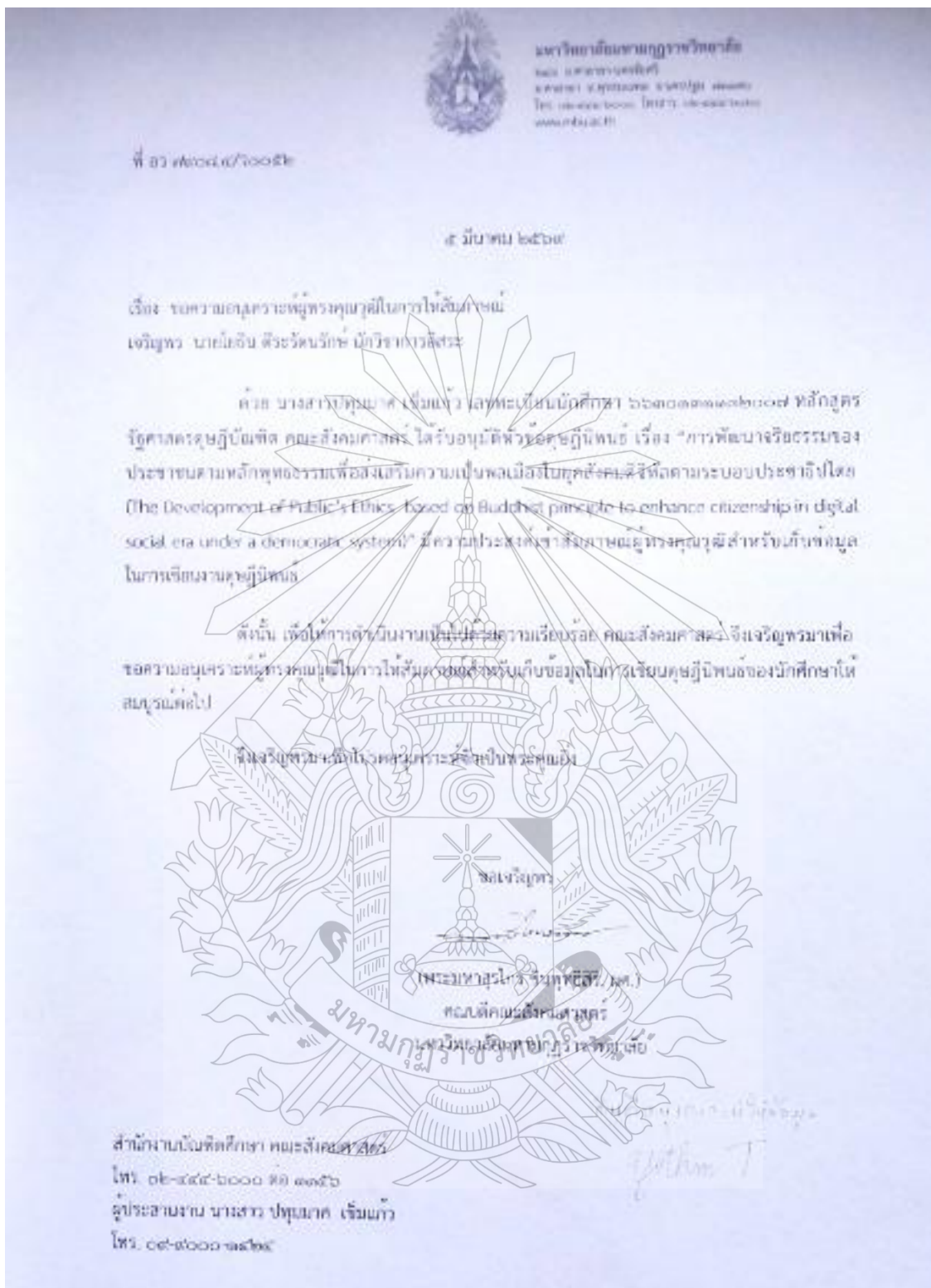
ลำดับ	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันเดือนปีที่ สัมภาษณ์
10	ชื่อ-สกุล : นางสาวรมณียา สิริกาญจนกุล ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	14 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
11	ชื่อ-สกุล : นายคังกร แสงเดือน ตำแหน่ง : นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	15 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
12	ชื่อ-สกุล : นายธนบดี อรัญไสว ตำแหน่ง : นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	15 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
13	ชื่อ-สกุล : นายอาคม ขุนทิพย์ทอง ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	16 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
14	ชื่อ-สกุล : นายสุเทพ วัชรินทร์ ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	16 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
15	ชื่อ-สกุล : นางสาวจุฑามาศ พันธุ์ทอง ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	17 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
16	ชื่อ-สกุล : นายนवल บุญประเสริฐ ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	17 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย
17	ชื่อ-สกุล : นายชัยวัฒน์ หริจันวงศ์ ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	18 มีนาคม 2569 ช่วงเช้า
18	ชื่อ-สกุล : นางสาวธณัฐดา มากหอม ตำแหน่ง : นักวิชาการอิสระ	18 มีนาคม 2569 ช่วงบ่าย

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 โทร. ๐๒-๕๙๐๐-๓๖๕๖
 อ.สาทร อ.ตลิ่งชัน อ.บางพลี ๑๐๗๖๐
 โทร. ๐๒-๕๙๐๐-๓๖๕๖ โทรสาร ๐๒-๕๙๐๐-๓๖๕๖
 www.mru.ac.th

ที่ ปว ๗๗๐๔.๑/๖๐๐๔๖

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
 กรณีศึกษา เรื่อง การดำเนินการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
 สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ด้วย นางสาวปทุมมา เชื้อแก้ว เลขาธิการ และคณะเจ้าหน้าที่กรม วัฒนธรรมตั้งแต่ปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔ หลักสูตร
 วิชาศาสนศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เรื่อง "การพัฒนาจริยธรรมของ
 ประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
 (The Development of Public's Ethics Based on Buddhist principle to enhance citizenship in digital
 social era under a democratic system)" มีความประสงค์ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูล
 ในการเขียนรายงานผู้ทรงคุณวุฒิ

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีความเรียบร้อย และสวัสดี จึงขอเรียนมาเพื่อ
 ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกรณีศึกษาข้างต้น และเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิของนักศึกษาให้
 ส่งใบตอบกลับ

 (พระเทพญาณสาทร ขันพลีรักษ์, ผอ.)
 ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุพจน์ งามวิจิตร
 มหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา และสังคมศาสตร์
 โทร. ๐๒-๕๙๐๐-๓๖๕๖ ถึง ๐๒-๕๙๐๐-๓๖๕๖
 ผู้ประสานงาน นางสาว ปทุมมา เชื้อแก้ว
 โทร. ๐๒-๕๙๐๐-๓๖๕๖

(นายสมพงษ์ พรหมสุภาพ)
 ผู้กำกับกรมการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ที่ นร ๗๕๐๘.๗/๒๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ๓๐๔ อ.ศาลายา นครปฐม
 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
 โทร. ๐๒-๕๔๔-๒๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๒๐๒๐
 www.mbu.ac.th

๕ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ขอยืมวัสดุในการให้สัมภาษณ์
 เจเรียมพร ศร. โกลบ สุวาศ อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย นางสาวปัทมาศ เก๋มแก้ว เลขที่ทะเบียนนักศึกษา ๒๖๑๐๐๗๗๗๒๐๐๗ หลักสูตร
 รัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้ขอยืมตัวทำข้อสอบที่มีเนื้อเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของ
 ประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในสังคมยุคดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
 (The Development of Public's Ethics Based on Buddhist principle to enhance citizenship in digital
 society era under a democratic system)” มีฐานประสงค์จะนำเอาเนื้อหาส่วนวันไปประมวลในการเขียนบท
 ข้อสอบ

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงขอเชิญมาเพื่อ
 ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์สำหรับเนื้อหาข้อสอบในแบบเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัย
 สำหรับวัน เวลา นั้น นักศึกษาดังกล่าวจะติดต่อขอทราบโดยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบพระคุณที่

ปัทมาศ เก๋มแก้ว
 (ชื่อ) (นามสกุล)
 รักษาราชการ

ท่านเจ้าอาวาส วัดพุทธนิมิต
 คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
 โทร. ๐๒-๕๔๔-๒๐๐๗ ต่อ ๓๓๓๓
 ผู้ประสานงาน นางสาว ปัทมาศ เก๋มแก้ว
 โทร. ๐๙-๗๐๐๐๗๕๐๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

www.mba.ac.th

W. M. Studdert-Heine

[View Thread Index](#)

เพื่อจะ ขอทราบแบบแปลน และข้อมูลทางเทคนิคในทางให้พิจารณา

เจริญพร: น.ส.พรวิภาดา ยืนถักฉนวน ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์อินทรีย์ ภาควิชาสัตวบาล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ด้วย มาตราการคุ้มครอง เป็นก้าวแรกสู่การเป็นนักศึกษาด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสังคม
วิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล เวียดนาม "การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล
ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสังคมภายใต้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศดิจิทัล
(The Development of Public Values Based on the digital principle to enhance citizenship in digital
social via under democratic system)" เป็นงานวิจัยที่สนับสนุนการพัฒนาความรู้ในการพัฒนาระบบ
เทคโนโลยี

[illegible]

โรงเรียนเทศบาลวัดสุทัศน์ กรุงเทพมหานคร

1. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Российская Федерация

PITTSBURGH COURIER

1. การดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

สำนักสถาบันวิจัยศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

[Signature]

สถาบันพระปกเกล้า กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานคร เดือน 11/

011-0000-0000

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๐๔ ถนนสายศรีอยุธยา
คลองบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๓
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐
www.mru.ac.th

ที่ ๕๖/๒๕๖๔/๖๐๐๕๑

๒๕๖๔ (ฉบับที่ ๒) ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ทางคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เจริญพร ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
คุณอรรถพร ขวัญใจ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบบริหาร
ด้วย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐
จึงขอความอนุเคราะห์ให้ทางคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ เรื่อง "การพัฒนาจริยธรรมของ
ประชากรตามหลักพุทธธรรมเพื่อสังคมไทยที่เป็นธรรมในยุคดิจิทัลที่สามารถรองรับระบอบใหม่โดย
(The Development of Public's Ethics Based on Buddhist Principles for a Fair Society in the Digital
social era under a democratic system)" ได้เป็นประโยชน์แก่การดำเนินงานของศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบบริหาร
ในการเขียนบทความวิชาการ

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยและพัฒนาระบบบริหารของศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบบริหาร
ขอความอนุเคราะห์ให้ทางคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ เรื่อง "การพัฒนาจริยธรรมของประชากรตามหลักพุทธธรรม
เพื่อสังคมไทยที่เป็นธรรมในยุคดิจิทัล" ได้เป็นประโยชน์แก่การดำเนินงานของศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบบริหาร

ขอ, ขอความอนุเคราะห์ให้ทางคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

ให้ทางคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

นางสาว พิชญ์พร
ผู้ประสานงานศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบบริหาร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐
www.mru.ac.th

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐
ศูนย์ประสานงานนิตยสาร ปทุมมาศ เชียงใหม่
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐

ภาคผนวก ช

ภาพขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

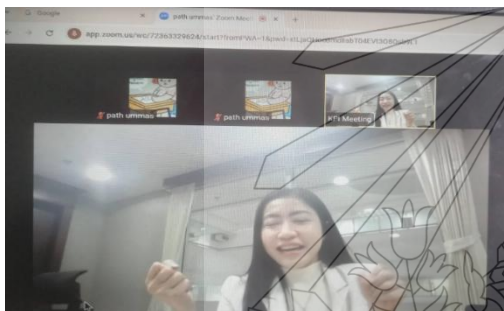
ภาพขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์
ภาพถ่ายการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยชุมชน

ศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พวงงาม

คุณสุชาดา อินลักษณะ และคุณมนทิยา เรืองหน่าย

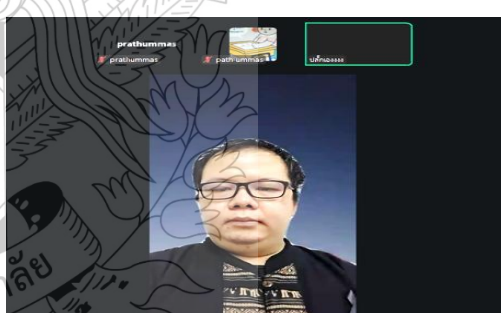
ดร. จารุวรรณ แก้วมะโน

พระครูสังฆวิริยกิจ (ระพิน พุทธิสารโ), รศ.ดร.

นายสังกร แสงเดือน นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา

นายธนบดี อริญไสว นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา

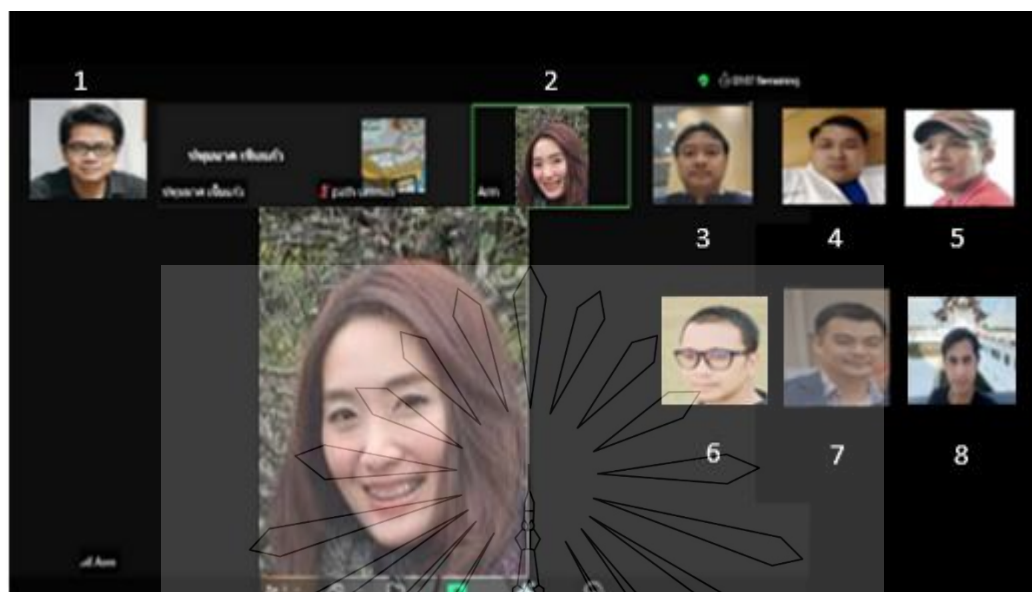

ดร. วัลลภ สุรทศ
อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. วัลลภ สุรทศ
อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพถ่ายการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยชุมชน (ต่อ)

- ภาพที่ 1 นางสาวจุฑามาศ พันธุ์ทอง นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 2 นางสาวรมณียา สิริกาญจน์กุล นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 3 นายโยธิน ตีระรัตนรักษ์ นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 4 นายสุเทพ วัฒนรัตน์ นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 5 นางสาวธณัฏฐิดา มากหอม นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 6 นายนवल บุญประเสริฐ นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 7 นายชัยวัฒน์ หริจันวงศ์ นักวิชาการอิสระ
 ภาพที่ 8 นายอาคม ชุนทิพย์ทอง นักวิชาการอิสระ

ภาคผนวก ซ
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

ลำดับ	ผู้สนทนากลุ่มเฉพาะ	วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
1	ชื่อ-สกุล : พระครูปลัดโชติพัฒน์ อาจารย์สุโก, ผศ.ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
2	ชื่อ-สกุล : พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป ผศ.ดร. อาจารย์ ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ ศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
3	ชื่อ-สกุล : พระครูธรรมธร ครชานนท์ สิริธโร (ชิงหาร) ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์ฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
4	ชื่อ-สกุล : พระสุชาติ อภิสโร, ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
5	ชื่อ-สกุล : พระศิวกกร ปญฺญาวุฑโฒ สังข์ทอง,ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์สาขารัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
6	ชื่อ-สกุล : พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
7	ชื่อ-สกุล : ดร. ปัทมวดี แสนเชื่อนแก้ว ตำแหน่ง : อาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
8	ชื่อ-สกุล : ดร. ศักดิ์สิน อุดมวิทย์ไพศาล ตำแหน่ง : อาจารย์และนักวิชาการอิสระทางด้านรัฐศาสตร์ และสมาชิกสภา จังหวัดนครพนม	20 มีนาคม 2569
9	ชื่อ-สกุล : ดร. นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569
10	ชื่อ-สกุล : พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ผศ.ดร. ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	20 มีนาคม 2569

ภาคผนวก ณ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ๒๕4 อ.กลางดง-นครราชสีมา
 อ.กลางดง อ.ชุมพลบุรี อ.นาโพธิ์ nkrnkrn
 โทร. ๐๕-๘๘๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๕-๘๘๔-๖๐๖๐
 www.mbu.ac.th

๑๑๑ มีนาคาม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร ดร. ศักดิ์สิน อุตรวิทย์ไพศาล อาจารย์และนักวิชาการ อีสาธิตทางด้านรัฐศาสตร์
และสมาชิกสภาจังหวัด

ด้วย นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี ได้รับอนุมัติให้ช่วยคุณูปการ เรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย (The Development of Public's Ethics based on Buddhist principle to enhance citizenship in digital social era under a democratic system)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพามาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนด้วยวิธีนี้ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพรมาทูลไปรตอบเคราะห์ที่ จึงเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแปลจากความนับถือ

(พระมหาสารโกร จันทวชิรสีริ, มศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ถึง ๖๐๑๖

ผู้ประสานงาน นางสาว ปัทมาธิ เริ่มแก้ว

โทร. ๐๙-๕๐๐๐-๙๙๒๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ๒๕๖๑ อ.ศาลายา-นครปฐม
 อ.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๓๐๐
 โทร. ๐๒-๕๑๕๙-๒๕๖๖ โทรสาร ๐๒-๕๑๕๙-๒๕๖๖
 www.mru.ac.th

ที่ ๒๖ ๒๕๖๐๓๔๖๖๐๒๒๒

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน พระมหาพิชิต สุจิตโต, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ด้วย นางสาวนันทมาศ เข็มแก้ว อาจารย์ประจำภาควิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัย
 รัฐศาสตร์สุโขทัยบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้ระดมทุนวิจัย เรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมของ
 ประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในยุคสังคมดิจิทัลตามระบอบประชาธิปไตย
 (The Development of Public's Ethics based on Buddhist principle to enhance citizenship in digital
 social era under a democratic system)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมา
 เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยบัณฑิต วิทยาลัยสุโขทัยบัณฑิต ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุม ๒๐๔
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๖๑ อ.ศาลายา จ.นครปฐม และ
 แบบสอบถามผ่านระบบ E-mail รายละเอียดการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะพร้อมทั้งข้อควรปฏิบัติ

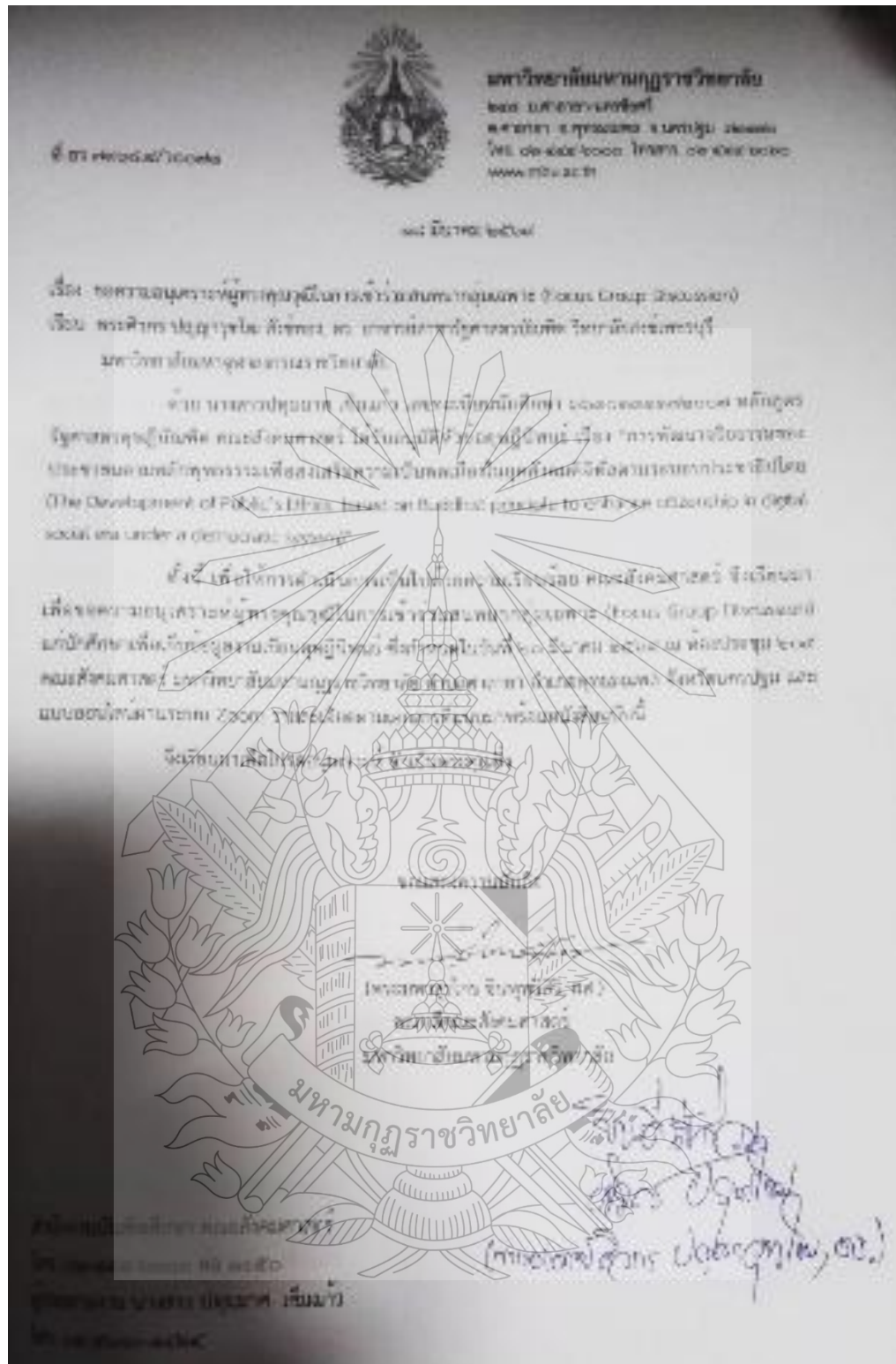
จึงเรียนขอแจ้งให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องทราบ

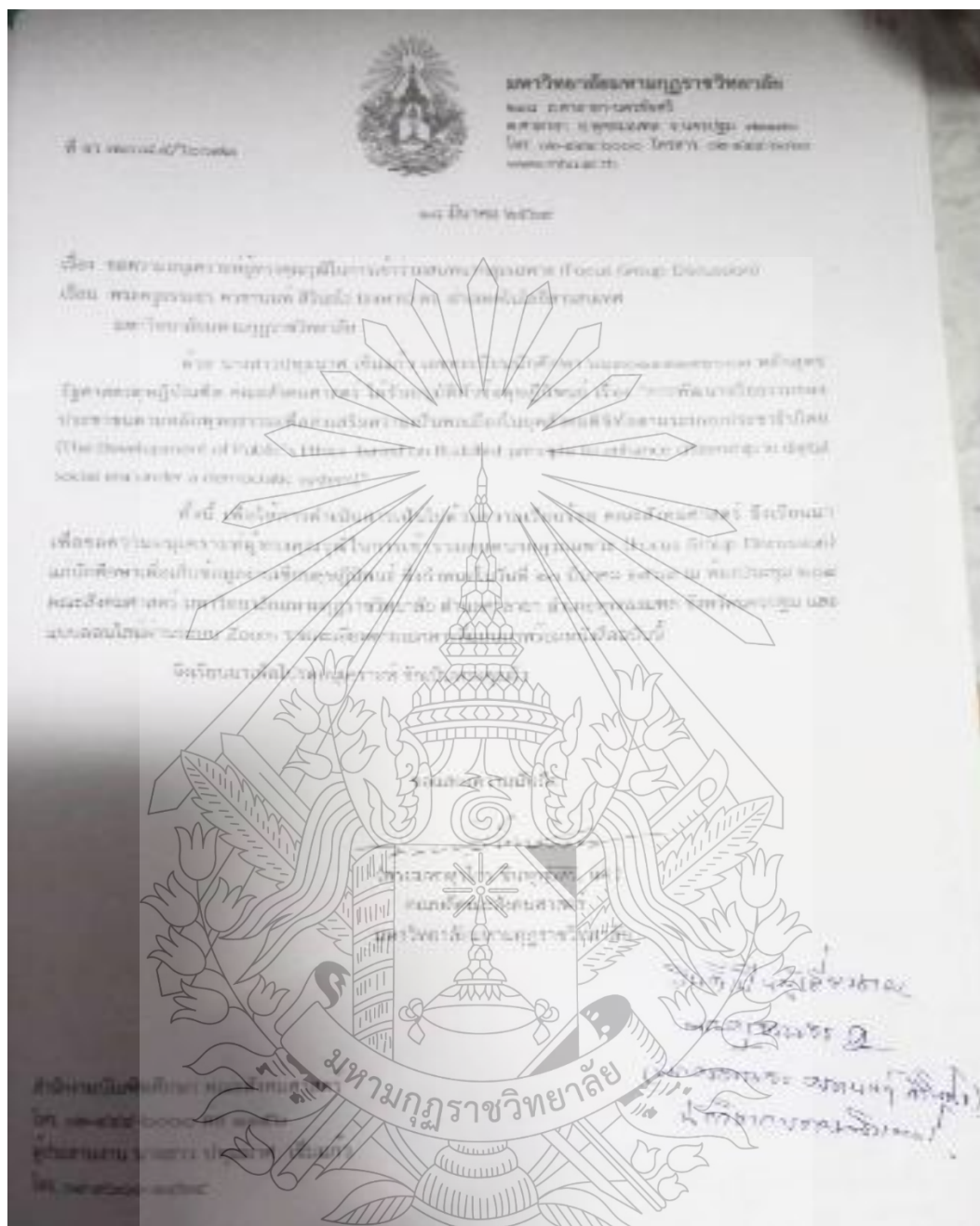
ขอแสดงความนับถือ

ศาสตราจารย์ ดร. นันทมาศ เข็มแก้ว
 ภาควิชาสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา ๒๕๖๑ อ.ศาลายา
 โทร. ๐๒-๕๑๕๙-๒๕๖๐ ต่อ ๑๓๓๓
 ผู้รับสารภาพ นางสาว นันทมาศ เข็มแก้ว
 โทร. ๐๙-๔๕๐๐-๑๕๓๙

ภาคผนวก ญ

ภาพถ่ายการดำเนินงานวิจัยชุมชน

ภาพผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ
ภาพการสนทนากลุ่มเฉพาะผ่าน ZOOM

ภาพที่ 1 อาจารย์ ดร. นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล

ภาพที่ 2 พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร.

ภาพที่ 3 ผศ.ดร.เกษภา ผาทอง (อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย)

ภาพที่ 4 พระเจริญพงษ์ ธรรมทีโป ผศ.ดร.

ภาพที่ 5 พระครูธรรมธร ครอบานนท์ สิริธโร (ธงหาร) ดร.

ภาพที่ 6 พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, ผศ.ดร.

ภาพที่ 7 พระสุชาติ อภสสโร, ดร

ภาพที่ 8 พระศิวกร ปญญาวุฑฒโธ สังข์ทอง,ดร.

ภาพที่ 9 พระครูปลัดโชติพัฒน์ อาจารย์สุโก, ผศ.ดร.

ภาพที่ 10 อาจารย์ ดร. ศักดิ์สิน อุดมวิทยไพศาล

ภาพที่ 11 นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว (ผู้ทำการวิจัย)

ภาพที่ 12 ดร. ปัทมาวดี แสนเขื่อนแก้ว

ประวัติผู้เขียนคุณูปการ

ชื่อ	นางสาวปทุมมาศ เข้มแก้ว
วัน เดือน ปี เกิด	-
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	- รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง (ภาคพิเศษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2567 - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง (ภาคพิเศษ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2547
ที่อยู่ปัจจุบัน	หลักสูตรอื่นๆ - ธรรมศึกษา:ประกาศนียบัตรนักธรรมศึกษาชั้นเอก (ระดับอุดมศึกษา) สำนักเรียน วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร
ผลงานตีพิมพ์	พระครูธรรมธร เดโช ฐิตเตโช, พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสสโร, ปทุมมาศ เข้มแก้ว, จิราภรณ์ ชูชำนาญ, (2566). แนวคิดธรรมาภิบาลในบริบทการเมืองไทย รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings) การประชุมวิชาการ พุทธรัฐศาสตร์สู่การพัฒนาสังคมโลกยุคดิจิทัล ระดับชาติครั้งที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธรัฐศาสตร์สู่การพัฒนาสังคมโลกยุคดิจิทัล: Buddhist Political Science to the Development of a Global Society in the Digital Age”.1(1), หน้า 251-259.
รางวัลที่ได้รับ	บทความวิชาการ เรื่อง ภาพแทนของพระโยคี ณ เกาะแก้วพิสดารที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่หนังสือ “๒๔๐ ปี สุนทรภู่” ของกองทุนอนุรักษ์สุนทรภู่ ปีพ.ศ. 2569

